

SAŽEETA
ČAKÅVSKA HARVÅTSKA
SLOOVNICA

PO VEL'AARTSKOMU GOVORU SLOŽENA

Nikica Uglešic/

U VELOMU RATU, L. G. 2014.

*Neka pristuupu svi koji više volu nego
znaaju, a odstupu svaak' kii (ma i
samo čuti da) više zna nego voli!*

PRIJGOVOR - ČA KRAČI

Čakavska harvatska sloovnica - i to arkavska i va današnje vriime - ma zač, i kakor? Kii (bi) još po njooj govori (govorii)?

A ja odgovoran: Zato ča Čakavščina (napoose, arkavska) nii samo krajiinski govor nego najstariji Harvatski Jazik sa sviin ča određuje jazik, i zato ča nikor više ne umii na njooj popravu govoriti. A ja, dok san mlaadji bii, sve bin bii moga reči lipje i bolje na njooj nego na knjižkoomu Harvatskomu Jaziku.

Naaši strukovnjaci od jazika su ju zapustili, bandunaali - ko da nikad nii'su čuli za Marula diičnoga i njigovu *Judiitu*, a kaamo li da su ju proštili. Za razliku od naaših harnih kajkavcov koji su harvatsku Kajkavščinu (*Kajkavščinu*) diigli na raziinu knjižkooga jazika. A too se more učiniti i za Čakavščinu, i to tako da se dobiju (baaren) dvii varste. Paarva bi biila ova, va 'voomu liibru opisana (najstarija, Marulova) arkavska, a druga ona novija - "r-kavska. ka bi imaala trii podvarste: "čiistu" Čakavščinu iikavsku (stari Split i večina splitskih školjoov), miišanu (i/e) - odvisno od pritvorbee stároslaveenskoga "ě" (jata; Senj, zaderski školji) - ter "čiistu" Čakavščinu eekavsku (Iistra i Harvatsko Primoorje). Ma to je posol za uni ki puno znaaju i još više volu jazik naš Harvatski - ali takovih, voli bin da se vaaran, na vidilu još nii!

I tako san murō ja, od jazika neuki ljubitelj, da se ne bi zaburaavilo, oli ko da ga nikad nii ni biilo, zapiisaati sve česa se sičan o jaziku - toomu blāgu najvridnijemu - so kiin me je maater zadojila. Marul diični i njigova Judiita neka mi oproostu ča su muraali peetstoo i petnaajest godišć čekati na svoju Sloovnicu!

A tii, štioče drāgi, 'ko moreš i umiish, nastaavi kade san ja stō: popravljaaj, dopunjuuj ... piishi i **govori!** Jerbo bi vela žaalost biila da ovoov liibar (p)ostaane samo kakor znameenje za uni ki va Riich veruju.

Zato ponovljan: govori i piishi! Ali nāstoj da sve bude čiisto - dostoojno Riichi ka je kakor dār doošla k naami i za nās! Samo tako č Stablo od jazika i pismenā harvatskih, ča je zreestlo od zgoor na doli, ostaati **trojedno** - kakoli i kakoov je UUN kii nan ga je darovō.

Na 21. od jenāra L.G. 2016.

Va ovomu (oficijālno, **paarvomu**) izdānju je dopiisana biližka (br. 42), poprāvljeno nikolikor nāzivov i sitnijih omašk ter zprāvljeno mnoožtvo zātīpkov.

Uno, ča večina misli, da je vel'aartski govor utemeljen na *sreednječakāvskomu dijalektu* (a ovov da je deel od *občēčakāvskego govora*) tukaalo bi maalo drugačije promišljaati: Čakāvsčina arkāvska (vel'aartski govor ju je nājbolje očuvō) je znjādrila svi *sreednječakāvski dijalekti*, a, naami se činii, i onov juužnji. Za onov zmōrašnji (eekāvska Čakāvsčina) - ne znāmo.

Na 13.. od mājaja L.G. 2017.

Va ovomu (oficijālno) **drugomu** izdānju smo zpraavili (zmiinili) znāčeenja od *vriime/vriime* i piisanje nikih glagolskih imenic i glagolskih priidivov tarpnih ter još nikolikor zātīpkov. Pripomeenuli smo da i naaši Zverīncane govoru po arkāvsko-čakāvski, ter pridodaali pār ričenic i dvii doskočice.

Na 1. od mārča L.G. 2024.

STABLO OD JAZIKA HARVAŤSKOGA -
- duuše i življenja našega

A

(“Jā san tars, vii loze.”)

*Izkone bě Slovo.
i Slovo bě v Boga,
i Slovo bě Bog.*

<i>Otče náš, IIŽE JESI</i>	<i>Nek bu volja Tvoja!</i>	<i>Kako i mi odpuštamo ...</i>
Riič i Život,	¹ Kajti ne znamo kam	Evo, sav dug njihov brišem
Istina i sve Milosti.	puti nas naši vodiju.	i uvriede njihove zaboravljam.
*	*	*
<i>Sveeti se Ime Tvoje</i>	<i>Kruhek naš vsakdanešnji</i>	<i>I ne uvedi nas u napast,</i>
na Jaziku Harvaťskomu	ne nasiti nas; pitvina ova	nego zatri drzku oholost
šiir ceele naše zemlje!	žeju nam našu ne gasi.	i ponizi me pred krotkima!
*	*	*
<i>Pridi kraljevstvo Tvoje</i>	<i>Ter odpuščaj nam duuge</i>	<i>I izbavi nas od zla</i>
ljubaavi i miira	neodplatljive! Če ih zestaviš,	kad se vrati onaj “sa
va saardca naša i glave!	“Gospone, gdo obstal bude!”	sedmoricom gorih od sebe”!

Jer Riič je vikoviična,

i Reč se je vputila,

i Rieč postade Spasiteljem!

¹Fāla Željku Fundi - Ljudevitu Kajul

ČA SADARŽII

UUVOD

I. OOBČI DEEL

1. GLÅSI

- 1.1. Popis - ki jesuu
- 1.2. Zgovōranje
- 1.3. Naglašiivanje

2. MAALO O (PRAVO)PIISANJU

- 2.1. Počōtno (osnoovno) (pravo)piisanje
- 2.2. Celcaato (pravo)piisanje

3. PROMINE U GLÅSIH

- 3.1. Nepostojano “a”, “ā”, “ō” i “o”
- 3.2. Prominjivo “a”, “ā” i “ō”
- 3.3. Pomočni (oživljeni) samoglāsni
- 3.4. Promina “č ↔ š”, “č ↔ t”, “s ↔ š” i “z ↔ ž”
- 3.5. Nepostojano “k”, “g” i “h”
- 3.6. Jotanje
- 3.7. Kaada je “i” na meestu od “jata”, a kaad “e”?

4. RIČI

- 4.1. Riči po varstah
- 4.2. O prominjivosti obćenito
 - 4.2.1. O rodu
 - 4.2.2. O broju
 - 4.2.3. O paadežu
 - 4.2.4. O sloovnoj osobi i njeezinih liicih
 - 4.2.5. O dobu i načinu

II. PROMINJIVE RIČI PO VARSTAH

1. IMENICE I NJIHOVA PROMINA - SKLONIITBA

- 1.1. O imenicah obćenito
- 1.2. Imenice mužkooga roda
 - 1.2.1. Imenice mužkooga roda na suglāsnik
 - 1.2.2. Imenice mužkooga roda na samoglāsnik
- 1.3. Imenice žinskooga roda
 - 1.3.1. Imenice žinskooga roda na “-a”
 - 1.3.2. Imenice žinskooga roda brez nāstāāvka
- 1.4. Imenice sreednjega roda
 - 1.4.1. Imenice sreednjega roda od jednakosložne promine
 - 1.4.2. Imenice sreednjega roda od nejednakosložne promine
- 1.5. Imenice brez svojeega roda

- 1.5.1. Imena brez svojeega roda
- 1.5.2. Zkráčenice (kratice)
- 2. ZÁMINICE I NJIHOVA PROMINA - SKLONIITBA
 - 2.1. O zâminicah obçenito
 - 2.2. Osobne zâminice
 - 2.3. Povratna zâminica
 - 2.4. Posvoojne zâminice
 - 2.5. Povratno-posvoojne zâminice
 - 2.6. Pokazne zâminice
 - 2.7. Upitne i oodnosne zâminice
 - 2.8. Neodređene zâminice
- 3. PRIIDIVI I NJIHOVE PROMINE
 - 3.1. O priidivih obçenito
 - 3.2. Neodređeni i određeni priidivi
 - 3.3. Priidivna skloniitba
 - 3.4. Stupnjevanje priidivov
- 4. BROJI
 - 4.1. Glâvni broji
 - 4.2. Reedni broji
- 5. GLAGOLI I NJIHOVA PROMINA - SPREZIITBA
 - 5.1. Glagoli po značeenju
 - 5.2. Glagoli po traajanju oli viidu
 - 5.3. Glagoli po preedmetu
 - 5.4. Glagolska stânja
 - 5.5. Glagolski obliici - spreziitba
 - 5.5.1. Neodređeni obliik
 - 5.5.2. Doba sadâšnje nesvaaršeno
 - 5.5.3. Doba sadâšnje svaaršeno
 - 5.5.4. Doba sadâšnje nastupajuuče
 - 5.5.5. Doba proošlo nesvaaršeno
 - 5.5.6. Doba proošlo svaaršeno
 - 5.5.7. Zapovidni načini
 - 5.5.8. Glagolski priidivi
 - 5.5.9. Glagolski priilozi
 - 5.5.10. Doba proošlo neodređeno
 - 5.5.11. Doba priiproošlo
 - 5.5.12. Doba buduuche
 - 5.5.13. Doba prijbuduuche
 - 5.5.14. Obvezujuuči i neobvezujuuči načini
 - 5.5.15. Pogodbeni načini
 - 5.5.16. Vooljni načiin

5.5.17. Tarpni obliici

III. NEPROMINJIVE RIČI PO VARSTAH

1. PRIILOZI

- 1.1. O priilozih ob~~o~~enito
- 1.2. Priilozi za meesto (meestni priilozi)
- 1.3. Priilozi za doba (dobni / vrimenski priilozi)
- 1.4. Uzročni i svarhni priilozi
- 1.5. Nāčjinski priilozi
- 1.6. Količjinski priilozi
- 1.7. Priiložne ričce

2. PRIIDLOZI

- 2.1. O priidlozih ob~~o~~enito
- 2.2. Priidlozi po paadežih
- 2.3. O priidlozih *saz* i *vaz*
- 2.4. Priiložni priidlozi

3. VEEZNICI

4. UZKLICI

5. TRUUNKICE

IV: RIČOTVORBA1. O TVORBI NOVIIH RIČI OB~~o~~ENITO

- 1.1. Dometba i navarnjenje
- 1.2. Svežitba i složenice
- 1.3. Pridmetba i uvarnjenje

2. TVORBA NOVIIH IMENIC

- 2.1. Tvorba osobnih imenic
 - 2.1.1. Tvorba osobnih imenic mužkooga roda
 - 2.1.2. Tvorba osobnih imenic žinskooga roda
 - 2.1.3. Tvorba osobnih imenic sreednjega roda
 - 2.1.4. Tvorba osobnih imenic neodređenoga roda
 - 2.1.5. Tvorba osobnih imenic za žitelji
- 2.2. Tvorba novih imenic za beštije i rastlinje
 - 2.2.1. Tvorba novih imenic za beštije
 - 2.2.2. Tvorba novih imenic za rastlinje
- 2.3. Tvorba novih imenic za stvāri
 - 2.3.1. Tvorba novih imenic za alāt i ardenji
 - 2.3.2. Tvorba novih imenic za ostāle stvāri
- 2.4. Tvorba meestnih imenic
- 2.5. Tvorba mislenih imenic
- 2.6. Tvorba glagolskih imenic

- 2.7. Umanjenice
 - 2.7.1. Umanjenice od imenic mužkooga roda
 - 2.7.2. Umanjenice od imenic žinskooga roda
 - 2.7.3. Umanjenice od imenic sreednjega roda
- 2.8. Uvečanice
 - 2.8.1. Uvečanice - dometcī i stupnjevānje
 - 2.8.2. Krājnje uvečanice
 - 2.8.3. Veetri - stupnjevānje
- 2.9. Tvorba skuupnīih imenic
- 2.10. Odmilnice
- 2.11. Ričotvorba za imenice nikīh posebnīih znāčēenj
- 3. TVORBA NOVĪIH PRIIDĪVOV
 - 3.1. Tvorba oobčīih opisnīh priidivov
 - 3.2. Tvorba posebnīih opisnīh priidivov
 - 3.2.1. Priidīvi za manjkavoost i priobiilje
 - 3.2.2. Priidīvi za sličnoost
 - 3.2.3. Priidīvi za obskarbljenoost i obiilje
 - 3.2.4. Priidīvi za moguuchnoost
 - 3.2.5. Pojačāni (do kraaja) priidīvi
 - 3.2.6. Oslaabljeni ōli umānjeni priidīvi
 - 3.3. Tvorba oodnosnīh priidivov
 - 3.3.1. Oodnosnī priidīvi s dometcimi -e(e)v, -iin/-in, -ov/-oov
 - 3.3.2. Oodnosnī priidīvi ki se svaršuju na -(l)ji
 - 3.3.3. Oodnosnī priidīvi ki se svaršuju na -ki
 - 3.3.4. Oodnosnī priidīvi ki se svaršuju na -ni
 - 3.3.5. Oodnosnī priidīvi ki se svaršuju na -nji
 - 3.3.6. Oodnosnī priidīvi s dometkun -(v)āč
- 4. TVORBA NOVĪIH GLAGOLOV
 - 4.1. Glagolske navarnjenice
 - 4.1.1. Glagolske navarnjenice od imenic
 - 4.1.2. Glagolske navarnjenice od priidivov
 - 4.1.3. Glagolske navarnjenice od uzklikov
 - 4.1.4. Glagolske navarnjenice od glagolov
 - 4.2. Glagolske uvarnjenice
- 5. TVORBA NOVĪIH PRIILOGOV
 - 5.1. Priilozi s dometcimi
 - 5.2. Priilozi-složenice
 - 5.3. Priiložne sveze

V. O SROČBI - NÁČEELNO

1. ČA JE JAZIK?

2. TVORBA ČAKĀVSKE RIČENICE

2.1. Načeela za sročbu

2.2. Trii stuupa

3. DODĀTĀĀK

3.1. Nika obiližja vel'aartškoga govora

3.1.1. O glāsih $\bar{a}$, $\bar{o}$, r i u

3.1.2. O glasovnih prominah $l \leftrightarrow lj$, $mn \mapsto vn$ i $r \mapsto l$

3.1.3. Još nikolikor sitniic

3.2. Kako sve rečī ne?

3.3. Uzorci

3.3.1. Dvii priiče

3.3.2. Piismica

3.3.3. Uzrečice-poslovice. Doskočice. Ruugaalice

POJMOVNIĪK (OSNOOVNI)

UUVOD

Va ovomu mǎlomu liǐbru se sažeeto prikazuje osnovna grǎđa čakǎvskoga Harvǎtskoga Jazika - točnije, najstarijega harvǎtskoga govora: *Čakǎvščine arkǎvske*. Čakǎvščini Harvǎti tribaju daati posebno meesto, bo se sǎmo zǎ'nju smii i murǎ uztvradi: *ako se govori čakǎvski, govori se po harvǎtski*. Na njooj i va njooj je Marulić zpiva "Juditu", Zoranić "Planine", Hektorović "Ribanje i ribarsko prigovoranje". Prǎvo je čudo da su ju i kako su ju tako dobro (do polovice dvadesetoga stoljeća) uzpili obdaržati "neuki" ljuudi va triih mǎalih selih na Dugomu Otoku: u Velomu Rǎtu (sa zǎseelcimi), na Solinah i na Božaavi, ter na Zverjincu. Istu Čakǎvščinu, u sveemu osin ča je s vrimenun postaala skoro čisto iikǎvska, još se more čuti na Fǎru - va Stǎromu Grǎdu, Varbaanju, Varbooskoj, i još nikih selih, ter na Brǎcu - na Bǎlu, i na Cresu - va Beelomu i Lubenicah(?). Va svih drugih kraajih i meestih di ju se još dosta čuje: po Istri, Harvǎtskomu Primoorju i otocih, zadarskih školjih, Splitu, Brǎcu, Fǎru, Viisu (grǎdu) ..., vele se je "šporkaala" - zmišaala (nider više - nider maanje) s mletaškon latijnščinom oli/i harvǎtskon Štokǎvščinom, a i s nikon zmišanon "štAkǎvščinom". Doošle su nove nečakǎvske riǐči, va mnozih stǎarih se je pomaaka naglǎšeni slog, sročba se je zokreenula ... A zvoorna Čakǎvščina imǎ svooj tǐimbar, čakǎvska riǐč je "zvonuuća", a ne "pivajuća" kakor štokǎvska (slozi se ne "prilivaju"), sklonitbe su finije, a sprežitba bogatija (raznovarstnija), sročba je delikatija ...

Čakǎvsku harvǎtsku sloovnicu (oliti *beseednicu*, oli *ričoreednicu*) san (kakor još živuuć govornik) napiisǎ da se ne zguubi neprocenjivo harvǎtsko jazično blǎgo. Daleko san od pomisli da mi je sve dobro uzpilo. Istina jee da je ova čakǎvska sloovnica najbolja i najgora od svih, jerbo je - na moju velu žaalost i čuđenje - jedina. Ali se postojano ufan da će za njoon i po njooj doojti nika puno bolja i obširnija, kuu bi triba napiisaati prǎvi jazikosloovni strukovnjǎk.

Pri piisanju je, kakor pridložak, posluužii liibar:

Dr. Stjepko Težak - Dr. Stjepan Babić, Gramatika hrvatskoga jezika: priručnik za osnovno jezično obrazovanje, 7. izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Školska knjiga, Zagreb, 1992.,

takor da je grǎđa poreedana kakoli va njemu. Buduuć da je arkǎvska Čakǎvščina finija (kakor jazični suustav) od ijekǎvske Štokǎvščine, a too oće reć da Čakǎvščina razlikuje i razlučuje nike riǐči i izričaji ča jih Štokǎvščina izjednačuje² (oli jih ni ne poznǎje), to je nikolikor točak

²"Gori gore gor(j)e goruu."

tukaalo maalo prošiiriti i podrobnije pojašniti (pokazne i oodnosne zâminice, glagolski priidivi i načini, uvečanice ...)

Triba napomeenuti da ovo nii sloovnica vel'artskoga govora, nego baš ono ča u nâslovu piše. Ni u danâšnje doba niima harvâtskoga meesta ("štokâvsko-i(j)ekâvskoga") va kojemu se (po) knjižki govori, ali se po njegovu govoru nore odkriti kako bi tukaalo govoriti. Triba znaati ča je pravilno, a ča zkriivljeno i zâč oli kako se je zkriivilo. Jerbo va (čiiistomu) jaziku niš ne staršii - uun je blâžena mužika za onoga kii oče čuti i umii slušati. A za sve too, va jaziku se triba roditi, nadasve ga voliti i sveto više ga učiti.

Va paarvomu poglâvlju (Oobč̌i deel) se popisuju glâsi, pojašnjuje zgovôranje i opisuju glasovne promine, ter nabrôjaju varste od riichi i njihove promine občenito. Drugo poglâvlje (Prominjive riichi po varstah) donosi skloniitbe (za imenice po rodih, zâminice, priidivi i broji), stupnjevânje priidivov i spreziitbu glagolov po dobiih (vrimeniih). Va trećemu poglâvlju (Neprominjive riichi po varstah) se razmâtra o prilozih, priidlozih, uzklcich i truunkicah. Četvaarto poglâvlje (Ričotvorba) pokazuje siilno bogâštstvo u riičih ča ga arkâvska Čakâvšč̌ina imâ, kakor i moguuchnoost da se sâma nadograđuje. Va peetomu poglâvlju (O sročbi - nâčeelno) promiislja se ča je jazik - občenito - i postâvlja nikolikor oobč̌ih nâčeel kiih bi se tukaalo daržaati pri čakâvskoj sročbi. Tekar sročba određuje jazik u punomu značeenju - sve ono prija je jazična grâđa i njeezino "tesanje". O čakâvskoj sročbi (a i za svaaki iini jazik oli govor) triba napiisaati zâseban liibar va kojemu bi se podroobno obrazložilo kako, i zâč tako, triba govoriti (ričenice tvoriti, jazične poruke slaati), a i piisaati (bo pravopiisanje ne smii niti more biti dogovor - nikih za sviih!). Ovde su, teǩar kakor uuzorci, klâjene dvii krâtǩe priiče i piismica ter nikolikor poslovic.

Ovu Sloovnicu (izdânje drugo) praati bogaati pripadajuuč̌ Sloovniik (Ričniik) koji je još va rukopisu, a nâstojati čemo i njega ča prija štâmpati.

Dobronâmirnoga štioča molin - unâprid mu fâla - da me upozori na kriive tvardnje, netočna pojašnjenja, ter omaške oli propuste kiih - too je neizbiižno - va voomu, kakoli va svaakomu drugomu od ovee varstee, liibru ne faali.

A mojoj slebaarnoj Mesečini: Va mnozih nooč̌nih škuritâdih puut si mi osvitljiivaala!

.

I. OOBCI DEEL

1. GLĀSI

1.1. POPIS - KI JESU

U čakāvskomu (nāgstarijemu harvātskomu) govoru (jaziku) postoju dvii varste glāsov: **samoglāsnici**³ i **suglāsnici**.

Samoglāsnici (njjih sedan, 7) jesu (velimi i mālīmi fenijsko-latjīnskimi tiskanīmi znācīmi-slovīmi reedun zapiisani):

A, a; Ā, ā (zatvoreno “a”); E, e; I, i; Ō, ō (zatvoreno “o”); O, o; U, u⁴.

Suglāsnici (njjih dvaajset i četire, 24) jesu (velimi i mālīmi fenijsko-latjīnskimi tiskanīmi znācīmi-slovīmi reedun zapiisani):

B, b; C, c; Č, č; Ć, ċ; D, d; Đ, đ; F, f; G, g; H, h; J, j; K, k; L, l; LJ, lj; M, m; N, n; NJ, nj; P, p; R, r; S, s; Š, š; T, t; V, v; Z, z; Ž, ž.

Zovemo jih (svaakoga, oviin reedun): *a, zatvoreno a, be, ce, či/e, ċ/e, de, di/e, e, ef, ge, hā, i, ji/e, kā, el/li, lji/e, em, en, nji/e, zatvoreno o, o, pe, ar, es, te, u, ve, ze, že* (pri zgovōranju, samoglāsnici na kraaju su brezzvuučni).

1.2. ZGOVŌRANJE

Samoglāsnici, izim “ā” i “ō”, zgovōraju se, više-maanje, kakoli i u drugih harvātskih govori, a takor i u knjižkoomu jaziku. Samoglāsnik “ā” stojii meju “a” i “o”, puno bližje “a”. Zgovōra se tako da se usta meekvo nameestu za “o” pā se reče “a”. I samoglāsnik “ō” stojii meju “a” i “o”, ali bližje “o”. Točnije, “ō” stojii meju “ā” i “o”, maalo bližje “ā”. Zgovōra se tako da se usta meekvo nameestu za “a” pā se reče “o”. Slikovito, u zvukoovnu “proostoru-rāzmaku” meju “a” i “o” čuju se još dvā glāsa:

$$a - ā - ō - o.$$

Činii se da je “ā” nastō od prija postojeeċ jih “dvosamoglāsnikov” “oa”, “ua” i još nikih u kojih priteeže “a”. Slično, “ō” bi moga biti posliidāk od prija postojeeċ jih “dvosamoglāsnikov” “ao”, “uo” i još nikih u kojih priteeže “o”⁵. U čakāvskomu govoru je “ā” zrazito čōst i

³Va nikih čakāvskih meestih čuju se i “dvosamoglāsnici” (“oa”, “ua”, “uo”), ali je to izniiman pojjāv.

⁴Daržiimo da bi tribalo dodaati još sedan (7) samoglāsnikov jerbo svaaki navedeni (osnoovni/krātki) imā svooga dugoga pārnjaka - neodvisno o naglašijvanju. U čakaavici se čuju i “brezzvuučni” samoglāsnici, ali u tako finu razčlānbu se ne ċemo upuusċaati.

⁵Koate ↦ Kāte, otoac ↦ otāc, pomo ċi ↦ pomoagaati ↦ pomāgaati, poasti ↦ pāsti (trāvu), skočiti ↦ skoakaati ↦ skākaati, š ċoap ↦ š ċāp, tovoar ↦ tovār, voaljaati ↦ vāljaati;

UAnte ↦ Ānte, buarba ↦ bārba, bruav ↦ brāv, čuast ↦ čāst, duan ↦ dān, dvua ↦ dvā, jua ↦ jā, muaj ↦ māj.

dobro daržeeč. Prima njemu, “ô” se jãvlja dosta redje, a pomaalo se i guubi jer ga mlaadjì sviit saad zgovôra skoro kakoli “ã”. (Sličnoost se dobro razazniiva po riichih *jôrããm, klônããc, nãpôost, tãjôôn, vãžôôn, zvãnje, zvãnje, žãjôôn, žãkôôn*.) Prima drugin samoglãsnicin, “ã” i “ô” su, redovito, maalo dužji⁶: “ã” (“ô”) je dužje od “a” (“o”), ali kračẽ od “aa” (“oo”). K toomu, “ã” je maalo mukliji (zatvoreniji), a “ô” je garleniji i imã jedva čuujni noosni prizvuuk.

Suglãsnici, izim “ç”, zgovôraju se kakoli i u iinìh harvãtskih govori i u knjižkoomu Harvãtskomu Jaziku, a “ç” je maalo “mekji” od onoga knjižkoooga. Za rãzliku od iinìh harvãtskih govoro, “r” je vaavik sãmo suglãsnik. Kad je “r” u knjižkoomu jaziku samoglãsnik, u arkãvskoj Čakãvščini je, nãjčasčẽ, “ar” oli, puno redje, “rã”. (Po toomu se nãjlakje pripoznãje i rãzlikuje prãva, stãra, zvoorna Čakãvščina od novije - “r-kãvske”, ča je nastaa miišajuč se s iikãvskon Štokãvščinon, pã u tooj novoj “r” smii biiti i samoglãsnik.) Suglãsnik “đ” se reedko čuje i to va usvojenih tujicah, a kađ se rãdi o harvãtskoj riichi, unda je to prikrãčeni dvoglãsnik “dj” kii se, inače, krãti na “j”. I glãs “f”, kii nii tako reedak, nãjčasčẽ se jãvlja va usvojenih tujicah, a va zvoornoj harvãtskoj riichi, kaagoli zaminjuje dvoglãsnik “hv”.

1.3. NAGLAŠIVANJE

Glasbeniiski gljedano, a za ovu svarhu tako i tukã jerbo je to nãjvažnije, za čakãvski govor se smii uztvarditi da je vele pritežito zvonuuč (“stakãto”) - ča očẽ reč - “s priikidimi” oliti “na skosi” (za rãzliku od štokãvskoga koji je više pivajuuč (“legãto”) i “břez priikidov”. Bo, kakor čemo poslin bolje viiti, u Čakãvščini se priidlog reedko kaad spãja s imenicon oli s kojõn drugõn riichi kã sliidi; u buduučẽmu dobu; břez osobnee zãmìnice se, nãjčasčẽ, čuuva ceeli glagol; u običnomu zapovidnu nãčinu se čuuva i krãtko naglašuje zãdnji “i”; u množtvu riichi se naglašuje (sãmo) zãdnji slog (samoglãsnik) i t.d.

Va višeslogovnoj čakãvskoj riichi glãs ne putuje lišo “maalo gori - maalo doli”, kakoli martva maretica oli šuuljãvka uz krãj po bonaaci,

afaon → afõn, belao → belõn, čaraati → čarataon → čaratõn, čaost → čõst, jeduon → jedõn, Ivaon → Ivõn, Marija → Marijaon → Marijõn, zaova → zõva; muljuon → muljõn, puosti → põsti (na tloh), Zvuonko → Zvõnko.

⁶Kii nii čuu vel’aartski govor, a umii dobro govoriti po ingljeežki, kađ zgovori “fall in love”, “a” se skoro poklãpa s vel’aartskim “ô”, a “o”, zvuučii kakor maalo zkrãčeno vel’aartsko “ã”. Oli, naami bližje, dubroovniški i komižki zatvoreni (samoglãsnik) “o” isti je ko i vel’aartski “ô”, ali u njiij uun sasma privlađuje (jedva da se i čuje “ã”). Tako njihov “ô” u množtvu riichi (veloj večini) zaminjuje vel’aartski “ã”. Mejutiin, buduuč da su dubroovčane štokãvci, njihovo naglašivanje je drugačije: “pucã(1)” (vel’aartski) ↔ “pucõ(1)” (dubrovaški), “krolaati/krolõ” ↔ “krolaati/krolõ” i sl. (Komižane naglašivaju kakoli vel’aarčane!)

nego su svi slozi, izim jediinoga jednooga, podjednako “jaki”, a toov jedincaati je čuujno “nájjačji” i biitno privlađuje - na njemu je “težiinja” od riiči. Jediino, kad je riič sastavljena od dvii oli više riiči, čuju se svi uni nájjačji - maalo, ublaženo, a zādnji od njih je taad nájjačji.

Po traajanju, obćenito, niki su slozi krač, niki dužji, a imā i onih ki su zrazito krātki. Sve too polučuje spomeenuti zvonuč “stakāto”⁷.

Po sveemu ča smo reekli, da bi se čakāvski liipo govorilo triba znaati i umiti dvii stvāri. Paarvo, na trii načina naglašivaati zgovōranje samoglāsnikov “a”, “e”, “i,” “o” i “u” i na dvā načina - “ā” i “ō”, i drugo, u svaakoj riiči od više slogov, pogoditi jedincaati slog kii je težinski oli nájjačje naglašen. Takor se “a”, “e”, “i,” “o” i “u” moru čuti kakor osnoovni (“normālni”), produuženi i prikrāčeni oli nedorečeni, a “ā” i “ō” - kakor osnoovni (traaju maalo dužje od “a” i “o”) i razteegnuti (još maalo dužje). Mii čemo osnoovni i prikrāčeni⁸ samoglāsnici staaviti va istij rāzred i zvaati jih **krātкими**, a produuženi i razteegnuti - va drugi rāzred i zvaati jih **dugими**. Za jedincaati jačje naglašeni slog (va višeslogovnoj riiči) čemo reč da je **težinski**.

2. MAALO O (PRAVO)PIISANJU

2.1. POČŌTNO (OSNOOVNO) (PRAVO)PIISANJE

Da bi se za počōtno (pravo)piisanje - zapišivanje, a i za sve - celcaato (pravo)piisanje, biilo kojega jazika oli govora mooglo reč da je dobro postāvljeno, uno murā, u paarvomu reedu, očuuvaati punu razumljivost i pokāzaati sve njigove biitne odlike, a s druge strānee, ne smii biti odveč teežko oliti zamaaršeno. K toomu, triba razumiti i prihvaatiti da se načeela za dobro (pravo)piisanje ne moru postaaviti po željah oli po dogovoru, nego da una, parveenstveno, izhodu z nājosnovnijih jazičnogovornih načeel. A temeljno i nājvažnije jazično-govorno načeelo se, za svaaki jazik, more sažeeti ovako (p. V.1.):

⁷Prāvi protu’uuzorak toomu je “naapo-pivajuuč “splitški govor” u kojemu je od slāvnoga Marula, uzoritoga arkāvca čakāvskoga, mīšanjen s ikāvskon štAkaavicon, jedva ostaalo nič od čakaavice.

⁸Ako se riič svaršuje na samoglāsnik koji nii razteegnut niti je njigoov (zādnji) slog naglašen, unda je uun prikrāčen. Ali, nājde se i takoov kii nii na kraaju od riiči, i još je u težinskomu slogu: ziid → prizid (produuženo “i”, prikrāčeno “i” u težinskomu slogu i osnoovno “i” reedun. Oli, *mučiti* (prikrāčeno i brezzvuučno, a naglašeno *u*), *mučiti* (produženo, a nenaglašeno *u*) ter *mučati* (“normālni”, a nenaglašeni *u*). K toomu, za rāzliku od uzvika “o!”, priidlog “o” je redovito brezzvuučan. To pokazuje da bi bolje (točnije, kakor smo na početku obšervaaali) biilo kad bi se njiih daržaaalo za zāseebni “krātki samoglāsnici”, s posebnimi slovimi (staavmo: *А*, *а*; *Б*, *б*; *В*, *в*; *Г*, *г*; *Д*, *д*; *Е*, *е*). Ma za tako finu sloovnicu tribalo bi više učenijih glāv.

*Tvorba, slānje (zgovōranje) i prinošenje (“putovānje”) poruuk neka budu takovi da jih slušatelj primi **jednoznāčno** (“brezšuumno”) - onako kakor je govornik hotii.*

Too oče reč da govornik murā riji i ričenice tvoriti i slāgaati strogo kakor jazik nalāže, zgovōraati jih ne kvāreč tvorbu, a kii oli ča jih prinosi ne smii pokvāriti tvorbu ni zgovōranje - sve too kolikor se nājbolje more - da bi biilo onako kakor je govornik bii zamisli i htii da ga se razumii. Pri toomu murāmo zanemāriti možebjitne govornikove govorne i slušateljove sluušne māne, a buduuč da je, za govor, prinositelj - zraāk (i, koji put, kā nāprava), i to murāmo zanemāriti.

(Pravo)piisanje se, dakakor, odnosi na ono treče - prinošenje: točno zapišivanje tvorenoga oli tvorenoga i zgovorenoga. Sliidon tooga, (pravo)piisanjun se murā, nājbolje ča se more, očuvaati sve uno ča mu je prijhodilo. Daržuuč se sveega rečenoga, mii čemo za nāše (pravo)piisanje postaaviti ovo načeelo:

U zāpisu neka se parveenstveno (o)čuuva tvorba - nājbolje ča se more, a zgovōranje neka se praati i čuuva kolikor se nājviše more, a da se ne poremeti tvorba.

Po njemu zvodimo sledečā počōtna pravila:

(1) Neka se svaaki glās, zāseebno, zapiše s jedincaatin slovun - znākuun koji mu je prideeljen (kakor smo jih ve/zapiisaali, sveukuupno njiih 31 - treejset i jedōn)⁹: A (a), Å (ā), B (b), C (c), Č (č), Ć (ć)¹⁰, D (d), Đ (đ), E (e), F (f), G (g), H (h), I (i), J (j), K (k), L (l), LJ (lj), M (m), N (n), NJ (nj), Ō (ō), O (o), P (p), R (r), S (s), Š (š), T (t), U (u), V (v), Z (z), Ž (ž).

(2) Neka se svaaka riič zapiše tako da se reedun, s liivee strānee na desnu, napišu prideeljena slova sviih glāsov ča ju tvoruu i k toomu:

(i) ako je glās (samoglāsnik) krātāāk, zapisuje ga se s jedniin njigovin slovun;

(ii) ako je glās (samoglāsnik) duug, zapisuje ga se s dvā njigova slova;

⁹Za zapišivanje strānih riji kee se ne privodu na Harvātski, pridodāju se još slova Q (q) - *kvee* ili *kuu* (zād P), W (w) - *duuplo vee*, X (x) - *iks* i Y (y) - *ipsilon* (reedun meju V i Z).

¹⁰Daržiimo da, po načeelu o jednoznāčnosti, slični glāsi muraaju imaati viidno rāzličiti znāci - slova. Baš je takooov slučaj s glāsimi ča jih se u knjižkoomu Harvātskomu jaziku zapisuje slovimi “č” i “ć” (kā još višje mejuuse samiljaaju!). Po toomu se dogōdja da jih puno ljuudi ne nauči, niti po piisanju, razlučiivaati. Zāto, mesto slova “Č, ć”, mii stāvljamō novi znāk-slovo “Ć, ċ”. (Mooglo bi se nājti pā staaviti i čā drugo - bolje, ali za saad neka bude tako.)

(iii) ako je va riiči **više istiih samoglâsnikov** nejednakee dužiinjee, unda se oni dužji (nâjčâšce, sâmo jedôn) zapisuju s **dvâ** pripadajuća slova (i kad nii'su dugi po sebi);

(iv) ako se va riiči jâvlja **istii samoglâsnik uzâstopce**, klâje se **zârez zgoor** meju njigova slova;

(v) ako je riič **višeslogovna**, unda se va jedincaatomu **težiinskomu** slogu, **samoglâsnik** (kad je duug - sâmo paarvo slovo) zapisuje **podvučeno**;

(vi) ako se koji suglâsnik **ne zgovôra** oli se pri promini **guubi i pojavljuje**¹¹, klâje se **zpod** njega **toška**.

Uzozak 1. Kad se va riiči nâjdu dvâ (oli trii) suglâsnika za reedun, more se dogoditi da se zgovôranje paarvoga pokvâri jerbo se usta muraaju baarzo nemeestiti za onoov drugi. Takor se more “b” čuti skoro kakoli “p”, “č” - kakoli “s”, “d” - kakoli “t” oli se kii put ne bi zgovôraalo (zpriid “c”, “č”, “s” i “š”), “g” - kakoli “k” “n” - kakoli “m”, “s” - kakoli “š” oli “z”, “z” - kakoli “s”, “ž” - kakoli “š”. Kad bi se piisaalo kakor se (zkrjivljeno) zgovôra, a too čē reč i čuje, doošlo bi do vakove pomuutnjee:

reebca ↦ reepca, uredniičtvo ↦ uredništvo, podceeniti ↦ potceeniti, podpuuhaati ↦ potpuuhaati, suudca ↦ suuca, suudče ↦ suučē (≠ suučē); drugčije ↦ drukčije, stanbeni ↦ stambeni, siisčāani ↦ siiščāani, glasba ↦ glazba, marzki/a/o ↦ marski/a/o, nizki/a/o ↦ niski/a/o, (razstečī ≠ raztečī) ↦ rastečī, razpolovilo ↦ raspolovilo, (ztirati, ≠ stirati) ↦ stirati, množtvo ↦ mnoštvo ... i množtvo njimin nâličnih. Eto zâč pri piisanju tvorba murâ biti važnija od zgovôranja.

Uzozak 2. (a) Evo zâč se, piišući riiči, muraaju razlučiivaati dugi slozi (samoglâsnici) od krâtkijh:

(ona) šââra (priidiv!) ↔ (una) šâra (glagol!); (jedôn) dâñ ↔ (deset) dâân, mââli (-a, -o) ↔ mâli (-a); (vee) kaapa ↔ (vee) kapa; pleeskaati ↔ pleskaati; (po)seediti ↔ (po)sediti; priidivni ↔ pridivni; seelo ↔ selo; ovee ženēē ↔ ove žene; (uun) liiže ↔ (uun) liže; (sva) piiča ↔ (sva) piča; poštiivaati (se) ↔ poštivaati (se); (ta) petiina ↔ (ta) petina; (kâ) petiina ↔ (kâ) petina; miiča ↔ miča; poviiiti ↔ poviti; (ovo(o)) moore ↔ (ovo(o)) more; (too) zgoor ↔ (too) zgor; (uni) kuupu ↔ (uni) kupu;; (za)kuunjaati ↔ (za)kunjaati; zrâk (zraaka) ↔ zrâk (ârja); zubâc (riba) ↔ zuubâc i t.d.

(b) Više istiih samoglâsnikov: zatambarunaati, brâččâanka (usvoj. - po vel'aartski: brâška/brâškinja), znâlââc, gnjâzdââšce, nârââv (R. nâraavi), nâstaavak (R. nâstââvka, množ. nastâvci), ôcââl, ôprââra, ôvizôôn, Stârigrââd, sâmostââlno (i samostâlno), reestete; priliivaati,

¹¹“b” zpriid “st” oli “š”; “t” zpriid “sk” oli mej “s” i “l” ter “s” i “n”; “l” na kraaju od riiči (s ponikoñ iznimkoñ: *bool*, *puntâl*) ...

(c) Zârez zgoor triba staaviti va zapiisane riichi kakor ča su ovi glagoli: za'arduraati, za'arganaati, po'oraati, po'ostâvljaati, po'otvaarati, su'usnuti - i njimin nâlični. Od priidivov i imenic: vele'eepski, novo'otvoreni, domo'obskarba, protu'uuzorak i sl.

(d) Evo zač se u zâpisu murâ od ostâlih slogov va riichi razluučiti i težinski slog:

meesto (imen.) ↔ mesto (prlg.); stânja (jedn., R.) ↔ stânja (množ.); (tee) stvâri ↔ (te) stvâri; pripasaati ↔ pripaasati; celiina ↔ celina, pleskaati ↔ pleskaati ↔ pleskati; sediiti ↔ sediti (se) ↔ seediti; sidrina ↔ sidrina; sidrun ↔ sidruun; misleeč ↔ misleeč; kašetina ↔ kašetina; petiina ↔ petiina; petina ↔ petina; pipati ↔ piipaati; vriime ↔ vriime; smiiriti ↔ smiriti; spomiinjaati se ↔ spominjati se, zmiiriti ↔ zmiriti; posli(n) ↔ posli(in); proova ↔ proova; kuupiti ↔ kupiti; (za)kuučiti ↔ (za)kučiti; luuška ↔ luuška; muučiti ↔ mučiti; i t.d.

(e) "Nepostojani" suglâsnici: duubsti ↔ duubiin, obšervaati, gyoozdje ↔ gvozdeni/gyozdeni, Harvât ↔ harvâtski, jedôn ↔ jednooga/jedna, jedno;, kabôl ↔ kabla, koolâac ↔ koolci, mâstlina, mâstno, muul ↔ muula, pucâl ↔ pucâla, saardce/saardce ↔ sardačno, sool ↔ soli, šeest ↔ šestnaajest/šeeststo, žmuul ↔ žmuula i t.d.

2.2. CELCAATO (PRAVO)PIISANJE

Ne ulazeeč dunblje vovu stvâr, osin onooga ča smo več reekli, mii čemo se pri piisanju daržaati naaših počotnih pravilov, (1) i (2) ((i), (ii), (iii), (iv), (v), (vi)), i sledečega, ko se odnosi na sve iine mogouče potânkosti ke se jâvljaju pri zapišivanju:

(3) za skoro sve ostâlo, izim počotnoga, neka se piše po oobčih napuutih za iindoeuropejski jazici. Too oč reč (nâčelno): skoro svi glâsi i sve riichi se pišu mâlimi slovimi; vlastita imena (i za nârodi, ali ne za žiitelji - pribiivatelji)¹², bezimena i nâdijmci se pišu velimi počotnimi slovimi, a takor i paarvi glâs od paarve riichi va ričenici; na krâj od ričenice se klâje toška, upitnik oli uzkličnik (odvisno o smiislu), ali ako je više rečeniic povezano u "rečeničnu celiinu", unda jih se mejuuse odvâja zârezun, toškon i zârezun oli s dvimi toškami; cartica brez râzmacov se klâje meju riichi za nike složenice, a s râzmacimi - za dopunu oli da se ne ponôvlja več rečeno i t.d.

Kakor to zoorno zgljeeda, štioč more liipo vijti na uuzorku kii mu je saad u ruuci: gljedajuč i štijuč 'voov miič liibar ča je prid njiin otvoren.

¹²Nârod nosi vlastito imeno (va množiini), a svaaki čovik je od nikoga nâroda; more osoba hotiti i govoriti, pâ i službeno zapiisaati čagod oč, ali, ča se ovoga tiije, una je ono ča jee, a ne ono ča bi hotila biti - toote promine nii. S druge strânee, pribiivatlišč je čôsto prominjiiv izbor.

3. PROMINE U GLAŠIH

U govoru se niki riiči mjinjaju (niki glās jin nestaa~~j~~e, niki se promiini, niki se pojavljuje), a niki ne. Une ke se mjinjaju, prominjive su, nājčāš~~č~~e, u zādnjem slogu (oli u dvā, i trii, zādnja sloga - nājčāš~~č~~e glagoli). Pri toomu se mjinja dužiinja i težinski slog (čāš~~č~~e), a i pokoji samoglāsni~~k~~ (redje). Sve ~~č~~emo to podrobnije proučiti posli~~n~~ kad razvarstamo riiči i za svaaku varstu odkrijemo i zapiišemo kakor se ponāša.

Ovde ~~č~~emo, paarvo, uočiti pojāv kad se promina dogōdja meju dvā zādnja suglāsni~~k~~a (kā se očuu~~v~~aju). Za tiin ~~č~~emo viiti kakor se mejuuse zaminjuju niki od samoglāsni~~k~~ov, pā unda kakor se niki samoglāsni~~k~~i pojavljuju, a prija jih nii biilo. Ukāzaati ~~č~~emo i na prominu niki~~h~~ suglāsni~~k~~ov kad se zguubi samoglāsni~~k~~ kii je bii mej njimi. Na kraaju ~~č~~emo razmotriti i niki suglāsniške promine kad se promiini samoglāsni~~k~~ koji dohodi posli~~n~~ njiih.

3.1. NEPOSTOJANO “a”, “ā”, “ō” i “o”

Nike riiči ke imaa~~j~~u samoglāsni~~k~~ “a”, “ā”, “o” oli “ō” meju dvā zādnja suglāsni~~k~~a, pri promini (skloniitbi i poreedbi oli tvorbi) zguubu toov glās.

Takove su niki imenice i priidivi:

imenice: nohat $\mapsto$ nohta, prilipak $\mapsto$ priliipka, uš~~č~~ipak $\mapsto$ uš~~č~~iipka, vetar $\mapsto$ veetra/veetri; otāc $\mapsto$ otca/o~~o~~tca, siivāc $\mapsto$ siivca, reebāc $\mapsto$ reebca; lāžōc $\mapsto$ lāžca/lāžci, piipōk $\mapsto$ piipka, prāsōōc $\mapsto$ prājca¹³, zoov $\mapsto$ zvānje, poziv i t.d.;

priidivi: dobar/dobar $\mapsto$ dobri/dobrooga, tepal $\mapsto$ tepli/teplooga (i teplooga), teesan $\mapsto$ teesni/teesnoga; marzāk $\mapsto$ marzki/marzkooga, martāv $\mapsto$ martvi/martvooga, krātāak $\mapsto$ krātki/krātkooga i t.d.

Ovde triba pripomenuti da postoj~~u~~ i niki pri promini “nepostojani suglāsni~~k~~i” (“d” - reedko i “t” - nereedko, kad nii’su na kraaju, a nājdu se zpriid “l” oli “n”):

jedōn $\mapsto$ jedna, jedno, jednooga; māst $\mapsto$ māstno, mastno~~č~~a, māstlina, mastliinje i t.d.

3.2. PROMINJIVO “a”, “ā”, “ō” I “o”

Samoglāsni~~k~~i “a”, “ā”, “i” oli “ō” meju dvā suglāsni~~k~~a va niki~~h~~ riiči~~h~~, pri promini (spreziitbi, skloniitbi, poreedbi, osobiini) oli pri spōjanju niki~~h~~ priidlogov s imenicami, mjinjaju se jedōn u drugoga.

¹³“-sōc” (N.) $\mapsto$ “-jc-” (va sviih ostālih paadežih - i u množiini!)

Too se dogõdja kad jin se mĩinja dužiinja. Bo, odkaad su se “ã” i “õ” ustãlĩli kakoli sãmosvoojni sšmoglãsnici, ako *nii’su* va *težĩnskomu* slogu redovito se dogõdja ovoo:

čiin se krãtko (“obično”) “a” maalo produuži, postaati ċe “ã”, a ako se još produuži - postaati ċe “aa” (dugo “a”); isto vriidi za “o/õ”. Obrãtno se dogõdja pri zkraċivanju.

Slikovito:

produžiivanje: a/o $\mapsto$ ã/õ $\mapsto$ aa;
zkraċivanje: aa $\mapsto$ ã/õ $\mapsto$ a/o.

Too se puno čašċe jãvlja kod glãsih “a/ã”, dok “õ”, nãjčãšċe, sažima “ao”.

Takor se, uz nepostojanoost, dogõdja i:

(aa $\leftrightarrow$ ã): *baanak* $\mapsto$ *bãnka*, *imaati* $\mapsto$ *imãn* $\mapsto$ *iman* (novije!), *imãmo* $\mapsto$ *imamo/imamo* (novije!), *imaaju* $\mapsto$ *imaju* (novije!), *kaarag* $\mapsto$ *kãrga*, *krãj* $\mapsto$ *krãja*, *nãstaavak* $\leftrightarrow$ *nãstããvka* $\leftrightarrow$ *nastãvci*, *pojãviti* se $\mapsto$ *pojãvljuje* se, *proslãaviti* $\leftrightarrow$ *proslãavljaati*, *prãh* $\mapsto$ *prãšina/prãšiċ*, *stãarac* $\mapsto$ *stãrca*, *zãgrãditi* $\leftrightarrow$ *zãgrada* i t.d.;

(o $\leftrightarrow$ õ): *dogoditi* se $\leftrightarrow$ *dogõjaati/dogõđaati* se, *donositi* $\mapsto$ *donõšaati*, *roditi* (se) $\mapsto$ *rõjaati/rõđaati*, *proslõviti* $\leftrightarrow$ *proslõvljaati* i t.d.;

(ã/õ $\mapsto$ aa): *krãsta* $\mapsto$ *krãstavo*, *krãsti* $\mapsto$ *krãadin/-emo*, *belõn* $\mapsto$ *belãana*, *Ivõn* $\mapsto$ *Ivãana*, *tovãr* $\mapsto$ *tovãara*, *mačãn/mačõn* $\mapsto$ *mačãana* i t.d.;

(i dr.): *počõti* $\mapsto$ *početãk*, *põsti* (*pãsti*) $\mapsto$ *paadin* (*pãšin*), *valjaati* $\leftrightarrow$ *vãljaati* $\leftrightarrow$ *võljaati*, *vrãg* $\leftrightarrow$ *vrõg*, *čaratãn* $\leftrightarrow$ *čaratõn* i t.d.;

ormõr $\mapsto$ *ormarĩna* $\mapsto$ *õrmaruun*, *čõst(i)* (-a, -o) $\mapsto$ *čãšċĩ* (-a, -e) $\mapsto$ *nãjčãšċĩ* (-a, -e) i t.d.;

prãvo piisanje $\leftrightarrow$ *pravopiisanje*, *sãmo* glãsnik $\leftrightarrow$ *samoglãsnik* i t.d.;

na vriime $\mapsto$ *nãvrime*, *na* strãnu $\mapsto$ *nãstran*, *na* glãvu $\mapsto$ *nãglavu*, *na* tãšċe $\mapsto$ *naatašċe*, *va* uun $\mapsto$ *vãn*, *va* ovi (-u, -o) $\mapsto$ *võvi* (-u, -o), *va* oti (-u, -o) $\mapsto$ *võti* (-u, -o), *za* o(u)ni (-u, -o) $\mapsto$ *zõni* (-u, -o) i t.d.;

Ãnte $\mapsto$ *Antiċ*, *Frãne* $\mapsto$ *Franiċ*, *Mãte* $\mapsto$ *Matiċ*, *Vlãde* $\mapsto$ *Vladiċ*¹⁴ i t.d. (*ali*, *Mãrko* $\mapsto$ *Mãrkiċ*, a vele reedko se čuje “*Markiċ*!”) i t.d.

Takova promina nastuupi i kad se riĩči spãjaju: *na* - *prid* $\mapsto$ *nãprid*; kad se od *nike* riĩči dobĩija priĩdiv, priilog *oli* imenica: *otrovaati* $\mapsto$ *otrovãn*, *načeele* $\mapsto$ *nãčeelno*, *tajiti* $\mapsto$ *tãj*, *tarċaati* $\mapsto$ *tarċãnje*; pri sklonĩitbi: *baanak* $\mapsto$ *bãnka*, *gaanač* $\mapsto$ *gãnča*, *nãstaavak* $\mapsto$ *nãstããvka*, *nastãvci*; u pãrih svaaršenih i nesvaaršenih glagolov: *praaviti* $\mapsto$ *prãvljaati*, *staaviti* $\mapsto$ *stãvljaati*, i sl. Too puno redje vriidi za “o $\mapsto$ õ”:

¹⁴Tako se zkraċuju i ostãli samoglãsnici (i koji nijmaju zatvorenih pãrnjakov!): *Peere* $\mapsto$ *Periċ*, *Šĩime* $\mapsto$ *Šimĩĩ*, *Toone* $\mapsto$ *Toniċ*, *muul* $\mapsto$ *mulĩĩ* i t.d.

dogoditi se $\mapsto$ *dogõdjaati se*, *pogoditi* $\mapsto$ *pogõdjaati* (*ali roog* $\mapsto$ *rogoovlje*, *rozi!*).

U svezi s ovim još napomeenimo¹⁵:

- (a) Ako riič (imenica oli priidiv) sadarži “ã(â)” (I. jed.) i čuuva ga u množini (I. množ.), unda ga čuuva u svih paadežih, a ako se u množini promiini u “a(a)”, unda se tako dogõdja u svih iinih paadežih (p. sklonitbe);
- (b) u glagolih se takove promine dogõdjaaju va dobu sadãšnjemu časovitomu (niki svaaršeni glagoli), u glagolskih priidivih i priilozih i u glagolskih imenicah. (*daati* $\mapsto$ *dãn/dãš/dã*, *dõ/dãla/dãlo*, *dõn/dõna/dõno*, *dãjuçh/dãjuuçh*, *dãvši*; *dogoditi se* $\mapsto$ *dogõdjanje*, *braati* $\mapsto$ *brãnje* i t.d.)

3.3. POMOČNI (OŽIVLJENI) SAMOGLASNICI

Va nikih riičih se meju dvã suglasnika, pri promini, pojavljuje samoglasnik “a”, “ã”, “e”, “o” oli “u”, a prija ga nii biilo.

Rãzlog je očit: zgovõranja radi! Takove su:

po/slaati $\mapsto$ *po/šaaljin*, *po/šaaljemo* i t.d.;

dãska $\mapsto$ *dasak/dasãk*, *iznimka* $\mapsto$ *iznimak*, *prãska* $\mapsto$ *prasad*, *smookva* $\mapsto$ *smokav* i t.d.;

braati $\mapsto$ *beriin/beremo*, *praati* $\mapsto$ *periin/peremo* i t.d.;

do/pri/za/-klaati $\mapsto$ *do/pri/za/-koljin*, *do/pri/za/-koljemo* i t.d.;

zlo/zla $\mapsto$ *zãl*, *vol* $\mapsto$ *vol-u-ji* i t.d.

3.4. PROMINA “č ↔ š”, “q ↔ t”, “s ↔ š” I “z ↔ ž”

Paarvo, k onoomu čã smo reekli o nepostojanosti za “a”, “ã” i “õ”, triba pridodaati i ovo:

va Čakãvšõni (stãroj, arkãvskoj) se dvoglãsi “čk” i “čt” ne pojavljuju, ali se pojavljuju “šk” i “št”.

Za poredbu, kad se “čk” oli “čt” jãvi va knjižkoomu jaziku i odgovãrajuća riič postoji va Čakãvšõni, va njooj je “šk” oli “št” reedun. Zãto, kad se va riiči zguubi samoglasnik meju “č” i “k” jãaviti ÷ se “šk”:

brãcaani $\mapsto$ *brãska*, (od “brãcãanka”), *luuçaani* $\mapsto$ *luuška* (od “luuçãanka”),

kuuçãak $\mapsto$ *kuuška*, *maçãn/maçãak* $\mapsto$ *mãška*, *poluuçãak* $\mapsto$ *poluuška* i t.d.

kvooska, *mãška* (*ali*, *maçãak/maçãn* i *mãçji*), *smriiška* (od *smriič*),

toška, *Uuška*, *zãškoļjica*, *brãški* (-a, -o), *karški* (-ã, -o), *luuški* (-a, -o) i t.d.

¹⁵More biti i da čakaavica-arkaavica, kakor fini jazični suustav, ne dopuušća neposrednu prominu “a ↔ o”, nego pri takovoj promini polučuje “mejuglãsi ã i/oli õ”. Za podkripu: *dogoditi* (se) ↔ *dogõdjaati* (se), *namõčiti* ↔ *namãkaati*, *odgovõriti* ↔ *odgovõraati/odgovãraati* (riiçi/svojstva), *skloniti* (se) ↔ *sklãnjaati/sklõnjaati* (se) (promina/zãštita), *zatvoriti* (se) ↔ *zatvãraati* (se) i t.d.

Toomu similo:

junāk ↦ junāštvo/junāštvo, rādnik ↦ rādništvo/rādništvo, seljāk ↦ seljāštvo/seljāštvo, redovniik ↦ redovništvo/redovništvo i t.d.

Va nikih riichih, redovita je promina “t(i)” ↔ “q(a/i)”:

po/pro/u/-zaletiti ↔ po/pro/u/-zaliqaaati, platiti ↔ plāqaaati/plāqa,
partiti (se) ↔ parqenje, pārtiti ↔ parqivaati, speetiti ↔ speqivaati i
t.d.

Uzporeedimo ovde i dvoglāsi “št” i “šq” (ki se ne zaminjuju mejuuse).

Zvoorni “št” je dooša od stāroslaveenskoga “čt”, a novi - priko Veneetskoga
oli Tudeeskoga (kakoli “šp”: *špoort* i sl.), pā tako imāmo:

štiti, štioq, šteenje, pošteenje, štimaati (= čāstiti), poštimaati (= počastiti)
i t.d.;

štrokāati, študeent, študiјаati, štufaati (se), štimaati/štimiivaati (=usklađ(j)iivaati),
naštimaati i t.d.

S druge strānee, zgljeeda da je “šq” zvoorno čakāvski:

ščāp, šqipaati, šqipljaati, šqika, šqule, Bliitvišqē, Biziišqē, Kupišqē,
križiišqē i t.d.

**Kad se pri promini suglāsnik “s” (“z”) nājde zpriid “lj” oli
“nj”, mīinja se u “š” (“ž”); too se dogōdja i kad se meju “s”
 (“z”) i “nj” nājde kii samoglāsnik.**

Takor dobijamo:

misliti ↦ mišljeenje, mīisa(l) ↦ miišlju, zaposliti ↦ zapošljeenje, kasniti
↦ kašnjeenje, miisiti ↦ miišeenje/miišnja, nositi ↦ nošeenje/nošnja,
prošiti ↦ prošeenje/prošnja;

razteezaati (vrimenski) / raztezati (prostooro) ↦ raztežljīiv, paaziti
↦ pažljīiv/paažeenje/pāžnja, gaaziti ↦ gaažeenje, opaaziti ↦ opāžanje,
māžiti ↦ māžeenje, muuzti ↦ muužeenje/muužnja i t.d.

Inače, promina “s ↦ š” (“z ↦ ž”) dogōdja se čōsto va glagolskih
pārih svaaršeni ↔ nesvaaršeni i pri spreezānju:

dopiisaati (se) ↦ dopišiivaati (se), po/pri/za/-piisaati ↦ po/pri/za/-
pišiivaati, zmisлити (se) ↦ zmišljīivaati (se), po/pri/za/-kāzaati ↦ po/pri/za/-
kažiivaati, zapaaaziti ↦ zapāžaati i t.d.;

z/-briisaati ↦ z/-briišin (z/-briiši!), na/-riisaati ↦ na/-riišin (na/-
riiši!), do/na/po/pri/za/-piisaati ↦ do/na/po/pri/za/-piišin (do/na/po/pri/za/-
piiši!), na/po/s/-maazati ↦ na/po/s/-maažin (na/po/s/-maaži!), po/pri/za/-
kāzaati ↦ po/pri/za/-kāžin (po/pri/za/-kāži!) i t.d.

3.5. NEPOSTOJANO “k”, “g” I “h”

(i) **Va nikih riichih suglāsnici “k”, “g”, i “h” zpriid “(j,k,n) e”
oli “(j,k,n) i” mīinjaju se pri stanovitih prominah, nāčeelno,
u “č”, “ž”, i “š” reedun;**

va nikih riichih tako se mīinja i “c” u “č”;

nājde li se “sk” (“čk”) zpriid “i”, promina je “ski $\mapsto$ šk” (“čk $\mapsto$ šk”);

postoju broojne iznimke, ali kad je “k” (“g”, “h”, “c”) zādnji glās i ako ne nastuupi *piskanje*, iznimkee niima (va harvātskih riičih).

Too čemo prozvaati **nebčānjun** (oli po lat. **palatalizācijon**) jerbo na meesta od jidreniikoov dohodu nebčaniici (po lat. palatāli). Takor se dogōdja:

riikaati $\mapsto$ riiče, skōkaati $\mapsto$ skōče, suukaati $\mapsto$ suuče, čuuk $\mapsto$ čuuče, junāk $\mapsto$ junāče/junāške, težāk $\mapsto$ težāče/težāške, raak $\mapsto$ raače/raačje, puuk $\mapsto$ puuče/puuške, ruuka $\mapsto$ ruučne, vuuk $\mapsto$ vuuče/vučje(e) i t.d.; riikaati $\mapsto$ riičin, skōkaati $\mapsto$ skōčin, suukaati $\mapsto$ suučin, divoojka $\mapsto$ divoojčica/divoojčina, junāk $\mapsto$ junāčina/junāški/junāčan, težāk $\mapsto$ težāčina/težāški, raak $\mapsto$ raačič/raačji, puuk $\mapsto$ puuški, ruuka $\mapsto$ ručica¹⁶/ruučni, vuuk $\mapsto$ vuučica/vučjii i t.d.;

d(v)iignuti $\mapsto$ d(v)iže, lagaati $\mapsto$ laaže, segati $\mapsto$ seže, Boog $\mapsto$ Bože/Božje (i Božje), drago $\mapsto$ draž(j)e, vrāg $\mapsto$ vrāže/vražjee/vražkee, jugo $\mapsto$ juužne/juužnje i t.d.;

d(v)iignuti $\mapsto$ d(v)ižin, lagaati $\mapsto$ laažin, segati $\mapsto$ sežin, Boog $\mapsto$ Božji (i Božji), draaga $\mapsto$ draažica, kruug $\mapsto$ kružič/kružina/kruužni, noga $\mapsto$ nožica¹⁷/nožni, vrāg $\mapsto$ vražjii/vražkii, jugo $\mapsto$ južina/juužni/juužnji i t.d.;

kiihaati $\mapsto$ kiiše, maahati $\mapsto$ maaše, puuhaati $\mapsto$ puuše, duuh $\mapsto$ duuše/duušne, vlah $\mapsto$ vlaše/vlaške, suuho $\mapsto$ sušje/sušije, juuha $\mapsto$ juušne i t.d.;

kiihaati $\mapsto$ kiišin, maahati $\mapsto$ maašin, puuhaati $\mapsto$ puušin, duuh $\mapsto$ dušina/duušni, kruh $\mapsto$ krušina/kruušni, liiha $\mapsto$ lišica, muha $\mapsto$ mušica, juuha $\mapsto$ jušina/juušni, miih $\mapsto$ mišina i t.d.;

Misec $\mapsto$ Miseče, jaarac $\mapsto$ jārče (i jārče), paalac $\mapsto$ pālče (i pālče), suudāc $\mapsto$ suudče i t.d.;

diča $\mapsto$ dičica/dičina, kilica $\mapsto$ kljičica/kljičina/kljičetina, Misec $\mapsto$ M/misečina, tiča $\mapsto$ tičica/tičina/tičetina i t.d.;

dāska $\mapsto$ dašica, guska $\mapsto$ gušica (i guskica), tarska $\mapsto$ taršica i t.d.

Nikolikor iznimak (nike sspaadaju pod drugo pravilo; p. sledeči odiljak - (ii)):

bark $\mapsto$ barci, vuuk $\mapsto$ vuuci, divoojka $\mapsto$ divoojke/-i, kvaaka $\mapsto$ kvaake/-i, muka $\mapsto$ muke/-i, muuka $\mapsto$ muukee/-i, ruuka (uud) $\mapsto$ ruukee/-i, patka $\mapsto$ patke/-i, truunka $\mapsto$ truunkica i t.d.;

¹⁶od kojee stvāri; za uud je “rukica”

¹⁷od kojee stvāri; za uud je “nogica”

grug $\mapsto$ gruzi, roog $\mapsto$ rozi (p. sledeeqđ odiljak), duga $\mapsto$ duge/-i, noga (uud) $\mapsto$ nogee/-i, pruga $\mapsto$ pruge/-i, tuuga $\mapsto$ tuugee/-i (i tuuzi - novije!) i t.d.;

duuh $\mapsto$ duusi, peteh $\mapsto$ petesi (p. sledeeqđ odiljak!), muha $\mapsto$ muhe/-i, utiha $\mapsto$ utihe/-i, ceh/cehi, plaah $\mapsto$ plaahe/plaahi/plahiji, suuh $\mapsto$ suuhe/suui/suhiji (i suhlji) i t.d.;

boca $\mapsto$ boce/-i, diṭca $\mapsto$ diṭcee/-i, maaca $\mapsto$ maace/-i, straaca $\mapsto$ straace/-i, tiica $\mapsto$ tiice/-i i t.d.;

patka $\mapsto$ patkica, žinska $\mapsto$ žinskica i t.d.

Kad i kakor se nebčanje dogōdja, jasnije qemo viiti i bolje razumiti posliṇ u odiiljcih o spreziitbi i skloniitbah.

Napomeenimo da se kii put nebčanje dogodi i zpriid “a” oli “ā”:

Suusāk $\mapsto$ suusčaani/-e (suusčanka/-ke);

Barlog $\mapsto$ barložani/-e (barložanka/-ke);

Bihāq $\mapsto$ biščaani/-e (biščanka/-ke).

(ii) **Va nikiḥ riīciḥ suglāsniči “k”, “g”, i “h” zpriid “i” miinjaju se pri stanovitiḥ prominah, nāčeelno, u “c”, “z”, i “s” reedun; postojū broojne iznimke, ali kad je “k” (“g”, “h”, “c”) zādñji glās i ako ne nastuupi nebčanje, iznimkee niima (va harvāṭskih riīciḥ).**

Too qemo prozvaati piskanjūn (oli po lat. sibilariizācijon) jerbo na meesta od jidreniikoov dohodu piskavci (po lat. sibilānti) . Po toomu se govori:

bark $\mapsto$ barci, book $\mapsto$ bocī, quuk $\mapsto$ quuci, junāk $\mapsto$ junāci, jednaak $\mapsto$ jednaci, kuk $\mapsto$ kuci, raak $\mapsto$ raaci i t.d.;

grug $\mapsto$ gruzi, roog $\mapsto$ rozi, špāg $\mapsto$ špāzi, vrāg $\mapsto$ vrāzi i t.d.;

duuh $\mapsto$ duusi, peteh $\mapsto$ petesi, siromāh $\mapsto$ siromaasi, varh $\mapsto$ varsi,

Vlah $\mapsto$ Vlasi i t.d.

Iznimke:

māg $\mapsto$ māgi, zoog $\mapsto$ zoogi i t.d. (za usvojene strāne riīci);

kljuka $\mapsto$ kljuki, ruuka $\mapsto$ ruuki (i ruuci - novije), patka $\mapsto$ patki; i t.d.;

jaruga $\mapsto$ jarugi, kuga $\mapsto$ kugi, noga $\mapsto$ nogi (i nozi - novije), pruga $\mapsto$ prugi i t.d.;

juuha $\mapsto$ juuhi, liiha $\mapsto$ liihi, muha $\mapsto$ muhi i t.d.

I piskanje qemo bolje razumiti kad budemo razmātraali spreziitbu i skloniitbe.

3.6. JOTANJE

Spõjanje nikoga suglâsnika s glâsun “j” u novi suglâsnik zovemo jotanjun.

Takor se dogõdja da “c-j” i “k-j” postaanu “č”, “d-j” postaaane “đ”, “g-j” i “z-j” - “ž”, “h-j” i “s-j” - “š”, “l-j” - “lj”, “n-j” - “nj” i “t-j” - “q”. Jednostâvni uuzorci su ovi:

mīcati ↦ “mīc-jin” ↦ mīčin, pljucati ↦ “pljuc-ju” ↦ pljiču; jāk ↦ “jak-ji” ↦ jači, plaakati ↦ “plaak-ješ” ↦ plaáčes i t.d.;

glâd ↦ “glâd-ju” ↦ glâđu, glodaati ↦ “glod-jin” ↦ glodin (glodjin) i t.d.;

strog ↦ “strog-ji” ↦ strož(j)i, slâgaati ↦ “slâg-je” ↦ slâže; barz ↦ “barz-ji” ↦ barži, pokâzaati ↦ “pokâz-jemo” ↦ pokâžemo i t.d.;

maahati ↦ “maah-jin” ↦ maašin, puuhaati ↦ “puuh-ju” ↦ puušu;

piisaati ↦ “piis-ješ” ↦ piišes, visook/visoki ↦ “vis-ji” ↦ viš(j)i (i visočiji) i t.d.;

moliti ↦ “mol-jenje” ↦ moljeenje, daleki ↦ “daal-ji” ↦ daalji i t.d.;

goniti ↦ “gon-jeenje” ↦ gonjeenje, zelen ↦ “zeleen-je” ↦ zeleenje,

tânka ↦ “tan-ja” ↦ tanja i t.d.;

metaati ↦ met-jin ↦ mečin; platiti ↦ “plât-jaati” ↦ plâcaati, cveet

↦ “cveet-je” ↦ cveeč, smaart ↦ “smaart-ju” ↦ smaarcu i t.d.

Pod jotanje se ubraja i stâvljanje glâsa “l” meju “b” (“p”, “m”, “v”) i “j”, ča unda dâje “lj”.

Takor imâmo:

daarv-je $\xrightarrow{l}$ daarvlje, gaarm-je $\xrightarrow{l}$ gaarmlje, grâb-je $\xrightarrow{l}$ grâblje, gro(o)b-je $\xrightarrow{l}$ grooblje, sno(o)p-je $\xrightarrow{l}$ snooplje, zdrâv-je $\xrightarrow{l}$ zdrâvlje i t.d.;

kuup-jen $\xrightarrow{l}$ kuupljen, ram-jâk $\xrightarrow{l}$ ramljâk, živ-ji $\xrightarrow{l}$ življi i t.d.

3.7. KAADA JE “i” NA MEESTU OD “JATA”, A KAAD “e”?

Stâroslaveenski “ě” (jat) se je u Čakâvščini pritvorii va “i” (čâšče) oli “e” (ređje). Luuka Jakubinskij i Kârlo (Draago) H. Meyer su odkrili ter postaavili sledećeč pravilo - “zâkonitost”:

Jat “ě” je va Čakâvščini (arkâvskoj) večinon (nâčeelno) “i”, izim zpriid zubčânih suglâsnikov (d, t, s, z, r, l, n) za kimi sliiduu nepriidnji samoglâsnici (a, â, ô, o, u) oli nišče - unda je “e”.

Pravilo se je pokâzaalo vele pritežito točnin. Iznimke, dakakor, postoju - najčâšč uz “r”, a reedje uz “l”. Sliidi priigljed po glâsih.

(i) **Glâs d:** *bleed(i)*, *bleediti*, *obed*, *(o)beedvati*, *pozlediti se* (upâliti/zagnjojiti se - raana), *reedki* (-a, -o), *seed(i)*, *sedati se* (= zkručivaati se), *seediti*, *sediti* (*seesti*), *sledeecč* (-a, -o - po reedu) (ali, “sliiditi” - kooga oli ča, i “sliideecč” - glag. prlg., i “sliideecč (-a, -e)” - glag.

priid.), *suused(a)*, *sreedā*, *sreednji* (kii/ča je va sredini - po reedu; ali: “srijdnji” - po kakvoči oli veličinji; i *po’sriđ sreedee* - točno po sredini), *uvredā*, *uvreediti (se)*, *vreed* (raana, boolno meesto) (ali, “vriidnoost”, i “vriidnota”). Za poredbu:

- *vreediti* (raaniti/ranjiivaati; stāru raanu otvoriti) ↔ *vriiditi* (oli “valjaati”

- po kakvoči);

- *cediti* (slaabiti; ponestaaajati; sve maanje dāvaati; popuuščati: snāga; nevrime, vatar oli čā sl.) ↔ *ciditi (se)* (puuščaati vodu kaapajuči).

K ovimi se smii pridruužiti i “izniimnu” imenicu *njādra* (sāmo množ.) u kojooj se je “jat” zpriid “d” pritvorii u “jā”

Riichi *prid(a)*, *sprid*, *zpriid*, *(u)nāprid* i sl. kakoli i *poviditi/poviidaati*, *proviiti/providiti/proviidaati* i *proviidnoost*, *svidočiti* i *svidok* i sl. - nii’su prāve iznimke jerbo je “pri” neprominjiv priidlog, a navedeni glagoli dohodu od “vidēti → viditi → viiti” di je “jat” zpriid “t” (p. (ii), Glās t) za kiin sliidii “i”. Ni

- *did*, *jiiid*, *medvid* - nii’su prāve iznimke jer za “d” ne sliidi samoglāsNIK.

(ii) **Glās t:** *cveet(i)*, *cvetaati*, *cveeč(tj)e*, *o/pro/-cvetaati*, *dleeto*, *leto*, *sveetlo/sveetli (-a, -o)* (prlg./priid.), *sveetlokafeni*, *sveetliti se* (jāko (se) sjājiti - od tuuje sviitloosti; sad se čuje i “sviitliti se”), *vetar*, (mn. *vetri*), *vetriti*. Za poredbu:

- *sveet* (posveeč(tj)en) ↔ *sviit* (zemāljiska balota; ljuudi/nārod), *sveetliti (se)* (odbijenon svitloošču) ↔ *sviitliti* (vlastition svitloošču), *sveetlo* (ča je bleedo/zbleedilo) ↔ *sviitlo* (razsviitljeno - da se more viiti), *vetriti* (prozračiiivaati) ↔ *viitriti* (hlāpiti, izpariivaati);

- *diite*, *dičca* (skuupna imenica) nii’su prāve iznimke jerbo je “t-e” (“t-c”), a takove nii’su ni *priititi*, *priteč* i sl. jer se “pri” ne mjinja;

- buduuč da niima glagola “vidi(je)ti” (nego sāmo zkrāčeni viiti), to sve pripaadajuče riichi (*poviiti*, *proviiti* i sl.) ne daržiimo za iznimke;

- *ocvitaati* (= zableediti u liicu i maalo se porigati - kad se brood vālja oli sl.) - više ga se ne čuje;

- *zāvit* - iznimka (ali, *zaveč(tj)aati se!*).

Napomeenimo da “dreto” (praavo - ne kriivo; drugder večinoon: “drito”) ne spaada pod ovo, jer se ne rādi o “jatu” nego o zkrāčenomu latinizmu “direktno” (priko vnetskoga “direto”).

(iii) **Glās s:** *meesto* (imen.: na/va/u/po *meesto/meestu*), *meesto* (priidl.; ali, i “namisto” i “umisto”), *nameestiti (se)*, *namešteenje* (i namiščeenje), *naveestiti* (alii, naviščeenje; čašč se govori “napoviiti/napoviidanje” - ne znāču isto!), *neveesta*, *(z)reesti*, *seesti (sediti)*, *poseesti (se)*, *(pri)meestiti (se) seesti se*¹⁸ (*sedati se*), *sneesti*, *teesto*, *vrees* (garm oli stabličb);

¹⁸U vel’aartskomu govoru postojū reedki (izniimni) pāri “glagol ↔ povratni glagol” s posve različitimī značenjimi. Jedōn od takovih (točnije, dvā) je

- imenice “biis” niima u vel’aartskomu govoru - reče se “gniiv”, “jiid”, “ljuutnja”, “saržba/sardžba” (zgovôraju se “d” i “ž”!) oli “žeest”, a čuje se i usvojenica “bisnoča”, ali samo za unuu smaartnu bolest;
- *plisan*, *plisnoča* - iznimke.

(iv) **Glās z:** *treezôn* (*treezni*, -*na*, -*no*), *treezniti* (*se*), *zveezda*, *zvezdāst* (-*i*, -*a*, -*o*);

- *zvīzdan* (novija usvojenica za stāri “čriizdan”) nii iznimka jerbo dohodi od novoga glagola “zvīznuti” (= “ošīnuti” - zvoorni glagol);

- *rīzati* - iznimka.

Spomeenimo ovde i “izniimnu” imenicu *gnjāzdo* (drugder, i čōsto: gneezdo/gn(j)iizdo/gn(j)iizdo), u kojooj se je “jat” zpriid “z” pritvorii va “jā”.

(v) **Glās r:** *keerna* (riiblja varsta - drugder “kiirnja”; usvojenica - po stārovel’aartski je “činka”), *mēra* (zadāna, unāprid odreedēna oli štrumenat - nāprava s kojooj se mīri; ali, “mīra” - od oka, i “z/-mīriti”), *peerga* (riba “piirk(g)a” - drugder), *peergav* (-*i*, -*a*, -*o*) (drugder: “piirgav”), *perika* (drugder: “pirika”), *vēera* (paarsten zaaručnīčki, vitica; ali, “vīra” - u Boga), *verovanje*, *verovati*, *zaveriti se* ($\approx$ zareči se), *zverati* (gljedati uokolo, a niš ne viiti) i t.d. Za poredbu:

- *mēra* $\leftrightarrow$ *mīra*, *z/-mīriti* (glagol, “t-i”!), *mirāč* (kii mīri);

- *vēera* $\leftrightarrow$ *vīra* (“tvaarda vīra” = čvarsto obečanje);

nevēera (velo nevrime¹⁹) $\leftrightarrow$ *nevīra*/nevīirnoost;

- *sterari/sterati* (da se čā osuūši) $\leftrightarrow$ *s/u/-tirati* (kooga va kantuun oli oogradu) $\leftrightarrow$ *po/z/-tirati* (kooga ča) (“ztiraati” = dovuuči (s)vas konop oli čā sl., ne spaada pod ovo, bo je uun svaaršeni pārņjak od glagola “tiraati” = vuūči konop oli čā sl.);

- *namīra* (namireenje ščete oli sl.) i *zviir* (ali, “zverinjāk”) nii’su prāve iznimke;

- *nāmīira* (da se čā učīini) i *po/s/u/z/-tirati* - prāve iznimke.

(vi) **Glās l** (i **lj**): *bēelo*, *belīlo*, *beelīti* (*se*), *cēeli* (-*a*, -*o*), *celina* (= zapuūščēna njiva), *celiina*, *dee(l)*, *dēlo*, *delati* (sāmo driivo - ne znāči “rādīti”!), pā od tooga: *udēlati*, *zadēlati*, *zdelati* i sl., *delīti* (čā drugin), *deelīti* (*se*) (čā je cēelo - na deeli), pā od njih: *podelīti*, *podeelīti* (*se*), *podeeljeni*, *razdelīti* i sl., *krelō* (za leteenje - od tice oli avijuuna,

“sedīti/seesti $\leftrightarrow$ sediti/seesti se” (= skruutīti/skruutnuti se). Oba pārā su svaaršeni glagoli. Nesvaaršeni pārņjaci su jin “sedati” $\leftrightarrow$ sedati se”, a “sejiivaati $\leftrightarrow$ sej(đ)īivaati se” su njihovi (nesvaaršeni) učastāli obliči.

¹⁹Daržimo da “vēera” u riīči “nevēera” (velo nevrime) ne dohodi od riīči “vriime/nevrime” nego od glagola “verovati”. Po toomu sliidi da je riīč *vīra* novija i da je dobila danāšnje značēenje tekar po pokarščēenju, a to nan unda govori da je (pra)stāra *vīra* (biila *vera*) va bozi i štovānje božānstav bila u svojooj biiti - poimanju biila posve različita od naaše sadāšnje (karščānske) vire.

za plaavanje - od ribe; ali, “kriilo” - maaterin skuut), seelo, streela, streelica/strelica, streelāc, streeljaati, streeljanje, teelo/teleesa (mn.) (ča je (biilo) žiivo), teelo/teela (mn.) (nosivi komad - “kostuur” u ki se ugrađuju ostāli deeli), zdelā, zdelina, zdelica (i od čovika) i t.d. Za poredbu:

- beeli (-a/e, -o/a) ↔ biili/biili (-e/e, -a/a) (glag. pridiv od “biti”);
- krelo ↔ kriilo (maaterin skuut);
- streela ↔ striila (i “lōmp” z ooblaka - čašče);
- teelo/teelo ↔ tilo (i “tilina” - māsno meeso brez carljenih mišiiov; brezzvuučno “i”);
- nedilja nii prāva izniimka (jer vel’aartski “delati” ne znāci, obenito, “rāditi”!);
- bilōnce (od jāja; “bilānca” - zravnānje, je usvojenica!) i diljeniik/diljenica
- prāve iznimke.

(vii) **Glās n:** ceena, guusenica, koleno/koleno, koren/koren, koreenje, meena, potlen (ali, “poslin”), seeno, smena, steena i dr. Za poredbu:

- koleno ↔ kolino (nāsliidni rood; roojstvo);
- piniti, promina, prominiti, zaplīniti i sl. - nii’su iznimke jerbo dohodu od glagolov (“n-i”), a iznimka nii ni usvojenica “miindula”;
- lin (-i, -a, -o), linčina, pina - iznimke (ali, penica - teglenica oli motoorni brood plitkooga peškaaja - ča “šuuļa i pini”).

Da Jakubinskij-Meyerovo pravilo “darži vodu” (posebice uz “i” i “n”) potvarduju i uuzorci-pārnjaci od usvojenih tuđijc: kurenat ↔ kuriint (R. kuriinta; “moorska struuja”), pulenat ↔ puliint (zapad; R. puliinta), cimenat ↔ cimiint (R. cimiinta), kolenā ↔ kolijn (zkrāf. množ. R.) i još nikolikor njimin nāličnih.

Jakubinskij-Meyerovo pravilo u govorih na harvātskih školjiih (nikolikor njiih) temeljito je propiitaala (i, nāčeelno, dobro potvardila) Vesna Jakič Cestarič (*Refleks jata na sjevernodalmatinskim otocima*, Radovi Instituta JAZU-e u Zadru **3** (1957), 407-421). Ovde čemo sāmō nadopuniti, oli pojasniti, nike navedene tvardnje i zpraaviti nikolikor faliing ke se tjiču vel’aartskoga govora (str. 413.-417.):

- beseda (riič, krač govor; i u Velomu Rātu);
- brez/bez (u vel’aartskomu govoru se ne čuje “prez”);
- celina (zapuuščena njiva; i u Velomu Rātu);
- de(e)liti (se) i sl. (ne “di(i)liti (se)”);
- dreetva (i u Velomu Rātu, ali ne spaada pod ovo pravilo - “tv”!);
- gnjāzdo (ne “gnjoazdo” - u vel’aarstskomu govoru njima dvoglāsnikov!; po toomu slična je i snāt);
- koleno ↔ kolino (več smo pojasnili);
- mera ↔ mira (več smo pojasnili);

- *Peesāk* (toponiim u Velomu Rātu; inače, “sanbuun”);
- *pri-* (u Velomu Rātu skoro **redovito**, a ne “pre-”): *pribiti*, *priboliti*, *pibraati*, *pibroditi* (se), *prigaaziti*, *prigradiiti*, *pri(j)iisti* (se), *prikinuti* (se), *prilaaziti* (= *hoditi priko česa*; *hoditi prama koomu/čeemu* - kad se *več* bude bliizu = *prihoditi*), *pristič*/*pristiignuti* (= *pripasaati* ≠ *pripaasati* (se)), *priteč*/*priticati*, *pritočiti*, *privaariti*, *primeestiti* (se), *priveezti* (se), *prizrijati*, *prižiiviti*, *priveli* (-a,-o; i *preveli* - novije!) = “prevelik (-a, -o)”, *priko jučeer* (i *prikovčeer*), *priin* (= ’vooga čaasa), *priskok*, *priislig*, *prtvōranje*/*prtvorba* i t.d.

Da se “pri-” ne dā, po sebi, zaminīti s “pre-” nājbolje se očituje na glagolu “*prigrijzti*”:

- *prigrijzti* (ča; stvār - *zuubimi*, da *puukne oli* se *slomi*) ↔ *prigrijzti* (čā; *maalo pojiisti* - *prismočiti*).

Ovde bi “pre” pomoga da jih se razluūči. Jedjino di se *redovito* čuje pridmetak “pre” je va:

- priilogu *pre(e)več* (bo *več* uz “previše” obstoju i stariji “priviše” i “prikoviše”);
- glagolu *prediignuti* (službeno čā *priuzeeti*: *dokumenat*, *paket oli* sl.) da bi ga se rāzlikovaalo od *pridiignuti* (se);
- imenici *predmet* (ča je knjižkā usvojenica, bo je *puuk* govori sāmo - *stvār*).

Nadaalje,

- *sika/osika* (i *baasa voda*; ne “seka/oseka”!), *sikaati*, *osikaati* (ne “(o)sekaati”; i, **ne** dohodi od “oseeknuti” = *zpuuhaati* i *staarti noos*, ali *stanovita sveza* obstoji!);
- *teelo* i *teelo* (ne “tiilo” ni “tiilo”);
- *vetar* (*biilo je vेत्रa/vetrušine*) (“vi(e)treno” ni “vi(e)trovito” u vel’aartskomu govoru ne obstoju);
- *vreedāati* (teleesno) ↔ *vriidāati* (duhoovno, *več* smo pojāsnil!);
- (*po*)*vreedīti* (teleesno) ↔ *vriidīti* i *vriidan* (kakvoča);
- ali, *uvreediti* (sāmo za “duhoovno” - uno ča se *čūuti* va saardcu i/oli duuši);
- *zveezda* (i u Velomu Rātu);
- *ženiti se* i *ženitba* (“ve(i)nčaati se” i “ve(i)nčānje” nii’su vel’artske riiči!).

4. RIIČI

Nājkrače rečeno, **riič je konačan i neprikijidno (posve) ureeden višeskuup od glāsov koji imā niko znāčeenje.**

Da pojāsximo: Višeskuup je “skuup” va kojiin se elemeenti smuu ponōvljaati; “konačan” je, občēnito, gramaatike radi, a praatika pokazuje

da je toov brooj od jedōn (1) do, odprilike, petnaajest - šestnaajest (15 - 16) - više od toliko se, u Čakāvšćini, more sâmo na silu činiti; da je takooov višeskuup “neprikiidno (posve) ureeden”, znâči da su (svi) glâsi poreedani/zgovoreni jedōn za drugin brez priikidov (staanak) i da je, dakakor, vâžno kako su poreedani.

Uuzorak 1. Riichi jesuu: a, â(â), e(e), i, o, u, k, nj, s, z (to øemo poslin pobližje viiti); ča, čâ, ča, če, ču, da, di, do, ma, na, ne, ni, nu, pâ, po, tâ, te, ti, tii, too, uz, vi, vii, za ...; deel, dvâ, trii, peet, raat, rât, pod, pri, zet, žuut; kuča, zpod ...; omalovažiivaati, zpalinbrodiivaati, ztambaruniivaati ... (Sitimo se da je “xx” zâpis za “x” kad je duug²⁰!) Riichi niisuu: b, ô, ž; du, pr; šlja ...; zutarvinjâk.

Uuzorak 2. “na”, “uz” i “za” jeesu riichi, ali “an”, “zu” i “az” nii’su; “deel” i “leed” su dvii različite riichi; skup od glâsov (sloov) {d, i, u, ž} u paarvomu poredku tvori riich “dižu”, u drugomu - “diižu”, u tretomu “duži”, u četvaartomu - “duuži”, u peetomu - “židu”, u šestomu - “žuudi”, a u ostâlih ne tvori riichi; slično, skup od glâsov {a, p, r, u} u paarvomu poredku tvori riich “aarpu”, u drugomu - “paaru”, u tretomu - “puura”, u četvaartomu - “rupa”, a s priikidimi tvori višje riichi: “a” i “puur”, “u” i “par” - zâto se, za riich, neprikiidnoost ne smii zanemâriti.

Riichimi se imenuju, označuju, opisuju i t.d. stvâri, râdnje, pojavi, dogôjanja, oodnosi, osobiine i svojstva i t.d. Zâto jih se murâ po toomu razvarstaati va râzrede (na varste) i, prija ostâloga, svaaku varstu zâseebno proučiti.

4.1. RIICHI PO VARSTAH

Sve riichi u čakâvskomu (harvâtskomu) jaziku razvarstâjemo va deset (10) râzredov oli na deset varst:

- (i) **imenice** (**imenica** je riich kâ *imenuje* biiče, stvâr oli pojâv: čovik, rîba, tîca sliiv, smriich; brood, vosik, motika, kamik, ilo; dâž, lipota, râst, sân, smaart i t.d.);
- (ii) **zâminice** (**zâminica** je riich kâ *zaminjuje* drugu riich, nâjčâšče imenicu oli brooj: tii, uun, mii, nâs, njiih, vâš, svooj, kii, koji, niki, ovoov, svaaki i t.d.);
- (iii) **priidivi** (**priidiv** je riich kâ označuje *osobiinu* oli *svojstvo* - za biiča, oli *svojstvo* - za stvâri oli pojavi: zločest, maaršav, paametani, visook, žvelaat; carljiiin/carljieni, dunbok(i), kuučni, gvozdeni, domâč i t.d.);
- (iv) **broji** (**brooj** je riich kâ označuje *količiiinu* oli *poredak* česa: jedōn, dvâ, triinaajest; paarvi, drugi, deveeti i t.d.);
- (v) **glagoli** (**glagol** je riich kâ označuje *râdnju*, *dogôdjanje* oli *stânje*: kopaati, piisaati, ribati; ležaati, čamiti, spaati; bleediti, plaakati, reesti

²⁰I ovo nûka da bi tribalo, več od početka, dugi samoglasnici razluučiti od osnoovnih (krâtkiih).

i t.d.; na niki od njih se, i kad su jednoznačni, more dvojako gljedati: misliti, sanjaati, tājiti i njimin simili);

(vi) **priilozi** (**priilog** je riič kã označuje *kakor*, *di*, *kaad*, prima drugomu, oli *zãč* se čã rãdi, činii oli dogõdja: potajice, letimice, ovako, ovde, unde, čēera, sutra, prija, poslin, radi, zãto; mnozi priidivi dopuušãju obliik va sreednjemu rodu (s, čõsto, pomaaknutin težjinskin slogan) kii se daržii za priilog, a niki dohodu i va mužkoomu rodu ter od imenice i zãminice s priidlozimi: dobro, bolje $\mapsto$ bolje, gorje $\mapsto$ gorje, caarno $\mapsto$ caarno, karvãvo $\mapsto$ karvãvo, zdraavo $\mapsto$ zdraavo, junãški $\mapsto$ (po) junãški, siromãški $\mapsto$ po siromãški, priko volje, zpod ruukee, po naãšu, po tvoju i t.d.);

(vii) **priidlozi** (**priidlog** je riič kã označuje *oodnos* meju biičmi, stvãrima oli pojavimi: do, mej/meju, na. pri, u, va, za, zgoor, pod, zpod, nuutra, znuutra, vãnka, zvãnka i t.d.);

(viii) **veeznici** (**veeznik** je riič kã *povezuje* dvii riiči oli dvii rečenice: a, ako, ali, i, jer/jerbo/bo, kaad/kaad, nego, oli, pã, ter i t.d.);

(ix) **uzklici** (**uzklik** je riič kã krãtko izkazuje čã oli *kakor se* osoba *čãuti*, a more biti i zoov²¹ i odgovor: ajme, ala, ijuu, jooh, uh, eej, å(å) i t.d.);

(x) **truunkice** oli **čestica** (**truunkica** oli **čestica** je riič kã služi za *oblikovãnje i prioblikovãnje* ričenic: baar/baaren, da, dãkle, god, li, ma, ne, ni, nu, pače, sãmo, tobože/takobože i t.d.)

Svaaka od nabrojanih varst se u govoru oli “maalo” mjinja (čovik $\mapsto$ čovika, jã $\mapsto$ mene, zločest(i) $\mapsto$ zločestoga, jedõn $\mapsto$ jednooga, kopaati $\mapsto$ kopan $\mapsto$ kopaš i t.d.) oli se ne mjinja (pri, zgoor, potajice, sutra, jerbo, nego, ajme, jooh, kaada, čã, zãč i t.d.). Po toomu jih deelimo na **prominjive riiči** (od (i) do (v)) i **neprominjive riiči** (od (vi) do (x)).

4.2. O PROMINJIVOSTI OBČENITO

Prominjive riiči jesu: imenice, zãminice, priidivi, broji, i glagoli. Neprominjive riiči jesu: priidlozi, priilozi, veeznici, uzklici i truunkice. Ovde čemo razložiti zaač i kako promine nastupaju, a kakove su, viiti čemo poslin - za svaaku varstu (i podvarstu) zãseebno.

Uzroci za prominjivost su ovi:

(a) **rood** (mužkii, žinskii i sreednji oli neodređeni - jed./množ.: *uun/uni*; *una/une*, *uno/una*, *kopõ*, *kopaala*, *kopaalo* i t.d.);

(b) **brooj** (ukazuje na količinu: *jedõn brood*, *dvã broda*; *mnozi brodi*, *puno brodov* i t.d.);

²¹takov se zove i **uzvik**

(c) **paadež** (pokazuje oodnos prima drugin ričin: *imā/ima/ima brood* (*ženu, diite*); *nīma broda* (*ženēe, diteta*); *br̥ez brod̥ov* (*žeen, diṭceē*) i t.d.);

(d) **sloovna** (**gramatikālna** oli **formālna**) **osoba** i njeezina **liica** (ukazuju na oodnos prima onoomu kii govori: *jā piišin, tii piišeš, uun piiše, uni piišu* i t.d.);

(e) **doba** (**vriime**) i **nāčiin** (sāmo za glagoli: *kopan, kopō san, kopaati ču, nakopō bin se* i t.d.).

Riich se more prominīti **podpunoma** (promiinu se *svi* glāsi va njooj) oli **deeluun** (*baren jedōn* - *paarvi* glās se *ne* promiini). Podpuna prominjivost je vele reedka i nastuupa sāmo va (nikih) osobnih zāminicah: *jā, uun, una, unō, mii, uni, une, unā* i t.d. (Smilo bi se reč da je i *mii* podpuuna promina od *jā*: jed. $\mapsto$ množ.) Takor imāmo: :

- *jā, mene, meni* i t.d.;
- *uun, njega, njemu* i t.d.;
- *uni, njih, njimin/njiin* i t.d.

Va sviih iinih (deeluun) prominjivih riich postojū dvā deela: **počōtni**, kii se zovee **koren** (i **koren**) oli **osnova** - va njemu se more prominīti **sāmo dužiinja** kojeega samoglāsniika i **težiinski slog**; **krājnji**, kii se zovee **nāstaavak**, a sastoji se od glāsa oli sloga - **skoro redovito se ceeli promiini**.

Uuzorak 3. Imenice: *čovik* (*čovik-a/-u/ ...*), *žen-a* (*žen-ee/-i/ ...*), *diite* (*dite-ta/-tu/ ...*), *bard-o* (*bard-a/-u/ ...*), *rood* (*rod-a/-u/ ...*) i t.d.;

- zāminice: *t-ii* (*t-ebe/-i/ ...*), *v-ii* (*v-ās/-aami/ ...*), *k-ii* (*k-ooga/-oomu/ ...*), *svaak-i* (*svaak-oga/-omu/ ...*) i t.d.;
- priidivi: (neodređeni obliik) *modar* (nepostojano *a!*) i (određeni obliik) *moodr-i* (*moodr-oga/-omu/ ...*), *kosmaat* i *kosmaat-i* (*kosmaat/-oga/-omu/ ...*), *žvel-at/žvel-aat* i *žvel-ti* (*žvel-toga/-tomu/ ...*) i t.d.;
- broji: *dv-ā* (*dv-ooga/-oomu/ ...*), *paarv-i* (*paarv-oga/-omu/ ...*) i t.d.;
- glagoli: *riba-ti* (*riba-n/-š/-∅/ ...*; *riba-∅/-la/-li/ ...*; *riba-j/-jmo/ ...*), *kop-aati* (*kop-an/-aš/-a ...*; *kopō/-ala/-ali/ ...*; *kop-āj/-ajmo/ ...* i *kop-aj/-ajmo ...*), *br-aati* (*ber-iin/-eeš/-ee/ ...* - pomočno oli ožiivljeno *e!*; *br-ō/-ōli/-ōle/ ...*; *be-ri/-rimo/ ...*) i t.d.

Recimo saad maalo više o svaakomu uuzroku za prominjivost.

4.2.1. O rodu

Roduun se, za ljuudi i nike beštije (sasavce i još nike, i nike tice), ukazuje na **rāzlike u spoolu**: mužko - **mužkii rood**, žinsko - **žinskii rood**, spoolno nedoreestlo - **mužkii, žinskii oli sreednji** (vele reedko za beštije!) **rood**. Takor imāmo:

čovik, muž*k*ič/ žena/žinsk*ā*, diite; jaruuh/brāv, ovca, jānjčic/janješce;
peteh, kokoša, pilic/pirica; mač*ā*(*ō*)n/māč*ā*āk, māška, māčic/i t.d.

I zāminice, priidiv*i*, niki broji i niki glagolski oblii*c*i ki se odnosu na imenicu uvik imaaju rood tee imenice: mooj (-a, e); žiiv(*i*) (-a, o); dvā/dvojica, dvii/dvee, dvā/dvoje; (pri)tuuk(-a, -la, -lo), (pri)tučen(*i*) (-a, -o) i t.d.

Nadaalje, sreednjega roda su i niki imenice za stvāri i pojavi ke po sebi niimaju spool: bardo, jidro, kolo, koleno/koleno, meesto, moore, nebo, piic*ē*, veslo, žālo i t.d.

I za njiih vriidi da sve zāminice, priidiv*i*, niki broji i niki glagolski oblii*c*i, koji se odnosu na imenicu, imaaju rood tee imenice: kii, moja, njegovo; žiiv, martvo, okruuglo; paarvi, druga, tre*ē*, zreesa, poneeslo, donešeno i t.d.

Os*in* navedenoga, va Harvātskomu Jaziku postoji i tzv. **sloovni (gramatikālni oli formālni) rood - mužkii, žinskii i sreednji** - i njega nosi svaaka imenica:

- brood, diimljak, jaapar*h*, mlāt, puut, ziid, žaarvanj;
- bura, jesen, kruška, mriža, nooc/ peec/ rība;
- doš*ō*š*ē*, gvoozdje, jāje, jugo, pramaliic*ē*, slebro, veslo i t.d.

Kakoli za une prija, zāminice, priidiv*i*, niki broji i niki glagolski oblii*c*i ki se odnosu na imenicu uvik imaaju (sloovni) rood tee imenice.

Za rāzliku od knjižkooga Harvātskoga Jazika, u Čakāvs*č*ini je sloovni rood jednak rodu po spoolu - čiin ga imenica imā: muškarčina, seljačina - muž. rood (knjž. "muškarčina, seljačina" - žin. rood). Napomeenimo da u Čakāvs*č*ini njima "momče", "djevojče", "curetak", "mače", "pače" ni, toomu slično, "lonče", "tavče" i t.d., nego "momč*iq*", "divoojčica", "divi*č*ica", "māčic/māškica", "pač*iq*/patkica", "pot*iq*", "parsurica" i t.d. Toov rood se čuuva u množiini.

K toomu, njima imenice s dvā sloovna roda (muž. i žin.), a po spoolu se uvik jāvljaju pāri (osin za nikolikor zkrā*č*enih vlastitih imeen): sluuga i sluuge - muž. rood (va knjž.: muž. $\mapsto$ žin.), starešina i starešine - muž. rood (va knjž.: muž. $\mapsto$ žin.); bool i booli - žin. rood (va knjž. žin. i muž. - dopustivo!), večer i večeri - žen. rood (va knjž. žen. i sreed.); izdājnik $\leftrightarrow$ izdāj*n*ica/izdajnica (po knjž. "izdajica" - dopustivo(?) - žin. r.), kukavac $\leftrightarrow$ kukavica (po knjž. "kukavica" - žin. r.), uliiz*ā*alo $\leftrightarrow$ ulizica (po knjž. "ulizica" - žin. r.), vaaravac $\leftrightarrow$ vaaravica (po knjž. "varalica" - muž. i žin. r.) i sl.

Postoji nikolikor imenic - posebno zkrā*č*enih vlastitih imeen - ke niimaju (po sebi, unāprid) određen rood po spoolu, pā takor ni (istii) sloovni rood, nego ga dobiiaju po osobi. Takor osin Ānto - Antica/Ānta, Tooni - Toona (zkrā*č*enice od Antuun - Antoona), Boožo - Boožica/Booža,

Daaro - Daara (zkrãčēnice od Božidār - Božidārka), Frāno - Frāna, Iivo - Iiva (zkrãčēnice od Ivôn - Ivôna/Ivaanica) i još nikiĥ, postoju (i:privlađuju): *Ānte*, *Toone*, *Boože*, *Dāre*, *Frāne*, *Iive* i dr. Une moru poprimiti oli mužkii oli žinskii rood - po spoolu takor imenovāne osobee. Poslin čemo viiti da se sve une mīnjaju kakoli da su žinskooga roda. Takor se ponāšaju i *Āne*, *Fiile*, *Māte*, *Peere*, *Šiime* i sl., a isto tako i umanjenice *Ivica/Ivica*, *Nikica/Nikica*, *Peerica/Peerica* i sl.

Tekar nikolikor imenic (brez roda po spoolu!) promiini sloovni rood z jedniinee (ž. oli sr.) u mužkii rood va množiini: *vlās* (žen./muž. rood - odvisno o značēenju) $\mapsto$ *vlāsi* (vela množiina - muž. rood), *oko* (sreed. rood) $\mapsto$ *oči* (vela množiina - muž. rood), *uho/uho* (sreed. rood) $\mapsto$ *uši/uši* (vela množiina - muž. rood), *kilo* (sreed. rood) $\rightarrow$ *kila* (za dvā) $\rightarrow$ *kila/kiili* (za trii oli četire) $\rightarrow$ *kiili* (vela množiina - ≥ 5 - muž. rood).

Triba još reč i da, u svaakomu rodu, “krājnja” uvečanica (p. IV.2.8.2.), ako postoji, ostaje oli prihodi va mužkii rood: *šegaac* $\mapsto$ *šegačina/šegačina* $\mapsto$ *šeguun*, *taap* $\mapsto$ *tapina* $\mapsto$ *tapuun*, *baala* $\mapsto$ *baalina* $\mapsto$ *balyun*, *jaketa* $\mapsto$ *jaketina* $\mapsto$ *jaketuun*, *ormōr* $\mapsto$ *ormarina* $\mapsto$ *ōrmayuun*, *sestra* $\mapsto$ *sestrina* $\mapsto$ *sestruunj*, *sidro* $\mapsto$ *sidrino* $\mapsto$ *sidruun*, *saaka/sakeera* $\mapsto$ *sakeerina* (*sakeerina* $\mapsto$ *sake(a)ruun* i t.d.

Da bi se točno odreedij i znô rood svaake imenice uporābljaju se, nājčāščē, pokazne zāminice *ov-ov* (-a, -o(o)), *ot-ov* (-a, -o(o)), *on-ov* (-a, -o(o)) (za jedniinu) i *ov-i* (-e, -ā/a), *ot-i* (-e, -ā/a), *on-i* (-e, -ā/a) (za množiinu): *ovoov* čovik (boor, brood), *ovi ljuudi* (bori, brodi); *ota žena* (smookva, mriža), *ote žene* (smookve, mriže); *ono(o) diite* (stablo, veslo), *onā dičca* (stabla, vesla) i t.d.

4.2.2. O broju

Brooj je, kakor smo već reekli, riič kã ukazuje na **količiinu** oli na **poredak**. Po mjemu se, paarvo, rāzlikuje jediinka od množtva: *jedōn* (-dna, -dno) i *mnozi* (više od jedōn). Zanimljivo je da se uni (“jedōn/-dna/-dno” i “mnozi/više”) **ne zgovōraju** brez posebnee potribe! Takor imāmo: čovik - (dvā) čovika / (peet) *ljuudi*, žena - žene, diite - dičca, brood - brodi, motika - motike, bardō - barda, miiisal - miiisli; jā - mii, tii - vii, uun - uni i t.d.

Osīn za imenice i zāminice, brooj se taako izkazuje i za priidivi i niki glagolski obliici (**u sva trii roda**): *modar/moodri* - moodri, *paametān/-na* - *paametni/-ne*, *kopan/-aš* - *kopamo/-te*, (z)kuhano - (z)kuhana i t.d.

Napomeenimo da se nike imenice uporābljaju sāmō va jedniini. Takove su:

- vlastita imena (*Ānte*, *Mikula*, *Šiime*, *Ivaanica*, *Marija* i dr.);

- skoopne (sbiirne) imenice (*gaarmlje*, *grānje*, *groozdje*, *gvozđee* - uzp. "gvoozdje", *kamīnje*, *klāsje*, *mastlinje*, *snooplje*, *smečee*, *vočee*, *taarsje*, *zeelje* i dr. - sve sreednjega roda; ali postojū skoopne imenice i sāmō va jedniini ke nii'su sreednjega roda: *jasp̄ra* (knjiž. "novac"), *mularija*, *šmetarija* i dr.);
- gradiivne imenice (*kāmik*, *driivo*, *gvoozdje* i dr.);
- mislene (*ljuutnja*, *pāmčēnje*, *zdrāvlje* ...) i još nīke.

Drugo, brojū se mōre tōčno odreediti/reč **kolika** je količina (too su *glāvni broji*) oli **kakoov** je poredak (too su *reedni broji*) u onoomu *mnozi/više*. Takor imāmō:

dvā - *peet* (*čovika* - *ljuudi*), *dvii* - *sēdan* (*žene* - *žeen*), *troje* (*āicee*), *trii* - *peet* (*broda/broda* - *brodooov/brodov*), *dvii* - *osan* (*mriže* - *mriž*), *četire* - *šeest* (*vesla* - *vesāl*) i t.d.;
paarvi (-a, -o), *drugi* (-a, -o), *tretji* (-a, -e), *četuarti* (-a, -o), *peeti* (-a, -o) i t.d.

Zāč i kako se mīinjaju imenice (zāmīnice, priidivi i nīki glagolski obliici) u slučaju "koliko" (od dvā do četire i od peet na više) pojāsniiti čemo kađ budemo razglābaali o njihovoj skloniitbi.

O brojū, kakor varsti od rīiči, podrobnije čemo razglābaati u odiiljku II.4.

4.2.3. O paadežu

Paadežun se pokazuje oodnos kee imenice, zāmīnice, priidiva oli broja prima drugin rīičin (va ričenici). I za obliik promīinjene rīiči rečemo da je njeezin paadež. Va Harvātskomu Jaziku postoji **sedan paadežov** (u jedniini, dviih množiinah i sviih triih rodih) ki stojū uz pripadajuuč oobč upiti oli poziv:

- **imenovniik** - kratīca **I.** (po lat. "nominatiiv", N.) - odgovōra na upit **kii/ča(?)** (prāva osoba / ostālo);
- **rodovniik** - kratīca **R.** (po lat. "genitiiv", G.) - odgovōra na upit **kooga/česa(?)** (i **kooga/česa(?)** - starije);
- **darovniik** - kratīca **D.** (po lat. "dātiv", D.) - odgovōra na upit **koomu/čemu(?)** (i **koomu/če(e)mu(?)**);
- **tužovniik** - kratīca **T.** (po lat. "akuzatiiv", A.) - odgovōra na upit **kooga/ča(?)**;
- **zovniik** - kratīca **Z.** (po lat. "vokatīiv", V.) - odgovōra na poziv: **eej, oo(j) /oo!**;
- **mestovniik** - kratīca **M.** (po lat. "lokatīiv", L.) - odgovōra na upiti (**na, o, po, va, u ...**) **koomu** (i **kiin**) / **čemu** (i **čiin**)(?)²²;

²²Po **kiin/koomu/koomu** ste ščoldi poslaali? Po (jedniin) čoviku (brodu). (Oli: ... s brodu). Po **kiin/koomu/koomu** čoviku? (Po **kojiin/kiin** brodu?;

Po **čiin/čemu/čemu** ste skōkaali? Po ziidu. Po **kojiin/kiin** ziidu?;

- **pomočnik** - kratica **P.** (**pomôgaáč** / **pomôgaalo** - po lat. "instrumentál", I.) - odgovôra na upiti (**s** (**so'**-), **za**) **kiin/čiin**(?).

Ono "oobč" znâči da se i upit smii prominîti (kakor se promiini rood oli jedniina ↔ množiina). Takor imâmo: *Kii/Ča letii?* *Tica/Ooblak letii.*; *Kooga/Česa imâ (niima)? Ribarov/ribe imâ (niima).*; *Koomu/Čemu se nâdije?* *Nâdije se divoojki/dobičt.*; *Kooga/Ča gljedaš?* *Gljedan ovcu/sliku.*; *Eej/Oo ženo/nevoljo!*; *Na koomu/čemu (čiin) sedyu?* *Na njemu/tovaarih/dâskah.*; *So kiin/čiin siičee?* *S braatun/Sikiron* (i *Sa sikiron*.).

Promina va riîči (imenici, zâminici, priidivu, broju) kruz sve paadeže zovee se **skloniitba** (po lat. "deklinâcija").

4.2.4. O sloovnoj osobi i njeezinih liicih

Sloovna (**gramatikâlna** oli **formâlna**) **osoba** je riîč va ričenici kâ imâ ulogu kee osobe - prâve oli formâlne. Po varsti, too je redovito imenica, a ako je od druge varstee, na nju opet gljedamo kakoli na imenicu. Koji put je i sakriita - nezgovorena. Svaaka sloovna osoba se more pojaviti u nikomu od (sloovnih oli gramatikâlnih) liic, kojih je (po) **trii** - va jedniini i množiini - odvisno o toomu koja sloovna osoba kojoj (tretoj, ne nuuždno iinoj) osobi obznânjuje njeezinu glagolsku râdnju. Va množiini je ("množiinska") sloovna osoba jedincaati skuup od "jedniinskih" sloovnih osoob. Po sloovnih liicih se mîinjaaju glagoli.

Sloovna osoba (va jedniini/množiini) se pokazuje u

- **paarvomu** (sloovnomu) **liicu** kad govori sâma o sebi (**govorno liice**): *vozin/vozimo*, *piisaati ču/čemo*, *kopô san / kopaali smo*, *jii bin /jili bimo* i t.d.;

- **drugomu liicu** kad iina osoba njoojzi o njooj govori (**sugovorno liice**): *voziš/vozite*, *piisaati češ/čete*, *kopô si / kopaali ste*, *jii biš /jili bite* i t.d.;

- **trečemu liicu** kad iina osoba o njooj govori trečoj osobi (**negovorno liice**): *vozi/vozu*, *piisaati če*, *kopô je / kopaali su*, *jii bi /jili bi* i t.d.

Sloovno liice (sâmo - brez glagola oli priidiva va ričenici) ne priuzima, pâ unda ni ne pokazuje (odkriiva), rood sloovnee osobe. Stooga, kad je sloovna osoba sakriita, njeezino liice nii dostâtno da ričenica bude posve razumljiva. Da bi se, va takovomu slučaju, ričenica jâsno osmislila, glagolin se pridodâju osobne zâminice:

va jedniini: *jâ*, *tii uun*, *una* (i *ona* - novije; žin. rood), *uno* (i *ono* - novije; sred. rood);

va množiini: *mii*, *vii uuni*, *une* (i *one* - novije; žin. rood), *una* (i *ona* - novije; sred. rood).

Va **čiin** si to nosii? (M.) **Čemu/Čemu** to sluuži? (D.)

Tekar na toov nãčiin, (sãmo) treçe liice more pokãzaati (odkriti) rood od (sakriite) sloovnee osobe. Sve rečeno o sloovnoj osobi i njeezinih liicijh moremo sažeeto, a posve strogo i obćenito, prikãzaati ovako:

Neka X , Y i Z označuju biilo koje sloovne osobe (kad su jedniinske - $X = \{x\} \equiv x$ i sl. za Y i Z) i neka osoba Y govori (ča oče reči da baaren jedon $y \in Y^{23}$ govori) osobi Z o osobi X .

Jedniina (ča znači $X = \{x\} \equiv x$). Ako je $Y = Z = X \equiv x$, unda se sloovna osoba x pokazuje va *paarvomu liicu*, a osobna zãminica joj je *jã*;

$x \neq y \in Y$ (koji govori) i $Z \equiv x$, unda se sloovna osoba x pokazuje va *drugomu liicu*, a osobna zãminica joj je *tii*;

$x \neq y \in Y$ (koji govori) i $Z \neq \{x\}$, unda se sloovna osoba x pokazuje va *trečemu liicu*, a osobna zãminica joj je:

- *un* - čiin je (x) mužkooga roda,
- *unã* - čiin je žinsskooga roda,
- *uno* - čiin je sreednjega roda.

Množiina (ča znači $X = \{x, x', \dots\}$ i postoju baaren dvã $x, x' \in X$, $x \neq x'$). Ako je

$Y = Z = X$, unda se sloovna osoba X pokazuje va *paarvomu liicu*, a osobna zãminica joj je *mii*;

$y \in Y$ (koji govori), $y \notin X^{24}$ i $Z = X$, unda se sloovna osoba X pokazuje va *drugomu liicu*, a osobna zãminica joj je *vii*;

$y \in Y$ (koji govori), $y \notin X$ i $Z \neq X$, unda se sloovna osoba X pokazuje va *trečemu liicu*, a osobna zãminica joj je:

- *uni* - čiin je svaaka jedniinska osoba $x \in X$ mužkooga roda oli va X imã jedniinskih sloovnih osoob ke su od rãzličitih rodov,
- *une* - čiin je svaaka jedniinska osoba $x \in X$ žinsskooga roda,
- *unã* - čiin je svaaka jedniinska osoba $x \in X$ sreednjega roda.

4.2.5. O dobu i nãčinu

Doba (vriime) i nãčiin se odnosu sãmo na glagoli, a uni se minjaju kruz **glagolski obliici**. Glagolski obliici su ovi:

-glagolska doba (vrimenta);

-glagolski nãčini;

-ostãli glagolski obliici.

Glagolsko doba pokazuje **kaada** (se) čã rãdi, biiva oli dogõdja - u **prošloosti**, **sadašnjoosti** oli **buduucnoosti** - pã po toomu imãmo **trii osnoovna** glagolska doba. Pojediino glagolsko doba nii jednoznačno nego se more točnije odreediti po **glagolskomu poddobu**. Takor se glagolsko doba

²³označuje pripadnoost

²⁴označuje nepripadnoost

sadašnje²⁵ deeli na

- **svaaršeno** (po lat. “prezent perfekt”): *(jā) zguubin, (vi)i doojdete* i t.d.;

- **nesvaaršeno** (oli **trajajuuče**, po lat. “prezent kontinuirani”): *(jā) guubin, (vii) dohodite* i t.d. i

- **nastupajuuče** (po lat. “prezent progresiivni”): *(jā) san (toov, onov) kii guubin (guubi), (vii) ste (oti, oni) ki dohodite (dohodu)* i t.d.

(niima svaaki glagol sva trii glagolska poddoba sadašnja!);

proošlo se deeli na

- **neodređeno** oli **občēnito** (neodređenoga svaršeetka oli krātņosti; po lat. “perfekt”): *uun je (z)gubii, uni su (po)lovili* i t.d.;

- **svaaršeno** (“jednokrātņ”, po garšk. “aorist”): *uun zgubi, uni poloviše* i t.d.;

- **nesvaaršeno** (trajajuuče oli “višekrātņ”, po lat. “imperfekt”): *uun gubiše, uni loviše* i t.d. i

- **prijproošlo** (po lat. “pluskvamperfekt”): *uun je bii (z)gubii; uni su biili (po)lovili* i t.d.

(niima svaaki glagol sva trii glagolska poddoba proošla!);

buduučē se deeli na

- **neodređeno** oli **občēnito** (neodređenoga počēetka; po lat. “futuūr I.” - paarvi): *tii čēs kopati, mii čemo poojti* i t.d. i

- **prijbuduučē** (po lat. “futuūr II.” - drugi, oli “egzaktni” - točni): *tii budeš kopč, mii budemo (poo)šli* i t.d.

Triiba napomeenuti da se, u danāšņoj Čakāvsčņi, svaaršeno proošlo doba jedva kaad čuje, a nesvaaršeno je posvema izčēezlo. K toomu, nastupajuuče sadašņje doba se uporāblja sāmo izniimņo: *Aa, tii si (toov/onov) kii zagoniš/zagoni moje ovce u goru.*

Glagolski načini su

- **zapovidni** (po lat. “imperatiiv”);

- **obvezujuučī** (oli **obligatoorni**);

- **neobvezujuučī** (oli **neobligatoorni**);

- **pogodbēni** (po lat. “kondicionāl”) i

- **voeljni** (po lat. “konjunktiv”).

U **zapovidnomu** glagolskomu načinu razlučujemo trii podnāčina:

- **obični**, (za sva sloovna liica izim paarvoga va jedniini): *pīišī, neka pīiše; pīišimo, pīišite, neka pīišu* - od glagola *pīisaati*;

²⁵Postoji jedōn jedicaati glagol (*biti*) koji dopuušča i vaavik sadašņje doba/vriime (“svedobni” oli “březvrimenski” obliik): *jesōn, jesi, jest/jee, jesmo, jeste, jesu(u)* (p. II.5.5.2.).

- **žurbeni** oli **prešni** (ne svi glagoli i s_{amo} za trii sloovna liica): (*tii*) *skoč*; *skoč'mo*, *skoč'te* - od glagola *skočiti* i

- **neodgodivi** oli **časoviti** (tekar nikolikor glagolov i s_{amo} za trii sloovna liica - jednako za sva): *iša*, *poja*, *tira* - od glagolov *išaati*, *pojaati*, *tiraati* reedun.

Ve le reedki su glagoli koji dopuuš_aju sva trii zapovidna podn_ačina, a jed_on od njih je *viiti*: *vidi*, *neka* *vidi*, *vidimo*, *vidite*, *neka* *vidu*; *vid*, *vidmo*, *vidte*; *vee*.

Obvezujuuči (oli obligatoorni) način more biti

- **obični** i

- **strogi** (oli **neumoljivi**),

a dopuuš_aju ga sva sloovna liica va sviih dobih.

Obični se izriiče spomoču glagola *tribati*, kii put i *tukaati*: *triban* (*tuk_ami*) *kopaati* ..., *tribaju* (*tukaaju* / *tuk_ajin*) *dojti* (doba koo ovde odgov_ara je - sadašnje);

strogi se izriiče spomoču glagola *muraati*: *mur_osan* *kopaati* ..., *muraali* *su dojti* (doba koo ovde odgov_ara je - proošlo).

Po istomu pravilu, ali s glagolun *imaati*, tvori se neobvezujuuči (oli neobligatoorni) način: *imaati ču* *kopaati* ..., *imaati čemo* *dojti* (doba koo ovde odgov_ara je - buduuće).

Pogodbeni načinun se izriiče moguuoost oli z_amisal občenito, spomoču glagola *biti*. Odnosi se na

- doba **buduuće** (po lat. "kundicional I." - paarvi): *kop_o bin/biš/bi* ..., *kopaali bimo/bite/bi*;

- doba **proošlo** (po lat. "kundicional II." - drugi): *bii bin/biš/bi kop_o* ..., *biili bimo/bite/bi kopaali*.

K toomu, pogodbeni načini dopuuš_aju sl_aganje s onimi obvezujuučimi i neobvezujuučimi: *triba bin kopaati*, *nuraali bite dojti*, *bii biš im_opilaati* i t.d.

Vooljni način je sličan pogodbenomu, a izriiče volju oli želju (brez z_ahtiva oli izriičite molbee) spomoču glagolov *h(o)titi* (niki put i želiti) i *biti*: *h(o)tii bin kopaati*, *biili bimo h(o)tili/želili pivati* i t.d.

Ost_ali glagolski obliici jesu

- **glagolski priidivi**;

- **glagolski priilozi**;

- **neodređeni glagolski obliik**.

Glagolski priidivi moru biti

- **r_adni sadašnji**: *daržeeč* (*-a*, *-e*) (i *daržeeč*), *hodeeč* (*-a*, *-e*) (i *hodeeč*), *kipuuč* (*/-a*, *-e*), *kopajuuč* (*-a*, *-e*), *misleeč* (*-a*, *-e*), *pijuuč*

(-a, -e), *postojeeč* (-a, -e), *putujuuč* (-a, -e) (i *putujuuč*), *tečuūč* (-a, -e) (kii *tečee*²⁶), *tekuuūč* (-a, -e) (ča *tečee*) i t.d.;

- **rādnī proošli**: *kopō/-aala*, -aalo, *pīi/-la*, -lo, (*na-*, *po-*)*teka/-eekla*, -eeklo, (*va*)*zee/-la*, -lo i t.d.;

- **tarpni**: *kopān/-na*, -no, *pijeni/-na*, -no, *natečīin* (*natečeni/-a*, -o), *vazeet* (*vazeeti/-a*, -o) i t.d.

Glagolski priilozi moru *biti*

- **sadāšnji** (po lat. “prezeentni particiip”; rāzlikuju se od priidivov rādnih sadāšnjih mužkooga roda sāmo po čōstoj promini “e ↔ u” i težījnskomu slogu): *daržuūč*, *hoduūč/hodeč*, *kopajuč*, *misleēč/misleč*, *pīijuūč*, *postojuč*, *putujuč*, *tečuūč* (kii), *tekuūč* (ča) i t.d.;

- **proošli** (po lat. “perfektni particiip”): *hodiūši*, *kopāvši*, *pīivši*, *tekaūši*, (*va*)*zeevši* i t.d.

Neodreēdeni glagolski obliik (po lat. “infinitīiv”): *biti*, *h(o)titi/htiti*, *doojti*, (*do*)*hoditi*, (*z*)*kopaati*, (*po*)*piti*, *ribati*, (*za*)*leč*, *ležaati*, (*za*)*peč*, (*po*)*sič*, (*na*)*teč*, (*va*)*zeeti*, (*va*)*zimati* i t.d.

²⁶Glagol “tarčaati” se je dāvmō zgubīi (još se čuje *potarkiivati*); zaminjuje ga dvoznāčni glagol *teč*; od “tarčaati” su ostaali sāmo *tark*, *tarka*, *tarkomice* (prlg.) i *tarkaavica* (prolīv), ali se i unē vele reedko čuju.

.

II. PROMINJIVE RIČI PO VARSTAH

1. IMENICE I NJIHOVA PROMINA - SKLONITBA

1.1. O IMENICAH OBČENITO

Imenica je rič kojon se imenuje (nadiiva ime) koje biič, koja stvār oli koji pojāv. Sve imenice deelimo na **oobčē**, **vlastite** i **skuupne** (**sbiirne**).

Oobčā imenica je imeno **zajedniško** sviin biičn, stvārin oli pojavin od istee varstee: *čovik*, *žena*, *diite*, *riba*, *tica*, *kokoša*, *ovca*, *stablo*, *tars*, *māstlina*, *polje*, *kamik*, *stena*, *bardo*, *vričā*, *gruun*, *lōmp*, *mīisal*, *rāst* i t.d.

Vlastita imenica je imeno nadiveno **pojedīnomu** biičū oli stvāri kakoli i **jedincaatin** skupin i njihovin člānin: *Ivōn*, *Domagooj*, *Marija*, *Vuuga*, *Gromovniik*, *Veli Rāt*, *Zāgreb*, *Pāg*, *Karka*, *Velebit*, *Zemlja*, *Misec*, *Harvāti*, *Harvāt*, *Mađari*, *Mađar* i t.d.

Skuupna imenica je imeno za **skuup istovarstnih** oli **istonāminskih** biič, stvāri oli pojavov (zamišljenih ko da su celiine): *alāt*, *braačā*, *ditca*, *cveečē*, *garmljaavina*, *glād*, *groozdje*, *hrāna*, *jaanjad*, *klāsje*, *kamiinje*, *koščēe*, *liščē*, *nārod*, *smečēe*, *ždrībad* i t.d. Sve one su va sloovnoj (gramatikālnoj) jedniini, ali nike dopuuščaju i množiinu - više različitih istovarstnih skupov: *alāti*, *garmljaavine*, *liščā*, *nārodi* i t.d. Ali, triba reč da imā i takovih ke su u običnoj jedniini, a i skuupne su, i još postojū pripadajuuče jin ("prāve") skuupne imenice: *sime/simeno* (množ. *simena*) i *simenje*.

Od sviih oobčāih imenic za stvāri moremo razlučiti one koje označuju varste od tvāri od kojiih su načinjene stvāri. Too su **gradiivne** imenice: *darvo*, *driivo*, *gvoozdje*, *kāmik*, *kapus*, *koreenje*, *kruh*, *leed*, *māst*, *slanina*, *viino*, *ulje*, *zeemlja*, *zraāk* i t.d.

Od sviih imenic moremo razlučiti i one koje se izvodu od glagolov spomočū nastāvkov **-(ō)nje**, **(e)enje**, **-je(e)nje**, **-čē** i **-čenje** (-tje, -tjenje). Too su **glagolske** imenice: *gljedanje*, *ribanje*, *brānje*, *kopānje*, *očovičeenje*, *buudenje*, *pijeenje*, *parčenje*, *razsuučē*, *svanuučē* i t.d.

Imenice se moru razvarstati i na **stvārne** ("opipljive") i **nestvārne** (**mislene**). Stvārna imenica označuje biičē, stvār oli pojāv obstoojnoost kojega moremo ustanoviti spomočū naaših peet čuul: *čovik*, *riba*, *stablo*, *kučā*, *kamik*, *moore*, *Sunce*, *svitloost*, *zvūuk*, *kurenat* i t.d. Nestvārna imenica označuje biičē, stvār oli pojāv koji/ča zamišljamo, a ostvārīti se more, ali ne murā: *učeenje*, *pivanje*, *hood*, *leet*, *mīisal*, *tuuga*, *raadost*, *mlaadost*, *staarost*, *dobrota*, *ljubāv* i t.d.

1.2. IMENICE MUŽKOOGA RODA

Harvātske imenice mužkooga roda imāaju, načeelno, na kraaju suglāsNIK. iznimke su nika vlastita imena i imena za žiitelji po pribivališčh (*Boorna*,

Braanko, Harvoj(e), Roko, Štime, Biljii, ižaani, splicani ...) i još nike usvojene tujiinske riči (*dinamo, kakaao, Mišo, Ubu ...*).

1.2.1. Imenice mužkooga roda na suglāsnik - skloniitba

Jedniina. Sve imenice mužkooga roda na suglāsnik (i one skuupne i gradiivne) dobijaju u rodovniiku nāstaavak “-a”, a u darovniiku i mestovniiku nāstaavak “-u”. U tužovniiku, one ke označuju čā nežiivo oli rastliinje (biilje) se ne miinjaju, a one ke označuju čā žiivo (izim rastliinja) dobijaju nāstaavak “-a”. Po koji put istā imenica more označiivaati čā žiivo i nežiivo (*raak, sklizāč*), ali se pravilo ne miinja. U zovniiku su nastāvci “-e” oli “-u”. Nič više jih dobija “-e”, a ove dobijaju “-u” (ali imā i iznimak):

ke se svaršuju na *c, č, c/, d* (iznimka: *did* i *dr.*) *đ, j, l, lj, nj, s* (iznimke su nika vlastita imena: *Isus*), *š, z, ž*;

- ke se svaršuju na *(a/ā)a/āc* (*a* postojan), *ār, ic, iz, č(a/ā)c, č(a/ā)k, d(a/ā)k, t(la/ā)k, z(la/ā)k* (*a/ā* nepostojani);

- usvojene tujice ke se svaršuju na *k, g, h*.

Nikolikor imenic na “-b”, “-h”, “-k”, “-r” dopuušča u zovniiku, osin “-e”, i “-u”. (Za “-h” i “-k”, ako ne nastupi nebčanje - sāmo “-u”!). U mestovniiku je redovito nāstaavak “-u”, a u pomočniiku su nastāvci “-u” oli “-un” po pravilu: ako je “s(a)”, unda je “-u”, a ako je brez “s(a)”, unda je “-un”. Ali valjā reč da se “s(a)” čōsto čuje i kad ne triba (kad se rādi o pomōgaalu), i da je upit **vaavik** “so kiin(čiin?)”. Još triba napomeenuti da su pri skloniitbi dogōđjaju i promine opiisane u odiiljku I.3.: nepostojano “a”, “ā” i “ō”; ožijvljeno “a”, “ā”, “e” i “o”; promina “č ↔ š”, “c/ ↔ t”, “s ↔ š” i “z ↔ ž”; nepostojano “k”, “g” i “h”; nebčanje; piskanje; jotanje - sve uz množtvo iznimak.

Uuzorak 1. (a) Sklānjaati čemo (va jedniini) imenice *mladič/ raak, kapus, legut, stool*:

I.	mladič	raak	kapus	legut	stool
R.	mladiča	raaka	kapusa	leguta	stola
D.	mladiču	raaku	kapusu	legutu	stolu
T.	mladiča	raaka	kapus	legut	stool
Z.	mladiču	raače	kapusu	legute	stolu
M.	mladiču	raaku	kapusu	legutu	stolu
P.	mladičuṇ	raakuṇ	kapusuṇ	legutuṇ	stolu(un)

(b) Isto za *garmōlj, pic, člānāāk, uuzrok, riiz*:

I.	garmôlj	pic	člānāāk	uuzrok	riiz
R.	garmôlja	pica	člānka	uuzroka	riiza
D.	garmôlju	picu	člānku	uuzzoku	riizu
T.	garmôlja	pica	člānāāk	uuzrok	riiz
Z.	garmôlju	picu	člānče	uuzroče	riizu
M.	garmôlju	picu	člānku	uuzroku	riizu
P.	garmôljun	picun	člānkun	uuzrokun	riizun

(c) Od *zuub* je Z. *zuubu*, od *kruh* - *kruše*, od *zlaak* - *zlāče* (i *zlāku* - novije), od *tovār* - *tovaare*, od *boor* - *boru*, od *fijaanak* - *fijānče* (i *fijānku*), od *zubāc* - *zubāče* i t.d.

(d) Vlastita imena od ove varstee sklānjaju se na opisani način brez iznimke: *Garžān*, *Garžāana*, *Garžāanu*, *Garžāana*, *Garžāane*, *Garžāanu*, *Garžāanu*.

Množiina. Svaaka imenica mužkooga roda na suglāsnik dobija u množiini (I.) nāstaavak “-i” (na jedniinu, I.). K toomu, moru se dogoditi promine opisane u odiljku I.3., a more se i težinski slog primeestiti. Još triba naglāsiti da ove imenice imaju dvii množiine: **māalu** oli **dvojiinu** (od dva do četire) i **velu** oli **prāvu** (od peet na više). Rāzlika se očituje u rodovniiku: u dvojiini se, nājčašće, pomiče težinski slog z jedniinee, a u veloj množiini je redovito nāstaavak “-(o)ov”. U darovniiku je nāstaavak “-(i)in” (kaad i kaad se čuje i “-imin”). U tužovniiku je imenica istā ko i u imenovniiku osin za nika vlastita imena kad dobija nāstaavak “-e”, a u zovniiku je redovito istā ko i u imenovniiku. U mestovniiku je nāstaavak “-i(i)h”, a u pomočniiku - “-imi”.

Uuzorak 2. (a) Vela (i māla - R. i T.) množiina od imenic ’z Uuzorka 1.(a) (*kapus* - kakor negradiivna!):

I.	mladič	raaci	kapusi	leguti	stolli
R.	mladiča	raaka	kapusa	leguta	stola
	mladičov	raakov	kapusov	legutov	stolov
D.	mladičin	raacin	kapusin	legutin	stoli(i)n
T.	mladič	raaci	kapusi	leguti	stoli
Z.	mladič	raaci	kapusi	leguti	stoli
M.	mladičih	raacih	kapusih	legutih	stoli(i)h
P.	mladičimi	raacimi	kapusimi	legutimi	stolimi

Pod ovu sklonitbu spaada i imenica *vlāsi* (u jedniini *vlās* - **žinskii** rood u osnogovnomu značenju, p. 1.3.2., a **mužkii** rood kad ukazuje na vaarlo mālu debljiinu oli količinu česa): rodovniik māle množiinee je *vlāsi/vlāsa* - kakoli va jedniini, a vele - *vlāsov*.

One va Uuzorku 1., pod (b) i (c) (negradiivne!), sklānjaju se po istih pravilih, a **vlastito** ime (množiina) gree ovako: *Garžāani*, *Garžāanov*,

Garžaani, Garžani, Garžani, Garžanih, Garžanimi. (Ovoo se ne smii pobarkati sa stanovniicin z meesta “Garžaan”: Uun je *garžani*, a una *garžanka*; uni su *garžane*, a une *garžanke!*)

(b) Zanimljiva je naglasna različka pri sklonitbi nikih glasovno sličnih imenic:

jedniina: *muuž/puuž muža/pužā, mužu/pužu, muža/pužā, mužu/pužu, mužu/pužu, mužu/pužu;*

množiina: *muži/puži, mužov/pužooov, mužin/puži(i)n, muži/puži, muži/puži, mužih/puži(i)h, mužimi/pužimi.*

(c) Razlike meju jedniinon i mālōn i velon množiinon, pokāzaati demo na riiči *pod*:

jedniina: *pod, podā, podu, pod, pode, podu, podu(un);*

množiina: *podī, podā/podooov, podī(i)n, podā/podī, podī, podī(i)h, podimi.*

Na istii načiin se sklānjaju *brood* i *rood* (kaarvni oli sloovni). Ali kad se misli na *rood* = *uurod*, unda je sklonitba ovakova:

rood/uurod, (uu)roda, (uu)rodu, rood/uurod, (uu)rode, (uu)rodu, (uu)rodun;

(uu)rodi, (uu)rodov, (uu)rodin, (uu)rodi, (uu)rodi, (uu)rodih, (uu)rodimi.

Imenica *gruun* (oli *gruum* - redje) va ostalih paadežih vraača “-om”: *groma, gromu* i t.d.; *gromi/gromi, gromooov/gromov, gromiin/gromin* i t.d.

Spomeenimo ovde i imenicu *kaap* (mužkooga roda: “Va voomu viinu nii ni *kaapa* vodee.”; umanjenica joj je *kapič*) ka **niima množiinū** (a nii skuupna ni gradiivna!). Va množiini se pojavljuje *kāpi* od istoznačne imenice žinskooga roda - *kāp/kāplja* (“Va voomu viinu nii ni *kāpi/kāplje* vodee.”; umanjenica joj je *kāpljica*). Pridodājemo i imenicu *dāž* ka se redovito čuje (“kiša” se čuje reedko i i to u prenesenu smišlu: *Uun bi popi kišu boožju!* - pijanduura/pijaanac): *dāž, dažja, dažju ...; dažji, dažjoov, dažjin ...*

Napokon, evo i dvii imenice ke va veloj množiini u rodovniiku odstupaaju od pravila: *dān* i *pōn* (težiinska mera). Od *dān* je - *dāān*, a od *pōn* je - *pōōni*. (Va nikih meestih/govorih počinje veđ od **trii** - kakoli za *kilo*: dva *kila*, trii *kila/kiili*, ali čašče od **peet!**).

1.2.2. Imenice mužkooga roda na samoglasnik²⁷ - sklonitba

Jedniina. Paarvo, strogo pod ovo spaadaju sāmō mužke imenice na “-o”. Sve ke su na “-a”, “-e”, “-i”, “-u” (a nii “-u(l)”), nājčašče su vlastita imena i nīmajū mužkii sloovni rood po sebi, a one na “-ā”, “-ō” oli “-u(l)” su, strogo govoreeđ, na “-l” (ko se u I. ne zgovōra: *muu(l)*,

²⁷Postoji (baaren) jedna imenica mužkooga roda na samoglasnik ka **nii prominjiva**: *puuta* (“x” - kuut meju zuubimi na piili).

žmuu(l), *pucā(l)*). Jediine na “-e” ke imaaju mužkii sloovni rood po sebi jesu vlastita imena na “-oj(e)”. Sklonjība svihi iinih odvsi o rodu koji jin je prideeljen.

Za imenice na “-o” nastāvcu su (jedniina): “-a”, “-u”, “-a/-o” (čā žiivo izim rastliinja / rastliinje oli čā nežiivo), “-o”, “-u”, “-u(n)”.

za one na “o” oli “-oj(e)” - muž. r. po sebi: “-a”, “-u”, “-o”, “-o”, “-u”, “-u”;

za one na “-e” - muž. r. prideeljen: “-e”, “-i”, “-u”, “-e”, “-i”, “-oon”;

za one na “-i” - muž. r. prideeljen: “-a”, “-u”, “-a”, “-i”, “-uu”, “-uu”;

za one na “-i” - vlastito mužko ime. po mužkoomu priidiv: “-oga”, “-omu”, “-oga”, “-i”, “-omu”, “-in”.

Uzōrak 3. Sklānjaati *čemo* (va jedniini) imenice, *sāldo Iivo*, *Harvoj(e)*, *Iive* (p. i imena bēz svojeega roda - 1.5.1.), *Biljii*, *Beeli*:

I.	sāldo	Iivo	Harvoj(e)	Iive	Biljii	Beeli
R.	sālda	Iiva	Harvoja	Iivee	Bilja	Beeloga
D.	sāldu	Iivu	Harvoju	Iivi	Bilju	Beelomu
T.	sāldo	Iiva	Harvoja	Iivu	Bilja	Beeloga .
Z.	sāldo	Iivo	Harvoje	Iive	Biljii	Beeli
M.	sāldu	Iivu	Harvoju	Iivi	Biljuu	Beelomu
P.	sāldu	Iivu	Harvoju	Iivoon	Biljuu	Beelin

Strāna imena na “-i/y” sklānjaju se kakoli *Biljii* (*Toni/y*, *Tona*, *Tonu* ...), osin onih (i naasih) na “-c(č)ki/y” oli “-s(š)ki/y” ke se sklānjaju ko i *Beeli* (*Pisānski/y*, *Pisānskoga*, *Pisānskomu* ...).

Množiina. Ovde je vāžno reči da zkrāčena imena nīimaju “svoju” množiinu nego se vraačaju na puna imena. *Boožo/Boože/Daaro/Dāre* ← *Božidār* ↔ *Božidāri/Božidari*, *Iivo/Iive* ← *Ivōn* ↔ *Ivaani*, *Peero/Peere* ← *Petar* ↔ *Petri* i t.d. (Umanjenice *Božic*/, *Ivic*/, *Peric*/i t.d. se sklānjaju kakoli *mladič*!) Po toomu, buduuč da nīima posebnih slučajov, dosta je (velu) množiinu pokāzaati na prāvom uuzorku.

Uzōrak 4. Sklānjaati *čemo* (va veloj množiini) imenice *Roko*, *dinamo*, *raadijo*, *Harvoje*, *Biljii* i *Beeli*.

I.	Roci	dinami	Harvoji	raadiji	Biljii	Beeli
R.	Rokoov	dinamov	Harvojov	raadijov	Biljoov	Beeliih
D.	Rociin	dinamin	Harvojīn	raadijin	Biljiin	Beeli(i)n
T.	Roci	dinami	Harvoji	raadiji	Biljii(h)	Beeli .
Z.	Roci	dinami	Harvoji	raadiji	Biljii	Beeli
M.	Rocih	dinamih	Harvojih	raadijih	Bilji(i)h	Beelih
P.	Rocimi	dinamimi	Harvojimi	raadijimi	Biljimi	Beelimi

Uuzorak 5. Imenica *jazik* ima dva značenja: *jazik* - va ustih (parvootno) i *jazik* - kakoli govor (drugootno). Po sklonitbi jih se more jasno razlučiti:

I.	<i>jazik</i> (va u.)	<i>jazik</i> (g.)	<i>jazici</i>	<i>jazici</i>
R.	<i>jazika</i>	<i>jazika</i>	<i>jazika</i>	<i>jazika</i>
D.	<i>jaziku</i>	<i>jaziku</i>	<i>jazikoov</i>	<i>jazikov</i>
T. (Jedn.)	<i>jazik</i>	<i>jazik</i> (Množ.)	<i>jazicin</i>	<i>jazicin</i>
Z.	<i>jaziče</i>	<i>jaziče</i>	<i>jazici</i>	<i>jazici</i>
M.	<i>jaziku</i>	<i>jaziku</i>	<i>jazicijh</i>	<i>jazicijh</i>
P.	<i>jaziku(un)</i>	<i>jazikuṇ</i>	<i>jazicimi</i>	<i>jazicimi</i>

1.3. IMENICE ŽINSKOOGA RODA

Imenice žinskooga roda večinoon se svaršuju na “-a” pa čemo s njimi počōti.

1.3.1. Imenice žinskooga roda na “-a” - sklonitba

Jedniina. Sve imenice žinskooga roda na “-a” dobijaju u rodovniiku nāstaavak “-ee” čiin je težinski slog na kraaju, a nāstaavak “-e” čiin težinski slog nii na kraaju. U darovniiku i mestovniiku je sviin (osin poimeničenin priidivin: *Dunboka* ↦ *Dunbokoj*) nāstaavak “-i”, **brez piskanja** (tek se u nājnovije doba čuje *ruuki* i *ruuci*, *nogi*, i *nozi*, *svarhi* i *svarsī*). U tužovniiku je nāstaavak “-u”, a u zovniiku je, nājčāšče - “-o” (skoro sve oobče imenice), a redje “-a” (nika imena) oli “-e” (struke!). Ovdē triba pripomeenuti da nika **vlastita imena** dopuščaju i (samostalni) zovniik jednak imenovniiku (*Aanko!*/*Aanka!*, ali redovito: *O, Aanko moja!*). U pomočniku su nastāvcī “-oo” (težinski slog na kraaju), izniimno “-oon”, oli “-o” (težinski slog nii na kraaju), redje “-on”, nāstaavak “-on” je redovito brez “s(a)”.

Uuzorak 1. Sklānjaati čemo, paarvo va jedniini, imenice *kuča*, *noga*, *svarha*, *meštrovica*:

I.	<i>kuča</i>	<i>noga</i>	<i>svarha</i>	<i>meštrovica</i>
R.	<i>kuče</i>	<i>nogee</i>	<i>svarhee</i>	<i>meštrovice</i>
D.	<i>kuči</i>	<i>nogi</i>	<i>svarhi</i>	<i>meštrovici</i>
T.	<i>kuču</i>	<i>nogu</i>	<i>svarhu</i>	<i>meštrovicu</i>
Z.	<i>kučo</i>	<i>nogo</i>	<i>svarho</i>	<i>meštrovice</i>
M.	<i>kuči</i>	<i>nogi</i>	<i>svarhi</i>	<i>meštrovici</i>
P.	<i>kučōṇ</i>	<i>nogoōṇ</i>	<i>svarhoōṇ</i>	<i>meštrovicoṇ</i>

Kakor *kuča* sklānjaju se *mriža*, *riba*, *tiikva* i t.d., kakor *noga* - *steena*, *ziima*, *žena* i t.d., kakor *meštrovica* - *tovaarica*, *travarica*, *podlaanica* i t.d.

Množiina. Sve imenice žinskooga roda na “-a” va množiini dobijaju naštaavak:

- u imenovniiku “-e” (težiinski slog se ne pomiče);
- u rodovniiku ostaa je sãmo koren s dugin zãdnjin samoglãsnikon (izniimno istiin - vela množiina), a ako su zãdnji suglãsnici “k”, “l”, “lj”, “m”, “gn”, “kn”, “nj”, “r” oli “v”, oli se produžuje zãdnji samoglãsnik oli umeče pomočno “a” oli “ã” (*baale/bãl, igle/igãl, kocke/kocak, piisme/pisam, piile/piil, tuke/tuuk, tunje/tuunj, zemlje/zemãlj, (≠ zeemlja/zeemlje), žene/žeen*);
- u darovniiku - “-an” (težiinski slog nii na kraaju) oli “-ãn” (težiinski slog na kraaju);
- tužovnniik je jednaak imenovniiku, a takor i zovniik;
- u mestovniiku - “-ah” (težiinski slog nii na kraaju) oli “-ãh” (težiinski slog na kraaju);
- u pomočniiku “-ami”.

Uuzorak 2. Sklãnjaati čemo imenice ’z Uuzorka 1.

I.	kučē	nogē	svarhē	meštrovīce
R.	kučē	nogē	svarhē	meštrovīce
	kuuč/	noog	svaarh	meštrovīc
D.	kučãn	nogãn	svarhãn	meštrovīcan
T.	kučē	nogē	svarhē	meštrovīce
Z.	kučē	nogē	svarhē	meštrovīce
M.	kučãh	nogãh	svarhãh	meštrovīcah
P.	kučãmi	nogaami	svarhaami	meštrovīcami

Skuupne i gradiivne imenice žinskooga roda na “-a” (*braača, dičca, hrãna, garmljaavina, slaama, slãna, slanina, zeemlja* i t.d., kakoli i brezjedniinske *gaacē, gãc/* ... i njooj nãlične) sklãnjaju se na istij nãčiin.

Još napomenimo da imenican na “-nja” (*kriivnja, rãdnja, žuudnja* ...) u rodovniiku od vele množiinee odpaada naštaavak “-a” (*kriivnj, rãdnj, žuudnj* ...), ali se to sveto više guubi. Tako jin se rodovniik od vele množiine pomaalo zjednačuje s imenovniikun od jedniinee.

1.3.2. Imenice žinskooga roda brez naštaãvka - skloniitba

Jedniina. Za sve imenice žinskooga roda brez naštaãvka vriidu ovã pravila:

- tužovnniik je jednaak imenovniiku;
- va pomočniiku se svaršuju n “-i” oli “-u”;
- va sviih ostãlih paadežih je naštaavak “-i”.

Pri toomu se guubu nepostojani samoglãsnici (po I.3.1.), a u pomočniiku - **pomõgaalu** (s(a)), po **jotanju** (I.3.6.), imenice na - “-a(l)” dobijaju naštaavak “-šlju”;

- “-o(l)” oli “-v” (*soo(l)*, *splāv*, *ljubāv*) - “-lju”;
- “-a(a)st/-āst” oli “-o(o)st/-ōst” (*kripost*, *māst*) - “-šču”;
- “-č”, “-r”, “-s”, “-š”, “-z” oli “-ž” (*riič*, *hčeer*, *vlās* - u množ. muž. rood!, *rāzkoš*, *sluuz*, *lāž*) - “-ju”;
- “-t” (*smaart*) - “-ču”.

K toomu, i dužiinja od samoglasnikov se čōsto miinja.

Uzōrak 3. Pokāžimo to na ovijh nikolikōr: *bool*, *kāp*, *raadost*, *nooc*, *svitloost* (od *Sunca* oli *sviicēe*; drugo je *sviitlost* - kakōr čistoča i sjājnoost!).

I.	bool	kāp	raadost	nooc	svitloost
R.	boli	kāpi	raadosti	noči	svitloosti
D.	boli	kāpi	raadosti	noči	svitloosti
T.	bool	kāp	raadost	nooc	svitloost
Z.	boli	kāpi	raadost	noči	svitloosti
M.	boli	kāpi	raadosti	noči	svitloosti
P.	boli/boolju	kāpi	raadosti/-šču	noči/-u	svitloosti/-šču

Na istij načijn se sklānjaju i sool, riīč, mooč, koost, nenāviidnoost, njeežnoost, jesen i njiin slične imenice žinskooga roda.

Množiina. Ovijn imenican se u množiini dodāje nāstaavak “-i”, rodovniik je jednak imenovniiku, u darovniku je nāstaavak “-in”, u mestovniiku “-ih”, a sve ostālo je kakoli za imenice na “-a”; jedino se još težiinski slog čōsto pomiče kad se zamijinu jedniina ↔ množiina (vela i dvojiina): jedne (brooj) / jednee (neodređ. zām.) *noči* ↔ dvii (oli više) / svaake *noči*.

Uzōrak 4.

I.	booli	kāpi	raadosti	noči	svitloosti
R.	booli	kāpi	raadosti	noči/nooc	svitloosti
D.	boolin	kāpin	raadostin	nočin	svitloostin
T.	booli	kāpi	raadosti	noči	svitloosti
Z.	booli/booli	kāpi	raadosti	noči	svitloosti
M.	boolih	kāpih	raadostih	nočih	svitloostih
P.	boolimi	kāpimi	raadostimi	nočimi	svitloostimi

Pod ovu sklomitbu spaada i imenica *paarsi* (sāmo množiina).

Pokāžimo ovde i kakōr se sklānjaju vlastita množiinska žinskā imena na *-i*, a u stāro doba su bila na *-e*. Za uzōrak vazmimo ime od sela Sāli (prija Sāle²⁸) na Dugomu Otoku.

Sāli/Sāle, *Sāli/Sālii*, *Sālin/Sālin*, *Sāli/Sāle*, *Sāli/Sāle*, *Sālih/Sālih*, *Sālimi/Sālimi*.

²⁸Danās u Vel’artuu mlaadji naraštaj govori sāmo *Sāli*. A da se je u stāro vriime govorilo *Sāle* dokazuju i saada rābeeči sklopi: *pooji na Sāle* (i *naa’Sale*), *biti na Sālih* i *doojti od Sālih*. (Isto je sa skloniibon od *Kāli/Kāle*.)

Uuzorak 5. Imenica *karv* (“a” je sãmo maalo produužen; neredko se govori i *kaar* - s nãglasno maalo drugačijon skloniitbon!) je jedinkaata(?) neskuupna (p. *goorjēe*, *vočēe* i sl.) po toomu ča joj se i va jedniini darovniik i mestovniik moru rãzlikovaati. Pridodãjemo *maater* (kã je jedinkaata(?) po toomu ča dopuušã da joj i zkrãceni zovniik sluuži kakoli imenovniik) i *hçeer*.

I.	ka(a)rv / kaar	kaarvi
R.	kaarvi	kãrv (kaarvi)
D.	kaarvi	kaarvin
T.	ka(a)rv/kaar	kaarvi
Z.	kaarvi	kaarvi
M.	karvi/kaarvi	kaarvih
P.	karvi (karvlju) / kaarvi (kaarvlju)	kaarvimi

Za dopunu, umanjenica od *karv* (*kaar*) je *karvica* (pã daalje: *karvičica*), a uvečanica - *karvičina* (pã daalje: *karvurina*). Po dvostrukosti nãlik ovooj je imenica mužkooga roda *paarst/parst* (množ. *paarsti*): R. *paarsta/parsta*, D. *paarstu/parstu* . . . , M. *paarstu/parstu*, P. *paarstun/parstun*.

I.	maater/ hçeer (maati/hçei)	maatere/hçere
R.	maatere/hçeree	maatere/hçere maater/hçeer
D.	maateri/hçeri	maateran/hçerãn
T.	maater/hçeer	maatere/hçere
Z.	maatero/hçeri (maati/hçerce)	maatere/hçere
M.	maateri/hçeri	maaterah/hçerãh
P.	maateron/hçeroon	maaterami/hçeraami

Kaad i kaad se u tužovniiku čuje i *maateru/hçeru*.

Na kraaju, evo imenice žinskooga roda kojooj se darovniik i mestovniik jãsno rãzlikuju i va jedniini:

paamet, *paameti*, *paameti*, *paamet*, *paameti*, *pame(e)ti*, *paameču*;
paameti, *paameti*, *paametin*, *paameti*, *paameti*, *paameti*, *paameti*, *paameti*.
 (“Njigovoj paameti faali zeeru soli.” “Biilo mi je na pameti, a saad san zaburaavi.”)

1.4. IMENICE SREEDNJEGA RODA

Imenice sreednjega roda se, nãčeelno, sklãnjaju kakoli imenice mužkooga roda na suglãsniik, izim u rodovniiku od množiinee, di guubu nãstaavak (samoglãsniik) kakoli imenice žinskooga roda na “-a”. Po skloniitbi se razlučuju na dvii skupine: jednakosložne (vela večina) i nejednakosložne (manjiina). One jednakosložne imaju va korenu, u sviih paadežih izim u rodovniiku od **množiinee** (ako se ne pojãvi pomočni samoglãsniik!),

istii brooj slogoov (*kol-o*, *kol-a*, *kol-u* ...; *kol-a*, *kool*, *kol-in* ...), a nejednakošložne imaaju u imenovniiku, tužovniiku i zovniiku, va **jedniini**, po jedon slog maanje nego u ostalih paadežih (*vim-e*, *vimen-a*, *vimen-u*, *vim-e* ...; *vimena*, *vimena/vimen-a*, *vime-nin*, *vimen-a* ...) ²⁹. Napomeenimo da se va žiivu govoru čosto čuju **dvii vele množiine** za imenice od jednakošložne promine koje se rāzlikuju po težinskomu slogu. Uz njih postoji i nikolikor imenic ke imaaju dvii vele množiine **drugačije varstee** (*čudo*: *čuda/čudeesa*, *nebo*: *neba/nebeesa*, *teelo*: *teela/teleesa* ...). Triba još reč da se, neredko, težinski slog pomiče od nuutra kraaju oli obratno kakor se minja jedniina - množiina.

1.4.1. Imenice sreednjega roda od jednakošložne promine - skloniitba

Uzorak 1. (Jedniina) Sklānjaati čemo ove imenice: *selo*, *veslo*, *sidro* (starije: *sidro*), *jāje*, *razsuučē*.

I.	selo	veslo	sidro	jāje	razsuučē
R.	sela	vesla	sidra	jāja	razsuuča
D.	selu	veslu	sidru	jāju	razsuuču
T.	selo	veslo	sidro	jāje	razsuučē
Z.	selo	veslo	sidro	jāje	razsuučē
M.	selu	veslu	sidru	jāju	razsuuču
P.	selu(un)	veslu(un)	sidru	jāju	razsuuču

Na istii načiin se sklānjaju skuupne, glagolske i gradiivne imenice (od kojih niki imāju i množiinu): *cveečē*, *goorjēe*, *groozdje*, *gvoozdje*, *simenje*, *vočēe*; *imānje*, *pivanje*, *plaavanje*, *sijanje*, *svanuučē*, *življeenje*, *driivo*, *darvo* (imā množiinu, iako *darvo nii stablo!*), *ulje*, *viino* i t.d. Takor se miinjaju:

goorjēe, *goorjā*, *goorju*, *goorjē(e)*, *goorjē*, *goorjuu* (M. ≠ D.), *goorjuun*;

svanuučē, *svanuuča*, *svanuuču*, *svanuučē*, *svanuučē*, *svanuuču*, *svanuuču*;

driivo, *driiva*, *driivu*, *driivo*, *driivo*, *driivu*, *driivun*.

Zemljopisna imena od ove varstee nastala od priidivov (*Kosovo*, *Popovo*, *Šipovo*, *Varboovsko* i t.d.) miinjaju se kakoli priidivi: *Kosovo*, *Kosova*, *Kosovu* ...; *Varboovsko*, *Varboovskoga*, *Varboovskomu* ...

²⁹Valjā reč da se va (vel'aartskoj) čakaavici još i saad moru čuti stāri jednakošložni obliici: *brimeno*, *imeno*, *plemeno*, *raameno*, *simeno*, *slimeno*, *timeno*, *vimeno* ...

Uzorak 2. (Množiina)

I.	sela	vesla	sidra/sidra	jāja/jāja	razsuu <u>č</u> a
R.	sela	vesla	sidra	jāja	razsuu <u>č</u> a
	seel	ves <u>ā</u> l	sid <u>ār</u>	jāj	razsuu <u>č</u> //razsuu <u>č</u> ā
D.	seli <u>i</u> n	vesli <u>i</u> n	sidri <u>i</u> n/sidri <u>n</u>	jāji <u>i</u> n/jāji <u>n</u>	razsuu <u>č</u> i <u>n</u>
T.	sela	vesla	sidra/sidra	jāja/jāja	razsuu <u>č</u> a
Z.	sela	vesla	sidra/sidra	jāja/jāja	razsuu <u>č</u> a
M.	seli(i)h	vesli(i)h	sidri(i)h/sidrih	jāji(i)h/jājih	razsuu <u>č</u> ih
P.	selimi	veslimi	sidrimi/sidrimi	jājimi/jājimi	razsuu <u>č</u> imi

(U rodovniiku - *sidār*, *vesāl* (vela množ.) - pojavilo se je pomočno/oživljeno “ā”; u mestovniiku se čuju i zkrčeni nastāvci “-iuh” - čōsto, i “-imi” - reedko: *na vesli(i)h/veeslimi*, *na jājih/jājimi*.)

Imenica *vrāta* imā sāmō množinu, a sklānja se na istii načiin: *vrāta*, *vrāta* (do 4) / *vrāt* (od 5), *vrātin*, *vrāta*, *vrāta*, *vrātih*, *vrātimi*. (Imenica muž. r. *vrāt* imā pri skloniitbi težiinski slog na kraaju: *vrāta*, *vrātu* ...; *vrāti*, *vrātōov* ...!) Spomeenimo još i imenicu *čeljōde* (čovik - kakor Boožje stvorenje), kā se sklānja ovako:

Jedniina: *čeljōde*, *čeljōda*, *čeljōdu*, *čeljōde*, *čeljōde*, *čeljōdu*, *čeljōdu*;

Množiina: *čeljād*, *čeljadi*, *čeljadi*, *čeljād*, *čeljadi*, *čeljadi*, *čeljadi*.

1.4.2. Imenice sreednjega roda od nejednakosložne promine - skloniitba

Uzorak 3. (Jedniina) Sklānjaati čemo ove imenice: *ime* (*ime* / *imenō*), *brime* (*brime* / *brimenō*), *diite*, *siroče*.

I.	ime/imenō	brime/brimenō	diite	siroče
R.	imena/imena	brimena/brimena	diteta	siročeta
D.	imenu/imenu	brimenu/brimenu	ditetu	siročetu
T.	ime/imenō	brime/brimenō	diite	siroče
Z.	ime/imenō	brime/brimenō	diite/diite	siroče
M.	imenu/imenu	brimenu/brimenu	ditetu	siročetu
P.	imenun/imenuun	brimenun/brimenun	ditetun	siročetun

Uzorak 4. (Množiina)

I.	imena	brimena	di <u>t</u> ca	siro <u>č</u> ad
R.	imenā/meen	brimenā/brimeen	diteta (2)	siročeta
			di <u>t</u> cee (≥ 2)	siročadi
D.	imeni <u>i</u> n	brimeni <u>i</u> n	di <u>t</u> ci	siročadi
T.	imena	brimena	di <u>t</u> cu	siročad
Z.	imena	brimena	di <u>t</u> co/di <u>t</u> co(!)	siročadi
M.	imeni <u>i</u> h	brimeni <u>i</u> h	di <u>t</u> ci	siročadi
P.	imeni <u>i</u> mi	brimeni <u>i</u> mi	di <u>t</u> coon	siročadi

Praavo govoreeđ, za *ime* i *brime*, svi množiinski obliici (paadeži) dohodu od *imenō* i *brimenō* reedun. Na istij načiin se mjinaju i *pleme* (*pleme* / *plemeno*), *raame* (*raame* / *rameno*), *sime* (*sime* / *simeno*), *time* (*time* / *timeno*), *vime* (*vime* / *vimenō*), *vrime* (*vrime* / *vrimenō*) - prolazno, “kalendārsko” (kakoli *doba*). K njimiin spaadaju i *kolenō*, *vretenō* i još nike takove ke niimaju krađ obliik. Na *ditca* i *siročad* triba gljedati kakoli na skuupne imenice (za peet oli više) žinskooga roda - va jedniini. Imenica *vrime* (štajuunsko, ooblačno, kišovito ...) mjinja se similo: Jedniina: *vrime*, *vrime**na*, *vrime**nu*, *vrime*, *vrime*, *vrime**nu*, *vrime**nun*;

Množiina: *vrime**na*, *vrime**en* (*vrime**nā*), *vrime**njin*, *vrime**na*, *vrime**na*, *vrime**nih*, *vrime**ni*.

Uuzorak 5. Imenice *čudo*, *nebo*, *teelo*, i još nike takove, imaaju dvii množiine. Va jedniini se mjinaju kakoli one z Uuzorka 1., ali u mestovniiku zpriid, redovito, stojii priidlog: “*va čudu, na nebu, po teelu ...*”, za rāzliku od darovniika di je vaavik sāmō: “*čudu, nebu, teelu ...*”. Množiinu (≥ 5) čemo pokāzaati na imenici *nebo*. Pridodājemo i imenicu *usta* (sāmō množiina):

nebeesa, *nebeesa**ā* (*nebees*) / *neba* (<5), *nebeesin*, *nebeesa* / *neba* (<5), *nebeesa*, *nebeesi*(*i*)*h*, *nebeesimi*;
usta, *uust* / *usta* (<5), *ustiin*, *usta*, *usta*, *ustiih*, *ustimi*.

Na kraaju, imenice *oko*/*oko* i *uho*/*uho* (orgāni) se va jedniini mjinaju kakoli *selo*, a va veloj množiini promiinu rood - u mužkii: *ovi oči/oči* (R. *oči**ju*), *uši/uši* (R. *uši**ju*). Ali za stvāri, rood se ne promiini. *Ova mriža ima vela oka/oka*; *Kii je učinii uha/uha va voomu liibru?*

1.5. IMENICE BREZ SVOJEEGA RODA

Postoju imenice ke niimaju sloovni rood po sebi nego ga dobiju kad se kakor imena nadiju osoban, stvārin oli pojavin. Nājčasče su too nika naaša stāāra vlastita imena (*Dāre*, *Fiile*, *Frāne*, *Iive*, *Ivica* i t.d.), a u novije doba još i više tzv. mudeerna, veđinoon strāna, vlastita oli oobča imena-nāzivi (*Angy(i)i*, *Do(o)ris*, *Iris*, *E(e)ni*, *Bil(l)y(i)*, *Mani*, *Maxi*, *Miš(ch)el*, “*net*”, “*internet*”, “*mail*”, “*skyp(e)*” i t.d.). Njiin pribrājamo i sve moguče zkrāčēnice (kratice) kakor ča su *HAZU*, *HDZ*, *HR*, *NK*, *ŠRD*, *RB*, *SAD*, *TV* i t.d. , ke čitamo/zgovōramo slovo po slovo (*hāazewu*, *hādezee*, *hāar* i t.d.; p. I.1.1.1.) .

Sva vlastita harvātska imena na “-a” oli “-e” (mužkā kakoli i žinskā) sklānjaju po žinskoj skloniitbi na “-a”. Strāna vlastita imena triba, načeelno, privoditi na harvātski obliici - čiin postojū (*Aandelo* / *Andelka* / *Andeliina*, *Maksiim* / *Maksimilijān* / *Maksimilijaana*, *Mihoviil* / *Mihovila* / *Mihō*), a ako ne postojū, unda se sklānjaju po “nājbližjoj”

skloniitbi. Svaakoj kratice se prideluje rood pripadajuće imenice pa se po njooj sklānja. Takor je *HAZU* žinskooga roda (“Harvātska *akadeemija* znan. i um.”), *HDZ* - žinskooga roda (“Harvātska demokr. *zaajednica*”), *HR* - mužkooga roda (“Harvātski *radio*”), *NK* - mužkooga roda (“Nogom. *klub*”), *ŠRD* - sreednjega roda (“Šport. ribar. *druužtvo*”) i t.d.

1.5.1. Imena brez svojeega roda - skloniitba

Sklānjaati čemo (va jedniini) ovā imena: *Fiile* (muž. i žen.), *Dooris* (muž.), *Dooris* (žen.), *Eeni* (žen.) i *Billy* (muž.):

I.	Fiile	Dooris (m.)	Dooris (ž.)	Eeni	Billy
R.	Fiilee	Doorisa	Dooris/-ke	Eeni	Billa/Billoga
D.	Fiili	Doorisu	Dooris/-ki	Eeni	Billu/Billomu
T.	Fiilu	Doorisa	Dooris	Eeni	Billa/Billoga
Z.	Fiile	Doorise/-u	Dooris	Eeni	Billy
M.	Fiili	Doorisu	Dooris/-ki	Eeni	Billu/Billomu
P.	Fiiloon	Doorisun	Dooris/-ko	Eeni	Billun

Dākle, imenica-ime *Eeni* (a i *Dooris*, ž. r.) se ponāša kakoli neprominjiva riič, a *Billy* - kakoli *Bill* oli *Billi*. Tekar va množiini *Eeni* (i *Dooris*, žen.) postaje prominjiva riič: *Eeni*, *Een*, *Eenin*, *Eeni*, *Eeni*, *Eenih*, *Eenimi*. Napokon, ako se takovo imeno svaršiiva na *-(i)j*, unda su nastāvci: *-(i)ja*, *-(i)ju*, ... (muž. r.) oli *-(i)je*, *-(i)ji*, ... (žin. r.).

Na kraaju, napomenimo da bi usvojena *strāna* vlastita imena na *-i/y* kakor ča su *Billy*, *E(e)ni* i sl., tribalo “privoditi” na *E(e)na*, *Bil(o)* i sl. ter jih sklānjaati po odgovarajućih skloniitbah. Toomu similo, usvojena *strāna* vlastita žinskā imena na *-s* kakor ča su *Agnes*, *Do(o)ris*, *Niives* i sl., tribalo “privoditi” na *Agne(e)za/-ka*, *Do(o)riskā*, *Niveska* i sl. ter jih sklānjaati po “-a skloniitbi”.

1.5.2. Zkrāčnice (kratice) - skloniitba

Sklānjaati čemo (va jedniini) ove zkrāčnice: *HAZU* (ž. r.), *HDZ* (ž. r.), *HR* (m. r.), *NK* (m. r.) i *ŠRD* (sr. r.).

I.	HAZU	HDZ	HR	NK	ŠRD
R.	HAZU-e	HDZ-e	HR-a	NK-a	ŠRD-a
D.	HAZU-i	HDZ-i	HR-u	NK-u	ŠRD-u
T.	HAZU-u	HDZ-u	HR	NK	ŠRD
Z.	HAZU-o	HDZ-o	HR-u	NK-u/-e	ŠRD-o
M.	HAZU-i	HDZ-i	HR-u	NK-u	ŠRD-u
P.	HAZU-on	HDZ-on	HR-un	NK-un	ŠRD-un

2. ZĀMINICE I NJIHOVA PRŌMINA - SKLONĪITBA

2.1. O ZĀMINICAH OBČĒENĪTO

Zāminica je riič kā zaminjuje kuu iinu riič - imenicu oli priidiv. Ako zaminjuje imenicu, zovee se **imeniīška** zāminica. Unā va ričenici stojīi samostālnu, a odgovōra na upiti *kii?*, *ča?* Takove su *jā*, *tii*, *unī*, *kii*, *kojī*, *ča*, *sve*, *ič*, *nišcē/niš* i t.d. Ako zāminica zaminjuje priidiv, unda se zovee **priidivna** zāminica. Unā va ričenici stojīi uz imenicu, a odgovōra na upiti *kii/kā/koo?*, *čigōov?*, *kakōov?*, *koliki?* Takove su *onoov*, *mooj*, *vāš*, *ovakoov*, *toliki* i t.d. Zāminice razvarstājemo i na drugi nāčīin - po znāčēenju::

- **osobne** (*jā*, *tii*, *uun*, *mii* ...);
- **povratna** (*sebe/se*);
- **posvoojne** (*mooj*, *njigōov*, *vāš* ...);
- **povratno-posvoojne** (*svooj*, *svoja*, *svojī* ...);
- **pokazne** (*ovōov*, *otoov*, *takoov*, *tolik*, *ova*, *oto(o)* ...);
- **upitne** (*kii*, *ča*, *čigōov* ...);
- **oodnosne** (*kakōov*, *kojī*, *ča* ...);
- **neodreēdene** (*niko*, *niki*, *svi* ...).

Osobne zāminice, povratna zāminica, od upitnih *kii* i *ča* i one neodreēdene na *-ki*, *-ič*, *-šcē* i *-što* jesu imeniīške; sve ostāle su priidivne.

2.2. OSOBNE ZĀMINICE

Osobna zāminica zaminjuje imenicu kā označuje sloovnu osobu (prāvu osobu oli onu formālnu). Osobne zāminice imaaaju jedniinu i (sāmo velu) množiinu, i va njimi **po trii liica** (od dotičnih osoob), a treča liica imaaaju **po trii roda** jerbo (tek i sāmo) treče liice odkriiva (pokazuje) rood dotičnee sloovnee osobe (p. I.4.2.4.).

Va **jedniini**, sloovnu osobu zaminjuje osobna zāminica u:

- **paarvomu liicu** kad dotična osoba (sāma) govori o sebi: *jā*;
- **drugomu liicu** kad ta osoba ne govori, nego se njoojzi o njooj sāmoj govori : *tii*;
- **trečemu liicu** kad ta osoba ne govori niti se njoojzi govori, nego o njooj druga osoba govori iinoj osobi: *uun* (muž. rood), *unā* (i *onā* - novije; žin. rood), *uno(o)* (i *ono(o)* - novije; sr. rood).

Sklānjaju se ovako:

I.	jă	tii	uun	una	uno(o)
R.	menē	tebe	njega	njeje	njega
	me	te	ga	njee/je	ga
D.	menī	tebi	njemu	njoojzi (njooj)	njemu
	mi	ti	mu	joj	mu
T.	menē	tebe	njega	njuu	njega
	me	te	ga/nj	ju	ga
Z.	-	tii	-	-	-
M.	menī	tebi	njemu njiin	njooj	njemu njiin
P.	(s) menooŋ (sa) mnooŋ / sa'vnoo	tobooŋ	njiin	njoon	njiin

(U R. oli T. se sve čašče čuje: menē, tebe, njega, njeje, dok je u D. i M. težiiiski slog redovito na kraaju!) Zkračeni oblici ne moru biti samostalni. Kad se zprid me oli te (R. i T.) nājdū priidlozi kruz, na, nad, od, po, z/pod, z/prid, uz, va oli za (svi uz T., osin od - R.), unī se spājaju sa zkračenoŋ zāminicoŋ, a “spoojni” samoglasnici se produžuju ($a \rightarrow \hat{a}$, $o \rightarrow oo$) i priuzimaju težiiinju. Tako se dobīja:

kruz (na, nad, od, po, z/pod, z/prid, va, uz, za) menē $\rightarrow$ kruzāme (nāme, nadāme, odāme, pooŋme, z/podāme, z/pridāme, uzāme, vāme, zāme),

i na istii načiin za te.

Mestovniik od uun se rāzlikuje od darovniika jer imā i njiin (nājčāšče s priidlogun po) i **ne** dopuušča kračenje (na mu oli jin). U pomočniiku-pomogāaču je kaad i kaad s menooŋ oli “s'maano/-un”, a nājčāšče se čuje i sa'vnoo (“ $m \mapsto v$ ”).

Kakor za me i te, takor i za “drugu” zkračenicu nj (R. i T. od njega/ga) zād priidlogov kruz, na, nad, od (R.), po, z/pod, z/prid, uz, va oli za vriidi pravilo da priidlog dobīja nāstaavak -ā, izim po - kii dobīja -oo:

kruzā-nj, nā-nj, nadā-nj, odā-nj, poo-nj, z/podā-nj, z/pridā-nj, uzā-nj, vā-nj, zā-nj, a zgovōraju se kakoli jedna riīč: kruzānj, nānj i t.d.

Va **množiini**, sloovnu osobu (množiinsku) zaminjuje osobna zāminica u:

- **paarvomu liicu** kad njeezine jedniinske osobe govōru sāme o sebi: mii;

- **drugomu liicu** kad njeezine jedniinske osobe ne govōru, nego se njiin o njimi govōri: vii;

- **trečemu liicu** kad njeezine jedniinske osobe ne govōru niti se njimi govōri, nego o njimi druga osoba govōri iinoj osobi: unī (muž. rood), une (i one - novije; žin. rood), unā (i una i ona - sve novije; sr. rood).

Sklanjaju se ovako:

I.	mii	vii	uni	une	unã/-a
R.	nãs	vãs	njiih	njiih	njiih
	nas	vas	(j)ih	(j)ih	(j)ih
D.	naamin	vaamin	njinin	njinin	njinin
	nãn/nan	vãn/van	njiin/(j)in	njiin/(j)in	njiin/(j)in
T.	nãs	vãs	njiih	njiih	njiih
	nas	vas	(j)ih	(j)ih	(j)ih
Z.	-	vii	-	-	-
M.	naamih	vaamih	njimih	njimih	njimih
P.	naami	vaami	njimi	njimi	njimi

Zkrãçeni (va D. - krãjnji) obliici ne moru biti samostãlni, a ni riçenice ne zapoçinju s njimi. (Tako se reçe *Niima nas* - obçenito. i *Niima nãs* - kað bi nas tribalo biti, ali sãmo *Nãs niima*.). Ko i va jedniini, mestovniik (i pomoçniik) se, uz ostãlo, rãzlikuju od darovniika jer ne dopuušçaju krãçenje. Zkrãçenica *nje* (od *njiih/jih*) u **tužovniiku** stoji zãd priidlogov *kruz, na, nad, po, z/pod, z/prid, uz, va* i *za*, ali unda priidlog dobija nãstaavak -ã, izim *po* - kii dobija -oo:

kruzã-nje, nã-nje, nadã-nje, poo-nje, z/podã-nje, z/pridã-nje, uzã-nje, vã-nje, zã-nje, a zgovõraju se kakoli jedna riiç: *kruzãnje, nãnje* i t.d.

2.3. POVRATNA ZãMINICA

Povratna zãminica *sebe* (çuje se i *sebe* - novije, ali je sãmo va R težiinski slog paarvi; isto se dogõdja i s nikimi iinimi zãminicami!) zaminjuje svaaku osobnu zãminicu çiin se rãdnja ne odnosi na kooga drugoga nego na liice koo ju zvaršuje.

Takor se govori: *Jã liiçin sebe; tii liiçiš sebe; uun (una, uno) liiçi sebe; mii liiçimo sebe; vii liiçite sebe; uni (une, una) liiçu sebe*. Ali, valjã napomeenuti da se neredko govori (i da nii pogrišno) i: *Jã liiçin mene; ...; mii liiçimo nãs; ...* - poglavito kad se oçe naglãsiti samostãlnost. Skloniitba:

I.	R.	D.	T.	Z.	M.	P.
-	sebe/se	sebi/si	sebe/se	-	sebi	soboon

Mestovniik se rãzlikuje od darovniika jer ne dopuušçã krãçenje, ali se *si* çuje sãmo izniimno. Kað se zpriid *se* (u T. i R.) nãjdu priidlozi *kruz, na, nad, od* (R.), *po, z/pod, z/prid, uz, va* ili *za*, uni se spãjaju sa zkrãçenon zãminicon, a “spoojni” samoglãsnici se produžuju (*a* → *ã*, *o* → *oo*) i priuzimaju težiinu:

kruz sebe → *kruzãse* (*nãse, nadãse, odãse, poose, z/podãse, z/pridãse, uzãse, vãse, zãse*).

2.4. POSVOOJNE ZĀMINICE

Posvoojne zāminice označuju liica od osoob kojiin čā pripaada. Takor une zaminuju posvoojni pridiivi (o njimi maalo poslin). Pri toomu se, za svaako liice, njegova posvoojna zāminiica jāvlja u sva trii roda va jedniini kakoli va množiini. Upiti (po rodih) na koji odgovoraju su: *čigoo?*, *čigova?*, *čigovo?* Posvoojne zāminice (jed./množ.) po sloovnih liicih jesuu:

- za “jā; mi”: *mooj/moji*, *moja/-e*, *moje/-ā*; *nāš/naaši*, *naaša/-e*, *naaše/-ā*;
- za “tii; vii”: *tvooj/tvoji*, *tvoja/-e*, *tvoje/tvojā*; *vāš/vaaši*, *vaaša/-e*, *vaaše/-ā*;
- za “uun; uni”: *njigoo/-ovi*, *njigova/-e*, *njigovo/-ā*; *njihoo/-hovi*, *njihova/-e*, *njihovo/-ā*;
- za “una; une”: *njeezin/-zini*, *njeezina/-e*, *njeezino/-ā*; *njihoo/-hovi*, *njihova/-e*, *njihovo/-ā*;
- za “uno; unā”: *njegoo/-govi*, *njegova/-e*, *njegovo/-ā*; *njihoo/-hovi*, *njihova/-e*, *njihovo/-ā*.

Triba napomeenuti da se **dočetno** (naglašeno) “ā” (za sreednji rood, va sviih liicih) sveto čašče “krāti” (na “a”), pā ga se va žiivu govoru reedko kaad čuje.

Skloniitba:

		Jedn.			Množ.	
I.	mooj	moja/mā	moje	moji	moje	mojā/-a
R.	mojega	mojee	mojega	mojiih	mojiih	mojiih
	mooga	mee	mooga			
D.	mojemu	mojooj	mojemu	mojimin	mojimin	mojimin
	moomu	mooj	moomu	mojiin	mojiin	mojiin
	mojega					
T.	mooga	moju	moje	moji	moje	mojā/-a
	mooj	muu				
Z.	mooj	moja	moje	moji	moje	mojā/-a
		mā				
M.	mojeemu	mojooj	mojeemu	mojimih	mojiih	mojimih
	mojiin		mojiin	(mojiih)		(mojiih)
P.	mojiin	mojoon	mojiin	mojimi	mojimi	mojimi

(U R. oli T. se sve čašče čuje: *mojega/mooga*, *tvojega/tvooga*!) Va jedniini se mestovniik rāzlikuju od darovniika po težjinskomu slogu (muž. i sr. rood) i krāčanju, a va množiini se nāstaavak “-imi” (novije!) čōsto čuje uz priidlog *o* (ali ne uz *na*, *po*, *u*, *va*!). U tužovniiku je *mojega* (*mooga*) za ljuudi i beštije, a *mooj* za rastliinje i sve čā nii žiivo. Napomeenimo da se va žiivu govoru čōsto *moja* krāti u *mā* oli

ma - u baržjemu govoru), *mojee* u *mee*, *mojooj* u *mooj* (ali ne u M.), *moju* u *muu* i *mojoon* u *moon*, a va množiini - *moji* (-e, -a) se krātu na *mi* (-e, -a), *mojih* na *mih*, *mojin* na *min*, ter *mojimi* na *mimi*. Ali tako zkrāčēna posvoojna zāminica **ne more** stōti **samostālnō** (brēz imenice na kuu se odnosī). Mestovniik od množiinee (muž. i sreed. rood) se, u novije doba, čōsto zaminjuje pomočniikuun, a to se dogōdja i s drugimī posvoojnimi zāminicami.

Na istiī nāčīin se sklānjaju *tvooj* (*tvoja*, *tvoje*), *njigooov* (*njigova*, *njigovo*) ..., pā i krātu: *tvoja* na *tvā/tva*, *tvojee* na *tvee*, ter *tvoji* (*tvoje*, *tvoja*) na *tvi*, (*tve*, *tvā/tva*) reedun i t.d.

Napomeneenimo još da se (u T. od jed.) *moju*, *tvoju* i *svoju* (p. 2.5), kad su samostālne, “prudužuju” do *mojuu*, *tvojuu* i *svojuu*: “Ovoo san učinīi za moju/tvoju/svoju ženu.”; “Za čigovu ženu si to učinīi? - (Za) Mojuu/Tvojuu/Svojuu.”.

		Jedn.			Množ.	
I.	nāš	nāša	nāše	nāši	nāše	nāšā/-a
R.	nāšega	nāše	nāšega	nāših	nāših	nāših
D.	nāšemu	nāšoj	nāšemu	nāšimin (nāšin)	nāšin	nāšimin (nāšin)
T.	nāšega nāš	nāšu	nāše	nāši	nāše	nāšā/-a
Z.	nāš	nāša	nāše	nāši	nāše	nāša
M.	nāšemu / nāšin	nāšoj	nāšemu / nāšin	nāšimih (nāših)	nāših	nāšimih (nāših)
P.	nāšin	nāšo(n)	nāšin	nāšimi	nāšimi	nāšimi

U tužovniiku je *nāšega* za ljuudi i beštije, a *nāš* za rastlīnje i sve ča nii žiivo. U mestovniiku se, za mužkii i sreednji rood od jedniinee, smii zkrāčīvaati. Na istiī nāčīin se sklānjaju *vāš*, *vāša*, *vāše* (*vāši*, *vāše*, *vāšā/-a*).

		Jedn.			Množ.	
I.	njigooov	njigova	njigovo	njigovi	njigove	njigovā/-a
R.	njigovoga	njigove	njigovoga	njigovih	njigovih	njigovih
D.	njigovomu	njigovoj	njigovomu	njigovimin (njigovin)	njigovin	njigovimin (njigovin)
T.	njigovoga njigooov	njigovu	njigovo	njigovi	njigove	njigovā/-a
Z.	njigooov	njigova	njigovo	njigovi	njigove	njigovā/-a
M.	njigovu / njigovin	njigovoj	njigovu / njigovin	njigovimih (njigovih)	njigovi(i)h	njigovimih (njigovih)
P.	njigovin	njigovon	njigovin	njigovimi	njigovimi	njigovimi

U tužovniiku je *njigovoga* za ljuudi i beštije, a *njigoov* za rastlinje i sve ča nii žiivo; u mestovniiku od množiinee (žin. rood) je *njigovih* kad stojii brez imenice. Na istii načiin se sklānjaju *njihov*, *njihova*, *njihovo* (*njihovi*, *njihove*, *njihovā/-a*).

	Jedn.			Množ.		
I.	njeez <u>in</u>	njeez <u>ina</u>	njeez <u>ino</u>	njeez <u>ini</u>	njeez <u>ine</u>	njeezn <u>ā/-a</u>
R.	njeez <u>inoga</u>	njeez <u>ine</u>	njeez <u>inoga</u>	njeez <u>inih</u>	njeez <u>inih</u>	njeez <u>inih</u>
D.	njeez <u>inomu</u>	njeez <u>inoj</u>	njeez <u>inomu</u>	njeez <u>inin</u>	njeez <u>inin</u>	njeez <u>inin</u>
T.	njeez <u>inoga</u> njeez <u>in</u>	njeez <u>inu</u>	njeez <u>ino</u>	njeez <u>ini</u>	njeez <u>ine</u>	njeezn <u>ā/-a</u> .
Z.	njeez <u>in</u>	njeez <u>ina</u>	njeez <u>ino</u>	njeez <u>ini</u>	njeez <u>ine</u>	njeezn <u>ā/-a</u>
M.	njeez <u>inu</u> / njeez <u>inin</u>	njeez <u>inoj</u>	njeez <u>inu</u> / njeez <u>inin</u>	njeez <u>inih</u>	njeez <u>inih</u>	njeez <u>inih</u>
P.	njeez <u>inin</u>	njeez <u>inoŋ</u>	njeez <u>inin</u>	njeez <u>inimi</u>	njeez <u>inimi</u>	njeez <u>inimi</u>

Kad *njeezin* stojii brez imenice, “i” se produžuje do “ii”, pā se govori *njeeziin*. U tužovniiku je *njeezinoga* za ljuudi i beštije, a *njeezin* za rastlinje i sve ča nii žiivo. Va žiivu govoru se *njeezin*, *njeezina*, *njeezino* (*njeezini*, *njeezine*, *njeeznā/-a*) čōsto krātu na *njeev*, *njeeva*, *njeevo*, (*njeevi*, *njeeve*, *njeevā/-a*), ali tako zkrāčene ne moru stōti samostālno.

	Jedn.			Množ.		
I.	njegov	njegova	njegovo	njegovi	njegove	njegovā/-a
R.	njegovoga	njegove	njegovoga	njegovih	njegovih	njegovih
D.	njegovomu	njegovoj	njegovomu	njegovimin (njevovin)	njevovin	njevovimin (njevovin)
T.	njegovoga njevov	njevovu	njevovo	njevovi	njevove	njevovā/-a
Z.	njevov	njevova	njevovo	njevovi	njevove	njevovā/-a
M.	njevovu / njevovin	njevovoj	njevovu / njevovin	njevovimih (njevovi(i)h)	njevovi(i)h	njevovimih (njevovi(i)h)
P.	njevovin	njevovon	njevovin	njevovimi	njevovimi	njevovimi

U tužovniiku je *njevovoga* za ljuudi i beštije, a *njevov* za rastlinje i sve ča nii žiivo.

2.5. POVRATNO-POSVOOJNE ZĀMINICE

Povratno-posvojne zāminice *svooj*, *svoja*, *svoje* (*svoji*, *svoje*, *svoja*) označuje da nič pripaada osobi po licu o kojiin se govori. Una zaminjuje svaaku posvojnu zāminicu. Takor se govori:

Jā kopan *svooj* (*svoju/svoje*) vart (njivu/polje);

Tii kopaš *svooj* (*svoju/svoje*) vart (njivu/polje);

Uun (una; unō) kopa *svooj* (*svoju/svoje*) vart (njivu/polje);

Mii kopamo *svooj* (*svoju/svoje*) vart (njivu/polje); i t.d.

Triba reči da se govori (i da **nii kriivo** - poglavito kad se oče naglasiti oli potvrditi kii je česa gospodār!) i:

Jā kopan *mooj* vart.; Tii kopaš *tvooj* vart.; Mii kopamo naš vart.; Vii kopate *vāš* vart.; ...

Jediino va trečemu liicu (*uun(-a/-o, uni/-e/-a)*, jednoznačnoosti radi, murā se uporābiti *svooj, svoja, svoje* (*svoji/-e/-a*):

Unā pereē *svoju* robu.; Unī pīvaju *svoje* piisme.; ...

Zāminice *svooj, svoja, svoje* (*svoji, svoje, svoja*) se sklānjaju kakoli *mooj, moja, moje* (*moji, moje, moja*), a zkrāčuju se dodātno va jedniini:

- *svooj* i *svoje* u D. i M. na *svoon*;

- *svoja* u R., D. T. i P. na *svee, svooj, svuu* i *svoon* - reedun,

ali tako zkrāčene ne moru stōti samostālno.

2.6. POKAZNE ZĀMINICE

Pokazne zāminice pokazuju oli upučuju na istoost oli jednākoost (i priiblišnu, “od oka”) kooga/česa pojedinačno, skuupno, po kakvoči oli po količiini u oodnosu na **govorno** sloovno liice, i to tako da se spomoču njee odreedu i koomu sloovnomu liicu je kii/ča **proostorno, dobno (vrimenski)** oli na koji drugi načiin (**nāj**)bližje. Pri toomu, treče (negovorno) sloovno liice nastuupa i kad je kii/ča “daleko” i od govornoga i sugovornoga liica. Svaaka pokazna zāminica priuzima rood od dotičnoga kooga/česa i imā jedniinu i množiinu. Pokazne zāminice odgovōraju na ovi upiti:

- va jedniini: **kii?** (**kā?**, **koo?**), **kakoov?** (**kakova?**, **kakovo?**), **koliik?** (**kolika?**, **koliko?**);

- va množiini: **ki?** (**ke?**, **kā?**), **kakovi?** (**kakove?**, **kakova?**), **koliki?** (**kolike?**, **kolika?**).

Mužkii rood:

jed./množ.	bližje gov. l.	bližje sugov. l.	“daleko” od gov. i sugov. l.
kii?/ki?	ovqov/ovi	(o)tqov/oti	onqov/oni
kakoov?/kakovi?	ovakoov/ovakovi	(o)takoov/(o)takovi	onakoov/onakovi
koliik?/koliki?	ovoliik/ovoliki	(o)toliiik/(o)toliki	onoliik/onoliki

Va jedniini se čuje *ovoliik* i *ovoliiki/ovoliki*, a takor i *otoliik* i *otoliki/otoliki*, *onoliik* i *onoliki/onoliki*, jerbo te pokazne zāminice sluužu i kakor neodreedeni i odreedeni priidivi. Va žiivu govoru se počōtni samoglašnik “o-” čōsto ne zgovōra, pā se govori i *voov/oov/vi*, *toov/ti*, *noov/ni*, *vakoov/vakovi*, *takoov/takovi* i t.d. U rodovniiku i tužovniiku od *(o)toov* se, osin *(o)tooga*, kaad i kaad čuje i *(o)teega*. K toomu, u darovniiku i mestovniiku se *(o)voomu*, *(o)toomu*, *(o)noomu*, *(o)vakovomu* ... zkrāčuju na *(o)voon*, *(o)toon*, *(o)noon*,

(o)vakovon . . . , a va pomoćniku glasu: *oviin*, (o)tiin, oniin, (o)vakovin . . .

Kađ se zprid *kii/ki*, *ovoov/ovi*, *otooov/oti* oli *onooov/oni* najdu priidlozi *kruz*, *na*, *nad*, *po*, *z/pod*, *z/prid*, *uz*, *va* oli *za*, uni se spajaju sa zkraćenon zaminicon, a “spoojni” samoglasnici se produžuju (*a* → *ā* i *o* → *oo* za *ki(i)*, a *a-o* → *ō* i *o* → *oo* za ostāli) i priuzimaju težiinju. Tako se dobija:

kruz ki(i) → *kruzāki* (*nāki*, *nadāki*, *pooki*, *z/podāki*, *z/pridāki*, *uzāki*, *vāki*, *zāki*);

kruz ovoov/ovi → *kruzōv(i)* (*nōv(i)*, *poov(i)*, *z/podōv(i)*, *z/pridōv(i)*, *uzōv(i)*, *vōv(i)*, *zōv(i)*) i similo va ostālih slučajih.

Žinskii rood:

jed./množ.	bližje gov. 1.	bližje sugov. 1.	“daleko” od gov. i sugov. 1.
k <u>ā</u> ?/ke?	ov <u>ā</u> (<u>a</u>)/ove	ot <u>ā</u> (<u>a</u>)/ote	on <u>ā</u> (<u>a</u>)/one
kak <u>o</u> va?/kak <u>o</u> ve?	ovak <u>o</u> va/ovak <u>o</u> ve	otak <u>o</u> va/otak <u>o</u> ve	onak <u>o</u> va/onak <u>o</u> ve
kol <u>i</u> ka?/kol <u>i</u> ke?	ovol <u>i</u> ka/ovol <u>i</u> ke	otol <u>i</u> ka/otol <u>i</u> ke	onol <u>i</u> ka/onol <u>i</u> ke

(Moguće je da su prija va jedniini billi dužji obliii (*ovaa*, *otaa*, *onaa*) koji su se zgubili!)

Va žiivu govoru se počotno “o-” čosto ne zgovora pa se govori i *vā/ve*, *tā/te*, *nā/ne*, *vakova/vakove*, *takova/takove* i t.d., ali tako zkraćene ne moru stoti samostālno. Kađ se zprid *ovā/ove*, *otā/ote* oli *onā/one* najdu priidlozi *kruz*, *na*, *nad*, *po*, *z/pod*, *z/prid*, *uz*, *va* oli *za* (sve uz T.), uni se spajaju sa zkraćenon zaminicon, a “spoojni” samoglasnici se produžuju (*a-o* → *ō*, *o* → *oo*) i priuzimaju težiinju. Tako se dobija: *kruz ovu* → *kruzōvu* (*nōvu*, *nadōvu*, *poovu*, *z/podōvu*, *z/pridōvu*, *uzōvu*, *vōvu*, *zōvu* i t.d. za ostāli).

Sreednji rood:

jed./množ.	bližje gov. 1.	bližje sugov. 1.	“daleko” od gov. i sugov. 1.
koo?/k <u>ā</u> ?	ov <u>o</u> (<u>o</u>)/ov <u>ā</u> (- <u>a</u>)	oto(<u>o</u>)/ot <u>ā</u> (- <u>a</u>)	ono(<u>o</u>)/on <u>ā</u> (- <u>a</u>)
kak <u>o</u> vo?/kak <u>o</u> va?	ovak <u>o</u> vo/ovak <u>o</u> va	(<u>o</u>)tak <u>o</u> vo/(<u>o</u>)tak <u>o</u> va	onak <u>o</u> vo/onak <u>o</u> va
kol <u>i</u> ik?/kol <u>i</u> ki?	ovol <u>i</u> ko/ovol <u>i</u> ka	(<u>o</u>)tol <u>i</u> ko/(<u>o</u>)tol <u>i</u> ka	onol <u>i</u> iko/onol <u>i</u> ka

Va jedniini se zgovora:

ovo (*oto*, *ono*) kad uz zaminicu stoji pripadajuuća imenica (*Vidiš li ono bardo?*);

ovoo (*otoo*, *onoo*) kad zaminica stoji sama (*Koo (bardo)? Ma, onoo?*).

Va žiivu govoru se sve više guubi dužji obliik.

Kakor u mužkoomu i žinskomu rodu, takor se i u sreednjemu, počotni samoglasnik “o-” čosto ne zgovora pa se govori i:

vo(o)/vå, to(o)/tå, no(o)/nå, vakovo/vakova, takovo/takova i t.d.
 Za *ovo(o)/ovå, oto(o)/otå* i *ono(o)/onå* i priidloge *kruz, na, nad, po, z/pod, z/prid, uz, va* i *za* (sve uz T.) vriidi več više puti navedeno pravilo o spåjanju.

- Uuzorak 1.** (a) Čigove su *ove (ve)* vaarše? (Vaarše su bližje govornomu nego sugovornomu liicu.)
 (b) *Oti (Ti)* brodič su suusedovi. (Brodič su bližje sugovornomu nego govornomu liicu.)
 (c) *Onakov (Vakov)* klobuuk je i mooj did užo nositi. (Klobuuk je “daleko” od govornoga i sugovornoga liica.)
 (d) *Ovoliko (Voliko)* jidro nii’son da saad vidi. (Jidro je bližje govornomu nego sugovornomu liicu.)
 (e) *Otooga (Tooga)* čovika bi tribalo bolje upoznaati. Poslin tooga (tooga) san šo doma.

Skloniitba (*ovov, ovå, ovo(o); ovakov, ovakova, ovakovo; ovoliik, ovolka, ovolko*)..

Jedniina:

I.	ovov/voov	ovå/vå(a)	ovo(o)/vo(o)	
R.	ovoga/voga	ovee/vee	ovoga/voga	
D.	(o)vomu/voon	ovoj/vooj	(o)vomu/voon	
T.	(o)voga (čovik oli beštija)	ovu/vuu	ovo/vo	;
Z.	-	-	-	
M.	(o)vomu/(o)vijn	ovoj/vooj	(o)vomu(o)vijn	
P.	ovijn	ovon	ovijn	

I.	(o)vakov	(o)vakova	(o)vakovo	
R.	(o)vakovoga	(o)vakove	(o)vakovoga	
D.	(o)vakovomu/vakovon	(o)vakovoj	(o)vakovomu/vakovon	
T.	(o)vakovoga (čovik oli beštija)	(o)vakovu	(o)vakovo	;
Z.	-	-	-	
M.	(o)vakovomu/(o)vakovin	(o)vakovoj	(o)vakovomu/(o)vakovin	
P.	(o)vakovin	(o)vakovon	(o)vakovin	

I.	(o)vol <u>i</u> ik/(o)vol <u>i</u> ki)	(o)vol <u>i</u> ka	(o)vol <u>i</u> ko
R.	(o)vol <u>i</u> ikoga	(o)vol <u>i</u> ke	(o)vol <u>i</u> ikoga
D.	(o)vol <u>i</u> ikomu/vol <u>i</u> kon	(o)vol <u>i</u> koj	(o)vol <u>i</u> ikomu/vol <u>i</u> kon
T.	(o)vol <u>i</u> ikoga (čov <u>i</u> ik oli bešt <u>i</u> ja) (o)vol <u>i</u> ki (rastl <u>i</u> inje oli č <u>a</u> než <u>i</u> iv <u>o</u>)	(o)vol <u>i</u> ku	(o)vol <u>i</u> ko
Z.	-	-	-
M.	(o)vol <u>i</u> ikomu/o)vol <u>i</u> kin	(o)vol <u>i</u> koj	(o)vol <u>i</u> ikomu/(o)vol <u>i</u> kin
P.	(o)vol <u>i</u> kin	(o)vol <u>i</u> kon	(o)vol <u>i</u> kin

Množiina:

I.	ov <u>i</u> /vi	ov <u>e</u> /ve	ov <u>ā</u> (<u>a</u>)/va
R.	ov <u>i</u> ih/vi <u>ih</u>	ov <u>i</u> ih/vi <u>ih</u>	ov <u>i</u> ih/vi <u>ih</u>
D.	(o)v <u>i</u> im <u>i</u> n/(o)v <u>i</u> im	ov <u>i</u> im/viim	(o)v <u>i</u> im <u>i</u> n(o)v <u>i</u> im
T.	ov <u>i</u> /vi	ov <u>e</u> /ve	ov <u>a</u> /v <u>a</u> ; .
Z.	-	-	-
M.	(o)v <u>i</u> im <u>i</u> h/(o)v <u>i</u> im	ov <u>i</u> im/viim	(o)v <u>i</u> im <u>i</u> h/(o)v <u>i</u> im
P.	ov <u>i</u> im <u>i</u> /v <u>i</u> im	ov <u>i</u> im <u>i</u> /v <u>i</u> im	ov <u>i</u> im <u>i</u> /v <u>i</u> im
I.	(o)vakov <u>i</u>	(o)vakov <u>e</u>	(o)vakov <u>ā</u> /- <u>a</u>
R.	(o)vakov <u>i</u> ih	(o)vakov <u>i</u> ih	(o)vakov <u>i</u> ih
D.	(o)vakov <u>i</u> im <u>i</u> n/(o)vakov <u>i</u> n	(o)vakov <u>i</u> n	(o)vakov <u>i</u> im <u>i</u> n/(o)vakov <u>i</u> n
T.	(o)vakov <u>i</u>	(o)vakov <u>e</u>	(o)vakov <u>ā</u> /- <u>a</u> ;
Z.	-	-	-
M.	(o)vakov <u>i</u> im <u>i</u> h/(o)vakov <u>i</u> h	(o)vakov <u>i</u> h	(o)vakov <u>i</u> im <u>i</u> h/(o)vakov <u>i</u> h
P.	(o)vakov <u>i</u> im <u>i</u>	(o)vakov <u>i</u> im <u>i</u>	(o)vakov <u>i</u> im <u>i</u>
I.	(o)vol <u>i</u> ki	(o)vol <u>i</u> ke	(o)vol <u>i</u> k <u>ā</u> /- <u>a</u>
R.	(o)vol <u>i</u> ki <u>h</u>	(o)vol <u>i</u> ki <u>h</u>	(o)vol <u>i</u> ki <u>h</u>
D.	(o)vol <u>i</u> kiim <u>i</u> n/(o)vol <u>i</u> ki <u>n</u>	(o)vol <u>i</u> ki <u>n</u>	(o)vol <u>i</u> kiim <u>i</u> n/(o)vol <u>i</u> ki <u>n</u>
T.	(o)vol <u>i</u> ki	(o)vol <u>i</u> ke	(o)vol <u>i</u> k <u>ā</u> /- <u>a</u> .
Z.	-	-	-
M.	(o)vol <u>i</u> kiim <u>i</u> h/(o)vol <u>i</u> ki <u>h</u>	(o)vol <u>i</u> ki <u>h</u>	(o)vol <u>i</u> kiim <u>i</u> h/(o)vol <u>i</u> ki <u>h</u>
P.	(o)vol <u>i</u> kiim <u>i</u>	(o)vol <u>i</u> kiim <u>i</u>	(o)vol <u>i</u> kiim <u>i</u>

(Sve se čaše čuje kakor se težiinski slog va množiini pomiče naprid: *ovoliki* $\mapsto$ *ovoliki* i t.d., pa se ne razlikuje jedniina od množiinee!) Va množiini se u mestovniku kaad i kaad čuje nastaavak “-imi” (guubi se “-h” - novije!). Počotni samoglasnik “o-” se čosto ne zgovora, pa se govori i:

voov/va/voo, *vakoov/vakova/vakovo*, *voliik/volika/voliko* i t.d.

Zaminice *otoov* (*otā*, *oto(o)*) i *onoov* (*onā*, *ono(o)*) sklanjaju se kakoli *ovoov* (*ovā*, *ovo(o)*);

zaminice *otakoov* (*otakova*, *otakovo*) i *onakoov* (*onakova*, *onakovo*) sklanjaju se kakoli *ovakoov* (*ovakova*, *ovakovo*);

zāminice *otoliik/otoliki* (*otolika, otoliko*) i *onoliik/onoliki* (*onolika, onoliko*) sklānjaju se kakoli *ovoliik/ovoliki* (*ovolika, ovoliko*).

Svaaka od njiih dopuušča krāčenje počōtnoga samoglāsika “o-” (*toov, tā, too, . . . , voliik/voliki, volika, voliko*).

Na kraaju, napomeenimo da su ovde upiti “koliki (-a, -o)?” i sve pripadajuuče jin pokazne zāminice zapiisane po novu. Naime, još se kaad i kaad moru čuti zvoorni obliici (naglāsci):

koliki (*-ā/a, -o(o)*)?, ter *ovoliki* (*-ā/a, -o(o)*) i similo za sve ostāle.

2.7. UPITNE I OODNOSNE ZĀMINICE

Upitne i **oodnosne** (istodobno) **zāminice** jesuu (va jedniini): *kii, kā, koo, ča, čā, koji koja, koje, čigoov, čigova, čigovo, kakov, kakova, kakovo, kolik/koliki, kolika, koliko*.

Rāzlikujemo jih po uporabi:

- **upitna** dohodi va upitu i zaminjuje rič kā se očekuje u odgovoru;
- **oodnosna** dohodi va zāvisnoj ričenici i povezuju ju s onoon o kojoj odvisi.

Za sklonitbu, a vodeeč račuuna o oodnosu, upitne i oodnosne zāminice razvarstājemo na imeniško-priidivne i priidivne:

imeniško-priidivne³⁰: *kii* (*kā, koo*), *ča, čā, koji* (*koja, koje*), *čigoov* (*čigova, čigovo*);

priidivne: *kakov* (*kakova, kakovo*), *kolik/koliki* (*kolika, koliko*).

Uzozorak 2. (a) *Kii* (*kā, koo*) nan je dooša (doošla, doošlo)? Dooša nan je *striic Matij* (*teta Matija, drāgo diite*).

(b) *Ča* je una? Una je *učiteljica*. / Jesi li *čā* *čapō*? Jesōn - *trii vela gofa*.

(c) *Čigoov* je (*Čigove* su) *ovov/otoov/onov* kapot (*ove/ote/one* moodre biičve)? *Didov*. (*Naanine*)

(d) *Koji* (“*Kii*”) brood vozi u Grād? Danās vozi “*Štarmeelj*”.

(e) Vee, ’no je uun čovik *koji* (“*kii*”) je čeera bii u vās.

(f) Njihova je *kuča kakova* je i naša.

(g) *Laac* od mriiž puno *gucā/gučā*, *ča* pokazuje da je kurenat jāk.

(h) *Dobiča* jin je od prodanih sardeel *kolika* i za proošloga mrāka.

Imeniške *ča, čā* sklānjaju se ovako (niimaju množiinee):

I.	R.	D.	T.	Z.	M.	P.
ča	česa/česa	čemu/čemu	ča	-	čemu/čemu/čiin	(s/so) čiin
čā	česā	čeemu	čā	-	čeemu/čiin	(s/so) čiin

³⁰Praavo govoreeč, u čakaavici “**brezrodni**” *kii* nii isti ko i knjižkii Harvātski “*tko*”. Bo, kad nikor kuca na vrātih, piita se: *Kii* je (to)?, ali kad zpriid vās stojii nepoznāta(o) ženā (diite), piita ju (ga) se: **Kā** si/ste **tii/Vii**? (*Kii/Kā* si tii?). To pokazuje da se ovov *kii* odnosi sāmō ma mužkii rood. Zāto mii *kā* i *koo* daržiimo za imeniške zāminice.

Imeniške *kii*, *kā* i *koo* sklānjaju se ovako:
Jedniina

I.	kii	kā	koo
R.	kooga/kooga	kee	kooga/kooga
D.	koomu (koomu) kooga (kooga)	kooj	koomu (koomu)
T.	(čovik oli beštija) kii (rastliinje oli čā nežiivo)	kuu	koo
Z.	-	-	-
M.	koomu (koomu; kiin)	kooj	koomu (koomu; kiin)
P.	(so) kiin	(s/so) koon	(so) kiin

Množiina

I.	ki	ke	kā
R.	kiih	kiih	kiih
D.	kimin (kiin)	kiin	kimin (kiin)
T.	ki	ke	kā .
Z.	-	-	-
M.	kimih (kiih)	kiih	kimih (kiih)
P.	kimi	kimi	kimi

Priidivne *koji koja koje* se puno redje čuju, a sklānjaju se ovako:
Jedniina:

I.	koji	koja	koje(o)
R.	kojega	kojee	kojega
D.	kojemu kojega	kojooj	kojemu
T.	(čovik oli beštija) koji (rastliinje oli čā nežiivo)	koju	koje .
Z.	-	-	-
M.	kojemu/kojiin	kojooj	kojiin
P.	kojiin	kojooņ	kojiin

Va mužkoomu i sreednjemu rodu se **darovniik i mestovniik posve rāzlikuju!** (Za nike iine zāminice, mestovniik sāmo ne dopuušča krāčenje: *meni/mi* ↔ *meni*, *njooj(zi)/joj* ↔ *njooj* ...)

Množiina:

I.	ko <u>j</u> i	ko <u>j</u> e	ko <u>j</u> ǎ
R.	ko <u>j</u> i <u>i</u> h	ko <u>j</u> i <u>i</u> h	ko <u>j</u> i <u>i</u> h
D.	ko <u>j</u> i <u>m</u> i <u>n</u> (ko <u>j</u> i <u>i</u> n)	ko <u>j</u> i <u>i</u> n	ko <u>j</u> i <u>m</u> i <u>n</u> (ko <u>j</u> i <u>i</u> n)
T.	ko <u>j</u> i	ko <u>j</u> e	ko <u>j</u> ǎ .
Z.	-	-	-
M.	ko <u>j</u> i <u>m</u> i <u>h</u> (ko <u>j</u> i <u>h</u>)	ko <u>j</u> i <u>h</u>	ko <u>j</u> i <u>m</u> i <u>h</u> (ko <u>j</u> i <u>h</u>)
P.	ko <u>j</u> i <u>m</u> i	ko <u>j</u> i <u>m</u> i	ko <u>j</u> i <u>m</u> i

Zăminice čigoov, čigova, čigovo sklănjaju se kakoli (posvoojne) *njigoov*, *njigova*, *njigovo*. Zăminice kakoov, kakova, kakovo i koliik/koliki, kolika, koliko sklănjaju se kakoli (pokaze) *ovakoov*, *ovakova*, *ovakovo* i ovoliik/ovoliki, ovolika, ovoliko.

U govoru se *koji* (*koja*/*-e*, *koje*/*-a*) veele čosto krătu na *kii*/*ki* (*kă*/*ke*, *koo*/*kă*) pă bi se, po tomu, mooglo **kriivo** zakljuućiti da su ove druge sămo kratice od oniih paarvih!

2.8. NEODREĐENE ZĂMINICE

Neodređena zăminica je riič kă zaminjue čă priveć obćenito (neodređeno) oli uno čă se zaniiće oli odriće.

Uzorak 3. (a) *Nikor* nan kua na vrăta.

(b) Vidi je *sve* zveezde naa'nebu!

(c) Daaj mu *čagod*! Uun *ć*e pojiisti čă *god* mu ponudiš.

(d) Meni to *niko* nii reka.

(f) Toliko truuda, a *nišće*/*niš* od lovinje.

(g) *Kiigod* *ć*e siguro unde biti.

(h) Toov kapot ne more biti *ničigov*. Mură biti *ničigoov*.

(i) Ono bardo je *svako* godiišće *sveto* golije.

(k) *Jednee* noć smo muraali z kuće pobignuti.

Neodređena zăminica razvarstăjemo na/va trii skupine:

- **jeesne** (mužkii rood):

niko(r), *ništo*/*nič*, *niki*, *jedăn*, *nikakoov*, *ničigoov*;

dikii, *kadekii*, *kadečă*, *dikoji*, *kadekoji*, *kadekakoov*, *kadečigoov*;

kiigod, *čagod*, *čăgod*, *kojigod*, *kakoovgod*, *čigoovgod*;

- **odriićne** (mužkii rood): *niko(r)*, *nišće*/*niš*, *nikakov*, *ničigov*;

- **oobće** (mužkii rood):

iko(r), *iki*, *ikoji*, *išće*/*ič*, *ikakov*, *ičigov*;

svaako(r), *svašće*/*svašće*, *svaaki*/*svaaki*, *svakakov*/*svakakov*, *svačigov*/*svačigov*,

(s)vas;

kojekii, *koječă*, *kojekakoov*, *koječigoov*;

biilo/*biilo* *kii*, *biilo* čă/čă, *biilo* *koji*, *biilo* *kakoov*, *biilo* *koliik*, *biilo*

čigoov;

kii god, ča god, koji god, kakoov god, čigoov god;

- **priiložka** (neprominjiva) : *sveto*.

Mej njimi (mužkii rood),

- **imeniške** su: *niko(r), ništo/nič, niko, niščé/niš, iko(r), iščé/ič, svaako(r)/svaako(r), svaščé, kojekii, koječa, kiigod, čagod, biilo kii, biilo ča/čâ;*

- **priidivne** su: *niki, jedân, nikakooov, ničigoov, dikii, kadekii, kadečâ, dikoji, kadekoji, kadekakooov, kadečigoov, nikakov, ničigov, svaaki, svakakov, svačigov, (s)vas; sveto; kojekakooov, koječigoov, kojigod, kakoovgod, čigoovgod, ikoji (iki), ikakov, ičigov, biilo koji, biilo kakoov, biilo kolik, biilo čigoov.*

Neodređene zâminice složene oli dobijene spomoču *kii, ča/čâ, koji, kakooov, kolik, čigoov* sklânjaju se kakoli odgovarajuće jin upitne zâminice:

niko(r), nikoga, nikomu, ... (jeesna);

niko(r), nikoga, nikomu, ... (odrična);

...;

ničigoov, ničigovoga, ničigovomu ... (jeesna);

ničigov, ničigovoga, ničigovomu ... (odrična).

Na istij način se sklânjaju i *niki* i *svaaki*. Va zâminicah složenih spomoču *god, kade* oli *biilo*, te se riči ne miinjaju.

Oobčā neodređena zâminica *(s)vas* (*sva, sve*; čuje se i *svo* - novije!) sklânja se ovako:

		Jedn.		Množ.		
I.	(s)vas	sva	sve(o)	svi	sve	sva
R.	sveega	svee	sveega	sviih	sviih	sviih
D.	sveemu	svooj	sveemu	svimin sviin	sviin	svimin sviin
T.	sveega (čov./beš.) (s)vas (rast./než.)	svu	sve(o)	svi	sve	sva
Z.	s(v)as	sva	sve(o)	svi	sve	sva
M.	sveemu sviin	svooj	sveemu sviin	svimih (sviih)	sviih	svimih (sviih)
P.	sviin	svoon	sviin	svimi	svimi	svimi

Neodređena zâminica *(s)vas* (*sva, sve/o*) va tužovniiku od množinee postaje *svi* (*sve sva*), ali uz osobne zâminice *mii* (*nâs/nas*), *vii* (*vâs/vas*) i *uni* (*njiih*) (i prilazni glagol), una se primešuje va rodovniik (*sviih*). Tako se reče “Vidin *svi* (*sve, sva*) kaič (batele, jidra).”, ali “Vidin/Pozdravljan *nâs/nas* (*vâs/vas, njiih*) *sviih*.”.

Priiložka (neprominjiva) neodređena zâminica *sveto* sluuži jedino za neprikladno stupjevanje priidivov (p. 3.4.).

Na kraaju, napomeenimo da se govori (ča več spaada pod sročbu):
od nikoga (časčę) i *ni od koga/kooga* (redje);
za niščę/niiš (redovito) i *ni za ča/čā* (izniimno, vele reedko);
u/va nikakov (brezizniimno - nikad: *ni u/va kakoov*”).

3. PRIIDIVI I NJIHOVE PROMINE

3.1. O PRIIDIVIH OBČENITO

Priidiv je rič koja поблиže određuje imenicu. Too očę reč da se priidivimi opisuju svojstva i osobiine ča jih bičę, stvāri i pojavi moru imaati i da se jāvljaju u sva trii roda i oba broja - kakoli imenice. Priidivi razvarstājemo po značęenju i to na **opisni**, **gradivni** i **posvoojni**:

Opisni (oli **kakovostni**) priidivi поблиže označuju **kakovo** je čā (muž. rood): *arijaav*, *brātski*, *čęlav*, *dunbok*, *hrapav*, *liip*, *ljudski*, *maaršav*, *mislečę*, *modar*, *paametan*, *rumiin* (*rumeni*), *sām*, *staaraški*, *umiljaat*, *vāžōōn*, *veli*, *visook*, *žaalostan*, *živuučę* i t.d.

Gradivni (oli **tvārnī**) priidivi поблиže označuju **od česa** je čā (muž. rood): *bakreni*, *darveni*, *gvozdeni*, *japneni*, *kameni*, *laneni*, *medeni*, *slebaarni*, *stakleni*, *sukneni*, *vunen*, *zlātni* i t.d.

Posvoojni (oli po lat. **posesiivni**) priidivi поблиže označuju **čigovo** je čā (muž. rood): *čaacęn*, *ootčęv*, *maaterin*, *braatov*, *sestriin*, *tetiin*, *striičęv*, *kozın*, *māškin*, *puužov*, *ribin* i t.d.

Po drugačijoj lučbi, gradivni i posvoojni priidivi, kakoli i oni opisni ki se odnosu na podreetlo (*kozji/koozji*, *ovčji/ovčji*, *māčji*, *riibljji*, *Boožji*, *puuški*, *goornji*, *danāšnji* i t.d.) klāju se va istij rāzred - **oodnosnih** priidivov.

3.2. NEODREĎENI I ODREĎENI PRIIDIVI

Spomočę **neodreĎenoga** priidiva se o imenici doznāje **kakova** je, a da to prija nii’smo znaali; **odreĎeni** priidiv označuje več poznātu osobiinu oli svojstvo koje imenice i spomočę njega se utvarđuje **koja/kā** je. Večtina (“čiisto”) opisnih i niki gradivni priidivi imāaju oti dvā obliika. (Oni posvoojni određuju **čigovo** je čā!) U danāšnjoj žiivoj Čakāvščini čuju se neodreĎeni priidivi još sāmo, i ne čōsto, va mužkoomu rodu. Ali sve časčę, skoro redovito, rābu (odgovōra) se odreĎeni(mi) priidivi(mi) i kad se piita: “**kakoov?**”, pā tako oni neodreĎeni maalo po maalo nestāju z govora. Da su postojali i va žinskoomu i sreednjemu rodu, potvarđuju rzličiti naglāsci (težĩinski slozi) ki se još moru čuti, ali saad brez reeda i pravila:

beela/beela, *moodra/moodra*, *žuuta/žuuta*, *jāka/jāka*, *visoka/visoka*, *nova/nova*, *staklena/staklena*, *gvozdena/gvozdena* i t.d., i isto tako va sreednjemu rodu (na “o”).

Uuzorak 1.

(a) Neodreedeni/odreedeni priidivi (muž. rood): *baas/baasi, beel/beeli, modar/moodri, žuut/žuuti, jāk/jāki, sām/sāmi, vāžōn/vāžni, visook/visoki, noov/novi* (i *novi* - starije), *gvozden/gvozdeni, staklen/stakleni, zlātan/zlātni, žiiv/žiivi* (i *žiivi*) i t.d.

(b) Iznimke (opisni - sāmo odreedeni): *māli, veli* i još niki čisto opisni - svi *-ski, -ški, -ji, -lji, -nji*.

(c) Iznimke (gradiivni - sāmo odreedeni): *bakreni, darveni, kameni, kartuunski, laateni, slebaarni* i t.d.

(Formālno se more rečt “*bakren*”, “*darven*”, “*laaten*” i sl., ali u žiivu govoru jih niima - uvik je na kraaju “-i”!)

Odreedeni priidiv more poslužiti i kakor imenica - **poimeničeni priidiv** (*mā(ā)li, stā(ā)ri, mlā(ā)da* i t.d.), ali je bolje ne rābiti jih tako (pogotovo ne va množiini!), izim kakor nādimak (*Māla, Stāri, Mlāda* i t.d.)

3.3. PRIIDIVNA SKLONIITBA

Va jedniini, neodreedeni priidiv se od odreedenoga rāzlikuje sāmo u imenovniiku, a va množiini se rāzlika očituje na težjinskomu slogu, ali se una sve više guubi i vele privlađuje odreedeni obliik. Po toomu, priidivi se sklānjaju po svojoj - **priidivnoj skloniitbi**. Sklānjaati čemo *modar/moodri* i *maaterin*.

Jedniina:

I.	modar/moodri	moodra	moodro	
R.	moodroga	moodre	moodroga	
D.	moodromu	moodroj	moodromu	
T.	moodroga (čov. oli bešt.) moodri (rast. oli než.)	moodru	moodro	; .
Z.	moodri	moodra	moodro	
M.	moodromu moodrin	moodroj	moodromu moodrin	
P.	moodrin	moodron	moodrin	
I.	maaterin	maaterina	maaterino	
R.	maaterin(og)a	maaterine	maaterin(og)a	
D.	maaterin(om)u	maaterinoj	maaterin(om)u	
T.	maaterin(og)a (čov. oli bešt.) maaterin (rast. oli než.)	maaterinu	maaterino	..
Z.	maaterin	maaterina	maaterino	
M.	maaterin(om)u maaterinin	maaterinoj	maaterin(om)u maaterinin	
P.	maaterinin	maaterinon	maaterinin	

Uočimo da mestovniik dopuušča krāčenje (muž. i sr. rood), ali ne i darovniik!

Množiina:

I.	moodri	moodre	moodra	
R.	moodriih	moodriih	moodriih	
D.	moodrimin (moodrin)	moodrin	moodrimin (moodrin)	
T.	moodri	moodre	moodra	; .
Z.	moodri/moodri	moodre/moodre	moodra/moodra	
M.	moodrimih (moodrih)	moodrih	moodrimih (moodrih)	
P.	moodrimi	moodrimi	moodrimi	
I.	maaterini	maaterine	maaterina	
R.	maaterinih	maaterinih	maaterinih	
D.	maaterinin	maaterinin	maaterinin	
T.	maaterini	maaterine	maaterina	..
Z.	maaterini	maaterine	maaterina	
M.	maaterinih	maaterinih	maaterinih	
P.	maaterinimi	maaterinimi	maaterinmi	

Triba napomenuti da se nastāvci -oga, -omu **nīkad ne zkrāčju** (ni va dugljih oblicih; R., D., T, M.) **na** -og, -om.

3.4. STUPNJEVĀNJE PRIIDIVOV

Kad se istā osobiina oli svojstvo kumparā meju više preedmetov - (sloovnih) osob, stvāri oli pojavov - odgovārajuuč priidiv se mīinja tako da pokāže dvii glāvne rāzlike:

1. od dvā odabrāna, koji imā više one osobiinee oli onoga svojstva;

2. od sviih ča se kumparaaju, koji imā nājviše one osobiinee oli onoga svojstva.

Too se zovee **stupnjevānje** oli **kumparānje**. Trii su stuupnja:

1. stuupōnj - imaati/imānje (po lat. **pozitiiv**) (muž. rood, neodređeni): *ljut, zelen/zeliin, duug, laavak, dobar, nevaljaat* (i *nevaljān* - za osebe), *zločest* ...;

2. stuupōnj - šuperaati/šuperānje (po lat. **kumparatiiv**): *ljutiji, zeleniji, duglji/dužji, lavkiji/lakšji, bolji* (i *dobriji* - za duuhovnu dobrotu), *gor(j)i* (i *nevaljaniji*), *zločestiji/gori* ...;

3. stuupōnj - obilovaati/obilovānje (po lat. **superlatiiv**): *nājljutiiji, nājzeleniji, nājduglji/nājdužji, nājlavkiji/nājlakšji, nājbolji* (i *nājdobriji* - za duuhovnu dobrotu), *nājgor(j)i* (i *nājnevaljaniji*), *nājzločestiji/nājgori* ...

Nāčēelno, sāmō opisni priidivī dopuušċaju stupnjevanje. Kad se stupnjuju gradiivni ōli posvoojni priidivī, misli se na njigovo prineseno značēenje.

Uuzorak 2. (a) Razmovi se! *Darveniji* si od driiva.

(b) Od svih tih *harvātskih* liibrov, ovōv je *nājharvātskiji*.

Pri stupnjevanju priidivov dogōdċaju se sve glasovne promine opiisane u deelu I.3. Nāčēelno, 2. stuupōnj se dobije tako da se 1. stuupnju pridoda nāstaavak “-iji” i da pridzādnji slog (na samoglāsniku “-i-”) postane težinski, a svi dugi samoglāsnici (zpriid njega) se zkrātu::
beel ↦ *beliji*, *bleed* ↦ *blediji*, *kruut* ↦ *krutiji*, *strog* ↦ *strožiji*, *žuut* ↦ *žutiji*, *sām* ↦ *samiji*, *čist* ↦ *čistiji*, *vruc* ↦ *vruciji*, *zdrāv* ↦ *zdraviji*, *goork/gorak* ↦ *gorčiji*, *maarzak* ↦ *marzkiji*, *oostar* ↦ *oštriji*, *zelen/zeliin* ↦ *zeleniji*, *žājōōn* ↦ *žajniji*, *paametan* ↦ *pametniji*, *zadovoljan* ↦ *zadovoljniji*, *slāvan* ↦ *slavniji*, *liin* ↦ *liniji*, *smišan* *smišniji* i t.d.

U žinskōomu i sreednjemu rodu je sve isto, osin ċa su zādnji samoglāsnici “-a” i “-e” reedun.

Iznimke (deeln: nāstaavak “-ji”; promine I.3.: sasma) od pravila su ove:

(a) Niki jednosložni priidivi (s dvā druga stuupnja): *caarn* ↦ *carniji/carnji*, *gruub* ↦ *grubiji/grublji*, *duug* ↦ *duglji/dužji*, *čvarst* ↦ *čvarstiji/čvaršč*, *gluuh* ↦ *gluhiji/gluhlji* (**ne** “gluš(j)i”!), *suuh* ↦ *suhiji/suhlji* (**ne** “suš(j)i”!); *tiĥ* ↦ *tihiji/tihlji* (**ne** “tiš(j)i”!), *tuup* ↦ *tupiji/tuplji*, *kriiv* ↦ *kriviji/krivlji*, *žiiv* ↦ *živiji/življi* (ali, *blāg* ↦ *blažji*, *drāg* ↦ *dražji*, *barz* ↦ *baržji*, *jāk* ↦ *jačji*...);

(b) niki priidivi na “-ak”, “-āk”, “-ek” i “-ok”: *blizak* ↦ *bližji*, *laavak* ↦ *lakšji*, *reedak* ↦ *redji*, *slaadak* ↦ *sladji*, *taanak* ↦ *tanji*, *teežak* ↦ *težji*, *uzak(n)* ↦ *užji*; *pliatāk* ↦ *plićfi*, *krātāk* ↦ *kracfi*, *dalek* ↦ *dalečiji/daalji*; *dum(n)book* ↦ *dum(n)bočiji/dum(n)blji*, *visoook* ↦ *visočiji/višji*, *širook* ↦ *širj(l)i*; *meekvi (mek)* ↦ *mekviji/mekji*;

(c) prāve iznimke: *dobar* ↦ *bolji* (i *dobriji* - kad se odnosi na ċovikovo ponāsanje ōli duhovnoost), *nevaljaat* ↦ *gorji*, *zločest* ↦ *zločestiji/gori*; *māl(i)* ↦ *maanji*, *veli* ↦ *večfi*.

U žinskōomu i sreednjemu rodu su, kakoli i va onih parvih, zādnji samoglāsnici “-a” i “-e” reedun.

Pravilo za 3. stuupōnj je (bez iznimke) da se na 2. stuupōnj pridmetne “nāj-”: *nājbeliji*, *nājblediji*, *nājkrutiji*, *nājstrožiji*, *nājžutiji*...; *nājcarnji/nājcarnji*, *nājgrubiji/nājgrublji*...; *nājdužji*, *nājčvarstiji/nājčvaršč*...; *nājkracfi*, *nājdalečiji/nājdaalji*; *nājdum(n)blji*...; *nājbolji*, *nājgorji*, *nājzločestiji/-gori*; *nājmaanji*, *nājvečfi*.

Zanimljivo je da postoji poprilično priidivov koji dopuušċaju i 4. **stuupōnj - podpuno obilovānje**. Dobija se takor da se priidiv izreċee i ponovi (svi samoglāsnici krātki!) s nāstāavkun -ōstiv. Mnozi

od njiih dopuušćaju takovu tvorbu i s nastāvcimi -caat oli -cāt (ali ne svi; p. IV.3.2.5.). Evo niki: (mužkii rood):
beel(i) → beel(i) belōstiv/belcaat (beeli da beliji ne more biti);
ceel(i) → ceel(i) celōstiv/celcaat (i celcaat) (kojemu ne faali ni nājmaanja sitnica; ceeli da celiji ne more biti);
gluuh → gluuh gluhōstiv/gluhcaat (gluuh da gluhiji/gluhlji ne more biti; gluuh “kakor top”);
luud → luud(i) ludōstiv (sasma luud; luud da ludiji teežko more biti);
puun → puun punōstiv/puncaat (puun da puniji ne more biti; skrooz pripunjen);
suuh → suuh suhōstiv/suhcaat (suuh da suhiji/suhlji ne more biti; suuh “kakor koost”);
tuup → tuup tupostiv (tuup da tupiji ne more biti; tuup “kakor ušice od sikire”);
živ → živ živōstiv/živcaat (živ da življi (i zdraviji) ne more biti).

Napomeenimo da se, za niki priidivi, neodređeni i određeni obliici rāzlikuju i po pomicanju težiinskoga sloga i dužinji. Takoov je *stariji/nājstariji* (-a, -e) uz *stariiji/nājstariiji* (-ā, -ee) i još poniki. Neodređeni obliik nikad ne stojii kakor samostālna riič. Tako se govori:

Jaakica jin je (nāj)starija hčeer. Jaakica jin je (nāj)starijā.

Postoji i **opisno** stupjevānje spomoču priilogov *maanje - nājmaanje* i *više - nājviše*, koje se uporāblja va ričenicah ke ne dopuušćaju obično kumparānje:

Ova kuća je maanje/više (nājmaanje/nājviše) zrušena nego ona unde (od sviuh).

Ta mriža je više beela (maanje kafena) nego kafena (beela).

Napokon, postoji i **neprikiidno** stupjevānje spomoču neodređene zāminice *sveto* za kojooñ sliidi 2. stuupōnj:

Njiva nan je sveto zelenija; Lovinja jin je vooga šajuuna sveto bolja;

Ovoo gree (na) sveto gorje; Māli Šiime je sveto pametniiji.

(U Štokāvščini se govori “sve 2. stuupōnj i 2. stuupōnj”: *sve zelenija i zelenija ...*)

4. BROJI

Brooj je riič spomoču kojee se određuje koliko česa imā (količiina) oli koo/koje je ča po reedu (poređak). U paarvomu slućaju govorimo o **glāvnomu broju**³¹, a u drugomu - o **reednomu broju**.

4.1. GLĀVNI BROJI

³¹More se govoriti i o “priibliižnomu broju”: *deseetāk, petnajeestāk, četardeseetāk, stotiinjāk*, ..., ali ovde o toomu ne čemo razglābaati.

Glávni broji (njhovo naziivlje) su zasnovani (podređeni) **dekadskom** **suustavu** (osnova je brooj *deset*): *niščē, jedōn, dvā, trii, četire, peet šeest, sedan, osan, devet*;

za njimi sliidu: *deset, jedanaajest, dvānaajest, triinaajest, četarnaajest* ... ,

devetnaajest, pā: *dvaajset, dvaajset i jedōn, dvaajset i dvā ... , dvaajset i devet*;

pā: *treejset, treejset i jedōn ... , četardeseet ... , pedeseet ... , devedeseet, stotina (stoo), stoo i jedōn ... , stoo i deset, stoo i jedanaajest ... , stoo i dvaajset, stoo dvaajset i jedōn ... , dvii stotine (dviistoo) ... , trii stotine (triistoo) ... , hiljada (tisučā) ... , milijun ... , milijārda ... , bilijun ... , trilijun ...*

Od prastāroga nāziivlja očuuvaala se je sāmō *duziina* (= dvānaajest).

Od parvonabrojenih deset glavnih brojov miinjaju se (p. sklonitbe) sāmō *niščē* (kakoli neodređena zāminica, ali se **ne** krāti na *niš*!), *jedōn* (imā sva trii roda i “fālšu” množinu), *dvā* (imā mužkii i žinskii rood; sr. r. = muž. r.; mālala množiina), *trii* i *četire* (břez roda - isto za sva trii roda; mālala množiina). Nadaalje,

miinjaju se i svi ki imaaju na kraaju niki od tiih (četire) brojov (izim *niščē*), i to kakoli oni;

jedna u R. od jedniinee dobijja (za razliku od neodređ. zām. “jedān/jedna/-o”) krātko “-e”, a svi rodi u R./D. od množiinee - krātko “-ih/-in”;

glávni broji *duziina, stotina, hiljada (tisučā)* i *milijārda* miinjaju se kakoli imenice žinskooga roda;

glávni broji *milijun, bilijun, trilijun ...* miinjaju se kakoli imenice mužkooga roda.

Sklonitba (kakoli određeni priidiv; sr. = muž. - izim u I. i Z.):

jedōn	dvā	trii	četire
jedna/jedno	dvii/dvā		
jednooga	dvaaju	triih	četirih
jedne/jednooga	dviih/dvā		
jednoomu	dvaamin (dvān)	trimin (triin)	četirimin (četirin)
jednooj/jednoomu	dvimin (dviin)/dvaamin		
jednooga (jedōn)	dvā	trii	četire
jednu/jedno	dvii//dvā		
jedōn	dvā	trii	četire
jedna/jedno	dvee/dvā		
jednoomu (jedniin)	dvaama	trimih	četirimih
jednooj/jednoomu	dviih/dvaama		
jedniin	dvaami	trimi	četirimi
jednoon/jedniin	dvimi/dvaami		

“Fãlsa” množiina od *jedôn* (*jedna*, *jedno*): *jedni* (*jedne*, *jednã/-a*), *jednih*, *jednimin* (*jednin*, *jednimin*), *jedni* (*jedne*, *jednã/-a*, *jedni* (*jedne*, *jednã/-a*), *jednimih* (*jednih*, *jednimih*), *jednimi*.

Glãvni broji imaaju svoje zãpise (broojke) odvisno o suustavu. Va dekadskomu suustavu su too (indijjsko-arabski) reedun: 0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 (osnoovne broojke - znamenke), 10, 11, 12 ..., 21 ..., 100, 101 ... (složene broojke).

Valjã još pripomeenuti da su *nišçé*, *duziina*, *stotina*, *hiljada* (*tisuçã*), *milijuun*, *milijãrda* ... broji sãmo po znaçeenju, a zasprãve jesu **brojne imenice** (izim *nišçé* - ÷a je brojna zãminica). Brojne imenice su i: *dvojica*, *trojica*, *çetvorica*, *petorica* ..., *desetorica*, *jedanajestorica* ..., *dvajsetorica*, *trejsetorica* i t.d., a prideljue jin se sãmo mužkii rood. Nadaalje, brojne imenice:

dvoje, *troje*, *çetvoro*, *petoro* ..., *desetoro*, *jedanajestoro* ...

su sreednjega roda, a uporãbljaju se za skuupi od sloovnih osoob koje su rãzliãitih rodoov. Tako se govori::

dvojica (dvã ÷ovika), *dvi* (žene), *dvã* (diteta);

dvoje, *troje* ... kad su zastuupljena baaren dvã roda.

Napokon, postoju i **brojni priidivi** - riichi koje imaaju znaçeenje od brojov, a sluužu kokor priidivi:

dvoji (*-a*, *-e*), *troji* (*-a*, *-e*), *çetvori* (*-a*, *-e*), *petori* (*-a*, *-e*) i t.d.

Rãbu se sãmo va množiini, pã se re÷ee i:

Doneesli su dvoji lancuuni (*postoli* ...).

Diigli su troje skaale (*funeeestre*).

Otvorili smo troja vrãta.

Kuupili su mi ÷etvore gaaçé.

4.2. REEDNI BROJI

Reedni broji odgovãraju glãvniin brojin (izim broju *nišçé*). Imaaju sva trii roda, jedniinu i množiinu.

Mužkii rood (jedniina):

paarvi, *drugi*, *trec*// (i *tret(j)i*), *çetvaarti*, *peeti*, *šeesti*, *seedmi*, *oosmi*, *deveeti*, *deseeti*, *jedanajeesti* ..., *devetnajeesti*, *dvadeseeti*, *dvaajset* i *paarvi*, *dvaajset* i *drugi* ..., *stooti*, *stoo* i *paarvi* ..., *stoo* i *dvadeseeti*, *stoo* *dvaajset* i *paarvi* ..., *dviistooti*, *hiljaditi/tisuçiti*, *milijuunti* ..., *milijãrditi* i t.d.

U žinskoomu rodu je zãdnji samoglãsniç “-a”, a u sreednjemu - “-o”. Pri promini, u svaakomu reednomu broju sklãnja se sãmo zãdnja riich i to kakoli odreedeni priidiv:

paarvi, *paarvoga*, *paarvomu*, *paarvoga* (*paarvi*), *paarvi*, *paarvomu* (*paarvin*), *paarvin*;

paarvi, *paarvih*, *paarvin*, *paarvi*, *paarvi*, *paarvimi*, *paarvimi*;

druga, druge, drugoj, drugu, druga, drugoj, drugon;
druge, drugih, drugin, druge, druge, drugimi, drugimi;
treće (i tret(j)e), trećega, trećemu, treće, treće, trećemu, trećin;
treća (i tret(j)a), trećih, trećin, treća, treća, trećimi, trećimi.

I reedni broji imaaju svoje broojke. Une se (va dekadskomu suustavu) piišu kakoli broojke za glāvni broji i na kraaju jin se još staavi tošku: 1., 2., 3. ..., 9., 10., 11. i t.d.

5. GLAGOLI I NJIHOVA PROMINA - SPREZIITBA

Glagoli su riichi spomoču kojiih se izriiču **rādnja**, **dogōdjanje** oli **stānje**. Sve varste od riichi su vāžne i břez ni jednee se ne more, ali (baaren va Harvātskomu Jaziku) glagoli su NĀJVAŽNIJI. Zāto čemo sve ča o njimi znāmo potānko razložiti i dobro proučiti. Nājprija čemo jih razvarstati i to na trii nāčina: po **znāčeenju**, po **viidu** ter po **predmetu** (njihove rādnjee).

5.1. GLAGOLI PO ZNĀČEENJU

Po **znāčeenju** se glagoli razvarstāju onako kakor smo jih odreedili po varsti: **glagoli od rādnjee**, **glagoli od dogōdjanja** i **glagoli od stānja**.

Glagoli od rādnjee označuju **hotimično** (s nāmiron) **činjeenje** (*armiivaati, ārčiti, boriti se, cimati, čepulaati, čakulaati, doneesti ... , utec*h*, vuuc*h*, zvoniti, žaati* i t.d.);

Glagoli od dogōdjanja označuju **nehotimično** (břez nāmire) **činjeenje** oli činjeenje **po priirodних zākoni** (*arduraati, bajcati se, cediti, čōditi se, čaraati se, dažiti ... , umirati, viitriti, zadebljaati se, žalostiti se* i t.d.);

Glagoli od stānja označuju sva moguča stānja, a too znāči sve ono di nīma **činjeenja ni dogōdjanja** (*afanaati, biti, cakliti se, čāmiti, čurlaati, dolijaati ... , umiiriti se, visiti, zatuhinjiti, žiiviti* i t.d.); spomoču oviih glagolov se izriiče kad*e* kii/č*a* pribiiva, kak*o* mu teelo stojii, kak*o* miruje, va kakovin se koluuru pokazuje, va kojemu/kakovomu stānju su mu raazum i paamet.

Mii čemo govoriti o **glagolskoj rādnjii** i za glagoli od dogōdjanja oli stānja (iako po njimi “prāve rādnjee” niil!).

5.2. GLAGOLI PO VIIDU

Po **viidu** se glagoli razvarstāju tako da se gljeda nā'to **traaje** li glagolska rādnja još oli se je **svaršila**. Po toomu glagoli deelim*o* na **nesvaaršene** i **svaaršene**.

Niki nesvaaršeni glagoli istooga osnoovnoga znāčeenja imaaju (za istu glagolsku rādnju) dvā obliika (**podviida**):

- “obični” - za rādnju kǎ traaje brez priikidov i
- “posebni”, **višekrātni** ōli **učastāli** - za rādnju kǎ traaje s priikidimi i ponāvlja se.

Višekrātni pārñjak (kad postoji), nājčāšǵe se dobiije dometbon “-iivaati” (p. IV.4.1.4.). Dakakor, postojū nesvaaršeni glagoli (i na “-iivaati”) ki imāaju sāmō jedōn od takova dvā obliika, nājčāšǵe onōov koji (i) ne murā ukaziivaati na ponāvljanje.

Nālik toomu, niki svaaršeni glagoli istoga osnoovnoga znāčeenja imāaju (za istu glagolsku rādnju) dvā obliika (**podviida**):

- “obični” - za rādnju kǎ se je svaršila brez obzira na krātnoost i
- “posebni”, **jednokrātni**, - za rādnju kǎ se je svaršila i učinjena je točno jedōn put.

Jednokrātni pārñjak (kad postoji), nājčāšǵe se dobiije pridmetbon “za-” (p. IV.4.2.). Jopet, postojū svaaršeni glagoli (i sa “za-”) ki imāaju sāmō jedōn od takova dvā obliika, nājčāšǵe onōov koji ne ukazuje na jednokrātnoost. Ipak, triba napomeenuti da pri toomu niki višeznāčni glagoli moru zgubiti koje od znāčeenj, a i popriimiti koo novo ōli posebnō znāčeenje. Još triba reči da imā glagolov sa sāmō jedniin viidun i sāmō jedniin podviidun. Napokon, postoji i nikolikor glagolov ki se smuu daržaati kakor za nesvaaršeni takor i za svaaršeni.

Uuzorak 1. (nesvaaršeni / višekrātni // svaaršeni / jednokrātni)

biti	-	-	-
beedvati	-	obeedvati	-
-	baadati	zbaadati	-
burdižaati	-	-	zaburdižaati
čāčaati	čaknjiivaati	čāknuti	počāknuti
dištonaati	dištoniivaati	(dištonaati)	-
govoriti	-	zgovoriti	-
-	grampiivaati	grampaati	zagrampaati
	hoditi	-	zhoditi
	hotiti (otiti/htiti)	-	-
imaati	-	(imaati)	-
kašljaati	pokašljiiivaati	zkašljaati	zakašljaati
klanpanaati (ča/čā)	-	-	zaklanpanaati
klanpanaati (kooga)	-	zklanpanaati	-
	luušǵiti	-	zluušǵiti
	misliti	-	zmisliti
	ōrganaati	-	zaōrganaati

pivati	-	zpivati	zapivati
-	počinjati	počōti	
-	pomišljaati	-	pomisliti
-	postaaajati	postaati	-
(skōkaati)	poskakiivaati	(skočiti)	poskočiti
prinositi	prinōšaati	prineesti	-
skōkaati	(poskakiivaati)	skočiti	(poskočiti)
-	-	staati (stati)	-
stāti (stōti)	-	-	-
-	takiivaati (se)	takaati (se)	-
tiikaati (se)	taknjiivaati (se)	-	taknuti (se)
triskati (ča)	-	ztriskati	trisnuti
-	triiskati (kooga)	ztriiskati	trjisnuti
	veezaati veziivaati	zaveezaati	-
-	-	-	zabadaati
-	zakopiivaati	-	zakopaati
(pleesti)	zapletati	zpleesti	zappleesti
-	zdiivaati (se)	-	zdiiti (se)
zmiišljaati	zmišljiiivaati	-	zmisliti
zvoniti	-	-	zazvoniti
-	žbandiivati se	žbandaati se	-
žežinaati	-	-	zažežinaati

Napokon, postojū i (malobroojni) glagoli koji ne odkriivaju traaje li glagolska rādnja još oli se je svaršila. Za njiih govorimo da su **dvoviidni** (*čuti*, *marindaati*, *užinati*, *vičerati*, pā i (*o*)*beedvati*, ter, uz njiih, usvojeni strāni glagoli na “-iiraati” - *telefuniiraati*, uz *telefunaati*, i sl.).

Sāmo nesvaaršeni glagoli moru dopunjiivaati glagoli koji označuju **počinjanje**, **nastāvljanje** oli **svaršiivanje** glagolske rādnjee: *Počali su kopaati prija dvii uure. Nastāavili smo pivati do zoree. Svarši je sviiraati. Fērmājte klanpanaati.*

5.3. GLAGOLI PO PREEDMETU RĀDNJEE

Po **preedmetu rādnjee**, glagoli se razvarstāju ovako:

- ako glagolska rādnja dopuušča imenicu (kā nii varšitelj) u tužovniiku brez priidloga, za glagol čemo reči da je **brezpriidložni**;
- ako glagolska rādnja ne dopuušča imenicu (kā nii varšitelj) u tužovniiku, brez priidloga za glagol čemo reči da je **priidložni**;
- ako se glagolska rādnja dogādja na varšitelju (preedmet = varšitelj u T. - sebe/se), za glagol čemo reči da je **povratni**.

Uuzorak 2. (a) (brezpriidložni glag.) Maater *kuupa diite*. Donesite *kašuun!* Mii *čitamo/štijemo liibrii*. Antuun *grādi kuču*. Bārba Luuka *pletēe vaaršu*;

(b) (priidložni glag.) Naana je *leegla na postilju*. Unī su *seli pod stablo*. Sokolič *letii u goru*. Skaale *stojuu uz(a) ziid*. Ta beštija je *obolila od šuge*;

(c) (povratni glag.) Uun *se smiijee*. Dičca *se iigraju*. Kolo tooga *čemo se namučiti*. Svi smo *se biili razbolili*.

Uuzorak 3. (brezpriidložni / priidložni / povratni; va zāgradah su tekār formāl̄ni brezpriidložni oīi povratni obliici - moogu popriimīti i novo znāčēenje!)

bolīti	-	-
-	cigutaati	(nacigutaati se)
-	čačaati	(načačaati se)
dizati	-	dizati se
hrōnīti	-	hrōnīti se
-	kumovaati	-
muučīti	-	muučīti se
-	otečī	-
poiisti	-	poiisti se
(poseesti)	seesti	(poseesti se)
raaniti	-	raaniti se
šumiivaati	-	(šumiivaati se)
tuučī	-	tuučī se
-	utečī	utečī se
vartīti	-	vartīti se
(razjāpiti)	zjāpiti	(razjāpiti se)
žveljarinaati	-	(nažveljarinaati se)

Pripomeenuti još triba da postoji nikolikor glagolov kojiih glagolska rādnja ne dopuušča sloovnu osobu za formāl̄noga varšitelja. Točnije, oti glagoli dopuuščaju sloovna liica sām̄o u darovniiku (izniimno u tužovniiku), a formāl̄ni varšitelj je “uno” (koo se ne izriiče). Takovi su:

baštaati, hodiiti od ruukee, poojti za ruukoo(n), prilīčiti čā, samiljaati ča, urtaati (se), dopōsti/dopaadati kōoga čā (T.) i t.d.

(Takoov nii *prilīčiti na*, a ni *samiljaati va*.) Njiin se smuu pridodaati *tribati* i *tukaati* u smiisl̄u da dopuuščaju i takoov izričaj.

Napokon, postoj̄u i t.zv. **brezosobni glagoli** koji sasma zanemaruju varšitelja glagolske rādnjee, a rādnja se izriiče priko trečega liica va jedniini (koje se ne izriiče!). Unī, skoro redovito, uzā se imaaaju povratnu

zāminicu “se” (uvik zkrācenu!) iakoni’su povratni. Takovi su *govoriti se, pridpostaaviti se, piisaati se, znaati se* i dr. Njiin bi se moogli pridodaati i niki glagoli od dogodjanja i stanja (*garmiti, lampaati, dažiti, čekati, muraati, tribati, žiiviti* i dr.), ali samo u smiislu da uni dopuušaju i “brezliičnoga” varšitelja.

5.4. GLAGOLSKA STĀNJA

Va Harvātškomu Jaziku rāzlikujemo dvā **glagolska stānja**: **rādno** (po lat. **aktiivno**) i **tarpno** (po lat. **pasiivno**).

Rādnin glagolskin stānjun se izriice da kii (oli da se) činii/varšii glagolska rādnja - va biilo kojemu dobu; tarpnin glagolskin stānjun se izriice da se je na koomu/čeemu glagolska rādnja več učinila/zvaršila oli da je baš tooga čaasa gotova, a varšitelja se ne znā oli ni vāžno kii je.

Uuzorak 4. (a) live *kaarpa* mrižu. Uun *se* zguubi (*je* zgubi) va grādu. Šiime *je* (*bii*) udela kudilju. Maati *č*e nan zamiisiti i zpeč kruh.

(b) Mriža *je* (*biila*) zakaarpana. Uun *je* (*bii*) zguubljen va grādu. Kudilja *je* (*biila*) udelana. (Tarpno stānje va buduučemu dobu je protusloovno va sebi - zāto ga u Čakāvščni arkāvskoj **niima**!).

5.5. GLAGOLSKI OBLIICI

Va Harvātškomu Jaziku postoji peet glagolskih obliikoov (p. I.4.2.5.):

1. **neodreēdeni glagolski oblkiik** (po lat. **infinitiiv**);
2. **glagolska doba / vrimena** (proošlo, sadāšnje i buduuče - i njihova podvrrimena);
3. **glagolski načini** (zapovidni i pogodbeni - i njihov*i* dobni podnačini);
4. **glagolski priidivi** (rādni - sadāšn*i* i proošli, i tarpni);
5. **glagolski priilozi** (sadāšn*i* i proošli).

Po načinu njihove tvorbe, glagolski obliici se deelu na **jednostāvne** i **složene**. Jednostāvni su neodreēdeni obliik i svi oni koji se tvoruu spomoču nastāvkov na koren od neodreēdenoga obliika (izniman je glagol *biti*), a složeni se tvoruu spomoču dviih oli više ri*či*.

Jednostāvni obliici: **neodreēdeni obliik**, **sadāšnje nesvaaršeno doba**, **sadāšnje svaaršeno doba**, **proošlo nevaaršeno doba**, **proošlo svaaršeno doba**, **zapovidni časoviti** i **neodgodivi načini**, **glagolski priidivi** i **glagolski priilozi**.

Složeni obliici: **sadāšnje nastupajuuče doba**, **proošlo neodreēdeno doba**, **prijproošlo doba**, **buduuče doba**, **prijbuduuče doba**, **obvezujuuč*i*** i **neobvezujuuč*i* načini**, **molbeni načini**, **pogodbeni načini** buduuči, **pogodbeni načini** proošli i tarpni obliici.

5.5.1. Neodređeni glagolski oblik (infinitiv)

Neodređeni glagolski oblik ne odkrija nič o sloovnoj osobi ili njezinu liicu, niti o broju, dobu (vrmenu) ili načinu. Svaaki se svašuje ili na *-ti* (vela većina) ili na *-č*:

afanaati, Āmati, biti, cvetaati, čaknuti, čkaati, daati, diraaati, frigati, guuliti, h(o)titi, jemaati/imaati/imiti, kuuriti, ležaati, muraati ... , ōvizaati ... , tribati ... , zvoniti, žuutiti (se) i t.d.; dovuuč, leč, moč, peč, reč, sič, steč, tuuč, uteč, vavuuč, zteč i t.d.

Koristno je uočiti ovo:

- načelno, glagoli na *-č* su, velon većinon, svaaršeni, a uni ki nii'su polučuju nikolikor svaaršenih "pārnjakov" s pridmetnutimi priidlozimi (*sič* $\mapsto$ (*na(od/po/pro/za)-sič*, *tuuč* $\mapsto$ (*na(o/po/z)-tuuč*, *vuuč* $\mapsto$ (*na(od/po/pri/z/za)-vuuč* i t.d.) i, k toomu, ovi čōsto imaaaju svoje prāve nesvaaršene pārnjake ((*od/pro/za)-sīcati*, (*na(od/po/pro/z/za)-vlāčiti* i t.d.);
- načelno, višekratni (nesvaaršeni) glagoli su oni ma *-iivaati*, ali ne i obrātno (*opišiivaati, počiivaati, poliivaati* i t.d.);
- načelno, jednokratni (svaaršeni) glagoli imaaaju pridmetnut priidlog
- najčāšće *za-*, redje *po-*, ali ne i obrātno (*zateč, poskuupiti* i t.d.).

Glogolski koren (osnova) se, načelno, dobija takor da se odbāci nastaavak *-ti* ili *-č*, ali se u mnoztvu glagolov, pri promini, promiini i samoglāsnik zpriid njiih. Osin tooga, imā glagolov ča zguubu i suglāsnik zpriid *-ti* ili *-č* (najčāšće *-s-*: *jiisti, krāsti, pleesti*) ili dvā zādnja sloga, a dogōdjaju se i sve glasovne promine opisane va odijlku I.3.

5.5.2. Doba sadašnje nesvaaršeno (prezent kontinuirani - trajajuć)

Doba (vriime) sadašnje nesvaaršeno tvori se (sāmo) od nesvaaršenih glagolov takor da se na koren ili zkrāčeni koren od neodređenoga obliika klāju (odvisno od glagola) ovi nastāvci (po liicih va jedniini i množiini):

- (a)n**, -**(a)š**. -**(a)**, -**(a)mo**, -**(a)te**, -**(a)ju** (težiinski slog odvīsi o glagolu, ali nii na zādnjin slogu);
- (ā)n**, -**(ā)š**, -**(ā)**, -**(ā)mo**, -**(ā)te** (-**(ā)ste** - izniimno), -**(aa)ju/-**(**ā)du(u)** (maalo zkrāčeno "aa" dāje "ā");
- iin**, -**eeš**. -**ee**, -**emo**, -**ete**, -**uu**;
- in**, -**eš**. -**e** (-**ee** - izniimno), -**emo**, -**ete** (-**este** - izniimno), -**u** (-**edu** - izniimno);
- diin/-n**, -**deēš/-š**. -**deē/-**, -**deemo/-mo**, -**deete/-(s)te**, -**duu/-(j)uu** (postojū i isti nastāvci s "t" na meestu od "d" - *meesti, pleesti: me-tiin/-teeš, ...; ple-tiin/-teeš, ...*);

-din, -deš. -de, -demo, -dete, -du (težiinski slog odvise o glagolu);
-iin, -iš. -ii, -iimo, -iite (-iiste - izniimno), **-uu** (va niki glagolih se zpriid "i" umeče "j" - *stāti* = stanovaati, *stōti* = staaajati na meestu; *sto-j-iin/-iš ...*);

-in, -iš. -i, -imo, -ite (-iste - izniimno), **-u/-du** (težiinski slog odvise o glagolu);

-(uu)jiiin, -(uu)jeeš. -(uu)jee, -(uu)jemo, -(uu)jete, -(uu)juu;
-jin, -ješ. -je, -jemo, -jete, -ju (va niki glagolih se zpriid "j" umeče "n" - *požāti*, *žāti*: (*po*)žāanjin/-nješ, ..., a težiinski slog odvise o glagolu);

-ujin, -uješ. -uje, -ujemo, -ujete, -uju.

Moogli bimo jih podeliti na duge i kratke - po samoglasnicah (-ā-, -ii-; -a-, -i-), ali od tooga ne bi bilo puno koristi³².

Nastāvci "-(a)n/(a)š...", "-(ā)n/(ā)š...", "-iin/eeš...", "-in/eš..." i "-iin/iš..." dohodu, večinon, va glagolih na "-aati" oli "-ati", a i va niki na "-či", "-iti" oli "-sti". (Takovi na "-či" i "-sti" dobijaju "-iin/eeš", a na "-iti" - "-iin/iš");

nastāvci "-diin/deeš..." i "-din/deš..." (suglasnik "-d-") dohodu samo va niki glagolih na *-esti* i va svihi na *-isti*, *-osti* oli *-ōsti*, točnije, kod kojih se va nikomu od "(ne)svaarsenih srodnikov" zguubi "-s-", a pojavi "-d-": *jīisti/pojīidaati* (*se*), (*z*)*boosti/(z)baadati*, (*po*, *u*)*krāsti/podkraadati*, *seesti/sediti* i t.d. (Isti nastāvci dobijaju i odgovarajuči svaarseni glagoli; njih dobija i glagol *biti* - ča čemo ga razmatraati napoose.);

k ovimi spaadaju i nastāvci s "-t-": *meesti/pomeetaati* ($\neq$ *pometaati* $\mapsto$ *pomečn/-eš ...*), *pleesti/zapletati*, *cvāsti/cvataati* i t.d.;

nastāvci "-in/iš..." dohodu va glagolih na "-iti", a "-jiiin/jeeš..." i "-jin/ješ..." - va onih na "-iti";

nastāvci "-ujin/uješ..." dohodu va glagolih na "-ovaati" (*ludovaati*, *radovaati se*, *žalovaati*) i va niki glagolih na "-iivaati" s dva sadāšnja oblika (*svaršiivaati* i t.d. - o toomu posli!).

Uzorak 1. Spreeaati čemo glagoli *dobij(v)aati* (na istii načiin *tirati* i t.d.), *tiraati* (na istii načiin *imaati* - "a $\mapsto$ ā" i t.d.), *deraati* (na istii načiin *praati* - s ožiivljenin "e", *pāsti*, *zvaati* - s ožiivljenin "o", *učiti* i t.d.), *plaakati* ("k $\mapsto$ č", na istii načiin *piisaati* - "s $\mapsto$ š" i t.d.), *hoditi* (oobče značenje), (*j*)*iisti* (dužji oblik, na istii načiin

³²Fakat jee da se mnogi pari od svaarsenih/nesvaarsenih glagolov ponāšaju tako da svaarseni dobija kratke, a nesvaarseni duge nastāvke (s težiinskin sloguun): *zkopaati/kopaati* (zkopan, zkopaš, ... / kopān, kopāš, ...), *zkresaati/kresaati* (zkresan, zkresaš, ... / kresān, kresāš, ...), *leči/ležaati* (ležin, ležeš, ... / ležiiin, ležiiš, ...), *učinīti/činīti* (učinin, učiniš, ... / činiiin, činiiš, ...), ...

Ali, preveč je iznimak da bi to mooglo biti oobče pravilo!

boosti i t.d.), *krāsti* (na istij načiin *poojti*, *seesti* i t.d.), *ležaati* (na istij načiin (*j*)*iisti* - *krač* obliik, *spaati* i t.d.), *misli* (na istij načiin, *hoditi* - posebno značenje, *tuuziti* i t.d.), *piti* (na istij načiin *stāti/stōti*, *kovaati*, *covaati*: “ov $\mapsto$ uuj”- **kuujiin**, **cujiin**, i t.d.), *štiti* (na istij načiin *čuti*, *dā(ō)vaati*, *dobiti* (uzp. *dobiij(v)aati*), *šiti* i t.d.), *kupovaati* (na istij načiin *mudrovaati* i t.d.).

dobijj(v)a-n	tirā-n	der- <u>j</u> in	plaač-in	gr-in	jii-djīn/n
dobijj(v)a-š	tirā-š	der- <u>ee</u> š	plaač-eš	gr-eš	jii-deeš/š
dobijj(v)a	tir- <u>ā</u>	der- <u>ee</u>	plaač-e	gr-ee	jii-dee/-
dobijj(v)a-mo	tirā-mo	der-emo	plaač-emo	gr-emo	jii-deemo/mo
dobijj(v)a-te	tirā-te	der-ete	plaač-ete	gr-este	jii-deete/-ste
dobijj(v)a-ju	tiraa-ju	der- <u>uu</u>	plaač-u	gr- <u>ee</u> du	jii-duu
kraa-din	lež- <u>j</u> in	misł-in	pi(i)-jīin	šti-jin	kup-ujin
kraa-deš	lež- <u>ii</u> š	misł-iš	pi(i)-jeeš	šti-ješ	kup-uješ
kraa-de	lež- <u>ii</u>	misł-i	pi(i)-jee	šti-je	kup-uje
kraa-demo	lež-iimo	misł-imo	pi-jemo	šti-jemo	kup-ujemo
kraa-dete	lež-iite	misł-ite	pi-jete	šti-jete	kup-ujete
kraa-du	lež- <u>uu</u>	misł-u	pi(i)-juu	šti-ju	kup-uju

Neodređeni oblici “(j)īiti/(j)īič” se va Čakāvsčini ne čuju.

Doba sadašnje od *hoditi* je (po lat. *grado*; niima neodređenih obliikoo “*īiti/īitji/īič*”) skoro redovito: *gr-in/-eš/-ee*, *gr-emo/-este/-ee*du (i *greedu* - starije!).

Poniki glagol dopuušča dvā načina (baarem se tako čuje nikih govori!). Recimo *umirati*: *umir-in/-eš*, .../-u ter *umir-an/-aš* ..., -aju. Osin tooga, različiti nastāvi čōsto polučuju i različita značenja. *činiti (se)* (čā): *čin-in/-iš/-i (se)*, *čin-imo/-ite/-u (se)*; *činiti se(be)* (kooga oli kakovin): *čin-in/-iš/-ii se*, *čin-imo/-iite/-uu se*.

Za glagol *imaati* (*imān*, *imāš* ...) se sve časčē čuje³³ pā i privlađuje: *īman*, *īmaš*, *īma*, *imamo/īmamo*, *imate/īmate*, *īmaju*.

Za glagol *iskaati* bi se mooglo očekiivaati “jā iskān” i t.d., ali nii tako nego (po *-in*, *-eš*, *-e* ... i “ski” $\mapsto$ “šč”, a paarvo “i” se produžuje do “ii” i priuzīma težīinju):

īišč/n, *īiščēš*, *īiščē*, *īiščemo*, *īiščēte*, *īiščū*. (Va množiini se čuje i težīinski slog na kraaju!)

³³Zvorno *imān*, *imāš*, *imā*, ... se je, paarvo zkratilo na *īman*, *īmaš*, *īma*, ..., a poslije se je i težīinski slog pomaaka nāprid, tako da se danās nājčasčē čuje *īman*, *īmaš*, *īma*, ... Isto se dogodilo s još nikolikor glagolov na *-aati* (*kopaati*, *motāati*). Jediino se *-n* (va paarvomu liicu) nikad ne mīinja u *-m* (ni va jednōmu glagolu!).

Kakor se vidi, pri spreziitbi se dogôdja ju promine (časôe kod nesvaaršenih glagolih) ča smo jih opiisaali va odiiljcih I.3.1. - I.3.6. Evo još niki h:

(sa/z)mliti $\mapsto$ (sa/z)meljin/-eš ..., klaati $\mapsto$ koljin/-eš ..., slaati $\mapsto$ šaaljin/-eš ..., (va)zeeti $\mapsto$ (vâzmin/-eš ...), zemin/-eš ..., staati $\mapsto$ staaanin/-eš ..., braati $\mapsto$ beriin/-eeš, teç/i $\mapsto$ teçiin/-eeš ..., cvâsti $\mapsto$ cvatiin/-eeš ..., meesti $\mapsto$ metiin/-eeš ..., pomâgaati $\mapsto$ pomâžin/-eš ..., spreējaati $\mapsto$ spreëzin/-eš ..., stric*h* $\mapsto$ striüžin/-eeš ..., pleesti $\mapsto$ pletiin/-eeš ..., glodaati $\mapsto$ glodjin/-eš ..., naçôti $\mapsto$ nâçmin/-eš ..., žaati³⁴ $\mapsto$ žaanjin/-eš ..., klâvaati $\mapsto$ klâjin/-ješ ..., (za)kljâti (se) ((za)kunuuti (se)) $\mapsto$ (za)kuuniin/-eeš ... i t.d.

Glagol *hoditi* (naa'noge - užje/posebno značeenje) se spreēja s “-in/iš-” i s “-iin/iš-nastâvcimi” (kakor va kojiin kraaju): *hod-in/-iš/-i/-imo/-ite/-u* (*hod-iin/-iış/-ii/-iimo/-iite/-uu*).

Spomeenimo i glagol *rovaati* koji osin osnoovnoga značeenja imâ i ono podrugljivo: takor i toliko nâglas plaakati da se čuje kakoli *reevaati*. U osnoovnomu značeenju dobija nastâvci “-ujin/uješ ...” (*r-ujin*, *r-ujješ ...*), a u prinesenom - “-iin(eeš ...)” (*rov-iin*, *rov-eeš ...*).

Svi glagoli na “-iivaati” su nesvaaršeni i spreēja se s “-a(n)-nastâvcimi”. Niki od njih, ča imaa ju istii oblik i za višekrâtnu glagolsku râdnju dopuuçaju spreziitbu na dvâ načina tako da se višekrâtna (uçastâla) râdnja razluçi od one (“nepristaano”) trajajuuçe. Takovi su *priređjiivaati*, *razluçiivaati*, *razradiivaati*, *razredjiivaati*, *produžjiivaati* (se), *svaršjiivaati* (se), *utarkiivaati* se, *uzporedjiivaati* (se), *zadirkiivaati*, *zmiriivaati* i još niki. Za trajajuuçu glagolsku râdnju, takovi glagoli se, nâčeelno, spreēja s “-(a)n-nastâvcimi”, a za višekrâtnu - s “-ujin-nastâvcimi”. Takor imâmo:

priređjiiva-n (-š, -, -mo, -te, -ju) i
priređ-ujin (-ujješ, -uje, -ujemo, -ujete, -uju)
 i na istii načiin za ostâli.

Glagol *smiti* se va sadašnjosti spreēja s “-iin/iš-nastâvcimi”: *sm-iin*, *sm-iış*, *sm-ii*, *sm-iimo*, *sm-iimte*, *sm-uu*.

Glagoli *moç* se va sadašnjosti spreēja s “-in/eš-nastâvcimi” i umetnutin “-r-”: *mo-r-in* (i *moo-gu*)³⁵, *mo-r-eš*, *mo-r-e*, *mo-r-emo*, *mo-r-ete*, *mo-r-u* (i *moo-gu/moo-gu*). (Ne smii ga se pobarkati s glagolun *moriti*: *mor-iin/-iış ...*, */uu*, bo se kaad i kaad čuje i (kriivo): *mor-in/-iš ...*, */ru*!)

Glagol *hotiti* (*otiti*, *htiti*) se va sadašnjosti spreēja ovako:
(h)očlu, *(h)očješ*, *(h)očê*, *(h)očemo*, *(h)očete*, *(h)očê* (puni oblik);

³⁴Jee li u davniini bilo “zn(j)aati”?

³⁵Ako se reče (ne) *morin*, nâjčasôe se misli na **snâgu**, a ako se reče (ne) *moogu* - na **sposobnoost** oli obçenito.

ču, čěš, čě, čěmo, čěte, čě (zkráčeni oblik).

Glagol *hotiti* (*otiti, htiti*) je i **pomočni** glagol za tvorbu nikih složenih oblikov.

Glagol *biti* (starije: *biti* - još se kaad i kaad čuje!) je zaseeban slučaj va svih indoeuropejskih jazicah pa unda i va Harvatskomu Jaziku. Po pravilih ča smo jih naveli, uun imā dvā³⁶ **formalna** sadašnja oblika: - viida (s “-in-nastāvcimi” - uz treće množinsko sloovno liice “bi” namisto “bu”, i s “-din-nastāvcimi” - pozād umetnutoga “-u”):

Paarvi viid: *bi-n, bi-š, bi, bi-mo, bi-te, bi* (od *bi-u* je odpaalo “u”);

Drugi viid: *b-u-din* (i *buden* - reedko), *b-u-deš, b-u-de, b-u-demo, b-u-dete, b-u-du*.

Ali njihovo **znāčeenje** (u govoru) **nii** doba **sadašnje!!!** Paarvi viid se uporāblja za izriicanje željee, nāmire, moguuchooosti³⁷ oli pogoodbe (p. 5.5.14.), a drugi za izriicanje prijeduučega doba (p. 5.5.12.). Takor glagol *biti* služi kakoli **pomočni** glagol za tvorbu nikih (večinee) složenih oblikov.

Mii daržiimo da glagol *biti* niima sadašnje doba kakoli iini glagoli, nego da ga u toomu znāčeenju zaminjuje ovoov svedobni (brezvrimenski) oblik:

jesōn, jesi, jee (i *jest* - izniimno), *jesmo, jeste, jesu(u)* (puni i samostālni oblik);

san, si, je, smo, ste, su (zkráčeni oli **pomočni** i nesamostālni oblik).

Na toov načiin čovik jazikun/govorun “nesviistno” potvarđuje da njigovo “biti” ne proizlaazi z njega niti odvisi sāmo o njemu³⁸.

Kad se u odgovoru na upit “Jesu li ...?” sāmo glagolun (“biti”) to potvaardi, *-u* se produžuje pa se rečee “*Jesu.*”.

Navedimo i kakor se tvori doba sadašnje nesvaaršeno od glagolov kojih glagolska rādnja ne dopuučā sloovnu osobu za formālnoga varšitelja (*baštaati, hoditi od ruukee, priliciti čā, samiljaati čā, tukaati (se)* i t.d.) i onih brezosobnih (*govoriti se, piisaati se, znaati se, garmiti, lampaati, dažiti, čekati se, muraati se, tribati se, žiiviti se* i t.d.).

Za oni paarvi, buduuch da niima sloovnee osobe kakor varšitelja glagolskee rādnjee, za sva se liica vazima glagol va trećemu liicu od

³⁶“Trečā” moguuchooost je s “jin/jěš-nastāvcimi”: *bi-jin, bi-jěš, bi-je, bi-jemo, bi-jete, bi-ju*. Ali, una pripaada glagolu *biti* koji se je zgubii, a značii je *tuuch*. (Tako se spreču njegove uvarnjenice: *odbiti, pobiti, ubiti, zabiti, ...*)

³⁷To bi (po lat.) bii **konjunktiv!**

³⁸Nān se činii da bi pojašneenje mooglo biti ovo: Čovik nii moga - nii se ni usuudii - svoje BITI (sebe kakor BIIČE) utemeljiti va/na sebi. Muraalo bi nas zadiiviti i uzneesti to da nan se je, i kakor nan se je (poslin, va već razvijenu jaziku), očitovaala vikovijčna Muudroost: JĀ JESŌN.

jedniinee, a svaako liice se odkriiva zkrãøenon zãmìnicon u darovniiku oli, izniimno, u tužovniiku. Takor se dobijja:

baštã me/mi, - te/ti, - ga/mu, - nas/nan, - vas/van, - (j)ih/(j)in;
gree mi za ruukoõn (od ruukee), - ti -, - mu -, -nan -, - van -, - (j)in
-;

samiljã mi, - ti -, - mu -, -nan -, - van -, - (j)in -;

tukã mi, - ti -, - mu -, -nan -, - van -, - (j)in -; tukã se; ...

Za brezosobni glagoli, rãdnja se izriiçe spomoçu treçega liica va jedniini (i glagoli od stãnja dobijjaju “se”):

govori se; piíše se; znã se; ... , garmii; lampã; dažii; ...; čeka se; murã se; triba se; žiivii se; i t.d.

Na kraaju, za **odriični** obliik se zpriid prominjiva glagola klãje ričca (truunkica, p. III.5.) *ne: ne dobijjjan ...; ne tirãn ...; i t.d.*

Iznimke su glagoli *biti*, *h(o)titi* i *imaati*:

nii'sõn, nii'si, nii, nii'smo, nii'ste, nii'su(u) (a kad se u odgovoru na upit “Jesu li ...?” sãmo glagolun (“biti”) to odrečee, -u se produžuje pã se rečee “*Nii'suu.*”);

nee çu, nee çeš, nee çe, nee çemo, nee çete, nee çe;

niiman, niimaš, niima, niimamo, niimate, niimaju (za *imaati* (*jemaati*, *imiti*), “protuglagol” je *niimaati*).

5.5.3. Doba sadašnje svaaršeno (prezeent perfekt)

Doba (vriime) sadašnje svaaršeno tvori se (sãmo) od svaaršenih glagolov na istij načiin kakoli doba sadašnje nesvaaršeno od nesvaaršenih glagolov.

Va nikih glagolih se zpriid “i” umeçu “m” - *načõti, oteeti, vazeeti, začõti (se), zeeti* - koji dohodi od nesvaaršenoga pãrnjaka, oli “n” - *počõti, ostaati, postaati, pristaati, staati* (= fermaati se), *stati* (količiinski ča va čã), *uzstaati* - koji dohodi od “-(n)j-” va nesvaaršenomu pãrnjaku; pri toomu paarvi samoglãsnik, osin kod -*staati*, mjinja dužiinu, a težiiński slog va jedniini je pridzãdnji: *nãč-min/-meš, oot-min/-meš, vãz-min/-meš, žãč-min/-meš ze-min/-meš ...; pooč-nin/-neš, (p)ostaa-nin/-neš, pri-staanin/-neš, staaanin/-neš, uzstaa-nin/-neš ...*

Uuzorak 2. Evo, za svaaku skupinu od nastãvkov, po niki svaaršeni glagol:

-(a)n/(a)š ... - *dočekati, pokucati, upiitaati;*

-(ã)n/(ã)š ... - *daati* (unì dãdu), *prodaati, ztiraati;*

-iin/eeš ... - *pobraati* (nepostojano “a” i pomočno “e”), *opraati* (isto), *reçl, poteçl, zpeçl;*

-in/eš ... - *leçl* (dobijja “ž” od nesvaaršenoga pãrnjaka “ležaati”), *zaleçl* (istoo), *umriiti, zaplaakati;*

-diin (-n) / deeš (-š) ... - *po(j)iisti, na(j)iisti (se), ,zboosti (se);*

-din/deš ... - *klãsti, poojti, nãjti, ukrãsti, zpõsti;*

-iin/iiš ... - dopuustiti, odležaati, oprostiiti, zaležaati se;
 -in/iš ... - skočiiti, hititi poviiti/poviditi, viiti/viditi;
 -jiin/ješ ... - napiti se, opiti (se), popiti, zpiti;
 -jin/ješ ... - dobiti, načuti, opliti, prošiti, ;
 -ujin/uješ ... - nakupovaati (se), pokupovaati, uzradovaati se, naludovaati se, ožalovaati, zrovaati.

Dakakor da se i kod svaaršenih glagolih dogôdjaju promine opiisane va odiiljcih I.3.1. - I.3.6. Recimo, *staati* (zaustaaviti se) dobijja “-n”:
staa-n-in, staa-n-eš, staa-n-e, staa-n-emo, staa-n-ete, staa-n-u,
 a takor i *počôti, postaati, zastaati, stati* (ča/čâ va/u nič) i još niki;
 daalje, *pomoč* dobijja “-r” (kakoli *moč*): *pomo-r-in, pomo-r-eš, pomo-r-e, pomo-r-emo, pomo-r-ete, pomo-r-u* (ne smii ga se pobarkati s *pomoriti*: *pomor-iin, pomor-iış ... , pomor-uu*);
 ali *odmoč* i *pripomoč* dobijjaju “-gn”:
odmo-o-gnin, -gneeš, -gnee, ...;

på unda *nasuuti, zasuuuti* i t.d. dobijjaju “-p” (od nesvaaršenih pãrnjakov *nasipati, zasipati* i t.d.): *nâs-p-in/-eš ... , zâs-p-in/-eš ...* i t.d. (Ne smu se pobarkati s *naspiin/-iış/- ... se* ter *zaspiin/-iış/- ...* - čuje se i kriivo: “nâspin/-eš” i “zâspin/-eš” - od glagolov *naspaati se* i *zaspaaati*!);

napokon, *začôti (se)* guubi “ô”, a dobijja “-m” (i “a” se produžuje ter postaaaje “â”; isto za *načôtii* i sl.):

zâč-m-in, zâč-m-eš, zâč-m-e, zâč-m-emo, zâč-m-ete, zâč-m-u.

Za svaaršeni glagoli kojiih glagolska rãdnja ne dopuušća sloovnu osobu za formãlnoga varšitelja (*poojti* za *ruukoõn, urtaati (se)* i sl.), tvorba je:

poojde mi (ti, mu, nan, van, jin) za ruukoõn,

i istoõ tako za svi ostãli. Za svaaršeni brezosobni glagoli, tvorba je:
rečee se, napiiše se, doznã se, pridpostaavi se, počeka se i t.d.

Valjã pripomeenuti da se svaaršeno glagolsko doba sadãšnje uporãblja **sãmo** za oli **proošu** (svaaršenu) glagolsku rãdnju (“prezeent u prošloosti”) oli za **buduuču** (moguuču - ako/kad) glagolsku rãdnju (“prezeent u buduuchooosti”). Takor se rečee:

Uun nareedi, a jã poslušan i zvvaaršin- takor van je to s njiin biilo
Još nii'smo biili doošli ni do poo vaale, kad se uun nãglo skoči, zgraabi
sidro i (za)hiti ga u moore.

Ako to jã učiinin, vii čete muraati njemu platiti.

Kad se too dogodi, sviin če se razčaraati i razfanaati.

Ako ti too poojde za ruukoõn, zbogaatiti češ se.

Na kraaju se uvik doznã kakor je biilo.

5.5.4. Doba sadašnje nastupajuće (prezent progresivni)

Doba (vriime) sadašnje nastupajuće se uporablja ve reedko oli izniimno. Dopuščaju ga samo nesvaaršeni glagoli. Tvorí se od glagola *biti* (pomognoga brezvrinskoga oblika) i od dotičnoga glagola (va dobu sadašnjemu nesvaaršenomu), a spomoču pokaznih zāminic ((*o*)*voov*, (*o*)*toov*, (*o*)*noov*; (*o*)*vi*, (*o*)*ti*, (*o*)*ni* - i njihovih zkrāčenic, i va svih rodih) i oodnosnih (priidivnih) zāminic (*koji*/*koji*, *kii*/*ki* - jedniina/množiina, i va svih rodih). U zkrāčenomu obliku se pokazna zāminica ne zgovōra, ali se sloovno liice murā zgovoriti. Takor se dobija (mužkij rood):
Jā san voov (ovoov) kii dohodin/pivan, oli zkrāčeno: *Jā san kii dohodin/pivan*.

Tii si toov (otoov) kii dohodiš/pivaš, oli zkrāčeno: *Tii si kii dohodiš/pivaš*.

Uun je noov (onoov) kii dohodi/piva, oli zkrāčeno: *Uun je kii dohodi/piva*.

Mii smo vi (ovi) ki dohodimo/pivamo, oli zkrāčeno: *Mii smo ki dohodimo/pivamo* i t.d.

(Za žinskij rood: *Jā san va (ova) kā dohodin/pivan*, oli zkrāčeno: *Jā san kā dohodin/pivan* i t.d.)

Postoji i načiin s pokaznom zāminicom i glagolun u trećemu sloovnomu liicu:

Jā san onoov kii dohodi/piva.

Tii si onoov kii dohodi/piva.

Uun je onoov kii dohodi/piva.

Mii smo oni ki dohodu/pivaju i t.d.

Napokon, postoji i treć načiin spomoču glagolskoga priidiva (**ne** priiloga!) sadašnjega (p. 5.5.8.):

Jā san dohodeeč/pivajuuč/misleeč. *Tii si dohodeeč/pivajuuč/misleeč* i t.d.

5.5.5. Doba prošlo nesvaaršeno (imperfekt)

Doba (vriimena) prošloga nesvaaršenoga va žiiivoj Čakāvščini više niima. Da se je nigdār uporabljaalo zaključujemo po nikolikor riči i ričenicah ke se još kaa god moru čuti. Takor se i saad užā reč:

Biše *tii to unda platiti pā saad ne bi murō duuplo*.

Da bihu pametni*ji*, saad bi biili bogatuuni.

Govori san mu, ali uun ne h(o)tiše slušati.

Doba prošlo nesvaaršeno tvorí se (samo) od nesvaaršenih glagolov tako da se na koren oli zkrāčeni koren od neodređenoga oblika klāju (odvisno od glagola) nastāvci (po sloovnih liicih va jednim i množim)

kakoli u knjižkoomu Harvã:tskomu Jaziku, s tiin da se, uz redoviti “-a-”, jãvlja i “-ã-”. - kakor va kojiin glagolu. Ovde ðemo napiisaati proošlo nesvaaršeno doba sãmo za glagoli *biti* i *htiti* (*hotiti/otiti*):
bijah, bijaše, bijaše, bijasmo, bijaste, bija(a)hu (puni obliik);
bih, biše, biše, bismo, biste bihu (zkrãçeni obliik);
htijah, htijaše, htijaše, htijasmo, htijaste, htija(a)hu (puni obliik);
h(o)tih, h(o)tiše, h(o)tiše, h(o)tismo, h(o)tiste, h(o)tihu (zkrãçeni obliik).

5.5.6. Doba proošlo svaaršeno (aorist)

Ni doba (vriimena) proošloga svaaršenoga va žiiivoj Čakãvščini više niima. Da se je nigdãr uporãbljaalo zaključujemo po nikolikor ričenicah i uzrečicah ke su se odaržale. Takor se more čuti:

Zgubi³⁹ *ovcu* - **zgubi** *mliiko*.

Unda, dočeka li tii njega?

*A unn uđri*⁴⁰ *po naami* - s “*dgarvljun i kamijnjun*”.

Doba proošlo svaaršeno tvori se (sãmo) od svaaršenih glagolov tako da se na koren oli zkrãçeni koren od neodređenoga obliika klãju (odvisno od glagola) nastãvci (po sloovnih liicih va jedniini i množiini) kakoli u knjižkoomu Harvã:tskomu Jaziku, s tiin da se, uz redoviti “-a-”, jãvlja i “-ã-” - kakor va kojiin glagolu. Ovde ðemo napiisaati proošlo svaaršeno doba sãmo za glagol *zgubiti*:

zgubih, zgubi, zgubi, zgubismo, zgubiste, zgubiše.

Glagoli *biti* i *htiti* u Čakãvščini **niimaju** proošlo svaaršeno doba, ali se va nikih meestih (govorih) njihovo **zkrãçeno** proošlo nesvaaršeno doba shvaãa kakoli svaaršeno.

5.5.7. Zapovidni načini (imperatiivi)

Va Čakãvščini postoju trii zapovidna glagolska (pod)nãčina: **obični**, **žurbeni** (oli **prešni**) i **neodgodivi** (oli **časoviti**), ali su vele reedki glagoli ki dopuušãaju sva trii nãčina. (Postoji još jedõn - trajajuuã, ãa spaada pod tarpni obliici; p. 5.5.17.).

Zapovidni nãčin **obični** postoji za sva sloovna liica **izim paarvoga va jedniini**. Za drugo liice va jedniini i za paarvo i drugo liice va množiini, tvori se tako da se na koren oli zkrãçeni koren od neodređenoga obliika klãju (odvisno od glagola) ovi nastãvci (po sloovnih liicih):

-i, -imo, -ite; j, -jmo, -jte; -ji, -jimo, jite.

Va jedniini je težiinski slog, nãjãšãe, zãdnji, a va množiini - pridzãdnji. Za treãa liica se zpriid doba sadãšnjega klãje “**neka**”.

³⁹Doba sadãšnje: *zguubiš, zguubi*; zapovidni nãčin: *zgubi, neka zguubi*

⁴⁰Doba sadãšnje: *uun uđri*; zapovidni nãčin: *uđri, neka uđri*

Zapovidni načini **žurbeni** (oli **prešni**) postojí sãmo za drugo sloovno liice va jedniini, ter za paarvo i drugo liice va množiini. Dopuušćaju ga sãmo niki glagoli s obiĉnin zapovidnin načinun s “-i-nastãvcimi” kod kojih se glagolska rãdnja, po nãraavi, more koriistno ubarzaati. Tvorí se od obiĉnoga načina tako da se va jedniini odbãci zãdnji samoglãsnik “-i”, a va množiini - pridzãdnji “-i”. spomoću njega se oĉe reĉ da je, va dãnomu sluĉaju, koriistno glagolsku rãdnju ubarzaati i zvaršiti oli svaršiti ĉa prija.

Uuzorak 3. Zapovidni načini **obiĉni** i **žurbeni** (kad postojí) od glagolov *brojiti*, *skoĉiti*, *šiti* i *dãvaati*:

2. jed.	<i>broji/broj</i>	<i>skoĉi/skoĉ</i>	<i>šij</i>	<i>dãji</i>
3. jed.	<i>neka broji</i>	<i>neka skoĉi</i>	<i>neka šije</i>	<i>neka dãje</i>
1. množ.	<i>brojimo/brojmo</i>	<i>skoĉimo/skoĉ'mo</i>	<i>šijmo</i>	<i>dãjimo ..</i>
2. množ.	<i>brojite/brojte</i>	<i>skoĉite/skoĉ'te</i>	<i>šijte</i>	<i>dãjite</i>
3. množ.	<i>neka broju</i>	<i>neka skoĉu</i>	<i>neka šiju</i>	<i>neka dãju</i>

Pri toomu se dogõdjaju odgovãrajuuće promine ĉa smo jih opiisaali va odiiljcih I.3.1. - I.3.6. (*pilaati* $\mapsto$ *pilãj ...*; *teĉi* $\mapsto$ *teci/tec*, *tecimo/tecmo*, *tecite/tecte*; *piisaati* $\mapsto$ *piiši* i t.d.).

Od glagola *biti*: *budi/bud*, *neka bude*, *budimo/budmo*, *budite/budte*, *neka budu*. (Da se ne pobarka s glagolun *buuditi* (*se*): *buudi/buud* (*se*), *neka (se) buudi*, *buudimo/buudmo* (*se*), *buudite/buudte* (*se*), *neka (se) buudu*.)

Zapovidni načini **neodgodivi** (oli **ĉasoviti**) dopuušćaju sãmo niki glagoli koji su u svezi sa skuupnin (zajedniškin) rãdun. Odnosi se sãmo na drugo sloovno liice va jedniini ter paarvo i drugo liice va množiini, ali se una **ne zgovõraju**. Tvorí se takor da se zreĉee sãmo glagolov koren ter krãtko i zrazito jãko naglãsi paarvi slog:

butaati $\mapsto$ *buta*, *gvantaati* $\mapsto$ *gvanta*, *išaati* $\mapsto$ *iša*, *largaati* $\mapsto$ *larga*, *laškaati* $\mapsto$ *laška*, *motati* $\mapsto$ *mota*, *mulaati* $\mapsto$ *mula*, *orcaati* $\mapsto$ *orca*, *pojãti* $\mapsto$ *poja*, *surgaati* $\mapsto$ *surga*, *šijaati* $\mapsto$ *šija*, *tiraati* $\mapsto$ *tira*, *vijati* $\mapsto$ *vija* i t.d.

Izniimka je glagol *viiti* (zkrãĉeno od *viditi* - u govoru ga više **nĩima!**) kojemu je neodgodivi zapovidni načini: *vee!*, a odnosi se i na drugo liice od množiinee. Po svooj priilici, uun je jediini glagol ĉa dopuušća sva trii zapovidna načina:

viij (i *vidi* - novije), *neka vidí*, *viijmo* (i *vidimo* - novije), *viijte* (i *vidite* - novije), *neka vidu*; (obiĉni);
vid, *vidmo*, *vidte* (žurbeni);
vee (neodgodivi).

5.5.8. Glagolski priidivi

U Harvåtskomu Jaziku glagoli polučuju svoji priidivi (i priilozi). Glagolski priidivi su opisni, a, po dobu, moru biti oli **sadāšnji** oli **proošli**, Jāvljaju se u **sva trii roda** ter va jedniini i množiini. K toomu, glagolski priidivi **proošli** moru biti **rādni** i **tarpni**.

Glagolski priidivi **sadāšnji** se tvorū sāmo od nesvaaršenih glagolov i to takor da se va trečemu sloovnomu liicu od množiinee (doba sadāšnje trajajučē) odbāci zādnji samoglāsnik “-u(u)” i pridodāju nastāvci -*eečl/-eečā/-eečē*, nājčāščē, oli se, nič redje, sāmo pridodāju nastāvci -*(u)čl/-(u)čā/-(u)čē* (muž./žin./sreed. rood). Pri toomu, težiiiski slog, nājčāščē, sadaržii nastāvci -*ee-* oli -*u(u)-*. (Va množiini su, kakoli u prāvih priidivih, zādnji samoglāsnici -*i*, -*e*, -*a*.) Iako svaaki nesvaaršeni glagol formālnu polučuje glagolski priidivi sadāšnji, va žiivomu govoru se uni uprābljaju sāmo unda kad imāaju stvārno znāčeenje: **kii/ča imā osobiinu/svojstvo da** (saada i nadaalje) **varšii glagolsku rādnju**.

Takor se govori:

daržaati ↦ *darž-u* ↦ *darž-eečl* (-*eečā*, -*eečē*) (i *daržeečl*);
dohoditi ↦ *dohod-u* ↦ *dohod-eečl* (-*eečā*, -*eečē*) (i *dohodeečl*);
hoditi ↦ *hod-u* ↦ *hod-eečl* (-*a*, -*e*) (i *hodeečl*);
letiti ↦ *let-u* ↦ *let-eečl* (-*a*, -*e*) (i *leteečl*);
misliti ↦ *misl-u* ↦ *misl-eečl* (-*a*, -*e*);
nositi ↦ *nos-u* ↦ *nos-eečl* (-*a*, -*e*);
plivati ↦ *pliva-ju* ↦ *plivaju-učl* (-*a*, -*e*) (i *plivajuučl*);
počinjati ↦ *počinj-u* ↦ *počinju-učl* (-*a*, -*e*);
postojati ↦ *postoj-u* ↦ *postoj-eečl* (-*a*, -*e*);
putovaati ↦ *put-uju* ↦ *putuju-učl* (-*a*, -*e*) (i *putujuučl*);
stōti ↦ *stoj-u* ↦ *stoj-eečl* (-*a*, -*e*) (i *stojeečl*);
tarpiti ↦ *tarp-u* ↦ *tarp-eečl* (-*a*, -*e*);
umirati ↦ *umir-u* ↦ *umir-uučl* (-*a*, -*e*) (i *umirajuučl* od obliika “uni umiraju”);
zvaati ↦ *zov-u* ↦ *zovuu-čl* (-*a*, -*e*) (pomočno o);
žiiviti ↦ *živ-u* ↦ *živuu-čl* (-*čā*, -*čē*) i t.d.

Glagolski priidivi sadāšnji od glagolov *biti* i *h(o)titi* jesuu:

buduučl (-*a*, -*e*) (i *buduučl*);
hoteečl (-*a*, -*e*) (i *hoteečl*).

Buduučl da se na sličan načiin dobiijaju i glagolski prilozii (p. 5.5.9.), to se, u slučaju istooga nāstāāvka (-*ee-*, -*u(u)-*), rāzlika očituje u težiiiskomu slogu: va priidivu se težiiinja pomiče prama kraaju. (Triiba napomeenuti da se u novije doba sve čāščē čuje kakor se težiiiski slog va glagolskih priidivih pomiče prama nāprid: *buduučl* ↦ *buduučl*, *misleečl* ↦ *misleečl*, *živuučl* ↦ *živuučl* ... pā su se takor niki glagoski priidivi sadāšnji počali miišaati s glagolskimi priilozimi.)

Glagolski priidivi proošli rādni se tvoru od svih glagolov i to tako da se, u pravilu, na koren od neodređenoga oblika dodaju (s prominami opisanima va odiljcih I.3.1. - I.3.6. i dužinjee va korenu) ovi nastavci:

- va jedniini: $-(a)$, $-(i)i$, $-o$ oli $-u$ (muž. rood), $-(a)la$, $-ila$, $-(a)ala$ oli $-ula$ (žin. rood), $-(a)lo$, $-ilo$, $-a(a)lo$ oli $-ulo$ (sreed. rood) - reedun;
 - va množiini: $-a(a)li$, $-ili$, $-li$ oli $-uli$ (muž. rood), $-a(a)le$, $-ile$, $-le$ oli $-ule$ (žin. rood), $-a(a)la$, $-ila$, $-la$ oli $-ula$ (sreed. rood) - reedun.

Nastavci: $-a$ oli $-ii$ va jedniini od mužkoga roda dohodu kad je pridzadni samoglasnik u neodređenomu obliku kratak, a $-o$ - kad je duug. Tako dobijamo:

$baadati \mapsto baada$ ($-la$, $-lo$), $baada-li$ ($-le$, $-la$);
 $badnuti \mapsto badn-u$ ($-ula$, $-olo$), $badn-uli$ ($-ule$, $-ula$);
 $daržqati \mapsto darž-o$ ($-aala$, $-aalo$), $darž-aali$ ($-aale$, $-aala$);
 $(do)hoditi \mapsto (do)hod-ii$ ($-ila$, $-ilo$), $(do)hod-ili$ ($-ile$, $-ila$);
 $misliti \mapsto misl-i$ ($-ila$, $-ilo$), $misl-ili$ ($-ile$, $-ila$);
 $nasmijaati se \mapsto nasnij-o$ ($-aala$, $-aalo$), $nasmij-aali$ ($-aale$, $-aala$);
 $nājti \mapsto nāš-a$ ($-la$, $-lo$), $nāš-li$ ($-le$, $-la$);
 $počinjati \mapsto počinj-a$ ($-ala$, $-alo$), $počinj-ali$ ($-ale$, $-ala$);
 $počōti \mapsto poč-ō$ ($-ōla$, $-ōlo$), $poč-ōli$ ($-ōle$, $-ōla$) (i, novije: $poč-a$ ($-ala$, $-alo$), $poč-ali$ ($-ale$, $-ala$));
 $nāsmijati se \mapsto nāsmij-a$ ($-ala$, $-alo$), $nāsmij-ali$ ($-ale$, $-ala$);
 $plivati \mapsto pliva$ ($-la$, $-lo$), $pliva-li$ ($-le$, $-la$);
 $postaati \mapsto post-ō$ ($-aala$, $-aalo$), $post-aali$ ($-aale$, $aala$);
 $postojati \mapsto postoj-a$ ($-ala$, $-alo$), $postoj-ali$ ($-ale$, $-ala$);
 $putovaati \mapsto putov-ō$ ($-aala$, $-aalo$), $putov-aali$ ($-aale$, $-aala$);
 $seesti \mapsto see$ ($se-la$, $-lo$), $se-li$ ($-le$, $-la$) (muž. rood va jed.: “-ee-”; svi ostali: “-e-”);
 $sicl \mapsto sik-a$ ($sik-la$, $-lo$), $sik-li$ ($-le$, $-la$) (“ $c \mapsto k$ ” i nepostojano “a”; muž. rood va jed.: “-i-”; svi ostali “-ii-”);
 $staati \mapsto stō$ ($staa-la$, $-lo$), $staa-li$ ($-le$, $-la$);
 $stōti \mapsto stō$ ($-la$, $-lo$), $stō-li$ ($-le$, $-la$);
 $tarpiti \mapsto tarp-ii$ ($-ila$, $-ilo$), $tarp-ili$ ($-ile$, $-ila$);
 $tečl \mapsto tek-a$ ($teekla$, $-lo$), $teek-li$ ($-le$, $-la$) (muž. r. va jed.: “-e-”; svi ostali “-ee-”);
 $turnuti \mapsto turn-u$ ($-ula$, $-olo$), $turn-uli$ ($-ule$, $-ula$);
 $(u)činiti \mapsto (u)čin-ii$ ($-ila$, $-ilo$), $(u)čin-ili$ ($-ile$, $-ila$);
 $ziiti \mapsto ziiš-a$ ($-la$, $-lo$), $ziiš-li$ ($-le$, $-la$);
 $zvaati \mapsto zv-ō$ ($-la$, $-lo$), $zv-āli$ ($-le$, $-la$);
 $živiti \mapsto živ-ii$ ($-ila$, $-ilo$), $živ-ili$ ($-ile$, $-ila$) i t.d.

Postoji nikolikor glagolov kojiin je glagolski priidiv proošli rādni (muž. rood, jed.) jednaak korenu i svaršuje se na suglasnik:

taarti $\mapsto$ *taar* (i *trô*- vele *reedko*) (*taarla*, -lo), *taarli* (-le, -la);
staarti - *staar* (*staarla*, -lo), *staarli* (-le, -la).

Njiin nâlik su *poždriiti* (*poždar*), *pundriti* (*pundar*) i još niki.

Glagol *poojti* va žiivu govoru redovito guubi počōtni “po-”: *š-ô* (-la, -lo), *š-li* (-le, -la). Za rāzliku od njega, glagol *doojti* dobija nāstaavak -a (a ne “očekiivano” -ô): *doo-ša* (-la, -lo), *dooš-li* (-le, -la).

Glagolski priidivi proošli rādni od *biti* i *h(o)titi* jesuu:
bii (*biila*, *biilo*), *biili* (*biile*, *biila*) i *h(o)tii*, (*h(o)tila*, *h(o)tilo*), *h(o)tili* (*h(o)tile*, *h(o)tila*) reedun.

Glagolski priidivi (proošli) rādni sluuzu za tvorbu složenih glagolskih obliikooov, a kaa goli i kakor prāvi priidivi. (“Ova *užeepla* māst nii za niš drugo osin/nego za *ča* hititi.”)

Glagolski priidivi proošli tarpni se tvoruu takō da se na koren (oli zkrāčeni koren) od neodreedemoga obliika pridodāju (s prominami opiisanimi va odiiljcih I.3.1. - I.3.6.) ovi nastāvci:

- va jedniini: -(a/ô)n, -en(i)/-iin, -jen(i)/-jiin, oli -t (muž. rood), -(a/ô)na, -ena, -jena oli -ta (žin. rood), -(a/ô)no, -eno, -jeno oli -to (sreed. rood) - reedun;

- va množiini: -(a/ô)ni, -eni, -jeni, oli -ti (muž. rood), -(a/ô)ne, -ene, -jene oli -te (žin. rood), -(a/ô)na, -ena, -jena oli -ta (sreed. rood) - reedun.

Pri toomu, “ô” dohodi od “a-o” va nikih glagolih na “-aati”, a “-iin” i “-jiin” se pojavljuju sāmō kod nikih glagolih va neodreedenomū priidivū mužkooga roda. Va množiini je, vele čōsto, težiinski slog zādnji. Takor se dobija:

(s/z)tirati $\mapsto$ (s/z)tira-n (-na, -no); (s/z)tira-ni (-ne, -na);
 (z)klesati $\mapsto$ (k)les-an (-ana, -ano); (z)kles-ani (-ane, -ana);
 (z)pilaati $\mapsto$ (z)pila-on = (z)plilān (-na, -no), (z)plilō-ni (-ne, -na);
 nāsmijati se $\mapsto$ nāsmij-an (-ana, -ano), nāsmij-ani (-ane, -ana);
 počinjati $\mapsto$ počinj-an (-ana, -ano), počinj-ani (ane, .ana);
 smiiriti $\mapsto$ smiir-en (-ena, -eno), smiir-eni (-ene, -ena);
 smiriti $\mapsto$ smir-en (-ena, -eno), smir-eni (-ene, -ena);
 (z)miiriti $\mapsto$ (z)miir-en (-ena, -eno), (z)miir-eni (-ene, -ena);
 (z)miriti $\mapsto$ (z)mīr-en (-ena, -eno), (z)mīr-eni (-ene, -ena);
 politi $\mapsto$ poliiv-iin/poliv-eni (-ena, -eno), poliv-eni (-ene, -ena) (“v” dobija od nesvaarš. pārnjaka poliivaati $\mapsto$ poliiva-n ...);
 šiti $\mapsto$ ši-jen (-jena, -jeno), ši-jeni (-jene, -jena);
 turnuti $\mapsto$ turn-jen (-jena, -jeno), turn-jeni (-jene, -jena);
 zaviti $\mapsto$ zavi-jin / zavi-jeni (-jena, -jeno), zavi-jeni (-jene, -jena);
 gaanuti $\mapsto$ gaanu-t (-ta, -to), gaanu-ti (-te, -ta);
 načōti $\mapsto$ načō-t (-ta, -to), načō-ti (-te, -ta);
 počōti $\mapsto$ počō-t (-ta, -to), počō-ti (-te, -ta).

Evo i nikolikor glagolov ča polučuju glasovne promine va tarpnih priidivih:

hititi $\mapsto$ *hit-jen* = *hičén* (-a, -o), *hičeni* (-e, -a);

tuuč $\mapsto$ *tučen* (-a, -o), *tučeni* (-e, -a);

(po)staaviti $\mapsto$ *(po)stāv-l-jen* = *(po)stāvljen* (-a, -o), *(po)stāvljeni* (-e, -a);

zluuditi $\mapsto$ *zluud-jen* = *zluuđen* (-a, -o), *zluuđeni* (-e, -a);

nositi $\mapsto$ *nošen* (-a, -o), *nošeni* (-e, -a);

zprāzniti $\mapsto$ *zprāznjen* (-a, -o), *zprāznjeni* (-e, -a).

Glagoli *(s)taarti*, *poždriiti* i njiin nālični dopuuščaju dvojaki tarpni priidivi:

(s)taart (*(s)taarta*, -to), *(s)taarti* (-te, -ta) i *(s)taaren(i)* (-na, -no), *(s)taarti* (-te, -ta);

poždriit (*poždriita*, -to), *poždriiti* (-te, -ta) i *požderiin* (*poždereni*, -na, -no), *poždereni* (-ne, -na).

Glagolski priidivi tarpni se uporābljaju i kakor prāvi priidivi pā se unda takor i sklōnjaju. Druga uporaba je za tvorbu tarpnih (“pasiivnih”) glagolskiih obliikoov.

5.5.9. Glagolski priilozi

Glagolski priilozi se jāvljaju, po dobu, kakor glagolski priilozi **sadāšnji** i glagolski priilozi **proošli**.

Glagolski priilozi sadāšnji se tvoruu (slično glagolskin priidivin sadāšnjiin) sāmo od nesvaaršenih glagolov tako da se va trečemu sloovnomu liicu od množiinee (doba sadāšnje trajajuuče), nājčasče, sāmo pridodā naāstaavak -(u)č, oli se, puno ređe, odbāci zādnji samoglāsNIK “-u(u)” i pridodā nāstaavak -e(e)č. Pri toomu, težinski slog je, nājčasče, onooov od glagola. Glagolski priilog sadāšnji opisuje **kako** oli **pri čeeu** se nika glagolska rādnja odviija. Evo nikih (i za poredbu s glagolskimi priidivimi sadāšnjimi).

beedvati $\mapsto$ *beedvaju* $\mapsto$ *beedvaju-č*;

daržati $\mapsto$ *daržuu* $\mapsto$ *daržuu-č*;

dohoditi $\mapsto$ *dohodu* $\mapsto$ *dohodu-č*;

hoditi $\mapsto$ *hodu* $\mapsto$ *hodu-č*;

letiti $\mapsto$ *letuu* $\mapsto$ *letuu-č*;

misliti $\mapsto$ *mislu* $\mapsto$ *mislu-č* (i *misl-eeč*);

moliti $\mapsto$ *molu* $\mapsto$ *molu-č* (i *mol-eeč*);

nositi $\mapsto$ *nosu* $\mapsto$ *nosu-č* (i *nos-eeč*);

počinjati $\mapsto$ *počinju* $\mapsto$ *počinju-č*;

plivati $\mapsto$ *plivaju* $\mapsto$ *plivaju-č*;

postojati $\mapsto$ *postuju* $\mapsto$ *postuju-č* (i *postoj-eeč*);

potiti (se) $\mapsto$ *potu (se)* $\mapsto$ *pot-eeč (se)*;

(pri)paadati $\mapsto$ *(pri)paadaju* $\mapsto$ *(pri)paadaju-č*;
putovaati $\mapsto$ *putuju* $\mapsto$ *putuju-č*;
stōti $\mapsto$ *stojuu* $\mapsto$ *stojuu-č*;
tarpiti $\mapsto$ *tarpuu* $\mapsto$ *tarp-eeč*;
umirati $\mapsto$ *umiru* $\mapsto$ *umiru-č*;
zvoati $\mapsto$ *zovuu* $\mapsto$ *zovuu-č*;
živiti $\mapsto$ *živuu* $\mapsto$ *živuu-č* i t.d.

Glagolski priilozi sadašnji od *biti* i *h(o)titi* jesu *buduuč* i *htijuuč* (i *hotuuč*, i *hoteeč*) reedun.

Glagolski priilozi proošli se tvoruu sãmo od svaaršenih glagolov tako da se na koren od neodređenoga obliika dodãju nastãvci *-vši* (kad se koren svaršuje na samoglãsnik) ter *-avši* ili *-ãvši* (kad se koren svaršuje na suglãsnik). Uz njih postoju i zkrãçeni obliici va kojih su nastãvci *-v* ili *-av* (s težinskin sloguun, nãjčasçe, pomaknutin nãprid). Glagolski priilog proošli opisuje **kako** se nika glagolska rãdnja odviijala.

obeedvati $\mapsto$ *obeedva-vši* (*obeedva-v*);
odaržati $\mapsto$ *odarž-ãvši* (*odarž-aav*);
doojti $\mapsto$ *doš-ãvši* (*dooš-av*),
poçōti $\mapsto$ *poçō-vši* (*poçō-v*) (i, novije: *poç-avši* (*poç-av*);
zaplaakati $\mapsto$ *zaplaak-avši* (*zaplaak-av*);
poletiti $\mapsto$ *poleti-vši* (*poleti-v*);
postaati $\mapsto$ *post-ãvši* (*post-av*);
promisliti $\mapsto$ *promisl-vši* (*promisli-v*);
zmoliti $\mapsto$ *zmoli-vši* (*zmoli-v*);
popiti $\mapsto$ *popi-vši* (*popi-v*);
reç $\mapsto$ *rek-avši* (*rek-av*);
umriiti $\mapsto$ *umar-vši* (*umar-v*) (pomoçno “a”);
uztarpiti (se) $\mapsto$ *uztarpi-vši (se)* (*uztarpi-v (se)*);
poživiti $\mapsto$ *poživi-vši* (*poživi-v*);
viiti (se) $\mapsto$ *vidi-vši (se)* (*vidi-v (se)*) i t.d.

Buduuč da se na glagol *h(o)titi* smii, va nikih sluçajih, gljedati i kakor da je svaaršen, to postoji i njigoov glagolski priilog proošli: *h(o)tiivši* (*hotiv*). (Da ne bude zãbune, *biivši* (*biivši* množ.) **ni** glagolski **priilog** proošli od *biti* nego prãvi priidiv: *biivši* (*-a*, *-e*), *biivši* (*-e*, *-a*).)

Na kraaju triba napomeenuti da se glagolski priilozi proošli va živoj Ćakãvščini arkãvskoj sveto redje çuju - kakor oni celcaati takor i oni zkrãçeni.

5.5.10. Doba proošlo neodređeno (perfekt)

Doba (vriime) proošlo - neodređeno se tvori slãganjun glagolskoga priidiva rãdnooga i zkrãçenoga svedobnooga obliika od glagola *biti*.

Takor va mužkoomu rodu dobijamo (*darž_aati*, *nā_jti*, *reč_i*, *viiti*, *žiiv_iti*, *zvarnu_iti*):

Jedniina					
darž _o san	nāša san	reka san	vidi san	žiiv _i san	zvarnuu san
darž _o si	nāša si	reka si	vidi si	žiiv _i si	zvarnuu si
darž _o je	nāša je	reka je	vidi je	žiiv _i je	zvarnuu je
Množiina					
darž _a ali smo	nāšli smo	reekli smo	vidili smo	žiiv _i li smo	zvarnu _i li smo
darž _a ali ste	nāšli ste	reekli ste	vidili ste	žiiv _i li ste	zvarnu _i li ste
darž _a ali su	nāšl su	reekli su	vidili su	žiiv _i li su	zvarnu _i li su

Uporāblja li se sloovno liice, poredak je obrātan: jā *san darž_o*, tii *si darž_o* i t.d.

Va žinskoomu rodu: *darž_aala san* / jā *san darž_aala ...*, *darž_aale smo* / *mii smo darž_aale* i t.d.

Va sreednjemu rodu: *darž_aalo san* / jā *san darž_aalo ...*, *darž_aala smo* / *mii smo darž_aala* i t.d.

Od glagola *biti* (muž. rood): *bii san* (*si*, *je*), *biili smo* (*ste*, *su*); jā *san* (tii *si*, uun *je*) *bii*, mii *smo* (vii *ste*, un_i *su*) *biili*. (U novije vriime sve čašče i va množiini čuje *biili/-e/-a!*)

Od glagola *h(o)titi* (muž. rood): *h(o)tii san* (*si*, *je*), *h(o)tili smo* (*ste*, *su*); jā *san* (tii *si*, uun *je*) *h(o)tii*, mii *smo* (vii *ste*, un_i *su*) *h(o)tili*.

Od glagola *poojti* (“(j)iti/(j)iči”), muž. r.: *š-o san* (*si*, *je*) (žin./sr. r.: *š-la je* / *š-lo je*), *š-li smo* (*ste*, *su*) (žin./sr.r.: *š-le su* / *š-la su*).

Va **odriičnomu obliiku** je glagolski priidiv zādnji: (jā) *nii'sōn darž_o*, (tii) *nii's_i darž_o*, (uun) *nii darž_o*, (mii) *nii's'mo darž_aali*, (vii) *nii'ste darž_aali*, (un_i) *nii'su darž_aali*.

5.5.11. Doba prijproošlo (pluskvamperfekt)

Doba (vriime) prijproošlo se tvori slāganjun glagolskoga priidiva rādnoga i doba proošloga⁴¹ od glagola *biti*, pri čemu je glagolski priidiv zādnji. Spomoču njega se izriiče glagolska rādnja kā se je (s)varšila prija nike iine glagolskee rādnjee. Za sloovnu osobu mužkooga roda (niki od glagolov u 5.5.10.):

⁴¹Tvorba (formālna) spomoču doba proošloga nesvaaršenoga (“*bijaah darž_o*” i t.d.) se više ne uporāblja.

Jedniina					
bii san darž _ŏ	bii san n _ā ša	...	...	bii san žiiv _i	
bii si darž _ŏ	bii si n _ā ša	...	...	bii si žiiv _i	
bii je darž _ŏ	bii je n _ā ša	...	...	bii je žiiv _i	
Množiina					
billi smo darž _a ali	billi smo n _ā šli	...	...	billi smo žiiv _i li	
billi ste darž _a ali	billi ste n _ā šli	...	...	billi ste žiiv _i li	
billi su darž _a ali	billi su n _ā šli	...	...	billi su žiiv _i li	

Uporāblja li se sloovno liice, poredak je: j_ā san bii darž_ŏ, tii si bii darž_ŏ i t.d. Va žinskoomu i sreednjemu rodu - na istii načiin.

Od glagola *biti* (muž. rood): *bii san* (*si, je*) *bii, billi smo* (*ste, su*) *billi*.

Od glagola *h(o)titi* (muž. rood): *bii san* (*si, je*) *h(o)tii, billi smo* (*ste, su*) *h(o)tili*.

Odriični obliik: (j_ā) *nii'sōn bii darž_ŏ*, (tii) *nii'si bii darž_ŏ*, uun *nii bii darž_ŏ*, (mii) *nii'smo billi darž_aali*, (vii) *nii'ste billi darž_aali*, (un_i) *nii'su billi darž_aali* i t.d.

Iako se prijproošlo doba tvori (formālno) od sviih glagolov, po svojooj nāraavi (pogotovo kad se izriiču dvii neistodobne proošle glagolske rādnje) uno odgovāra sāmo **svaaršenin** glagolin.

5.5.12. Doba buduucē (futuur)

Doba (vriime) buduucē se tvori slāganjun neodreedenoga obliika i zkrāčenoga obliika (va sadašnjosti) od glagola *h(o)titi*. Uno ne odviji o rodu. Za glagoli *rāditi*, *poteč* i *znimati*:

Jedniina		
rāditi <i>ču</i>	poteč <i>ču</i>	znimati <i>ču</i>
rāditi <i>čēš</i>	poteč <i>čēš</i>	znimati <i>čēš</i>
rāditi <i>čē</i>	poteč <i>čē</i>	znimati <i>čē</i>
Množiina		
rāditi <i>čemo</i>	poteč <i>čemo</i>	znimati <i>čemo</i>
rāditi <i>čete</i>	poteč <i>čete</i>	znimati <i>čete</i>
rāditi <i>čē</i>	poteč <i>čē</i>	znimati <i>čē</i>

Ako se uporāblja sloovno liice, poredak je obrātan: j_ā *ču rāditi*, tii *čēš rāditi* i t.d. Zādnje “-i” va neodreedenomu obliiku se **nikad** ne izostāvlja (izim “liceentia poetica”!). Kad se izriiče vīše glagolskiih rādnj, pomočni glagol se zgovōra sāmo jedōn put: j_ā *ču sediti, čitati* i *piisati*.

Va **odriičnomu** obliiku je, načeelno, pomočni glagol zpriid glāvnoga i “ne” se produžuje do “nee”, pā se govori:

(jā) *nee* *ču* *rāditi*, (tii) *nee* *čēš* *rāditi*, (uun) *nee* *čē* *rāditi*, (mii) *nee* *čemo* *rāditi* i t.d.

5.5.13. Doba prijbuduučē (futuur drugi)

Doba (vriime) prijbuduučē se tvori slāganjun drugoga “sadāšnjega” viida od glagola *biti* i glagolskoga priidiva proošloga rādnoga. Spomoču njega se izriiče glagolska rādnja kā se triba (s)varšiti prija nīke druge glagolske rādnje. Za sloovnu osobu mužkooga roda i glagol *rāditi*:

(jā/tii/uun) *budin* (i *buden* - reedko) /-deš/-de *rādii*, (mii/vii/unī) *budemo*/-dete / *budu* *rādili*.

Za glagol *biti* i žinskii rood: (jā/tii/uun) *budin*/-deš/-de *biila*, (mii/vii/unī) *budemo*/-dete / *budu* *biile*.

5.5.14. Obvezujuučī (obligatoorni) i neobvezujuučī (neobligatoorni) načini

Obvezujuučī načini jesuu **obični** i **strogi** (oli **neumoljivi**). Dopuuščaju ga sva sloovna liica va sviih dobih. **Obični** se tvori slāganjun odgovārajuučēga doba od glagola *tribati* (oli, va maalo jačemu obliiku, od glagola *tukaati*) i neodreedenoga obliika. S glagolun *tukaati* ga se more tvoriti i tako da se vāzme sāmo njigovo trečē liice va sreednjemu rodu i osobna zāminica u darovniiku.

Uzōrak 4. Obvezujuučī načiin obični od glagola *rāditi*:

- doba sadāšnje: *triban* (-š, -) *rāditi*, *tribamo* (-te, -ju) *rāditi* (*tukān* *rāditi* i t.d., *tukā* *mi* *rāditi* i t.d.);

- doba proošlo (žin. rood): *tribala san* (*si*, *je*) *rāditi*, *tribale smo* (*ste*, *su*) *rāditi* (*tukaala san* *rāditi* i t.d., *tukaalo* *mi* *je* *rāditi* i t.d.);

- doba prijproošlo (sreed. rood, trečē liice): *biilo* *je* *tribalo* *rāditi*, *biila* *su* *tribala* *rāditi* (*biilo*/-a *je*/su *tukaalo*/a *rāditi*, *biilo* *mu/jin* *je* *tukaalo* *rāditi*);

- doba buduučē: *tribati ču* (*čēš*, *čē*) *rāditi*, *tribati čemo* (*čēte*, *čē*) *rāditi* (*tukaati ču*/. . . /*čemo* *rāditi*, *tukaati čē* *mi*/. . . /*nan* *rāditi*).

Strogi obvezujuučī načiin se tvori slāganjun odgovārajuučēga doba od glagola *muraati* i neodreedenoga obliika na istii načiin kakoli obični. Takor dobijamo:

murān (-āš, -ā) *rāditi*, *murāmo* (-āte, -aaju) *rāditi*,

i similo za ostāli gflagoli.

Neobvezujuučī načiin se tvori po istomu pravilu, ali s glagolun *imaati*:

imān (-āš, -ā) *rāditi*, *imāno* (-āte, -aaju) *rāditi*; *imō* *san* (*si*, *je*) *rāditi* i t.d.; *imaati ču* (*čēš*, *čē*) *rāditi* i t.d.

5.5.15. Pogodbēni načini (kundicionāli)

Pogodbenimi načini se izriče *moogoost*, *oli zamisal obeno*. Dva su takova načina: **paarvi** i **drugi**.

Pogodbeni način **paarvi** (odnosi se na *buduogoost*) tvori se slaganjem glagolskoga priidiva proošloga rādnoga i paarovoga viida ("konjunktiva") od glagola *biti*, a **drugi** (odnosi se na prošlost) - slaganjem pogodbenoga načina paarovoga i glagolskoga priidiva proošloga rādnoga.

Pogodbeni način **paarvi** od glagolov *dooji*, *piti*, *biti* i *h(o)ti* (muž. rood):

doosa bin (biš, bi), dooshi bimo (bite, bi);

pii bin (biš, bi), piili bimo (bite, bi);

bii bin (biš, bi), biili bimo (bite, bi);

h(o)ti bin (biš, bi), h(o)tili bimo (bite, bi).

Ako se uporađlja sloovno liice, poredak se promijini: ja (tii, uun) *bin (biš, bi) doosa* i t.d.

Pogodbeni način **drugi** od istih glagolov (žin. rood):

biila bin (biš, bi) doosla, biile bimo (bite, bi) doosle;

biila bin (biš, bi) piila, biile bimo (bite, bi) piile;

biila bin (biš, bi) biila, biile bimo (bite, bi) biile;

biila bin (biš, bi) h(o)tila, biile bimo (bite, bi) h(o)tile.

Pogodbeni načini dopuušćaju slaganje s onimi obvezujućimi i neobvezujućimi (*triba bin dooji, nurali bite piti, bii biš imo rādi* i t.d.).

5.5.16. Vooljni način (konjunktiv)

Vooljni način se izriče volju *oli želju* brez zahtiva (*oli izričite molbee*), a tvori se slaganjem glagolskoga priidiva proošloga rādnoga od glagola *h(o)ti* (koji put i *želiti*), paarovoga viida ("konjunktiva") od glagola *biti* i neodređenoga oblika.

Uzorak 5. Vooljni način od glagola *učiti*:

- doba sadašnje i buduće (muž. rood): *h(o)ti bin (biš, bi) učiti, h(o)tili bimo (bite, bi) učiti;*

- doba (prij)prošlo (žin. rood): *biila bin (biš, bi) h(o)tila učiti, biile bimo (bite, bi) h(o)tile učiti.*

Ako se uporađlja sloovno liice, poredak se promijini: ja (tii, uun) *bin (biš, bi) h(o)ti učiti* i t.d.; ja (tii, una) *bin (biš, bi) biila h(o)tila učiti* i t.d.

5.5.17. Tarpni oblici (pasiivi)

Tarpni glagolski oblici se, načelno, izriče svaarsenu glagolsku rādnju nepoznatoga *oli* za rādnju nebitnoga (z)varšitelja. Tvoru se spomoću glagolskoga priidiva proošloga tarpnoga i odgovarajućih oblika od glagolov *biti* i *biivati*. Iako formalno postoju va svih dobih i va pogodbenomu načinu (drugomu), smisleno jih je uporađljaati **samo** va četirih **prošlih** (pod)dobih i, iznimno, va dobu sadašnjemu.

U pogodbenomu načinu ga se uporabljaja samo va ričenicah “Ako . . . , unda . . . ” i “Kad bi . . . ” oli njiin naliik. Va buduucemu dobu tarpni obliici ni nimaju pravoga smisla. U tomu slučaju i va svih **ostalih** slučajih (uz reedke iznimke) bolje je i triba uporabiti odgovarajuće glagolsko doba i **povratnu zâminicu** (*se*).

Uzozak 6. Tarpni obliici od glagola *otvoriti* (muž. rood):

- neodređeni obliik: *biti otvoren*;
- doba sadašnje (samo formâlno): *biivan* (*-vaš, -va*) *otvoren*, *biivamo* (*-vate, -vaju*) *otvoreni*; (Govori se: *otvorin* (*-iš, -i*)) *se, otvorimo* (*-ite, -ru*) *se*);
- doba prošlo nesvaarseno: *bijah/bih* (*-aše/-še, -aše/-še*) *otvoren*, *bijasmô/bismô* (*-aste/-ste, -ahu/-hu*) *otvoreni*;
- doba prošlo svaarseno: *biivah* (*-aše, -aše*) *otvoren*, *biivasmô* (*-aste, -ahu*) *otvoreni*;
- doba prošlo neodređeno: *otvoren san* (*si, je*), *otvoreni smo* (*-ste, su*) (jâ *san otvoren* i t.d.);
- doba priiprošlo: *bii san* (*si, je*) *otvoren*, *biili smo* (*ste, su*) *otvoreni* (jâ *san bii otvoren* i t.d.);
- doba buduucê (formâlno):: *biti çu* (*çêš, çê*) *otvoren*, *biti çemo* (*çête, çê*) *otvoreni*; (Triba reçi: *otvoriti çu* (*çêš, çê*) *se, otvoriti çemo* (*çête, çê*) *se*);
- doba prijbuduucê (formâlno):: *budin* (*-deš, de*) *otvoren*, *budeemo* (*-dete, -du*) *otvoreni*; (Triba reçi: *budin* (*-deš, -de*) *se otvorii, budemo* (*-dete, -du*) *se otvorili*);
- zapovidni načiin (**trajajuucâ**): *budi* (*neka bude*) *otvoren*, *budimo* (*-dite, neka budu*) *otvoreni*;
- pogodbeni načiin: *bii bin* (*-š, -*) *otvoren*, *biili bimo* (*bite, bi*) *otvoreni*.

Napomeenimo, kakoli zanimljivost, da glagolski priidiv prošli tarpni (va žinskoomu i sreednjemu rodu) često dopuušća dva težjinska sloga - za dvii različite svarhe: glagolsku i priidivnu. Tako se govori:

Too je svaarseno, učinjeno, zakopano . . . , ali i svaarsena stvâr, učinjeno delo, zakopana blâgo . . .

.

III. NEPROMINJIVE RIIČI PO VARSTAH

1. PRIILOZI

1.1. O PRIILOZIH OBČENITO

Priilozi su, načelno, neprominjive riiči ke se dodaju drugin riičin, najčšače glagolin, da bi se podrobnije označilo mesto, doba, način, uuzrok, svarhu oli količinu (glagolske) radnje. Deelimo jih (najgrublje) na **pravi** priilozi i **nepravi** (oli **priidivni**) priilozi. Uni pravi su neprominjivi (*nice, ničice/ničice, ovako, poslin, saada, samo*), a uni nepravi (*bliizu, dobro, malo, raano, siromāški*) su mnozi od načiinskih priidivov i niki od količiinskih priidivov, a minjaju se samo stupnjevānjun - onako kakor se stupnjevāju odgovarāju priidivi. Najčšače su too oni **opisni** va **sreednjemu rodu** (s nastāvcimi -o oli -e), a nič redje niki **posvojni** va mužkoomu rodu (s nastāvkun -ski).

Osin glagolin, priidlozi se dodaju:

- imenican (*nikolikor* mriž);
- priidivin (*prilično* visook);
- drugin priidlozin (*puno* poslin).

Za priilozi daržiimo i upitne riiči na ke se more odgovoriti priilogun (*di?, kade(r)?, kuder?, kaada?, zač?, kako?, koliko?* i t.d.)

Po službi va ričenicima, priilozi se razvarstāju kakor **meestni, dobni (vrimenski), uuzročni, svarhni** (oli **nāmirni**), **načiinski** i **količiinski**.

Pridodājmo da postoju riiči ke daržiimo za riče (samostalne truunkice), a va ričenicah služu kakoli priilozi.

1.2. PRIILOZI ZA MEESTO (MEESTNI PRIILOZI)

Meestni priilozi su podređeni ovijn **upitin**: **di?, kade(r)?, kaamo?, kudeej?, kuder?, odkuder/odkud?, zdookle?, odookle?, dookle?, dokudeej?, dokuder?**.

Uz **di?** oli **kade(r)?**: *ovdekar/ovde, tootekar/toote, undekar/unde, nigder, nidekar, igder, nigder, svugder, svudeej, di i di, kade(r) i kade(r), ponigder, bliizu, podaaje, daleko, liivo, deesno, zpriid, zād, gori, doli, nižje, višje, nuutra, vānka, poostran, zpod, sgoor* i t.d.

Uz **kaamo?**: *(o)vaamo, simo, (o)taamo, (o)naamo, nikamor, nikamor, svakamo, nāprid, naazad, nuutra, vānka* i t.d.

Uz **kudeej?**: *(o)svudeej/ovud, ,tudeej/tud, (o)nudeej/onud, nikudeej, nikudej, svudeej/svud* i t.d.

Uz **kuder?**: *(o)vuder/ovud, ,tuder/tudekar/tud, (o)nuder/onud, nikuder, nikuder, svuder/svud* i t.d.

Uz **odkuder/odkud?**: *odvuder/odvud, odtuder/odtud, onuder/odnud, onikuder/odnikud, onikuder/odnikud, odsvuder/odsvakud/odsvud, odsgoor, odzdool* i t.d.

Uz **zdookle?**: *zdooble*, *zdootle*, *zduunble*, *sgoor*, *zdool*, *znuutra*, *zvānka*, *zdaleka* i t.d.

Uz **odookle?**: *odooble*, *odootle*, *oduunble*, *odsvaklən*, *odozdool/odzdool*, *odosgoor/odsgoor*, *odzpriid*, *odzād* i t.d.

Uz **dookle?**: *dooble*, *dootle*, *(do)duunble*, *dosvaklən* i t.d.

Uz **dokudeej?**: *dovudeej/dovud*, *dotudeej/dotud*, *donudeej/do(o)nud*, *dosvudeej/dosvud* i t.d.

Uz **dokuder?**: *dovuder/dovud*, *dotuder/dotud*, *donuder/donud*, *donikuder/donikud*, *donikuder/donikud*, *dosvuder/dosvud* i t.d.

Priilozi *di*, *kade(r)*, *kaamo*, *kudeej* i *kuder* triba jāsno rāzlikovaati: *paarvo*, *di* i *kade(r)* se odnosu na mirovānje, a *kudeej* i *kuder* - na mīcanje;

drugo, podrobnije,

- *di* znāči **na kojiin/kin meestu** je “stvār” - obcēnito - znā se da je meesto **jedno** (govoritelj želi doznaati koo je too meesto, a “stvār i ne triba nājti);

- *kade(r)* znāči **na kojiin/kiin meestu**, ali se ne znā je li meesto sāmō jedno oli se je “stvār” primesčīvaala oli sl., a govoritelj, nāčeelno, želi i nājti “stvār”;

- *kaamo* znāči **u/va/na koje/koo meesto** se čā mīče/giiba (gree, putuje, vozi i sl.);

- *kudeej* i *kuder* znāču **po kojiin puutu oli po kojooj/kooj roti** se čā mīče/giiba (gree, putuje, vozi i sl.), pri čemu *kudeej* iišče više potānkosti od *kuder*, ali *kuder(?!)* čōsto znāči i too da bi “puutnik” triba promisliti je li odabrō prāvi (sigur) puut.

Nadaalje, za odgovori:

ovdekar/ovde, *(o)vaamo*, *(o)vudeej*, *(o)vuder*, *odvuder*, *zdooble*, *odooble*, *doooble*, *dovuder* - znāču: **blīzje govoritelju**;

tootekar/toote, *(o)taamo*, *tudeej/tud*, *tuuder*, *oḑtuder*, *zdootle*, *odootle*, *dootle*, *dotudeej/dotud*, *dotuder* - znāču: **blīzje sugovoritelju**;

undekar/unde, *(o)naamo*, *(o)nudeej/onud*, *(o)nuuder*, *odnuder*, *zduunble*, *oduunble*, *(do)duunble*, *donudeej/do(o)nud*, *donuder* - znāču: **podaalje od govoritelja i sugovoritelja**;

simo - znāči **giibaati se prama** (dohoditi/dolaaziti) **govoritelju**.

1.3. PRIILOZI ZA DOBA (DOBNĪ/vrimENSKI PRIILOZI)

Dobni (vrimenski) priilozi su podreēeni upitin **kaad(a)?**, **odokaad(a)?**, **dokaad(a)?** (i **doklən?**) i **dokle** (= za vriime dok)

Uz **kaad(a)?** (koji put i **kaad?**): *saada*, *taad(a)* (i *taad* i *unda*), *unda*, *nikada(r)* (i *nikad*), *nikada* (i *nikad*), *ikada* (i *ikad*), *dikad*, *kadekaad*, *kaa god*, *kaa goli*, *kaad i kaad* (*ka'ikaad*), *kagod*, *kagoli*, *svakad*, *uvik*, *vaavik*, *vaasda*, *dāvno* (priidivni), *prikovčeer(a)*, *(ju)čeer(a)*,

danās(ka), dānju, o(o)bdan, sūtra, prikojsūtra, prikolāni (i *prilāni*), *lāni, vogodišča, dogodišča, mikidān, prikojsinoč/ sinoc/ nočas(ka), noču, obnoč/ seutra, odmah, peeno, priin, peeno, preeno, meeno, čiin* (i uuzročni prlg.), *raano* (priidivni), *kāsno* (priidivni), *prija, poslin*, (i *potlen* -reedko), *napokon, pravodooobno* (priidivni), *vec/ jureej* (i *juur*), *istoon/iston, neton/neton, tek, tekar/tekar, zatiin, priin, maalopriin, maloprija, priin-saad, nedāvno/nedāvno, skoro* (i *količiinski*), *dilje, zaučas* i t.d.

Uz **odkaada/odkaad?**: *odsaada/odsaad* (i *odsele*), *odtaada/odtaad, odunda, oduvik, odvaavik, odāvna, odmalena, odprija, pok, pokle* i t.d.

Uz **dokaada/dokaad?**: *dosaada/dosaad*, (i *dosele*), *dotaada/dotaad, dounda, zavvik, zavaavik, domlada, dostara, dorana, dokasna, sveudiilj* i t.d.

1.4. UUZROČNI I SVARHNI PRIILOZI

Uuzročni priilozi su podređeni upitin **zāč?** i **zboog česa?** Uz *zāč?* gree *zāto*, a uz *zboog česa?* greeđu *čiin, stooga* (i *stooga* - redje).

Svarhni oli nāmīrni priilozi su podređeni upitin **radi česa?**, **s kojooṇ svarhoṇ?** i **s kojiin ciiljuun?** Ovde spaadaju: *zaluudu, zāmōōn, utamōn, uzparkos, unātoč*.

1.5. NĀČIINSKI PRIILOZI

Nāčiinski priilozi su podređeni upitin **kako?** i **na koji (kii) nāčiin / kakor?** (pri poredbi)

Od **prāvih** priilogov njiin pripaadaju: *(o)vako, tako/takor, (o)nako, nikakor, nikakor, ikakor, kojekakor, svakakor, svakojakor, nemilice, nice, ničice/ničice, neopaaizice, potajice, poimence, naadugo⁴², nākrtako, naasumce, nāglavce, similo, starmoglāvce, potarbušice, četvoronoške, nauznāk, naapamet, nāglas, nauštarb, napriskok, (i)znenāda, najedōnpuut, nevooljko/nevoljko, jedva, jedva jedvice/jedvice, odoka, prišapooko, spomoču, svejednō, tuuilmice* (i njemu simili na *-ice*), *zasprāve, zašāle, sgolja, znova, kakor-takor, pooč-pooto, zbarda-zdoola, ziima* (= imenici) i t.d.

Neprāvi (priidivni) priilozi se dobijaju od opisnih priidivov va sreednjemu rodu (na “-o”) **oli**, puno redje, od posvoojnih priidivov va mužkoomu rodu (na “-ki”) s, čōsto, pomaaknutin težīnskin slogun (“ljutit / ljutiti, (-a, o)” → “ljutito”) i/oli prominjenon dužiinon težīnskoga samoglāsника (“brātski (-a, -o)” → “brātski”).

Priidivni (opisni): *barzo, blaago, dobro, gruubo, jāko, lāvko* (nii teežko - piziinja), *lavko* (nii mučno oli zamaaršeno), *liipo, ljutito, muudro, nāglo, naaručno, nenaaručno, oospito, paametno, pomaalo, (po)sakriito*,

⁴²Pogljedati i (IV. 5.3.) - tvorbu novih priilogov.

raadosno, similo, skroomno, slaabo, studeno, vāžno, šestno, teežko, veselo, zabrinuto, žgalostno, žiivo i t.d.

Priidivni (posvojni): *bratški, (po) gospodški, (po) harvātski, ljudskii, (po) siromāški, po vojniiški* i t.d.

Za načiinski priilozi (“složeni”) daržiimo i po dvii (zaajedno neprominjive) riichi - nājčasče priidlog oli priidiv s imenicon oli zāminicon - ke ukazuju na to kako (?) oli kakor (!) se čā činii. Takovi su:
drāge volje, priko volje, zpod ruukee, zpod stola, kuntra bānde (i *kuntrabāndo*), *okolo koole, po njigovu, po naašu* i t.d.

1.6. KOLIČIINSKI PRIILOZI

Količiinski priilozi su podređeni upitn **koliko?** i **koliko pu(u)ti?** (a nii’su broji ni “približni” broji: deseetāk, stotiinjāk ...!).

Uz **koliko?:** *(o)voliko, toliko, (o)noliko, nikolikor, ikolikor, makolikor, maalo* (priidivni), *sāmo* (priidivni), *almeno, puno maalo, sāmo maalo, nimaalo, pool, polak, skoro do* (i *dobni*), *zeeru/zeericu, dobotu, puno* (priidivni), *više* (priidivni), *čudo, deelimice, dosta, napritek, odvec/ prevec/* (i *prevec/- časče*), *još, (j)opet(a), sasma* (i načiinski), *skrooz* (i načiinski) i t.d.

Uz **koliko pu(u)ti?:** *jedōn put, dva puta, trii puti ... , koji/kii put, svaaki put, čōsto, učastālo, reedko* i t.d.

1.7. PRIILOŽNE RIČCE

Nike od truunkic (p. III.5.), ke moru staaajati sāme zā’se - ričce, va ričenicah čōsto **sluuzu** i **kakoli priilozi** koji jednoznāčno osmišljaju zrečeno. Evo niki po znāčenju:

- za **dopunu** i/oli **potvardiivanje:** *čaviše, dakakor, dakōn* (višeznāčan⁴³), *pače* (kad se govori odrjično!);
- za **pobiiivanje:** *ne, ni, niti;*
- za **pokažiivanje:** *evo, eto, eno;*
- za **izticanje:** *baar, baaren, baš, uprav;*
- za **dvojbu:** *jamačno, valjda;*
- za **neviricu:** *aanci(!), ma baš(?/!);*
- za **suumlju:** *takobože, tobože;*
- za **protiivbu:** *mejutiin, pače;*
- za **izključiivanje:** *sāmo, jediino;*
- za **zaključiivanje:** *dākle; duunkve;*
- za **dopuščenje:** *ipak;*

⁴³“Bārba Mārko, koliko Van je godišq? Dakōn, navaaršenih devedeseet i četire.”

“Ča se govori - kuu velu riibu da su na paanulu čapaali? Dakōn, du su tuna od dvā kvintāla.”

“Duگو vrijeme su mu se nādiiali. I dakōn je dooša.”

i t.d.

Na kraaju, mej “miišani priilozi smiimo uvarstiti i pãri od (zaajedno neprominjivih) riichi kakovi su, recimo: *po novu/novu*, *po stãru (stariinski/stariinjski)*, *svaaku(o) maalo* (količijinski i načijinski), *svaaku toliko* (dobni i načijinski) i još poniki (p. IV.5.).

2. PRIIDLOZI

2.1. O PRIIDLOZIH OBČENITO

Priidlozi su, neprominjive riichi spomoču kojih se označuju oodnosi meju biičmi, stvãrimi oli pojãvimii. Nãjčãšče se odnosu na imenice i njihove zãminice, a redje na broji, priidivi i njihove zãminice. Priidlog klãje praateeču riich va pripadajuuč paadež i tako jednoznanãčno osmišljuje riichenicu - poruku. Za imenovniik i zovniik priidlog ne triiba. Niki priidlozi se slãžu s dvaami (*do*, *o*, *s(a)*, *va*, ...), a niki i s trimi (*meeno*, *u* ...) paadežimi.

2.2. PRIIDLOZI PO PAADEŽIH

Priidlozi (koji se slãžu) **sãmo s rodovniikuun**: *brez* (i uz neodređeni obliik čãšče nego uz glagolsku imenicu), *duuž*, *(i)z*, *iza*, *izmeju*, *kod*, *meesto*, *namisto*, *nãsrid*, *nãkraj*, *nžje* (priidivno-priiložni), *nõse*, *nuutra*, *od*, *(o)kolo*, *poiràj*, *poviš* (*višje* - priidivno-priiložni), *pozãd*, *priko*, *protiv*, *radi* (za svarhu oli nãmiru), *pu(u)t* (za ciilj oli pomicanje), *saz*, *spriid* (za pomicanje), *srid*, *uzduuž*, *vãnka*, *povarh*, *poviš*, *poviše*, *varhu*, *zãd*, *zboog* (za uuzrok), *zdool*, *zgoor*, *znad*, *znutra*, *zpod*, *zpriid/zprid* (samostãlan/nesamostãlan - za mirovãnje), *zvãnka* i t.d.

Priidlozi **sãmo s darovniikuun**: *k(a)*, *unatoč*, *uzparkos*.

Priidlozi **sãmo s tužovniikuun**: *kruz*, *niz*, *uz*, *vaz*.

Priidlozi **sãmo s mestovniikuun**: *pri* (za mirovãnje). *prama* za (pomicanje), *prima* (za oodnos).

Priidlozi **sãmo s pomočniikuun**: *so*. (Piita se *so kiin/čiin*, a odgovãra *s(a)*...))

Priidlozi **sãmo s rodovniikuun oli darovniikuun**: *ciko*, *izim*, *nasuprot*, *osin*.

Priidlozi **sãmo s rodovniikuun oli tužovniikuun**: *do*.

Priidlozi **sãmo s rodovniikuun oli pomočniikuun**: *s(a)*.

Priidlozi **sãmo s tužovniikuun oli mestovniikuun**: *na*, *o*, *po* (za meesto oli zãključak), *va*.

Priidlozi sāmo s tužovniikuun oli pomočniikuun: *mej(u)*, *nad*, *pod*⁴⁴, *prid*.

Priidlozi sāmo s rodovniikuun, darovniikuun oli pomočniikuun: *meenō*, *umisto* (s P. priko priidlogs *s(a)!*).

Priidlozi sāmo s rodovniikuun, tužovniikuun oli mestovniikuun: *u*;

Priidlozi sāmo s rodovniikuun (dobni!), tužovniikuun oli pomočniikuun: *za*, *zā* (*zā* - sāmo T., i spāja se sa zkrāčēnon zāminicon: *zā'se*, *zā'nj* i sl.).

Uzōrak 1. Priidlog *brez* uz neodreēdeni obliik:

Hodili smo dvānaajest uur *brez staati*;

Zdurō je peet dāān *brez jīisti* i *piti*;

Luudoost je poojti taamō *brez znaati* jee li siguro.

Uzōrak 2. Nikolikor ričēnic s višepaadežnimi priidlozimi:

Kalō je svoju vāršu *ciko mojee*.

Ma pogljēdaj kakor *joj* se je *ciko* prikuštō.

Nii bii dooša *niko izim njega*. (*Osīn njega* doošla su još trojica.)

Izim meni, nii *plati nikomu*. (*Osīn meni*, *plati* je još trojici.)

Grin *do moora*.

Brojii je sve *do hiljadu*.

Paala je *s myula* u moore.

S tobōon mi je gušt rabotati.

Ukarcājmo se *na naašu gajetu!*

Na rīivi je biilo čudo sviita.

Očešaali su brood *o brood*.

O njemu san čuu da nii baš prāvi meštar.

Uun je dooša *po nās tekar sutradān*.

A po bardi(i)h se je bii sniig zabeelii.

Sve smo učinili *po zākonu/plānu*.

Sliiv se je zavuuka *va byužu*.

Va toomu selu su sve kuče potloožke.

Uskočili su *mej(u) nās*.

Mej(u) njimi nii nikad biilo kāranja.

Gljēdaj da ne paade *pod brood*.

Pod ziiduun smo nāšli prāznu koneestricu.

Prid njega je stō i muča.

A prid maateron se nii smilo ludoorije činīti.

Uun je dooša *meenō tebe*.

⁴⁴Izniimno i s M. (a ne s P.) kad se ukazuje na mesto (posebice, toponiim), a ne na oodnos: *pod/Pod stabla* $\mapsto$ *pod/Pod stablīmi/satablīih*, *pod/Pod greede* $\mapsto$ *pod/Pod greedaami/greedāh*, *pod skaale* $\mapsto$ *pod skaalami/skaalah* i sl.

Dāli ste ju njemu *meeno njoojzi/njooj*.
 Meteeš (s) grānooŋ - *meeno* (s) *meetloŋ!*?
Umisto riibe nāša je raaka.
 To je reka vaami *umistoo naami*.
Umistoo špugon, staar ju je (s) *kaarpoŋ*.
U tee ovceē je māstno mliiko.
 Ča se to dogōdja *u selu*?
A va/u njigoov posōl se ne pačāj!
 Takor je to biilo za *mooga navigānja*.
 Sve bimo za *njega* učinili.
 Vetrič je hodij za *Suncuun*.

Va žiivu govoru se ka'ikaad čuje i pogrišna uporaba kojega priidloga, nājčāšče, za:

“Ovoo/Too/Onoo san učinij za *tebi* (D.) pomočl.”

Pravilno je:: “Ovoo/Too/Onoo san učinij *da bin ti* pomoga”, oli, “Ovoo/Too/Onoo san učinij *da bi ti* pomooglo.”.

2.3. O PRIIDLOZIH SAZ I VAZ

Va Čakāvščini na harvātskih školjiih i po nikih meestih uz moore postojū dvā prastāra priidloga - *saz* (R.) i *vaz* (T.) - koji se odnosu **sāmo** na (sadāšnje) **sporedne strāne** (jugo, s(z)morac, bura, jaapar⁴⁵ od sviita⁴⁶. Priidlog *saz* ukazuje na položaj oli dohōjanje (*s(a) + (i)z*), a *vaz* (*va + uz*) - na odhōjanje. Kako jih se uporāblja u govoru pokazuje ovooov uuzorak.

Uuzorak 2. Uporaba prastārih priidlogov *saz* i *vaz*, i “novijih” *u*, *s* i *'z* (*iz*) - za glāvne strāne od sviita.

Oni su metaali mriže *saz bure* Māloga Lāgna.

Primaakli smo jin se *saz juga*.

A *saz zmoorca kuče* zreestla nan je *vela smookva*.

Doteka je *saz jāpra*. Bii je *saz'jaapar* (od česa).

Sriča da nii biilo loštriina jerbo smo se muraali daati dvii lancāne *vaz jaapar*.

Biili su se zaveezli pool milje *vaz juga* i surgaali na boljemu loviišču.

⁴⁵Ista imena imāju i veetri s tiih strān.

⁴⁶Puuk je tekār posliŋ usvojij glāvne strāne i njihove i nāzive na (zkrivljenoj) vnetskoj latjinsčini: levaanat (oli levōnt), pulenat (oli puliint, **ne** “puleent”!, R. puliinta - u obā slučaja, ča se slāže s Jakubinskij-Meyerovim pravilun bo zād “n” više ne stojij “a”), tarmuntāna i loōstar. ;Ali, nīkad uz njiih nii klāvō prastāre priidloge *saz* i *vaz*. Uz njiih se uporābljaju priidlozi (*i*)z (za dohōjanje) oli *s* (za mirovōnje) i *u* (oli, iznimno *va*) (za odhōjanje). (Ovo dokazuje da su Harvāti obitāvaali u Velomu Rātu i na Dugomu Otoku mnozih stoljee/prija “paarve vnetške uprave”.)

Toov bračič van je *s pulinta* Barščaka.
 Neveera je doošla 'z *pulinta*. ;
 Njihove mästline su *s tarmuntane* naašega taarsja.
 Zateka se je prama naami praavo 'z *tarmuntane*.
 Voz'te pomaalo *u levanat* da nas moore maanje p(r)oliiva!
 Veruunski školjič ti je *s levonta* (od) Tānkoga.
 Bii san se dō zeeru *u loostar* pā mi je parangāl bolje pō.
 A unda je nāglo udrii vetar 'z *lootra*.

Pridodājmo da danāšnje “Vozi na buru!” (oli nālik toomu) ne odkriiva puuše li bura. Po “stariinjski”, too bi značilo (i) da bura puuše, a ako bura ne puuše, reeklo bi se “Vozi vaz buru!”.

2.4. PRIILOŽNI PRIIDLOZI

Priilozi koji sluužu i ko priidlozi: (svi upućuju na R.) jesu ovi: *blizu*, *poslin*, *prija*, *nižje*, *višje*, *poviš*.

Uuzorak 3. (Razlikovanje priiložnoga priidloga od istoga priiloga)
 Biili smo *blizu*. - Biili smo *blizu* vaaše criikve.
 Dooša san *poslin*. - Dooša san *poslin* tebe i njega.
Prija je biila bolja lovinja. - *Prija* posla paričaj alāt.
 Lega je maalo *nižje*. - *Nižje* ograde je podaanak.
 Išo se je još *višje*. - Na varšku od glavice *višje* sela je veli kriiž.
 Uzdiga se je uun ohohoo *poviš*. - Kvadar je visi *poviš* kučete.

3. VEEZNICI

Veeznici su neprominjive riječi koje povezuju dvii riječi ili dvii ričenice. Kakor veeznici moru sluužiti i riječi ke su, po sebi, od druge varstee (priilozi i oodnosne zāminice) ili više riječi.

Veeznici (i sāmō veeznici) su: *i*, *pā*, *ter*, *ni*, *niti*, *a*, *ali*, *nego/nego*, *nu*, *oli*, *da*, *dok*, *jerbo* (*jer*, *bo*), *ako*, *mada*, *makār*, *prinda* (i *prenda*), *iako*, *kakoli*.

Priilozi koji sluužu i kakor veeznici: *dākle*, *duunkve*, *di*, *kade(r)*, *kuder*, *kudeej*, *kaamo*, *odookle*, *zdookle*, *kaad(a)*, *odkaad(a)*, *odkako(r)*, *kakor*, *dookle*, *sāmo*, *vec/i* t.d.

Oodnosne zāminice ke sluužu i kakor veeznici: *kii* (*kā*, *koo*), *ča*, *koji* (*-a*, *-e*), *čigoov* (*-a*, *-o*), *kakoov* (*-a*, *-o*), *koliik/koliki* (*-a*, *-o*) ...

Više riječi ke sluužu i kakor veeznici: *buduuč* *da*, *neton* *ča*, *tek(ar)* *ča*, *ko da*, *koliko(r)* *god*, *kako(r)* *god*, *ako i*, *umisto da*, *osin da*, *osin ča*, *sāmo da*, *sāmo ča*, *zāto ča* i t.d.

Uuzorak 1. (Nikolikor ričenic s raznovarstnimi veeznici.)
 Proviivaali smo ga išaati: *ter* ovako *ter* onako, *ali* *nikako* nii'smo moogli.

Too nan se stālno dogōdja *jerbo* svaaki put maalo zakāsnimo *i* nāvrime ne zapaašemo, *pā* nan *veča* rība pobiigne.

Uun je staavi *veli* laaci *da* se dobro *vidi* *kade* je kalō vaarše.

I jā bin to bii *odmaḥ* učiinii, *sāmo* ča nii'sōn umii (znō *kako*).

Tako je paametno govori, *ko da* je sve skule prooša.

4. UZKLICI

Uzklici su neprominjive riči spomoču kojiih se nājsažetije (nājkrače) izriče ono ča se čuti, kakovo je razpoloženje, kako se doživljava (za njih govorimo i da su **uzvici**) oli potiče, kako se oponošaju zvuuci u prirodi oli sl.

Takor se moru čuti: *ah, ahaa, ajde, ajme, ajme, ala, au, auu, baar-baar, bravo, brr, buč, bum, cap, cup, dum, ee, eh, eej, evala, gu-gu, heej, hmm, hop, ih, iju ijujuu, iš, joo, jooh, juu, kuku, mis-mis, mljac, mujs, oo, ohoo, ooj, op, opa, opalaa, pii, pii-pii, pljas, pljus, prr, tres, uu, uf, uh, zum* i t.d.

Podrobnije, ako se čuti

- **bool**: *ajme!, aooj!, au!, uuh!*;
 - **strāh**: *ajme!, juu!, a-a-a!, o-o-o!*;
 - **studen**: *brr!*;
 - **zgrōžanje**: *u-u-u!*;
 - **suumlju**: *ee?, hmm?, ma baš!*;
 - **priznānje**: *evala!*;
 - **diivljeenje**: *bravo!*;
 - **užiitāk**: *umm!*;
 - **raadost** (p. razpoloženje - veseloot)⁴⁷;
 - **žaalost** (p. razpoloženje - snuūždenoot)⁴⁸
- i t.d. Nadaalje, za **razpoloženje**:
- **jaadanje**: *jooh!, kuku!, oh!*;
 - **veseloot**: *juhuu!, ijujuu!, opalaa!*;
 - **snūūždenoot**: *ah!, eh!*;
 - **dosadu**: *uf!*;
 - **iznenadeenje**: *auu!, oo!, ohoo!, opa!*;
 - **priikor**: *ej!, op!* i t.d.

Pā unda, za

- **poticanje**: *ajde!, ala!*;
- **doživljanje**: *eej!, heej!, mis-mis!, pii-pii!, oo!, ooj!*;

⁴⁷Raadost je duhovno stānje, a zvanjski su joj pokāzaatelji razdrāganoost i/oli veseelje.

⁴⁸Žaalost je duhovno stānje, a zvanjski su joj pokāzaatelji snuūždenoot i/oli tuuga.

- **oponôšanje**: *buc!, bum!, cup!, dum!, hop!, mljac!, pljus!, zum!*
i t.d.

5. TRUUNKICE

Truunkice (oli **čestice**, po lat. **partiikule**) su neprominjive riči ke sluužu sâmo za oblikovânje i prioblikovânje pri sročbi (ričeničnoj tvorbi). Nike od njih moru biti samostâlne - too su **ričce**, a nike nii'su samostâlne - too su **prâve** truunkice oli **freegulice**.

Evo nikih: *baar, baaren, baš, čaviše, da, dakakor, dapače, dâkle, duunkve, evo, eto, eno, god, ipak, jamačno, jedino, li, ma, mejutiin, naprotiv, ne, ni, nu, pače, put (puu)ta/-i, sâmo, se, takobože, tobože, uprav, valjda, zâr (i ča) i t.d.*

Podrobnije,

- **ričce**: *baaren, baš, da, dakakor, dâkle, dapače, duunkve, evo/evo, eto/eto, eno/eno, ipak, jamačno, jedino, mejutiin, naprotiv, ne, neka, nu, sâmo, takobože, tobože, uprav, valjda i t.d.;*

- **freegulice**: *baar, god, ipak, li, ma, ni, nu, pače, put/puuti, se, zâr i t.d.*

Kad se upozoruje na nič ča je bliizu govoritelju oli u svezi s njim, reće se *evo*, ako je bliizu sugovorniku oli u svezi s njim - *eto*, a ako je podalje od oba oli njima svezee s njima, reće se *eno*.

Freegulica *god* dohodi uz oobče zâminice i iztiče da se rečeno odnosi na svaaku osobu, stvâr oli pojâv va skupini o kojoj se govori.

Freegulica *put* (*puta, puti*) dohodi uz priidivi, reedni broji i pokazne zâminice.

Freegulice *li* i *zâr* (*ča*) i *zâr* (*ča*) *ne* zaajedno sluužu sâmo va upitnih ričenicah, a freegulica *ne* - sâmo va onih odričnih.

Ričca *dapače* sluuži za potvrdjivanje oli dopunjivanje, a ričca *naprotiv* za odriicanje oli protjivbu.

Ričca *pače* sluuži za potvrdjivanje oli dopunjivanje pri odriicanju oli protjivbi.

Ričca *neka* sluuži za izriicanje zapovidnoga načina va trećemu licu oli (samostâlno) za neprotjivbu.

Truunkica *se* (kad **ne** dohodi od zâminice *sebe!*) je freegulica koja sluuži za tvorbu neprâvih povratnih glagolov i nikih tarpnih obliikooov.

Uzozak 1. Nikolikor ričenic s truunkicami.

Evo nâs, *eto* vâs, a *eno* i njih!

Več san ti *više* *puti* reka, a saad ti *zâdnji* *put* govorn: *Sâmo* dvâ *puta* smo zapucali.

Vidiš *li* ča se čini? *Zâr/Ča* *ne* *vidiš*? *Ne* *vidin*.

Pozaali smo sve *žito*, *Dapače*, i sve snooplje smo na guuvno odneesli.

Nii's_õn mu n_ikad zlo u_či_ni. *Naprotiv*, pomoga san mu kagod san moga/moga.

Nii te biilo doma - *pač*e, ni u selu.

Uun *ne*ka doojde rãditi čiin prizdraavi, a tii *øš* ostaati brez posla.

*Ne*ka *øu*!

Una *se* smiijee kakor/kakoli š_iimija.

.

IV. RIČOTVORBA

1. O TVORBI NOVIH RIČI OBČENITO

Va delu I. (3. i 4.) i delu II. razmotrili smo promine va ričih koje nii'su miinjaale njihovā znāčeenja. Nu, dakakor, postojū i takove promine po kojih riči dobijaju nova znāčeenja. Bolje rečeno, po takovih prominah se od postojećih ("stāarih") riči dobijaju - tvoruu nove. Zāto se sve njih zaajedno imenuje kakor **ričotvorbu**. Po ričotvorbi dobijamo:

$mlā(ā)d \mapsto mlad-ic/, mlaad-ež, stā(ā)r \mapsto staar-ac, igra \mapsto igr-āč, nooc/ \mapsto noc/ište, vlās \mapsto vlas-aat, seed \mapsto seed-ast$ i t.d.;

biistro-ok(i), golo-glāv, ruko-pis, pali-kuča, samo-kres, sudo-per, Zvonimir, Bogu-mil i t.d.;

brez-paametnjak, do-skočiti, na-loviti, o-pelaati, po-glāvlje, pod-kuk, pri-zid, prij(a)-govor, u-ništitī, zā-zubac i t.d.

Kad se sve harvātske riči podrobno prouuču, odkriiva se da postojū nīke riči kojih se postaanak ne more ustanoviti ōli razjāsniiti. Une su takove kakove jesu - sa znāčeenjimi koja imāju. Za njih govorimo da su **osnoovne ōli netvorbene** riči. Une se, dākle, ne moru razstaaviti na jednostavnije (krače) riči. Evo nikolikor takovih:

ako, na, se, prija, poslin, caarn(i), žuut(i), jā, tii, mooj, njigoov, brood, žena, bardo, piti, pivati, staati, teč i t.d.

Pri toomu, za netvorbene riči daržiimo i une kojih je jedōn deel neobjašnjiv, a drugi je objašnjiivi dodātaak na kraaju ōli početku riči, ali je sām zā'se brez znāčeenja. Takove su *glomaz-an, jās-an, prāz-ōn, raz-govet-an* (ali, *raz-go-vid-an!*), *na-apa* i t.d.

Ono ča se odmah zapāža je da se ričotvorba ostvaruje na trii načina:

- **dometbon**: dodāvanjun na krāj od netvorbene riči ōli njeezina korena (ōli osnove) nāstāāvka (**dometka**, po lat. "sufiksa") koji nii rič; dobijena rič se zove **navarnjenica** ōli **izvedenica**;
- **sveziitbon**: spōjanjun dviih ōli više netvorbēnih ōli tvorbenih riči; dobijena rič se zove **složenica**;
- **pridmetbon**: dodāvanjun na početaak od riči **pridmetka** (po lat. "prefiksa") koji je priidlog ōli, redje, priilog; dobijena rič se zove **uvarnjenica** ōli **navedenica**.

Saada čemo svaaki načiin napoose (i dobijene riči) maalo podrobnije razmotriti.

1.1. DOMETBA I NAVARNJENICE

Na koren ōli osnovu **domeču** se ovi **tvorbeni nastāvci (dometci)**: *-(a)c, -ak, -(a)n, -ast, -(a)at, -av, -āc, -āč, -āk, -(ā)n, -ānt, -ār, -āst, -(ā)š, -āv, -caat/cāt, -čina, -da, -en, -(e)er, -(e)era, -ešina, -et, -eta,*

-etâk, -(e)ev, -ica, -ic/, -im, -iik, -in, -iin, -ina, -(i)ir, -(i)iv, -jâk, -je, -ka, kii, -lo/lica, -ljâst, -ljiiv, -naat, -nica, -niik, -nja, -njâk, -nje, -nji, -(ô)ôn, -oč, -oro, -(o)ost, -oš, -ot, -ov, -ski, -telj, -(a-, â-, e-, i-, ô-, o-, u-)ti, -uc, -uun, -uurda,, -urina, -ušina (i još niki koji se vele reedko uporâbljaju).

Triba znaati da se svaaki nâstaavak ne domeče svaakoj netvorbenoj riiči, čak ni svaakoj varsti od riiči. K toomu, jedni su nastâvci plodniji (-âč, -âst) od drugih (-ân, -naat), a niki su vele reedki i pomaalo nestaaaju (-en, -(e)er, oč, -oš, -ot). Biitno je da **nâstaavak određuje**, nâčeelno (iznimke su reedke: -an, -ân, -âk), **varstu** (od riiči) dobijene **navarnjenice**. Takor su dometci:

imeniışki⁴⁹: -(a)c, -ak, -âc, -âč, -âk, -(â)n, -ânt, -âr, -(â)š, -čina, -da, -en, -(e)er, (e)era,, -ešina, -et, -eta, -e(e)tâk, -etina, -ica, -ic/, -iik, -im, -iin, -ina, -(i)ir, -(i)iš, (n)jâk, -je, -ka, -lo/lica, -nica, -ni(i)k, -nja, -njâk, -nje, -oč, -oro, -(o)ost, -oš, -ot, -telj, -tina, -uc, -uun, -uurda, -urina, -ušina;

priidivni: (a)n, -ast, .(a)at, -av, -(â)n, -âst, -âv, -caat/cât, -(e)ev, -in, -(i)iv, -ji(i), -kii, -ljâst, -ljiiv, -naat, -nji, -(ô)ôn, -ov, -ski;

glagolski: -(a-, â-, e-, i-, ô-, o-, u-)ti (i -ac, -âč, -âr, -telj ...);

broojni: -âk, -(n)jâk.

Uuzorak 1. (nikolikor navaarnjenih imenic)

stâr ↦ stâar-ac, stâv ↦ stâav-ak, zuub ↦ zub-âc ≠ zuub-ââc, igr-a ↦ igr-âč, peet ↦ peet-âk, suur ↦ sur-ân, luudar ↦ ludr-ânt, trâv-a ↦ trav-âr, krun-a ↦ krun-âš, liin ↦ lin-čina, prâv ↦ prâv-da, paarst ↦ paarst-en, miin-a ↦ min-eer, saak-a ↦ sak-eera, glâv-a ↦ glav-ešina, saak ↦ sak-et, buunb-a ↦ bun-eta, haalj-a ↦ halj-eetâk, kraav-a ↦ krav-etina, haalj-a ↦ haalj-ica, mlâd ↦ mlad-ic/, mâtlin-a ↦ mastlin-iik, braat ↦ braat-im, baal-a, bal-iin, traata ↦ traat-ina, poošta ↦ pošt-iir, sitam ↦ sitn-iiš, papren ↦ papren-jâk, klâs ↦ klâs-je, Solin-e ↦ solin-ka, beeli ↦ beli-lo, kosi-ti ↦ kosi-lo/lica, mis-a ↦ mis-nica, puut ↦ puut-nik, lovi-ti ↦ lovi-nja, mrâvi ↦ mravi-njâk, braa-ti ↦ brô-nje, zâd ↦ zâd-nji, glâv-a ↦ glav-oč, deset ↦ deset-oro, kruut ↦ kruut-ost, puust ↦ puust-oš, kaarp-a ↦ karp-ot, glâv-a ↦ glav-uurda/-urina, per-o ↦ per-ušina.

Uuzorak 2. (nikolikor navaarnjenih priidivov)

miir ↦ miir-an, kuunkul-a ↦ kuunkul-ast, moč-a ↦ moč-aat, goob-a ↦ goob-av, praat-ti ↦ pr-ân, sviil-a ↦ sviil-âst, karv ↦ karv-âv,

⁴⁹Dometci -ac, -âč, -âr, -telj, ... dohodu i na glagolsku osnovu; -ac često (ne

uvik) označuje tarpitelja glagolske radnje (skop-ac), a -âč, -âr i -telj (skopi-telj) : varšitelja.

ceel(-i) ↦ cel-caat, sām ↦ sam-caat, kuunōc ↦ kuunč-eev, smookv-a ↦ smookv-in, žgalost ↦ žalost-iiiv, Boog ↦ boož-ji, tica ↦ tič-jii, knjiig-a ↦ knjiž-kii, zteeg-nu-ti ↦ zteg-ljiiiv/zteg-ljāst (“nj” ↦ “lj”), per-o ↦ per-naat, gor-i ↦ goor-nji, žāj ↦ žāj-ōōn, Šimaat ↦ Šimaat-ov, mōore ↦ mōor-ski.

Pri dometbi, i ričotvorbi obče_nito, nastuupaju sve mogu_uće glasovne promine ča smo jih opiisaali va I. deelu (3.1. - 3.6.). Z_āto nastāvci “-čiq”, “-ečak”, “-iqāk” (i još niki) ne daržiimo za tvorbeni jerbo nastāaju po prominah od onijh tvorbenih koji sadaržu_u “c” oli “q” oli “k” oli “t” (i sl.):

staara-ac ↦ star-č-ic/, brāk ↦ bra-č-ic/, kāmik/kamik ↦ kami-č-ic/, (po)pe-q/i ↦ pope-č-ak, pra-a-ti ↦ perii-q/āk i t.d.

1.2. SVEZIITBA I SLOŽENICE

Sveziitba je spōjanje dviih oli više (netvorbenih oli tvorbenih) riichi tako da nastāane nova riich - **složeniica**.

Pri toomu, od zādnje riichi (a ne reedko i od paarve), čōsto, ostaane sāmō koren, a domeče se nāstaavak. U sveziitbi se, nāčeelno, pomāžemo “spoojnimi samog_lāsnicimi”. Nājčāšče je to -o(o)- (kad je paarva riich imeniica oli priidiv), redje i -i- (kad je paarva riich glagol), -e- oli -u-, a kaa god je sveziitba “čiista” - brez “spoojnika”.

Uuzorak. 1. (nikolikor složenijc spmoč_u -o(o)-)

Boog + bojazan ↦ bog-o-bojazan = bogobojazan;
Caarna + Gora ↦ Ca(a)rn o-gor-āc = Carnogorāc;
čast + hleepiti ↦ čast-o-hlepan = častohlepan;
glād + moriti ↦ glad-o-mor = gladomor;
koosti(i) + boliti ↦ kost-o bol-ja = kostbolja;
rood + ljuubiti ↦ rod-o-ljub = rodoljub;
strāh + poštovānje ↦ strah-o-poštovānje = strahopoštovānje;
voda + piti ↦ vod-o-pija = vodopija;
ziima + groziti se ↦ zim.o-grozan = zimogrozan;
gola + glāva ↦ gol-oo-glav = golooglav;
liiva + noga ↦ liv-o-nog = livonog;
prāzna + ruuka ↦ prāzn-o-ruuk = prāznoruuk;
slaabo + viiti ↦ slab-o-vidan = slabovidan;
sviitlo + mōodro ↦ sviitl-o-moodro = sviitlomōodro.

Uuzorak. 2. (nikolikor složenijc spmoč_u -i-)

kuučiti + gaara ↦ kuč-i-gaara = kučigaara;
nazvaati + meštar ↦ nazov-i-meštar = nazovimeštar (i druge ovooj nālik;
plaaakati + braat ↦ plaač-i-braat = plaačibraat;
razsipati + kuča ↦ razsp-i-kuča = razspikuča;

$stričl + reep \mapsto striz-i-reep = strizireep$;
 $vartiti + reep \mapsto vart-i-reep = vartireep$;
 $zgubiti + dān \mapsto zgub-i-dān = zgubidān$;
 $zvoniti + miir \mapsto zvon-i-miir = Zvonimiir$.

Uzōrak. 3. (nikolikor složenijc spmočl -e- oli -u-)
 $kučl + vlāstnik \mapsto kuč-e-vlāstnik = kučevlāstnik$;
 $oči + viiti \mapsto oč-e-viidāc = očeviidāc$;
 $pool + sestra \mapsto pol-u-sestra = polusestra$ (i druge ovooj nālik);
 $protiv + zākonit \mapsto prot-u-zākonit = protuzākonit$ (i druge ovooj nālik).

Uzōrak. 4. (nikolikor složenijc brez “spoojnika”)
 $carlj(v)en + kapica \mapsto carlj(v)enkapica$;
 $parditi + guuz/guzica \mapsto pardiguuz/pardiguzica$;
 $stā(ā)ri + grād \mapsto Stārigrād$ (ali, $Stā(ā)ri Grād$);
 $stoo + godišnjāk \mapsto stoogodišnjāk$;
 $zelen + boor \mapsto Zelenboor$;
 $ziim-a + zelen \mapsto zimzelen$.

1.3. PRIDMETBA I UVARNJENICE

Kakor smo več reekli, **pridmetba** je takova tvorba novih riči po kojooj se dodāvanjun **pridmetka** (po lat. prefiksa, koji jee **riič** - priidlog oli, redje, priilog) na počeeťāk od riči dobija nova rič - **uvarnjenica** oli **navedenica**. Pri toomu se, ne reedko, na krāj domečl i koji od nastāvkov.

Uzōrak. 1. (nikolikor uvarnjenijc spomočl priidlogov)
 $brez + paamet-an \mapsto brezpaamet-an$;
 $do + hoditi \mapsto dohoditi$;
 $na + puniti \mapsto napuniti$;
 $nad + biskup \mapsto nadbiskup$;
 $ne + delo \mapsto nedelo$;
 $o + pečl (se) \mapsto opečl (se)$;
 $od + marznuti (se) \mapsto odmarznuti (se)$;
 $raz + žāriti (se) \mapsto razžāriti (se)$;
 $s + brooj (brojiti) \mapsto sbrooj (sbrojiti)$;
 $za + kasniti (kašnjeenje) \mapsto zakasniti (zakašnjeenje)$;
 $za + pečl (-ak) \mapsto zapečl (zāpečlāk)$.

Uzōrak. 2. (nikolikor uvarnjenijc spomočl priilogov)
 $krātko + traaj-ān \mapsto krātkotraajan$;
 $maalo + doob-an \mapsto maalodoban$;
 $pool + nooč(dān/dne) \mapsto poolnooč(pooldan / pooldne)$;
 $posli + pooldne \mapsto poslipooldne$;
 $raano + rood-na \mapsto raanoroodna$;
 $sāmo + glās-nik \mapsto samoglās-nik$.

2. TVORBA NOVĪIH IMENIC

Imenice se moru tvoriti domētbōn, pridmētbōn i svezīitbōn. Meĵ njini je nājvažnija domētbā jerbō se spomočū njeē tvorī vela večīnā novīih imenīc. Tvorbu novīih imenīc čēmō podrobnije razložīti gljeede njihovīh znāčēenj.

Svaaka lĵudskā osoba je oli mužkooga oli žinskooga spoolā. to vriidi i za večīnu od beštij, a proširuje se, donekle, i na ostāli životīijnjski sviit. Va jazīku se razlikovānje njihovīh imenīc očituje spomočū sloovnoga roda (p. I.4.2.1.) - mužkooga i žinskooga. S druge strānee, množtvo je imenīc za stvāri, pojavi (i nika biičā neodreēdenoga spoolā) koje su oli mužkooga oli žinskooga sloovnoga roda. Rāzlozi se moru dokuučiti, ali ovde o njimi nee čēmō razglābaati. Za ostāla biičā, pojavi i stvāri se va jazīku, nāčēelno, sluužimo imenīcami sreednjega (po lat. neutrālnoĵa) sloovnoga roda. Ipak, postōju i nīke imenice (navarnjenīce) ke su mužkooga i žinskooga roda oli mužkooga i sreednjega roda.

2.1. TVORBA OSOBNĪIH IMENIC

Ovde čēmō razvarstaati tvorbu osonbnīih navarnjenīic (za prāve osobe) po rodīh

2.1.1. Tvorba osobnīih imenīc mužkooga roda

Paarvo čēmō popiisaati nastāvci (dometci) spomočū kojiīh se tvoruu navarnjenīce za **varšītelja** (koji put i **tarpītelja**) glagolskeē rādnjee: to povlāči da se pripadaĵuučē navarnjenīce dobīīĵaju sāmō od glagolov. Nu, mīi čēmō to prošīirīti i na imenice - za stvāri koje varšītelj izrađuje (oli mu je nājvažnīji posōl s njimi poveezan), a i na priīdivi - za nāđīimci i nīkā druga znāčēenĵa - kad se ne rādi o varšītelju keē rādnjee. Dakakor, nāĵvīše se takovīh navarnjenīic dobīīĵa od glagolov, a nič maanje od imenīc i priīdivov. Nastāvci su ovī:

-(a)c, -ar, -an, -āc, -āč -āk, -ānt, -ār, -āš, -(ā)do, -(a)duur, -e, -e(e)r, -īč/, -īir, -īša, -īšt, -ĵāk, -ĵeer, -lac, -lāc, -liĵa, -lo, -(lĵiv)ac, -n(e)er, -ni, -niik, -nik, -ō(ā)n, -onĵa, -telj i uun.

Podrobnije, za ovu svarhu, nastāvci *-āč, -īša, -lac, -lo i telj* se domečū sāmō na glagoli, *-āš, -īčar, -īir, -īšt, -ĵeer, -liĵa i -ni* - sāmō na imenice, a ostāli - na glagoli, imenice i priīdivi (za priīdivi su nāĵplodnīji *-(a)c i -āc*). Dakakor da nīki od tiīh nastāvkov (*-an, -īč/, -ni . . .*) sluužu za tvorbu i drugīh varst od rīīči - o toomu kad too doojde na reed.

Ako je u nāstāāvku “ā”, “ō” oli biīlo kojiī dugi samoglāsniĵ, težīinski slog je zādnji (na njemu). Jazīk pokazuje da svi nastāvci niī’su, ni pribliīžno, jednako ploodni - kakor čēmō viīti na ovoomu uuzorku.

Uuzorak 1. Nikolīkor navarnjenīic mužkooga roda za **varšītelja** (od glagolov oli imenīc).

(a) **Glagolske** na

- ar**: *klesar, kuhar, pekar, ribar* (i imeniška - ali postoji i glagol *ribati* = loviti ribe), *tesar*;
- ac**: *klapac, koosac, loovac, proosac, suudac*;
- ac**:: *brijac, cartac, čistac, čitac, igrac, klizac, kovac, kušac, livac, mazac, mirac, nosac, pivac, svirac, tumac, vogac, vozac*;
- ar**: *čuvár, likár, pisár, slagár, zidár, zvonár*;
- duur**: *beštimaður, fumaður, kantaður, štimaður*;
- lac**: *kuudilac, praatilac, ronilac/, vârilac*;
- lac**: *-tkâlâac* (i *tkuunac*), *znâlâac*;
- ni(i)k**: *pomočnik, propovidnik, trudbenik, tuženik, useljenik, zagovornik, mučenik* (za tarpitelja glagolske radnje);
- telj**: *branitelj, delitelj, hranitelj, iztražitelj, krotitelj, mučitelj, naučitelj, spasitelj, služitelj, Stvoritelj, učitelj, voditelj*;
- uun**: *maranguun, viščuun*.

(b) **Imeniške** na

- ar**: *kravar, školjar, svekar* (od "ista kaarv"?) *šumar*;
- ant**: *kumandant, muzikant, provijant, trafikant*;
- ar**: *apotekar, bačvár, čelár, glavár, kipár, klobučár, ključár, mesár, mlikár, notár, postolár, sanbun(j)ár, svičár, urár, vartlár, zubár*;
- áš**: *birtáš, pljačkáš, rakijš*;
- (a)**duur**: *fangaður* (i stvár) - *jaružalo*), *škacaður, vogaður* (i *vogac*), *zogaður*;
- iir**: *kumandiir, kuriir, oficiir, poštiir*;
- išt**: *fugišt, makiništ, telegrafišt*;
- jeer**: *kamarjeer, patroljeer, timunjeer*;
- lija**: *osmanlija, zanatlija*;
- nik**: *korištnik, naučnik, nasilnik, pukovnik, žuupnik*;
- on**: *baleton, čaratô(â)n, kapelon, kapitôn, sakarstôn*.

Uzorak 2. Nikolikor navarnjenic mužkooga roda za **nadiimci oli druga značeenja**.

(a) **Glagolske** na

- (**lji**, -**v**)/-**ac**: *dragovac, klapac, klapavac, kradljivac, lajavac, lažljivac, sasaavac, starčavac, štoortavac, vaaravac*;
- (**an**, -**ac**, -**ant**, -**do**, -**duur**, -**ic/** -**iša**, -**lac**, -**lo**, -**ni(i)k**, -**onja**, -**uun**)
- **razne**: *zvekan, znâlâac, privarant, krepâdo, beštimaður, svižljic/ radiša, mislilac, blebetaalo, smeetaalo, šuuljaalo, poduzeetnik, utopljenik, pardonja, fločuun* i t.d.

(b) **Imeniške** na

- (**ani**, -**ak**, -**áš**, -**čar**, -**evic/** -**ic/** -**jani**, -**jâk**, -**jeer**, -**lija**, -**ni(i)k**, -**on**, -**onja**, -**uun**) - **razne**: *izaani viišaani, pustinjâk, zemljâk, komedijâš, keemičar, striičevic/ mulačani* ("tj $\mapsto$ q"), *imenjâk, paržunjeer, zanatlija*,

kopljaniik, vojniik, znānstveniik, nebeesnik, podzeemnik, muljōn, vlasōn, glāvōnja, škalōnja, štriguun i t.d.

(c) **Priidivne** (nikolikor navarnjeniiic i složeniic) na

-(a)c: *čēlavac, gubavac, kriivac, mlaadac, mudraac, staarac/staarac, strahljivac; šiljubovaac, debelokožaac, ženomarzaac;*

-ā(ā)c: *sweetāc, sliipāc, sāmāāc, znānāāc; istinoljuubāc, dugonoosāc, kostoloomāc, poslodōvāc, žutokljuunāc;*

-āk/-jāk:: *bedāk, čudāk, livāk, dešnjāk, luđāk, samotnjāk, slobodnjāk, smetenjāk, smušenjāk, veseljāk;*

(-an, -ān, -do, -e, -ōn, -o, -uun) - rāzne: *blesan, surān, teštādo, cviile, belōn, fuurbo, šoordo, šporkačūun, štriguun* i t.d.

(d) **Brojne**

Nastāvci su: -āc, -āš i -nik. Navodimo nikolikor počōtnih:

dvoojāc, troojāc, četveerāc, parvāš, drugāš, trečāš, deseetnik, stotnik, tisučnik i t.d.

2.1.2. Tvorba osobnih imenica žinskooga roda

Osobne imenice žinskooga roda se, nājčāšče, tvoruu od odgovārajuuđih imenica mužkooga roda tako da jin se na koreni dodāju nastāvci -a, -ica, -(k)inja i -ka. Evo nikih:

-a: *bleenta, hunta, kuuma, munjela, musa, muta, neputa, paastorka, rica, svekaarva, viščā, vnuka* i t.d.;

-ica: *bolestnica, cesarica, čistunica, čobanica/čobaanica, domačica, gospodarica, hraniteljica, kraljica, lažljivica, lipotica, mučenica, musavica, mutavica, nositeljica, odgajateljica, pastirica, paatnica, rodica, staarica, strahljivica, torbarica, učiteljica, vaaravica, vartlarica, žiteljica/žiteljica* i t.d.;

-(k)inja: *junakinja, mulatkinja* (≠ nulica), *parvakinja, prosjakinja, robinja, služkinja, sudkinja, težakinja, vlahinja/vlahinja* i t.d.;

-ka: *boolničarka, karščanka, meščanka, muslimanka, seljanka, tujiinka, uličarka, viščuunka, vlasanka, vlasatka* (od priidiva), *žudiijka* i t.d.

Imenice za žinske osobe tvoruu se, dakakor, i neodvisno (ali maanje ploodno) od imenica za mužke osobe. Nastāvci za navarnjenice su -aāča, -aara, -(n)ica, -(k)inja, -ulja i -uša. Takove su:

-aāča: *nariikaača, priliivaača, šupljaača, udavaača* i t.d.;

-aara: *gataara, vračaaara* i t.d.;

-(n)ica: *krasotica, kučanica, lipotica, maarkavica, radostnica, žalostnica* i t.d.;

-(k)inja: *dvorkinja, (ne)rodkinja, parmakinja* (ovca), *strānkinja* i t.d.;

-ulja (sve pogardnice): *oblizulja, plazulja, pobigulja, smuculja, šporkulja* i t.d.;

-uša: *blebetuša, diveruša, divljakuša, namiguša, reduša, poletuša, soldatuša* i t.d.

2.1.3. Tvorba osobnih imenic sreednjega roda

Navarnjenice sreednjega roda su vele reedke. Nastaavak je -če. Triba naglasiti da va njimi “č” zpriid “e” **ne** dohodi od “c” oli “k” (po I.3.3.5.), kakor je to slučaj u Štokāvšćni! (U Čakāvšćni **ne** postojū, u **imenovniiku**, imenice “biguunče”, “divoojče”, “meziimče”, “mladuunče”, “moomče”, “pastorče”, “vnuče” i sl., a takor ni “ciganče”, “čobanče”, “pastiirče”, “sarbče”, “sviinjče” i sl.)

-če: *kuumče, nāhodče, sirotče* ...

2.1.4. Tvorba osobnih imenic neodređenoga roda

Rādi se o navarnjenicah ke moru popriimiti mužkii i žinskii rood oli mužkii i sreednji rood. Za mužkii i žinskii rood nastaavak je -ica, a za mužkii i sreednji rood -lo. S nastaavkun -lo moru označiivaati mužkuu i žinskuu osobu.

-ica: *izdajica, poturica, pomorica, pridošlica, udvorica, ulizica* i t.d.;

-lo: *grintalo, maazalo, starčalo, šuuljaalo, šuškalō, zabādaalo, zanoviitaalo, zpaadalo* i t.d.

2.1.5. Tvorba osobnih imenic za žiitelji

Nāzivi za žiitelji - pribiivatelji po meestih, kraajih, zemljāh oli daržaavah (**ki nii’su pribivaliisću dāli ime po sebi!**) tvorū se kakor navarnjenice s ovimi nastāvcimi:

mužkii rood (jed./množ.): -ac/-ci, -(a)anac/-ānci, -(ij, lj)ani/-(ij, lj)ane, -(j)āk/-(j)āci, -čani/-čane, -eež/-eeži, -iin/-iini (i -at/-ati, -lija/-lije - usvojeno!);

žinskii rood: -(a, ā)nka, -čanka, -čka, -ežica, , -iinka, -jka, -ka, -kinja, -nica (va množ. je vaavik -e).

Ako se vodi račuuna o tvorbi žinskih imenic od onih mužkooga roda (p. 2.1.2.), unda je brooj žinskih nastāvkov biitno maanji.

Takor dobijamo (dopustivi pari):

-ac/-ka: *barbinjac/barbiinjka, setrunjac/sestruunjka, slavoonac/slavoonka, Indiijac/Indiijka, Austrālac/Austrālka* i t.d.;

-ac/-kinja: *Dānac/Dānkinja, Fiinac, Fiinkinja* i t.d.;

-(a)anac/(-anica, -ānka: *afrikaanac/afrikanica* (i *afrikānka*), *Belgijaanac/Belgijānka*, *Sarbiijaanac/Sarbiijānka*, *Merikaanac/Merikanica* (i *Merikānka*), *Talijaanac/Talijanica* (i *Talijānka*) i t.d.;

-ani/-ānka: *liičaani/liičānka, beečāani/beečānka, mitrovčāani/mitrovčānka* (“c ↦ č”), *iščāani/iščānka* (“st ↦ šć”) i t.d.;

-(j)ani/-ka: *vel’aarčani/vel’aartka* (“tj ↦ đ”), *sāvrani/saavarka, pāžaani/pāžka* (“g ↦ ž”; i *pāžkinja*), *preečāani/preeška* (“čk ↦ šk”), *zemuniičāani/zemuniiška* (“k ↦ č” i “čk ↦ šk”) i t.d.;

-(i)jani/-j(a,â)nka: *poljani/poljanka, solinjani/solinka, splicani/splicanka* (“tj $\mapsto$ q”), *austrijani/austrijanka, istrijani/istrijanka, puližani/puližanka* (“(i)j $\mapsto$ (i)ž”) i t.d.;

-jani/-jka: *sâljaani/sâljka, kâljaani/kâljka* i t.d.;

-ljani/-ka: *božâvljani/božâvka, dubrâvljani/dubrâvka* i t.d.;

-(j)âk/-kinja: *bošnjâk/bošnjakinja*, (“s $\mapsto$ š”; i *bosâanac/bosâanka*; i *bosanka*), *zemljâk/zemljakinja* (i *zemljaani/zemljanka*) i t.d.;

-čani/(-čanka, -kinja): *dubroovčani/dubroovčanka* (i *dubroovkinja*) i t.d.;

-eež/-ežica: *Japõeēž/Japõeēžica, Kineēž/Kinežica, Malteež/Maltežica* (i *Malteežka*), *Portugeēž/Portugežica* (i *Portugežka*), *Holandeēž/Holandežica* i t.d.;

-iin/-iinka: *novežiin/norvežiinka* (“g $\mapsto$ ž”; i *norvežica*), *treštiin/treštiinka* i t.d.;

-at/-ka: *azijaat/azijačka* i t.d.;

-lija/-ka: *sarajlija/sarajka* (slično: *Osmanlija/Osmanka*) i t.d.

S druge strane, ako je pribivališće dobilo ime po osobi (nrodu), unda se ovakova navarnjenica žinskooga roda dobija od mužkee imenice s nastââvkun *-ica, -inja, -ka* oli *-kinja*. Takove su:

Harvât/Harvatica, Niimac/Nimica, Francuuz/Francuzica, Ingljeēž/Inglježica;

Čeh/Čehinja, Gark/Garkinja, Slovâk/Slovakinja, Vlah/Vlahinja;

Sloveenac/Slovenka, Tatar/Tatarka, Tibetânac/Tibetanka;

Arab/Arabkinja, Rus/Ruskinja i t.d.

Napomeenimo da se sve ovakove mužkee navarnjenice, **osin** onijih na *-ni*, va množiini svaršuju na “-i”, a sve žinskee - na “-e”. Sve mužkee na *-ni* se va množiini svaršuju na “-e”: *ižagne, liičane, splicane, vel’arčane* i t.d.

2.2. TVORBA NOVIIH IMENIC ZA BEŠTIJE I RASTLIINJE

I ove se imenice, većinon, dobijaju dometbon. Mnozi nastâvci su isti kakoli za osobne mužkee i žinskee navarnjenice u odiljcih 2.1.1. i 2.1.2.

2.2.1. Tvorba novijih imenic za beštije

Plodniji dometc i za navarnjenice od ove varstee su (mužkii oli žinski rood): *-a, -ac, -an, -âc, -ica, -ka, -lo, -nja(â)k, -ôn, -o, -onja, -uga, -ulja, -uun, -uša*.

-a: *fuurba, kusa, musa, njeerga, peerga, rica, štoorta* i t.d.;

-ac: *bodac, dvogodac, ruumbac, selac, štoortavac* i t.d.;

-an: *grâvran, skokan, tikvan, zekan* i t.d.;

-âc: *njoorâc, linâc, sviilâc, zubâc, žutokljuunâc* (i složenica) i t.d.;

- ica**: *golica, maarkavica, maarkica, oguuljenica, pastirica, pastrivica* i t.d.;
- ka**: *beelka, darljuuška, kyooska, šarka, vlasatka* i t.d.;
- lo**: *deraalo, migalo, njuškalo, riivaalo, truupaalo* i t.d.;
- nja(ã)k**: *gljistiinjak, prigviinjak; vodenjãk, daždevnjãk* i t.d.;
- õn**: *belõn, glavõn, muljõn, surõn, zlatõn, zubõn* i t.d.;
- o**: *kuso, muso, rico, štoorto* i t.d.;
- onja**: *muudonja, noosonja, reeponja, roogonja, siivonja, uuhonja, zuubonja* i t.d.;
- uga**: *beluga, čvarljuga, lampuga* i t.d.;
- ulja**: *angulja, kusulja, plazulja, rogulja, smuculja, šarulja* i t.d.;
- uun**: *gaguun, igluun, jagluun, lignjuun, sardelyun, šaryun, skarpyun* i t.d.;
- uša**: *garmuša, kreketuša, poleguša, poletuša* i t.d.

Maanje ploodni dometcī su -*ag* (*moodrag, serag*), -*ak* (*prilipak*), -*iilj* (*bugviilj, metiilj*), -*oč/c/* (*glavoč, pedoč, škarpoč*), -*uc* (*anguc, parduc*) ter još niki.

Imenice za meesnu hrānu ča se od (velih) beštij dobijja, tvoruu se spomoču nastāvkov -(et)ina oli -(ev)ina. Sve su žinskooga roda, a težjiinski slog sadarži too -e-. Takove su: *bravetina, govedina, janjetina, kokoševina, ovčetina, piletina, prasetina, tučevina, tunjevina, zečevina, zubačevina* i tako daalje.

Za māle jistive beštije, ke se ne muraaju rizati, hrāna (njihovo meeso) nosi ime od beštije va množiini (T.): *Jii san girice* (*gaguuni, sardele, puuži, bene* i t.d.

2.2.2. Tvorba novijih imenic za rastliinje

Nājčašč nastāvci za ove navarnjenice su -(nja)ača, -(n)ica i -ka. Evo nikih:

- (**nja**)ača: *broskvinjaača, četinjaača, dubovaača, jagodaača, kapusnjaača, kupinjaača, papratnjaače, simenjaača, zdraača* (občeno) i t.d.;
- (**n**)ica: *belica, bilica, borov(n)ica, carnica, carnjolica, cvetnica, mličnica, oblīca, zim(v)nīca* i t.d.;
- (**i**)ka: *bunika, carnika, ljutika, lopotika, mličika, tetevika* i t.d.

Nii'su reedki ni složeni nāzivi s priidivimi: *caarni/beeli sliz, meevki/tvaardi orih, slādkā/ljuuta paprika* i t.d.

Imenice za grāđu (driivo, lenjām, materijāl) od rastliinja dobijjaju, skoro redovito, nastāvci -ina oli -vi(i)na:

banestrina, boroviina/borovina, hrastovina, komorina, lozoviina, mastlina, smok(o)viina, smričevina i tako nāprid.

2.3. TVORBA NOVĚH IMENIC ZA STVĚRI

I ove se imenice nĚjšaŝ tvoruu dometbon, ali imĚ popriliĉno i onĚh dobijenĚh sveziitbon. Mii ņemo jih podeliti na dvii vele skupine: imenice za **alĚt i ardenji** (oruĊe: nĚprave, spraave, stroji i sl.) i **sve ostĚle stvĚri**.

2.3.1. Tvorba novĚh imenic za alĚt i ardenji

NĚjšaŝ nastĚvci za navarnjenice su ovi: *-(a)ac*, *-(j)aĉa*, *-Ěĉ*, *-Ěljka*, *-(l)ica*, *-lo*, *-uun*. NastĚvci *-ac*, *-Ěĉ* (nĚjplodnĚji) i *-uun* poluĉuje imenice muŝkooga roda, *-(j)aĉa*, *-Ěljka* i *-(l)ica* (nĚjplodnĚji) - ŝinskooga, a *-lo* - sreednjega roda. Evo nikih:

-ac (teŝiinski slog je zĚdnji): *mlinaac*, *ŝegaac*, *ŝkriipaac* i t.d.;

-(j)aĉa (teŝiinski slog je pridzĚdnji): *darljaĉa*, *kremenjaĉa*, *sumpuraĉa*, *uvijaĉa*, *vetrenjaĉa*, *zubaĉa* i t.d.;

-Ěĉ (teŝiinski slog je zĚdnji): *dubĚĉ*, *(i)zminjiivĚĉ*, *nosĚĉ*, *odbijĚĉ*, *osigurĚĉ*, *pisĚĉ*, *podizĚĉ*, *prikidĚĉ*, *probijĚĉ*, *sikĚĉ*, *zateezĚĉ*, *zatvarĚĉ* i t.d.;

-Ěljka (teŝiinski slog je pridzĚdnji): *ĉagartĚljka*, *cartĚljka*, *kapĚljka*, *piisĚljka*, *sasĚljka*, *stezĚljka*, *s(z)viŝĚljka*, *ŝĉipĚljka* (i *ŝĉipĚvka*), *starcĚljka* i t.d.;

-(l)ica (ĉuuva se teŝiinski slog od pripadajuuĉega glagola oli imenice): *brisaalica*, *buuŝalica*, *dimilica*, *d(v)izalica*, *drobilica*, *glodaalica*, *graabilica*, *grĚjalica*, *kosilica*, *maazalica*, *miŝaalica*, *pojilica*, *rĚzalica*, *puuhaalica*, *stĚnjaalica*, *sluŝalica*, *tarzalica*, *varhaalica*, *vodilica* i t.d.;

-lo (ĉuuva se teŝiinski slog od pripadajuuĉega glagola): *brojilo*, *jaruŝaalo* (i fangaduur; “g $\mapsto$ ŝ”; imenuje i ĉovika koji to rĚdi), *gljedalo*, *leemilo* (i *leemilica*), *mirilo*, *motovilo*, *ognjilo*, *oŝtrilo*, *piisgalo*, *poveĉgalo*, *raĉunagalo*, *suŝilo*, *svardlo*, *ŝestalo*, *ŝilo*, *tucalo*, *ziirgalo* i t.d.;

-uun: *capuun* (krĚjnja uveĉanica; p. IV.2.8.2.), *kujuun*, *piŝtuun*, *ŝeguun* (krĚjnja uveĉanica) i t.d.

Nii’su reedke ni sloŝenice, posebice za novĚje nĚprave za mĚrenje.

2.3.2. Tvorba novĚh imenic za ostĚle stvĚri

NĚjšaŝ nastĚvci za ove navarnjenice su *ac*, *-(nj/v)aĉa*, *-(j)ak* (nĚjplodnĚji), *-(j)Ěĉ*, *-(j)Ěk*, *-(n)ica*, *-(ni)ik*, *-ivo*, *-ka*, *-lo*, *-ulja*, *-uun*. Evo n ikih:

-ac: *kljepac/kljepac*, *pinuuŝac*, *povodac*, *poklopac*, *zĚkuĉac*, *zĚzubac* i t.d.;

-(nj/v)aĉa (teŝiinski slog je pridzĚdnji): *ĉriŝnjevaĉa*, *drenovaĉa*, *kruŝkovaĉa*, *lozovaĉa*, *makovnjaĉa*, *orihnjaĉa* i t.d.;

-(j)ak (ĉuuva se teŝiinski slog od pripadajuuĉega glagola oli imenice): *ĉelĚnjak*, *darvĚŝnjak*, *diimnjak*, *izcidak*, *kokoŝiĚnjak*, *kuutnjak*, *mravĚnjak*, *nĚpitak*, *nĚrezak*, *oĉĉnjak*, *odlomak*, *odrezak*, *oovĉjak*, *podloŝjak*, *popeĉak*,

pračjak, *pridložak*, *prirepak*, *srižak*, *ulomak*, *usinjak*, *zapečak*, *zaporak* i t.d.;

-(j)áč (težiinski slog je zâdnji): *naslonjáč*, *nažigáč*, *opasáč*, *otiráč*, *pokriváč*, *upaljáč*, *zamarziiváč* i t.d.;

-(j)âk (težiinski slog je zâdnji): *carljenâk*, *carnjâk*, *kiseljâk*, *medenjâk*, *slebrenjâk/slebarnjâk*, *telečâk* i t.d.;

-(n)ica: *ciipaanica*, *oranica*, *oštrica*, *pletenica*, *soolnica*, *uljanica*, *vodenica*, *zeljanica*, *zidanica*, *zobnica*, *tiskanica* (i razne “potvarde”) i t.d.;

-(ni)ik: *brojčaniik*, *ceniik*, *molitveniik*, *plameniik*, *ričniik/ričnik*, *zubčaniik*, *zvučniik/zvučnik*, *zvoniik* i t.d.;

-ivo (težiinski slog je pridzâdnji): *cipivo*, *gradivo*, *gorivo*, *kresivo*, *mazivo*, *pecivo*, *pletivo*, *predivo*, *streljivo* i t.d.;

-ka: *prostiirka*, *rešetka*, *slâmkâ*, *stakleenka*, *ziivka* i t.d.;

-lo: *cidilo*, *daržalo*, *d(v)izalo*, *kadilo*, *kljâčalo*, *kučilo*, *kuhalo*, *vartilo*, *zaarcalo* i t.d.;

-ulja (težiinski slog je pridzâdnji): *košulja*, *pitulja*, *vetrulja*, *vlasulja*, *žarulja* i t.d.;

-uun: *biduun*, *sapuun*, *tapuun* (krâjnja uvečanica), *žaruun* i t.d.

2.4. TVORBA MEESTNIH IMENIC

Imenice-nâzivi za meesta na kojih se nič râdi, dogôdja *oli* ča reestee, *oli* se ničin iztiču, dobijaju se, nâjčâšće, dometbon s nastâvcimi -a/âc, -(a)ana, -(a)ara, -ârnica, -ija, -(i)ina, -iinj, -i(i)šće, -nica, -onica, -šćina. Evo nikih:

-a/âc: *čelavac*, *doolâc*, *goolâc*, *plićaac*, *teesnaac*, *ždreelâc* i t.d.;

-(a)ana (težiinski slog je pridzâdnji): *kafaana*, *pilaana*, *poljaana*, *solaana*, *staklaana* i t.d.;

-(a)ara (težiinski slog je pridzâdnji): *knjižara*, *kožara*, *mlikaara*, *pekaara*, *svilaara*, *vunaara* i t.d.;

-ârnica (“â” je va težiinskomu slogu): *likârnica*, *mesârnica* (i *mesnica* - novije), *pisârnica*, *puškârnica*, *slastičârnica*, *slagârnica*, *strojârnica*, *vojârnica* i t.d.;

-(i)ina: *celina*, *goločlina* (“tj $\mapsto$ q’”), *mastlina* (dvoznačno i toponim), *plićina* (“tj $\mapsto$ q’”) i t.d.;

-ija (težiinski slog je pridzâdnji): *bačvarija*, *bikarija*, *biskupija*, *kovačija*, *marangunija*, *parokija*, *staklarija*, *stolarija*, *štamparija*, *šumarija* i t.d.;

iinj (težiinski slog je zâdnji): *Barbiinj*, *Kosiinj*, *Lošiinj*, *Sibiinj*, *Žmiinj* i t.d.;

-(i)išće: *blitvišće*, (i *Blitvišće* - toponim), *bižišće*, *bobovišće*, *bojišće*, *darvišće*, *gravranišće* (i toponim), *(po)gubilišće*, *križišće*, *sedlišće*, *smetlišće*, *starnišće* i t.d.;

-nica (težiinski slog je pridzadnji): *mesnica* (i *mesārnica*), *oranica*, *pudarica*, *suudnica*, *sušica* (i *Sušica* - toponim), *vičnica* i t.d.;

-oonica ("oo-" je težinski slog): *čekaonica*, *karstioonica*, *livaonica*, *ložioonica*, *propovidaonica*, *štioonica* i t.d.;

-ščina: *Buzeščina*, *Kastavščina*, *Labiinščina*, *Požeeščina* i t.d.

2.5. TVORBA MISLENIH IMENIC

Mislene imenice označuju nič neopipljivo oli zamišljeno oli nestvāрно, a ča nii u svezi s glagolskom radnjom. Najčast dometai za takove navarnjenice su *-ost/-oost*, *-stvo(o)* i *-tvo*, a dobijaju se od glagolov, imenic, pridjivov i brojev, ter nika i kakor složenice. Izim njih, ploodni su i *-ilo*, *-(i)ina*, *-(i)inja*, *-oča*, *-ota*, *-otiinja*, *-rija*, *-ščina*. Evo nikih:

-ost/-oost (pri sklonitbi se "-oo-" često zkratuje, p. II.1.3.2.): *brezazlenoost/brezazlenost*, *blāgoost*, *buduučnoost*, *ceeloost*, *čestitoost/čestitost*, *drāgoost*, *duužnoost*, *jākoost*, *jednāko(o)st*, *liinoost*, *liipoost/lipost*, *milost*, *muudroost*, *odboojnoost*, *opakoost*, *paakoost*, *pokvarenoost/pokvārenost*, *proošlost*, *rāzboritoost/rāzboritost*, *sadašnjooost/sadāšnjost*, *slaboost/slabost*, *svitloost/svitlost*, *učenoost*, *uznositost*, *viirnoost*, *vriidnoost*, *zanesenoost*, *zasliipljenoost/zasliipljenost* i t.d.;

-stvo(o): *blāžeestvo*, *bogātstvo* (i *bogaatstvo*), *dostojānstvo*, *bratstvo*, *jediinstvo*, *dvo(o)jstvo*, *tro(o)jstvo*, *ku(u)mstvo(o)*, *kun̄sarstvo*, *ljudstvoo*, *noviinstvo*, *pokuučstvo*, *prijateeljstvo*, *robstvo*, *roojstvo*, *rudārstvo*, *sestriinstvo*, *siromāstvo* ("hs → š"), *starešiinstvo* (i *starešiinstvo*), *stočārstvo*, *strančārstvo*, *sužānjstvo*, *svo(o)jstvo*, *uljārstvo*, *vinārstvo*, *zdravstvo* (i *drāvstvo*), *zubārstvo* i t.d.;

-tvo: *batināstvo*, *lupeečstvo*, *sektāstvo* i t.d. ter *bluudništvo*, *divljāstvo*, *junāstvo*, *mučeniistvo*, *ortāstvo*, *zaajedništvo* ("k → č" i "čt → št" - va svih) i

- kakor **složenice**: *ljudožderstvo*, *računovodstvo*, *virolo(o)mstvo* i t.d.;

-ilo: *bisnilo*, *bledilo*, *carljenilo*, *ludilo*, *martvilo*, *rumenilo*, *žutilo* i t.d.;

-(i)ina: *barziina*, *beliina* (od česa), *celiina*, *davniina*, *dužiina* (*mira*), *ljutiina* (va gaarlu), *oštriina*, *širiina* (*mira*), *težiina* (*mira*), *vedriina*, *veličiina* (*mira*), *visiina* (*mira*) i t.d.;

-(i)inja: *beliinja* (svojstvo - kakoli "beelost"), *dužiinja* (svojstvo - kakoli "dugost"), *ljutiinja* (va "duuši"), *miliinja* (va "saarduu"), *širiinja* (svojstvo - kakoli "širokost"), *tepliinja*, *težiinja* (svojstvo - kakoli "teežkoost"), *tihinja*, *veličiinja* (svojstvo - kakoli "velost" po znānju oli dr.), *visiinja* (svojstvo - kakoli "visokost") i t.d.;

-oča (svi samoglasnici - krātki): *čistoča*, *gluhoča*, *hladnoča*, *jasnoča*, *kratkoča*, *lakocha*, *mirnoča*, *punoča*, *slipocha*, *tvardoča*, *težkoča*, *zloča* i t.d.;

-**ota** (svi samoglasnici - krátki): *dobrota, grihota, krasota, lipota, prostota, sramota, strahota, vridnota* i t.d.;
 -**otinja** (svi samoglasnici - krátki): *čamotinja, golotinja, samotinja, slabotinja, suhotinja* i t.d.;
 -**rija** (svi samoglasnici - krátki): *ditinjarija, furbarija, huncutarija, kurbarija, ludorija, šporkarija* i t.d.;
 -**ščina**: *budalaščina, cigānščina, građanščina, harvātščina, lukāvščina, nevaljānščina, taliĵānščina, venecijānščina* i t.d.

2.6. TVORBA GLAGOLSKIIH IMENIC

Glagolske imenice označuju rādnju, dogōđjanje ōli stānje, a tvoruu se, nājčāščē, od pripadajuuće glagolske osnove s nastāvcimi -(ā)nje, -(e)enje, -(l)jenje, -čē.

Osin njiĥ, maanje (āli ne slaabo) ploodni dometci su -a, -aj, -ak/-āk, -āncija, -ba, -ež, -nja, -va.

Glagolske navarnjenice se tvoruu od glagolov svaake varstee (nesvaaršenih i svaaršenih, brezpriidložnih i priidložnih), a težĳinski slog (izim “-āk”, “-āncija”, “-ež” i “-nja”) niima odreedeno meesto. Evo n ikih:

-**(ā)nje**: *brānje, ciĵpanje, dāvanje, glĵedanje, kopānue* (i *kopanje* - novĳje), *kuhanje, klānje, liizanje, lizanje, mučānje, nagĳbanje* (kakor *nagnuucē*), *navigānje, pĳvanje, putovānje, riivanje, slušanje, varhānje, zvānje* i t.d.;

-**(e)enje**: *dopuščēenje, izličēenje, leteenje, liičenje, luučēenje* (i *luučenje*), *mučenje, muučenje, pleteenje* (i *pleteenje* - zpletena roba), *rodĳeenje, rojenje, učēenje, zatvoreenje* i t.d.;

-**(l)jenje**: *buđeenje* (“dj ↦ đ”; i *buuđenje*), *deeljenje, iztriblĳeenje, muučenje* (“tj ↦ ċ”), *naviščēenje* (“stj ↦ šč”), *otrižnjeenje* (“zn ↦ žn”), *pije(e)nje* (i *pijeenje* - ča se piĳee), *živlĳeenje* i t.d.;

-**čē**: *jiicē/jiicē, nāgnuucē* (kakor *nagĳbanje*), *nagnuucē* (kakor nāklonost/privlačnoost), *piicē/piicē, razsuucē/razsuucē, pregnuucē, prignuucē* (priignjenoost), *svanuucē/svanuucē, utihnuucē, uzkarsnuucē* i t.d.;

-**a**: *kazna/kazna, kleveta, mira, moča, namira, nāmira, okripa, pridplata, promina, uporaba, zāštita* i t.d.;

-**a(l)j**: *čĳutaj/čĳutaj, gĳcalj, klĳcaj, skucaj, slučaj/slučaj, šklĳocaj/šklĳocaj, uzdisaj/uzdisaj* i t.d.;

-**ak/-āk**: *nāpridak, nāzadak, pogodak, postupak, prigradak, rāzdelĳak, dobiitāk, gubiitāk, počeeetāk, primiitāk, svaršeeetāk, užĳitāk, žĳitāk* i t.d.;

-**āncija** (redovito za ono ča nii “po mĳri”): *govorāncija, mišāncija, partljāncija, petljāncija, privarāncija, uživāncija, zafa(e)rkāncija* (novĳje) i t.d.;

-ba: *boorba*, *deliitba* (račuunska), *dvorba*, *kosiitba*, *krunitba*, *molba* (i *moliitba* - ljuudin), *nāgoōdba*, *nāreedba*, *plovitba*, *pomirba*, *sardžba*, *seliitba*, *skloniitba*, *služba*, *udba*, *žalba*, *ženiitba*, *žurba* i t.d.;
-ež: *boodež*, *darmež*, *driimež*, *gaarež*, *grābež*, *kriivež*, *kviilež*, *lāvež* (“j ↦ v”), *mlaadež*, *meetež*, *pardež*, *pālež*, *staarež*, *svarbež*, *truulež* i t.d.;
-nja: *grādnja*, *hiitnja*, *kuušnja*, *ljuutnja*, *maržnja* (“zn ↦ žn”), *proošnja* (“sn ↦ šn”), *rādnja*, *šeetnja*, *treešnja* (“sn ↦ šn”), *vožnja* (“zn ↦ žn”), *žuudnja* i t.d.;
-va: *kljātva*, *deliitva* (tvārna), *moliitva* (Bogu, Goospi oli sveetciin), *sijiitva/siitva* i t.d.

2.7. UMANJENICE

Umanjenica (po lat. **deminutiiv**) je imenica spomoču koje se označuje čā maanje od sriidnje oli očeķiivane veličiinee za niku stvār pojāv oli biīč od tee varstee. toomu (osnoovnomu) znāčeenju čōsto se pridodāje i osobni doojam oli suud (sklonoost, odbojnoost, njeēžnoost, drāgoost oli miliinju, ali i pospardnoost, porugu oli zāziir i sl.). Nāstaavak za takovu navarnjenicu biitno odvisi o rodu osnoovne imenice.

2.7.1. Umanjenice od imenic mužkooga roda

Daleko nājčašči nāstaavak za umanjenice od imenic mužkooga roda je *-ič*. Va takovih su svi samoglāsniči krātķi. Osin njega, ali vele reedko, dohodu i *-čic*, *-a/āk* i *-(i)ičāk*. Dometak “*-ič*” se jāvļja va imenicah svaake varstee (za osobe, beštije, rastliinje i stvāri, za mislene imenice i dr.) i njigoov (zādņji) slog je, nājčašče, težiiinski. Takor se dobiijaju umanjenice za

- vlastita imena: *Antic*, *Baric*, *Dragic*, *Ivic*, *Mārkic*, *Mikulic*, *Sipic*, *Šimic*, *Tomic*, *Tonic*, *Vladic* i t.d.;
- osobe: *āndjelic*, *barunic*, *čobanic*, *fratric*, *Inglježic*, *knezic*, *kraljic*, *mladic*, *mužic*, *Nimčic*, *popic*, *ribaric*/*ribaric*, *težačic* (“k ↦ č”), *vražic*, *žaknic* i t.d.;
- beštije: *bigaatīc*, *c(č)arvic*, *čočic* (“k ↦ č”), *gagunic*, *golubic*, *janjčic*/*jānjčic* (“c ↦ č”), *ježic*, *juunčic* (“c ↦ č”), *kunjic*/*konjic*, *labudic*, *lavic*, *modražic* (“g ↦ ž”), *petešic* (“h ↦ š”), *pužic*, *raačic* (“k ↦ č”), *ranjic*, *skarpunic*, *slivic*, *tolic*, *volic*, *vučic* (“k ↦ č”), *zubāčic*/*zubačic* (“c ↦ č”) i t.d.;
- rastliinje: *armelinic*, *badljačic*, *bagremic*, *bobic*, *boric*, *bušiiinčic* (“k ↦ č”), *fažolic*, *garmic*, *grabic*, *hrastic*, *kumpiric*, *smričic*, *trooskotic*, *zlakic* i t.d.;
- stvāri: *batic*, *brodic*, *balunic*, *bokunic*, *brīžic* (“g ↦ ž”), *bunbonic*, *čepic*, *češljic*, *dlanic*, *frakic*, *izvoric*, *jazičic* (“k ↦ č”), *kamičic* (“k ↦ č”), *ključic*, *kolčic* (nepostojano “a”; “c ↦ č”; i *koolčic*), *lokotic*/*lokotic*, *mašklīnic*, *mlatic*, *mihic*, *obrazic*, *putic*, *stupic*, *škāmljic*/*škamljic*, *tarbušic*

(“h ↦ š”), *temunīc/*, *ugaarčīc/* (“k ↦ č”), *ugarčīc/* (“c ↦ č”), *upoorčīc/* (“k ↦ č”), *vaartlic/*, *zubīc/*, *zvunīc/* (od *zvuun*), *žalic/*, *žarunīc/i* t.d.;

- **mislene imenice**: *bolīc/* (iako se *bool* čašče sklānja po žinskoomu rodu - *ova b.*), *gladić/* (nap. ko i za *bool!*), *odmorīc/*, *odporīc/*, *strahīc/*, *umoric/* i t.d.

S dometcimi

-**čīc/**: *magārčīc/*, *morčīc/*, *peteliinčīc//petelinīc/*, *piculiinčīc//piculinīc/* (imenice na “-(l)īin” nii’su prāve umanjenice, nego, čōsto, imenuju nič od svoje varstee ča je malešno, ali baš kakor takovo/toliko sluūži svojooj svarsī: baliin, britvuliin, kapeliin, marteliin, piculiin, škabeliin, škarpeliin, štranguiliin, tauliin, zinguliin i tako daalje), *tovārčīc/* (i *tovaarīc/*, ali -čīc/je i redoviti nāstaavak za tvorbu (mužkiih) **umanjenīic od umanjenīic**: *Ivičīc/*, *Šimičīc/*, *baluunčīc/*, *čobānčīc/*, *knezičīc/*, *c(č)arvičīc/*, *armeliinčīc/*, *boričīc/*, *garmičīc/*, *brodičīc/*, *skarpunčīc/*, *bunbončīc/*, *dlančīc/*, *lokotičīc/*, *mašklinčīc/*, *temuunčīc/*, *odporčīc/*, *uzorčīc/*, *žaruunčīc/i* t.d.);

-**a(ā)k**: *cveetāk* (i *cvetīc/*), *dānak*, *dāšāāk* (“h ↦ š”; i *dahīc/*- *dīhanje*, i *dašīc/*- *vetar*), *jaziīčāk* (“k ↦ č”; i *jazičīc/*), *sānak*, *siinak* (“k ↦ č”; i *sinčīc/*), *smiīšāk*, *struučāk* (i *stručīc/*), *trāčāāk* (svitloost; i *tračīc/*-stvar) i t.d.;

-(**i**)**īčāk**: *periīčāk*, *plamiīčāk*, *pramiīčāk* i t.d.

2.7.2. Umanjenice od imenic žinskooa roda

Nājčašči i vele ploodan dometak za ove umanjenice je -ica. Još se, ali slaabo ploodno, pojavljūju nastāvci -ca i -čica. Evo nikolikor takovih umanjenīic:

-**ica**: *Aančica* (“k ↦ č”), *Aanica* (od *Āne*), *Ivaasnica* (od *Ivā(ō)na*), *Marijica*, *Naadica* ...; *bočica* (“c ↦ č”), *buhica*, *būužica*, *daščica* (“sk ↦ šč”), *divojčica/divgojčica* (“k ↦ č”), *draažica* (“g ↦ ž”), *glavica*, *iglica*, *juh(š)ica* (“h ↦ š”), *kučica*, *nog(ž)ica*, *ruk(č)ica* ..., *tečica*, *tičica*, *vāalica*, *zločica*, *ženica*, *žilica* i t.d.;

-**ca**: *karvca* (i *karvica* - skoro redovito), *(h)čēerca*, *nočca*, *ričca*, *stvarca* i t.d.;

-**čica**: *civčica*, *grančica*, *stvarčica* ... (Ali, -čica je i redoviti nāstaavak za tvorbu (žinskiih) **umanjenīic od umanjenīic**: *Aančičica*, *Ānčica*, *Ivā(ō)nčica*, *glavičica*, *igličica*, *juh(š)ičica*, *nog(ž)ičica* (“g ↦ ž”) ..., *tečičica*, *vāaličica*, *ženičica* i t.d.)

2.7.3. Umanjenice od imenic sreednjega roda

Nājčašči dometcī za ove umanjenice su -ce i -ičō, pri čēemu skoro svaaka imenica dopuušča oba obliika, ali uz “-i**čō**” su svi samoglašnici **krātki**. Uz njiih su, ali vele reedki, još -(ā)šce i -(i)ic/, pri čēemu “-i**č**” privuučēe svaaku umanjenicu va **mužkii** rood. Evo nikih:

-ce: *bardce*, *brimce*, *criivce*, *dance* (pomočno “a”), *delce*, *garlce*, *govā(a)nce* (pomočno “a”; reedko), *jajce*, *jezerce*, *kolence*, *kolce*, *kopaljce* (pomočno “a”), *kri(i)lce*, *liičce*, *mli(i)k(č)ce* (reedko!), *okce*, *perce*, *rebarce* (pomočno “a”), *selce*, *te(e)lce*, *uhce*, *vesalce* (pomočno “a”; reedko!), *vimce*, *vretence*, *zarnce*, *zvu(u)nce* i t.d.;

-içb: *bardiçb*, *brimiçb* (i *brimeniç*), *criviçb*, *dniçb* (i *dniç*), *deliçb* (reedko!), *garliçb* (i *garliç*/ *Garliiç*- toponim), *govniçb* (i *govniç*), *jajiçb*, *jezeriçb*, *koleniçb*, *koliçb*, *kopljiçb*, *kriiçb*, *liçiçb* (reedko!), *mlik(č)içb* (reedko!), *okiçb*, *periçb*, *lebrīçb*, *seliçb* (reedko!), *cabliçb/stabliçb* (i *cabliç/stabliç*), *uhīçb*, *vimiçb* (i *vimeniç*), *vreteniçb* (i *vreteniç*), *zarniçb* (i *zarniç*) i t.d.;

-(ā)šce: *diteešce*, *gnjazdāšce* (i *gnjāzdiçb*), *mestāšce* (i *mestiçb*), *sunāšce* (i *sunčiçb*) i t.d.;

-iç: *brimeniç* (i *brimiçb*), *ditīç*, *garli(i)ç*, *vimeniç* (i *vimiçb/vimiçb*), *zvunčiç* (“c ↦ č”; od *umanj.zvunce*), *žaliçi* i t.d.;

Za dodatno umanjjiivanje služi nastaavak *-čiçb*: *bardičiçb*, *dničiçb*, *jezerčiçb*, *jajičiçb*, *količiçb*, *okičiçb*, *lebrīčiçb*, *selīčiçb*, *cabličiçb/stabličiçb*, *vimenčiçb*, *vretenčiçb*, *žaličiçb*, *zarnčiçb* i tako dalje.

2.8. UVEČANICE

Uvečanica (po lat. **augmentatiiv**) je imenica spomoču koje se označuje ča veče od sriidnje oli očekiivane veličiinjee za niku stvār pojāv oli biīče od tee varstee. Too se izriīče tako da se osnoovnoj imenici domeču niki nastāvci. Oobčemu značeenju mnozih uvečaniic čōsto se pridodāje i osobni doojam oli suud (oli poštovānje i priznānje - **pofalnica**, oli odbojnoost, porugu, zāziir i sl. - **pogardnica**, oli čā iino), a too se izriīče spomoču maalo drugačijih nastāvkv oli pomīcanjun težiinskoga sloga. Naposlīdku, postoji nikolikor imenic ke dopuuščaju i treče - “krājnje” - uvečānje, ali takove više i nii’su uvečanice nego nova mīra za “svoju velu varstu”. O njimi čemo zāseebno reči pār riīči. Valjā naglāsiti da nii’su reedke imenice ke dopuuščaju uvečanice (“paarvi stuupōnj”), ali niimaju i “drugi stuupōnj” (osin formālno), a druge jopet, dopuuščaju uvečanice “drugoga stuupnja” (posebno značeenje⁵⁰), ali ne i občenite uvečanice (“paarvi stuupōnj”). K toomu, nīke imenice žinskooga roda za “paarvi stuupōnj” dopuuščaju rāzličiti nastāvci, pri čemu se te uvečanice maalo rāzlikuju i po smiislu, pā se smii govoriti o “paarvomu stuupnju” i “maalo uvečānomu paarvomu stuupnju”. Isto takor, nīke druge imenice dopuuščaju za “drugi stuupōnj” - odvisno o osobiini oli svojstvu koje se iztiče - dvā nāstāāvka koji

⁵⁰Takova je imenica *bonaaca*. Za njuu bi “*bonačetina*” biila sāmō formālno paarva uvečanica, a “*bonačurina*” - druga - kiih nii va govoru! Ali postoji “*bonačina*” ča ne znāči “vela bonaaca” (bo, bonaaca oli jee oli nii), nego *bonaaca* na *veloj moorskooj povaršiini* - dookle oko dosiže.

polučuju po smiislu maalo različite uvečanice, pa se smii govoriti o “drugomu stuupnju” i “maalo uvečanomu drugomu stuupnju”. Ote male rázlike odvisu, dakakor, o náraavi dotične stvári, pojava, osobee oli dr.

2.8.1. Uvečanice - dometci i stupnjevánje

Paarvo, triba znaati i zapántiti da su, brezizniimno (za rázliku od ostálih riiči), va sviih (izim “krájnih”) uvečanicah **svi samoglusnici krátki**. Ali, kad se, za nike imenice, paarvon “uvečanicon” oče ukázaati (i) na biitno **promiinjenu kakvoču**, pomiče se težiinski slog náprid i, čošto, **produžuje drugi samoglusnik** - i baš too pokazuje da više ni vážna (nájvážnija) veličiinja.

Nastávci za tvorbu paarvih (“paarvoga stuupnja”) uvečanic su ovi:
 -etina (žinski rood i nika vlastita mužká⁵¹ imena);
 -ina (mužki rood i nike žinskooga rooda na “-st”; one na “-st” i nikolikor njih na “-eta” i još nikolikor iinih imaaju dvá “paarva stuupnja” i, čošto, rázličiti težiinski slozi!);
 -ino (sreednji rood; od nejednakosložne promine - na dužju osnovu).

Evo množih (za svi nastávci reedun):

-etina: Anketina, bačvetina, baletina (i balina/baalina), boleščetina (i boleščina⁵²; “st $\mapsto$ šč”), bradetina, bugvetina, cimetina, gajetetina (i gajetina), gašetina, glavetina, glupoščetina (i glupoščina), jaketetina (i jaketina/jaketina), Juretina, jušetina (i jušina - reedka juuha, a ne vela/obilna juuha; “h $\mapsto$ š”), karvetina⁵³, knjizetina (“g $\mapsto$ ž”), kokošetina⁵⁴ (i kokošina), kučetina, lučetina (i lučina), ludoščetina (i ludoščina⁵⁵; “st $\mapsto$ šč”), luletina, ljusketina, Marijetina, Marketina, ovčetina⁵⁶ (i ovčina), pakoščetina (i pakoščina; “st $\mapsto$ šč”), pašetina, pušetina (“sk $\mapsto$ šč”), ribetina, slaboščetina (i slaboščina⁵⁷; “st $\mapsto$ šč”), smokvetina (i smokvina⁵⁸), svitloščetina (svitloščina⁵⁹; “st $\mapsto$ šč”), Stipetina, šumetina, tičetina (i tičina; “c $\mapsto$ č”), travetina (i travina),

⁵¹Mužki rood izniimno (ako več postoji imenica na -ina): mišina (veli miih) i mišina/ mišetina (veli miš).

⁵²Postoji i boleščina - nepoznáta oli prilipčiva oli opaka bolest.

⁵³Postoji i karvičina - na široko razlivena karv.

⁵⁴Kokošeje meeso je kokoševina.

⁵⁵Postoji i ludoščina - krájnja neozbiiljnoost, gubljeenje vrimena na bezkorijstnimi poslimi oli toomu sl.

⁵⁶Ovčje meeso je ovčetina.

⁵⁷Postoji i slaboščina - neimáščina, maaršavoošt.

⁵⁸Smokvino driivo je smokovina (občenito oli neobrađeno) oli smokovina (obrađeno).

⁵⁹Postoji i svitljavina - jáka (iznenándna i/oli neobjašnjiva) svitloost u daljiini (p. 2.8.2.).

udičētina (i *udičina*/*udičina*; “c ↦ č”), *vlasetina*, *vodetina* (i *vodina* - razvodnjeno piće, a ne v_ela v_oda!), *zvezdetina*, *ženetina* i t.d.;

-ina (muž. r.): *balunina*, *balvanina*, *bocunina*, *bržina* (“g ↦ ž”), *brođina*, *bubanjina*, *capunina*, *c(č)arvina*, *čovičina* (“k ↦ č”), *dakmarina*, *glasina*, *golubina*, *gružina*/*gružina* (“g ↦ ž”), *gubavčina* (“c ↦ č”), *hrastina*, *Ivanina*, *jazičina*⁶⁰ (“k ↦ č”), *junačina* (“k ↦ č”), *kapusina*/*kapusina*, *koščina* (“st ↦ šč”), *krovina*, *linčina* (“c ↦ č”), *magarčina* (“c ↦ č”), *mlatina*, *M(m)isečina* (“c ↦ č”), *nohtina*, *nosina*, *nožina*, *njočina* (“k ↦ č”), *obručina* (“k ↦ č”), *panjina*, *pasina*, *petešina*, (“h ↦ š”), *pištoljina*, *rumbačina* (“c ↦ č”), *stupina*, *sučina* (“k ↦ č”), *šegačina* (“c ↦ č”; niima “drugi stuupōnj”⁶¹, ali dopuušča krājnju uvečanice; p. Uzorak 1. i 2.8.2.), *špijunina*, *štropina*, *tarbušina* (“h ↦ š”), *tovarina*, *ularina*, *udarina*, *volina*, *vrčušina* (“h ↦ š”; niima “drugi stuupōnj”!), *vučina* (“k ↦ č”), *zidina*, *zubačina* (“c ↦ č”), *zvunina*, *žarunina* i t.d.;

-ina (žin. r.): *balina* (i *baletina*), *boleščina* (i *boleščetina*), *glupoščina* (i *glupoščetina*), *jaketina* (i *jaketetina*), *kokošina* (i *kokošetina*), *lučina* (i *lučetina*), *ludoščina* (i *ludoščetina*), *mličina*, *ovčina* (i *ovčetina*), *pakoščina* (i *pakoščetina*), *smokvina* (i *smokvetina*), *slaboščina* (i *slaboščetina*), *svitloščina* (i *svitloščetina*), *travina* (i *travetina*) i t.d.;

-ino: *bardino*, *brimenino*, *imenino*, *jajino*, *japnino*, (*j*)*idrino*, *kolenino* (niima drugi stuupōnj), *kolino* (i *kolesino*), *kopljino*, *mesino* (i *mesina* - puno meesa, a ne v_elo m_eeso!), *orzino*, *perino*, *poljino*, *ramenino*, *runino*, *sidrino*, *šilino*, *telesino* (niima “drugi stuupōnj”!), *uljino* (i *uljino*), *veslino*, *vimenino*, *zarnino*, *žalino* i t.d.

Kakor smo večreekli, uvečanice “paarvoga stuupnja” (izim “duuplih”) nosu s_amo osn_oovno znač_eenje i, nač_eelno, lišene su osobn_ooga doojma. Za tvorbu drugih (“drugoga stuupnja” uvečaniic, koje donosu dodatno uvečanje i (osobno) znač_eenje služu ov_i dometi:

-čina (mužkij rood na “-l”, “-lj”, “-m”, “-n”, “-nj”, “-r” i “-s”);
-urina (žinskij rood i mužkij rood - koje ne spaadaju pod “-čina”);
-etino (srednji rood; od nejednakosložne promine na krač_u osnovu).

Uz njih se još, ali reedko, j_avljaju -ešina i -ušina (neodvisno o rodu). Tako dobijamo (po dometcih reedun):

-čina: *balunčina*, *balvančina*, *bocunčina*, *brumčina*, *bubanjčina*, *glasčina*, *humčina*, *kacolčina*, *kantunčina*, *kolobarčina*, *kumčina*, *matunčina*, *motorčina*, *panjčina*, *pasčina*, *pištoljčina*, *sinčina* (niima “paarvi stuupōnj”!), *stolčina*, *špijunčina*, *tociljčina*, *tovarčina*, *udarčina* (od *udar* - ne “udaarac”!),

⁶⁰Postoji i *jazičina* (i *imaati jazičinu*) - pogardnica “lajavac”.

⁶¹Ako se zgovori *šegačina*, skl_anja se ko imenica **žinskooga** roda s uvečanicami *šegačetina* → *šegačurina*.

zvunčina, *žarunčina* i t.d. (Pod ove **ne** spaadaju *vinčina*/*pivčina* i sl. (sreed./žin. r.) jer une ne označu velo/velu, nego dobro/dobru oli jako/jaku viino/piivu (biru); *viino* ni ne dopuušča ovakovo stupnjevanje!);
-urina (nājčāšče, porugljivo oli pogardljivo): *Ankurina*, *bačvurina*, *bradurina*, *brodurina*, *glavurina*, *Ivurina*, „*karvurina*, *knjižurina*, *krovurina*, *maglurina*, *mlaturina*, *mosturina*, *nohturina*, *nosurina*, *pašturina*, *Stipurina*, *tičurina*, *travurina*, *vlasurina*, *vodurina*, *zvezdurina*, *žaburina* i t.d.;
-etino: *bardetino*, *brimetino*, *imetino*, *jajetino*, *japnetino*, *(j)idretino*, *koletino* (i *kolesetino*), *kopljetino*, *mesetino*, *orzetino*, *poljetino*, *rametino*, *runetino*, *sidretino*, *šiletino*, *uljetino*, *vimetino*, *zarnetino*, *žaletino* i t.d.;

-ešina: *glavešina*, *mutešina* ($\neq$ *muutežina*/*muutež*), *velešina* i t.d.;

-ušina: *karpušina*, *maglušina*, *orlušina*, *vetrušina* i t.d.

Uzozak 1. Nikolikor imenic čemo stupnjevaati od “nājmaanje” umanjenice do “nājveče” uvečanice.

baala: *baaličica* $\leftarrow$ *baalica* $\leftarrow$ *baala* $\rightarrow$ “*baalina*” $\rightarrow$ *baletina* $\rightarrow$ *balurina* ($\Rightarrow$ *baluun*; p. 2.8.2.);

boca: *bočičica* $\leftarrow$ *bočica* $\leftarrow$ *boca* $\rightarrow$ *bocetina* $\rightarrow$ *bocurina* ($\Rightarrow$ *bocuun*; p. 2.8.2.);

bardo: *bardičičo* $\leftarrow$ *bardič* (*bardce*) $\leftarrow$ *bardo* $\rightarrow$ *bardino* $\rightarrow$ *bardetino*;

brood: *brodičic* $\leftarrow$ *brodič* $\leftarrow$ *brood* $\rightarrow$ *brođina* $\rightarrow$ *brodurina*;

jaketa: *jaketičica* $\leftarrow$ *jaketica* $\leftarrow$ *jaketa* $\rightarrow$ *jaketina* $\rightarrow$ *jaketetina* $\rightarrow$ *jaketurina* ($\Rightarrow$ *jaketuun*; p. 2.8.2.);

kaasa: *kaasičica* $\leftarrow$ *kaasica* $\leftarrow$ *kaasa* $\rightarrow$ *kasetina* $\rightarrow$ *kasurina* ($\Rightarrow$ *kasuun*, i *kašuun* -drugo značenje);

kašeta (usvojena umanjenica od *kaasa*): *kašetičica* $\leftarrow$ *kašetica* $\leftarrow$ *kašeta* $\rightarrow$ *kašetina* $\rightarrow$ *kašetetina* $\rightarrow$ *kašeturina* ($\Rightarrow$ *kašetuuun*);

Kâte: *Kâtičica* $\leftarrow$ *Kâtica* $\leftarrow$ *Kâte* $\rightarrow$ *Katetina* $\rightarrow$ *Katurina*;

ormââr: *ormaričič* $\leftarrow$ *ormarič* $\leftarrow$ *ormââr* $\rightarrow$ *ormarina* ($\Rightarrow$ *ormaruun*; p. 2.8.2.);

pero: *perce* (i *perič*) $\leftarrow$ *pero* $\rightarrow$ *perino* $\rightarrow$ *peretino*;

sardela: *sardeličica* $\leftarrow$ *sardelica* $\leftarrow$ *sardela* $\rightarrow$ (*sardelina*) $\rightarrow$ *sardeletina* $\rightarrow$ *sardelurina* ($\Rightarrow$ *sardeluun*; p. 2.8.2.);

sestra: *sestričica* $\leftarrow$ *sestrica* $\leftarrow$ *sestra* $\rightarrow$ *sestretina* $\rightarrow$ *sestrurina* ($\Rightarrow$ *sestruuun*(j)⁶²; p. 2.8.2.);

škaafa: *škaafičica* $\leftarrow$ *škaafica* $\leftarrow$ *škaala* $\rightarrow$ “*škaafina*” $\rightarrow$ *škafetina* $\rightarrow$ *škafurina* ($\Rightarrow$ *škafuun*; p. 2.8.2.; višeznačna);

⁶²Ako je u (paadežu) P. “(sa) sestroon” (Veli Râât, Soline, Božaava), unda je “sestruuun”, a ako je u P. “(sa) sestruuun” (Drâgove, Barbiinj, Sestruunj; Rjivanj), unda je “sestruuunj”. Tako je (veli) škoolj Sestruunj (uz okolne mijiče Trii Sestrice) i dobi imeno!

tabela: *tabeličica* ← *tabelica* ← *tabela* → “*tabelina*” → *tabeletina* → *tabelurina* (⇒ *tabeluun*; p. 2.8.2);

Vlāde: *Vladičić* ← *Vladić* ← *Vlāde* → *Vladetina* → *Vladurina*;

vriča: *vriččica* ← *vričica* ← *vriča* → (“*vričina*” →) *vričetina* → *vričurina* (⇒ *vričuun*; p. 2.8.2.);

žiloždeera: *žiloždeerčica* ← *žiloždeerica* ← *žiloždeera* → *žiložderetina* → *žiložderurina* (⇒ *žiložderuun*, p. 2.8.2.).

2.8.2. Krājnjē uvečanice

Postoju imenice ke dopuuščaju i treče - krājnjē - uvečanje. Dometak je *-uun*. Pri toomu, sve unē prilāazu va **mužkii rood**. Takove postāaju novā sriidnja mīra za “svoju velu varstu” pā se na njiih više i ne gljeda kakor na uvečanice nego kakor na “osnoovne” imenice. Tiin više ča unē dopuuščaju svoje umanjenice i uvečanice kakoli ostāle imenice.

Uuzorak 2. Nikolikor krājnjiih uvečaniic (ke su postāale novā veličiinska mīra!) s pripadajuučimi umanjenicami i uvečanicami (uzp. Uuzorak 1.).

(baala ⇒) **baluun:** *baluunčic* ← *balunīc* ← *baluun* → *balunina* → *balunčina*;

(boca ⇒) **bocuun:** *bocuunčic* ← *bocunīc* ← *bocuun* → *bocunina* → *bocunčina*;

(demonštraacija ⇒) **demonštracijuun:** *demonštracijuunčic* ← *demonštracijunīc* ← *demonštracijūun* → *demonštracijunina* → *demonštracijunčina*;

(jaketa ⇒) **jaketuun:** *jaketuunčic* ← *jaketunīc* ← *jaketuun* → *jaketunina* → *jaketunčina*;

(kaasa ⇒) **kašuun:** *kašuunčic* ← *kašunīc* ← *kašuun* → *kašunina* → *kašunčina*;

(õrmaār ⇒) **õrmaruun:** *õrmaruunčic* ← *õrmarunīc* ← *õrmaruun* → *õrmarunina* → *õrmarunčina*;

(pero ⇒) **peruun:** *peruunčic* ← *perunīc* ← *peruun* → *perunina* → *perunčina*;

(sardela ⇒) **sardeluun:** *sardeluunčic* ← *sardelunīc* ← *sardeluun* → *sardelunina* → *sardelunčina*;

(sestra ⇒) **sestruun(j):** *sestruun(j)čic* ← *sestrun(j)īc* ← *sestruun(j)* → *sestrun(j)ina* → *sestrun(j)čina*;

(šegaac ⇒): **šeguun:** *šegunčic* // *šeguunčic* ← *šegunīc* ← *šeguun* → *šegunina* → *šegunčina*;

(škaafa ⇒) **škafuun:** *škafunčic* // *škafuunčic* ← *škafunīc* ← *škafuun* → *škafunina* → *škafunčina*;

(tabela ⇒) **tabeluun:** *tabelunčic* // *tabeluunčic* ← *tabelunīc* ← *tabeluun* → *tabelunina* → *tabelunčina*;

(tāp ⇒) **tapuun**: *tapunčic//tapuunčic/* ← *tapunic/* ← *tapuun* → *tapunina*
 → *tapunčina*;
 (vriča ⇒) **vričuun**: *vričunčic//vričuunčic/* ← *vričunic/* ← *vričuun* →
vričunina → *vričunčina*;
 (žiloždeera ⇒) **žiložderuun**: *žiložderuunčic/* ← *žiložderunic/* ← *žiložderuun*
 → *žiložderunina* → *žiložderunčina*.

Za krajnje uvečanice daržiiimo i **capuun** (od *caapa*), **škafetuun** (od *škafet/a*) i t.d. Napomeenimo da “nāglasni pārnjaci” *bocunčic//bocunčic/* i t.d. čōsto nosu različita (pod)znāčeenja.

Na kraaju, spomeenimo i nike reedke (“nepraavilne”, posebnoga znāčeenja) “uvečanice” s nastāvcimi *-aavina* i *-eera*. Takove su:

-aavina: *čarnjaavina* (zacarnjenoost - ooblaci), *garmljaavina*, *guščavina* (guustooost, zbijenooost), *močaavina* (natopljenooost, namočenoost), *petljaaviina* (zapetljanooost), *svitljaavina* (jāko sviitljenje u daljiini) ... (U_{ne} ne ukazuju na veličiinju⁶³ nego na **obiilje** **oli** **množtvo** česa, pā bi se smile uvarstiti i meju skuupne imenice!);

-eera: *braceera* (od *braac*), *piškeera* (od *pīška*), *sakeera* (od *saaka*) i t.d. (U_{ne} ukazuju na to da je stvār **široka** “priko svaake mire” gljeede dužiinjee i/oli visiinjee; čōsto sluūžu i kakor meestne imenice - toponiimi; dakakor, postojū i obične imenice na “-eera”: *fugeera*, *jaceera*, *jastrožeera*, *žiloždeera* ...).

Ako jih se vāzme za uvečanice, unda bi se na njiih tribalo gljedati kakoli na “krajnje uvečanice” (jerbo imaaaju i dugih samoglasnikov i dopuuščaju svoje umanjenice i uvečanice kakoli ostāle imenice), ali - **žinskooga roda**. Tako imāmo:

čarnjaaviničica ← *čarnjaavinica* ← *čarnjaavina* → *čarnjavinetina* → *čarnjavinurina*;

sakeeričica ← *sakeerica* ← *sakeera* → *sakeretina* → *sakerurina*.

i tako nāprid. Ali, i ove jopet dāju svoje prāve krajnje uvečanice (*čarnjavinuun*, *sake(a)ruun*⁶⁴) - mužkooga roda.

2.8.3. Veetri - stupnjevanje

Za vetar, obćenito, ne postojū uvečanice kakor za iine imenice jerbo se i ne rādi o veličiinji, nego o **barziini** i **snāgi**. Zāto su i dometci drugačiji. Formāl_{na} uvečanica je “vetrušina”, ali unā ukazuje sāmō nā’to da je vetar jačiji od uobičājenoga (za toov štajuun) oli da smeeta pri kakovu poslu. Prāvo stupnjēvanje (kad ni vāžno z dookle puuše) gree ’vako:

⁶³A i niimā imenijc koje bi se tako uvečale (“čarnjaav(a)”, “garmljaav(a)”, “guščav(a)” “močaav(a)” “svitljaav(a)”... **nii’su** čakāvske imenice; od “njiih” postoji sāmō *moča*).

⁶⁴Tako je vāla *Sakaruun* i dobila imeno.

zdāh ← *ḡuuh* ← *fijād* ← *bāva* ← (*slaabi* ←) *vetar* (→*jači*) → *friiška* *veetra* → *fortunāl* → *ragōn*.

Za *zdāh* i *ḡuuh*⁶⁵ se ne reče zdoockle puše (jerbo se ni ne znā - toliko su *slaabi*), a kii put je takor i za *fijād* (*fijadiin*) jer mīinja prāv..

Za svaaki *vetar* napoose, kii imā svoje ime, formāl^{na} uvečanica⁶⁶ nājčasḡe znāci da *vetar* pridugo puše (*traaje*) i da je veḡ sviin dodija. Prāvo stupnjevanje (po vel'aartski) je posebice zanimljivo jer odvise o pojediniomu *veetru* i odkriiva kii puše čaḡe i jačije, kii reje i slabije, a koji, jopet, reedko ali silovito. Glavni *veetri* pušu od sporednih strān i nāzivi su jin zvoorno harvātski (osin ča je *smorac* postō *meštrāl*), a uni od glavnih strān nosu imena po strānah na usvojenoj latinišḡini (priko Mlecih). Proojti ḡemo reedun od levōnta za Suncuun (navodeeḡ i umanjenice)::

levaanat (i **levōnt**): *levantiniḡ* ← *bāva* od *levōnta* ← *levantiin* ← *levaanat* → *friiška* *levōnta* → *levantāra*;

jugo: *južiniḡ* ← *bāva* saz *juga* ← *južiin* ← *jugo*⁶⁷ → *friiška* *juga* → *fortunāl* (od) *juga* → *ragōn* (od) *juga*;

looštar: *lošzriniḡ* ← *bāva* od *looštra* ← *loštriin* ← *loštraac* ← *looštar*;

jaapar: *bāva* saz *jāpra* (oli b. *z'dool*) ← *jaaparšnjak* (i *doolnjak*);

lebiḡ: *lebiḡ* → *lebiḡāda*;

garbiin: *garbiin* → *garbināda*;

pulenat: *pulintiin* ← *friiška* *puliinta* → *pulintāda* → *pulintādina* → *ragōn* s *puliinta*;

meštrāl (**smorac**): *meštraliḡ* ← *bāva* sazmoorca ← *meštraliin* ← *meštrāl* (*smorac*) → *meštralāda* → *meštraluun* → *fortunāl* (od) *meštraluuna*;

tarmuntāna: *tarmuntānica* ← *tarmuntāna* → *friiška* *tarmuntāne* → *ragōn* (od) *tarmuntāne*;

bura: *buriniḡ* ← *buriiin* ← *bura* → *friiška* *bure* → *fortunāl* (od) *bure* → *ragōn* (od) *bure*.

2.9. TVORBA SKUUPNIIH IMENIC

Skuupne imenice smo biili spomeenuli va odiiljku II.1.1. Une se, nājčasḡe, tvoruu kakor navarnjenice s nastāvcimi -*ad*, -(*l/n*)*je* (sa svimi prominami opiisanimi va I.3.2. - I.3.6.), -*iina*, -*stvo*, *tvo* i -*arija*. Evo jih nikolikor:

⁶⁵Za posvemāšnju utihu se reče: *ni zdāha* (od) *veetra*.

⁶⁶levantina, južino, loštrinina, garbinina, meštralina, tarmuntanetina, buretina

⁶⁷Postoji *južina* ča nii ni velo ni jāko *jugo*, nego vlāžno ("gnjiilo") vrime s veetrimi saz *juga*.

-ad (ljuudi - na *-ad*, a beštije - na *ad*; svi samoglasnici - krátki): *divojčad*, *gamad/gamad*, *janjad/janjad*, *momčad*, *pastorčad*, *prasad/prasad*, *perad/perad*, *starčad*, *telad/telad*, *vnučad*, *zvirad/zvirad*, *ždribad/ždribad*, *žinskad*, *živad/živad* ... (Ali, postoju i *sād*, *nāsaad*, *priisaad* ... - i slične skupne imenice ke nii'su navarnjenice nego su dobijene od glagolov *saditi*, *nasaditi*, *prisaditi* i t.d.);

-je(e) (rastlinje i stvāri, ostālo redje): *borjee*, *busjee*, *cvetjee* $\mapsto$ *cveečē* ("tj $\mapsto$ č"), *darvljee/daarvlje* ("vj $\mapsto$ vlj"), *garmljee/gaarmlje* ("mj $\mapsto$ mlj"), *hrastjee* $\mapsto$ *hraščē/hrāščē* ("stj $\mapsto$ šč"), *granjee/grānje*, *grozjee/groozdje*, *kamiinje*, *klasjee/klāsje*, *listjee* $\mapsto$ *liščē/liščē* ("stj $\mapsto$ šč"), *lozjee/oozje*, *lušpiinje*, *parsteenje*, *snopljee/snooplje* ("pj $\mapsto$ plj"), *šibljee/šīblje* ("bj $\mapsto$ blj"), *tarn'jee/taarnje*, *tarsjee/taarsje*, *zarn'jee/zaarnje*, *zdračjee/zdrāčje*, *žil'jee/žiilje* i t.d.;

-iina (priidivne - za ukrasi i nākit): *darveniina*, *srebarniina*, *otuniina*, *platiniiina*, *raminiina*, *rubeniina*, *stakleniina*, *stanjiina*, *zlatniina* i t.d.;

-stvo (za ljuudi): *bratstvo*, *gljedate(e)ljestvo*, *ljudstvo*, *obč(i)nstvo*, *pučanstvo*, *sestri(i)nstvo*, *slušate(e)ljestvo*, *svečē(e)nstvo* i t.d. (Ali postoju i *bogāstvo*, *dobročīinstvo*, *gostopriimstvo*, *kumstvo*, *lukāvstvo*, *materiinstvo*, *očīinstvo*, *pijānstvo*, *zdravstvo* i t.d. ke, dakakor, nii'su skupne imenice!);

-tvo (za ljuudi): *činovništvo* ("k $\mapsto$ c" $\mapsto$ č", pa "čt" $\mapsto$ "št"), *rādništvo*, *redovništvo*, *seljāstvo*, *stanovništvo*, *uredništvo*, *druužstvo* ("g $\mapsto$ ž") i t.d. (Ali postoju i *mučeništvo*, *priprāvništvo*, *siromāstvo*, *zajedništvo*, *zaručništvo* i t.d. ke, dakakor, nii'su skupne imenice!);

-arija (za ljuudi i stvāri): *bijankarija*, *darvenarija*, *mladarija*, *mularija* (i ruugaalica), *pandurija*, *studentarija*, *šegartarija*, *šmetarija*, *šuškarija* i t.d. (I, jopet, postoju: *furbarija*, *gluparija*, *kurbarija* i t.d. ke nii'su skupne imenice, nego ruugaalice, p. 2.11.!).

2.10. ODMILNICE

Odmilnica (po gar. **hipokorijistik**) je imenica (i vlastito ime) kojon se izriču drāgoost, miliinja oli, obc $\not\in$ nito, sklonooost, ali i šalživost, prima iinoj osobi oli beštiji, pā i rastlinju, a koji put i nikoj stvāri. Odmilnice su, pritežito, navarnjenice (od svakovarstnih rijči) s dometcimi *-(k)o*, *-ic/*(mužkii rood; na *“-ič”* je i umanjenica) ter *-ka*, *-ica* (žinskii rood; na *“-ica”* je i umanjenica), a nike se dobijaju i kakor složenice. Evo nikih:

-ko: *Božko/Božko*, *bucko*, *cvetko*, *debeeljko*, *miilko/Miilko*, *miirko/Miirko*, *miško*, *pospānko*, *Rānko*, *srejkō/Srejkō*, *stoojko*. *Svetko*, *Vladko*, *zlojko*, *Žeeljko*, *živko/Živko*, *žujko* i t.d.;

-ič: *Antič*, *Božič*, *beebič/beebič*, *bistrič*, *cmizdrič*, *Dragič*, *Ivič*, *lipotič*, *medenič*, *mudrič*, *Perič*, *skočič*, *srejkovič*, *šestnič/šestnič*, *špiikič/špiikič*, *veselič*, *Zvōnkic/i* t.d.;

-ka: *Božka/Božka, bucka, cvetka, debeeljka, miirka, pospānka, Raanka, seeka/seeka, srejka, Svetka/Svetka, zlojka, žiivka, žujka* i t.d.;

-ica: *Antica, božica, Boožica, beebica/beebica, cmizdrīca, dragica, Dragica, kikica/kikica, lipotīca, mudrīca, moorica/moorica, radosnīca, rednīca, rīca, skočīca, srejkovīca/srejkovica, šestnīca/šestnīca, vridnīca, žalostnīca* i t.d.;

složenice: *Bogumil/-a, Božidār/-ka, Dragomil/-a, Dragomir, Kažimir, Krešimir, Miroslav/-a, Radomir, Radoslav/-a, Vladimir, Vladislav-a, Zvonimir, Želimir* i t.d.

More se nā₁ti još nikolikor nastā₁vkov za odmilnice, ali su un₁ slaabo ploodn₁ (braat → braaco, rico; maater → māj₁a, seej₁a i dr.).

2.11. RIČOTVORBA ZA IMENICE NIKIH POSEBNĪIH ZNĀČEENJ

Pod posebnĪimi znāčeenjĪimi mislimo na zāgonetke, dā₁čē oli plā₁čē, ruugaalice, približn₁ broji, deeli pri diobah, “zkriivljēni” jazic₁i oli krajĪinski govori i toomu slično. Za zāgonetke, dā₁čē oli plā₁čē i ruugaalice, kakoli za uvečanice, stojĪi pravilo da su jin svi samoglāsnici krātki. Evo n ikĪih:

ālĪjka (zāgonetke): *dopunjālĪjka, križālĪjka, primetālĪjka, računālĪjka, slōgāālĪjka* (i slōgaalice), *umetālĪjka* i t.d.;

-arīna (dā₁čē oli plā₁čē): *brodarīna, cestarīna, glavarīna, hranarīna, ležarīna, mostarīna, poljarīna, poštarīna, putarīna, stanarīna, skularīna, vodarīna, zvunarīna* i t.d.;

-arija (ruugaalice): *barbljarīja, bljezgarīja, ditinjarīja, furbarīja, gluparīja, govnarīja, huncutarīja, igrarīja, karpārīja, kurbarīja, lagarīja, mularīja, svaštārīja, šporkarīja, tričārīja* i t.d. K njĪimi spaada i iznimka (“-a-” → “-u-”) *smījurīja*;

-āk (približn₁ broji): *deseetāk, petnaeestāk, dvadeseetāk, trideseetāk, pedeseetāk, stotiinjāk* (“n → nj”) i t.d.;

-iīna (brojne, za deeli pri diobah): *trecīna, četvartiīna, petiīna, šestiīna, desetiīna, jedanajestiīna, penaejstiīna, dvadesetiīna, stotiīna* i t.d.;

-ščīna (“zkriivljēni” krajĪinski govori i jazic₁i): *Čakāvščīna, Kajkāvščīna, Štokāvščīna, eekāvščīna, iikāvščīna, francuuzščīna, harvāvščīna, latīnščīna, talijānščīna, tudeeščīna* i t.d.

Uz ovo, napomeenimo da Čakāvščīna dobro rāzlikuje oobč₁ deeli od stvārnooga, kakoli i brooj i deeli od stvār₁i oli poojma kojiin se brojna imena pridelj₁uju. Too čemo pojasniti na broju *sedan*:

sedmiīna - biilo koji od sedan jednak₁ih deeloov;

sedmina - sedmiīna kakor stvār₁ni deeli od koje nekretniīnee oli pooseda (kučē, šume, zemljee ...);

sedmina - sedan dāān priprōvljanja (s obredimi) za koji veli blāgdan oli vāžōōn događaj (sedmodneevlje);

sedmiina - igrača kārta s broojkōn/znamenkon “7” oli “VII”;
sedmica - znamenka (7);
sedmica - brojčana vriednoost (procena) “7” (na širjoj skaali od 0 do $n \geq 7$);
seedmica - šetemān(a) (od parvidāna do nedilje), a koji put i sedan dāān reedun.

K ovoomu, za brooj *deset*, *desetnica* je desetodneevlje, a *destica* je i otājstvo s deset zāzivov u molīitvi Goospine krunice.

3. TVORBA NOVĪIH PRIIDĪVOV

Priidivi čemo ovde razuučiti na opisni i oodnosni (p. II.3.1.). Nājčašče se tvoruu **dometbon**, a puno redje na svi ostāli načini.

Za **opisni** (i niki gradiivni) priidivi, nastāvci su (mužkii rood): -*a(ā)k*, -*a(ō)n*, -*a(ā)st*, -*aat/-āt*, -*a(ā)v*, -*caat/-cāt*, -*ka(ī)st*, -*k(i)*, -*en(i)*, -*ešan*, -*(e)evan*, -*iin*, -*it*, -*ljiv*, -*naat/-nāt*, -*n(i)*, -*ovan*, -*uljast*, -*unjav*, -*uškast*.

Za **oodnosni** priidivi, nastāvci su (mužkii rood): -*ā(a)čt*, -*ani*, -*ā(a)nski*, -*ā(a)ški*, -*ā(a)šnji*, -*en(i)*, -*(e)ev*, -*(e/o)vni*, -*(i)in*, -*iiški*, -*ji(i)*, -*ki(i)*, -*ni*, -*nji*, -*ov*, -*ski(i)*.

U tvorbi **sveziitbon** se nājčašče umeče “spoojni samoglāsnik” -*o*-, a u tvorbi **pridmetbon** - pridmetci su *brez*-, *ne*- i *pri*-.

3.1. TVORBA OOBČĪIH OPISNIH PRIIDĪVOV

Nājčašč nastāvci za tvorbu ovako navaarnjenih priidivov su (mužkii rood) -*(a)n*, -*aat*, -*eečt*, -*en(i)/-iin*, -*eevan*, -*it*, -*naat*, -*ōn*, -*ovan* i -*uučt*.

(Oviin priidivin pripaadaju i svi **opisni glagolski priidivi**, p. II.5.5.8., pā njihovu tvorbu nee čemo po drugi put navoditi!) Podrobnije, na:

-(a)n: *bolan/bolestan*, *brižan*, *imučan*, *māzan*, *mliičan*, *otroovan*⁶⁸, *raazuman*, *saardčan*, *siromaašan*, *složan*, *smiīšan*, *vikoviīčan* i t.d.;

-aat: *dasčaat* (“k ↦ č”), *kunčaat* (“c ↦ č”), *sanbungaat*, *sunčaat* i t.d.;

-en (va govoru su puno čašč odreedeni obliici: **-eni**): *druzžtven*, *glasben*, *lanen*, *leden*, *limen*, *ognjen*, *pismen*, *platnen*, *služben*, *staklen*, *svilen*, *voden*, *vunen* i t.d.;

-eevan: *dažeevan*, *družeevan*, *dušeevan* (uzp. *dušeevni*, 3.3.4.), *možeevan*, *rušeevan*, *učeevan* i t.d.;

-naat/-nāt: *kožnaat/kožnāt*, *listnaat/listnāt*, *plosnaat/plosnāt*, *slamnaat/slamnāt*, *travnaat/travnāt* i t.d.;

-ovan: *bunovan*, *drimovan*, *masovan*, *polovan* i t.d.

Sveziitbon se kakor složenice dobijaju i:

⁶⁸glag. priid. tarp. - *otrovōn*

barzonog, barzoplet, bleedorumen, krátkonog, livoruuk, goloruuk, (polu)martáv, samohrán, stostruuk, svemoguuc/, sviitlocarljen, škuuromodar, twardogláv, takozván, zlátouust, žuutozelen i t.d.

Promina neodređeni ↔ određeni često uzrokuje prominu “zādnji dugi i težinski” ↔ “pridzādnji krátki i zādnji (-i, -a, -o) težinski”: *krátkonog ↔ krátkonogi, livoruuk ↔, livoruki goloruuk ↔, goloruki (polu)martáv ↔ (polu)martvi* i t.d.

Mnozi od takovih tribaju još i dometak -an: *dalekoviidan, krátkoviidan, malodušan, oštroyuman, punoljetan, velikodušan* i t.d.

3.2. TVORBA POSEBNIH OPISNIH PRIIDIVOV

Pod **posebnimi** ovde daržimo opisni priidivi koji ukazuju na manjkavoost (velu *oli* posvemāšnju česa, *oli* obiilje (priko *mire* *oli* do dobre *mire*), *oli* sličnoost, *oli* maleenkoost i sl.

3.2.1. Priidivi za manjkavoost i priobiilje

Za velu *oli* posvemāšnju manjkavoost i za podpuno obiilje tvorba je **pridmetna**, a pridmetci za takove priidivne **uvarnjenice** su *brez-* i *ne-* (vela manjkavoost) i *pri-* (priobiilje):

brez-: *brezbrižan, brezgláv, brezimen, brezpaametan, brezplodan* (i *nepłodan*), *brezsraman, brezšuman, brezvodan, brezvoljan, brezviidan, brezživotan* i t.d.;

ne-: *nečiist, nedokaziiv, nedokučiiv, neizkusan, nejāsan, nepłodan* (i *brezplodan*), *nepooslušan, nepripaavan, nespretan, nezadovoljan* i još mnoštvo takovih glagolskih priidivov;

pri-: *pribogaat, pričiist, pridrāg, pridobar, pridug, prijāk, prikrāsan, priliip, priljuut, primuudar, prinizak, priobilan, priproost, pripuun, priskuup, prisuuuh, prisveet, priširook, priuzak, privisook, prizlātan, prižgalostan* i t.d.

3.2.2. Priidivi za similānje (sličnoost)

Similānje (samiljānje, sličnoost) po obliiku, booji, vlādanju *oli* po kojemu drugomu svojstvu, izkazuje se, najčašće, opisnimi priidivimi s nastāvcimi -ast *oli* -āst:

-ast: *bobičast* (“c ↦ č”), *darvenast, dugast, igličast* (“c ↦ č”; i *iglāst*), *jajast, kafenast, kuunkulast, kožast, kruuškast, lepezast, livkast, (o)kruuglast, špugast, vunast, zvunast* i t.d.;

-āst: *iglāst* (i *igličast*), *jagodāst* (i *jaagodast*), *kopljāst, puntāst, sabljāst, sedlāst, strelāst, vretenāst* (i *vretenast*), *zvezdāst* i t.d.

Za istoost, dakakor, imāmo: *isti(i), istā(a), isto(o)* (množ.: *isti, iste, istā(ā)*). Va jedniini, zādnji -ii, (-oo) **ni** baš duug, ali je maalo dužji od paarvoga (koji je brezzvučan!).(Pripadni priilog je *isto/isto*.)

3.2.3. Priidivi za obskarbljenoost i obiilje

Priidivi spomoču kojiih se ukazuje da (se) česa imā kolikor triba, pā i maalo više nego ča triba, tvoruu se spomoču nastāvkov (mužkii rood, neodreedeni obliik) *-an/-ōn*, *-aat*, *-av*, *-āv* (reedko), *-(j)iiiv* (reedko), *-ljiiiv*, *-evit* (reedko) i *-ovit*. Podrobnije, na:

-an/-ān/-ōn *dažeevan* (p. 3.1.; *dažeevni* - odreeden obliik), *močaavan* (*močāvni*), *syušan* (*syušni*), *raadostan* (*raadosṭni*), *žaalostan* (*žaalosṭni*), *nakarcān* (*nakarcāni*), *pijōn* (*pijaani*), *popišān* (*popišāni*), *skuncān* (*skuncāni*), *žājōōn* (*žājni*), *žbandān* (*žbandāni*), *žiiivčan* (*žiiivčani*; uzp. *živčani* - 3.3.4.) i t.d.;

-aat (*nājčašče* dohodu od imenic za deeli od rastliinja, od beštij oli od ljudskooga teela): *bogaat* (od Boog - slaava Mu i fāla!), *barkaāt*, *bradaāt*, *duhaāt* (od Duuh Sveeti - kii duušu/život dāje), *glavaāt*, *granaāt*, *guzaāt*, *krakaāt*, *krilaāt*, *listnaāt*, *mesnaāt*, *nogaāt*, *nosaāt*, *okaāt*, *parsaāt*, *pernaāt*, *plečaāt*, *repaāt*, *rogaāt*, *uhaāt*, *vlasaāt* i t.d.;

-av (težiinsli slog je pridžādnji): *balav*, *bišav*, *bodljikav*, *čvorugav*, *dlakav*, *gušav*, *jazičav*, *krastav*, *maarkav*, *musav*, *runjav*, *sušičav*, *šugav*, *žilav* i t.d.;

-āv: *karvāv*, *krivudāv*, *vijugāv* i t.d.;

-(j)iiiv (odreed. obliik: **-(j)ivi**): *korenjiiv*, *pastriiv*, *plisnjiiv*, *sanjiiv*, *šaljiiv*, *skaljiiv*, *škanjiiv* i t.d.;

-ljiiiv (odreed. obliik: **-ljivi**): *badljiiiv*, *boležljiiiv* ("st $\mapsto$ ž"), *carvljiiv*, *govorljiiiv*, *jetikljiiiv*, *karmeljiiiv*, *mučaljiiv*, *plahljiiv*, *smard(et)ljiiiv*, *sopoljiiv*, *strahljiiv*, *sumljiiiv*, *svadljiiiv*, *svincljiiv*, *syrabljiiv*, *skaljiiv*, *švorljiiiv*, *tugaljiiv*, *ušljiiiv*, *žučljiiiv* i t.d.;

-evit: *garčevit*, *muljevit*, *parčevit*, *žuljevit* i t.d.;

-ovit: *bardovit*, *gorovit*, *hirovit*, *kišovit*, *likovit*, *maštovit*, *plahovit*, *strelovit*, *šumovit*, *tarnovit*, *valovit*, *vidovit* i t.d.

3.2.4. Priidivi za moguučhoost

Priidivi spomoču kojiih se izriiče moguučhoost tvoruu se, nājčašče, od glagolov s nastāvcimi *-ak* (reedko), *-av*, *-iiiv* i *-(l)jiiv*:

-ak: *gibak*, *pītak*, *slaadak* i t.d.;

-av: *daarḥčav*, *cotav*, *kaaržljav*, *keenj kav*, *klimav*, *mucav*, *šepav*, *šunjav*, *vavarav* i t.d.;

-iiiv: *bliščjiiv*, *dokaziiv*, *dokučjiiv*, *istinoljubiiiv*, *lažjiiv*, *razlučjiiv*, *sparenjiiv* i t.d.;

-(l)jiiv: *barbljiiv*, *deljiiv*, *glagoljiiv*, *govorljiiiv*, *kažnjiiv*, *kolebljiiv*, *mučaljiiv*, *nametljiiiv*, *nezaminjiiv*, *pažljiiiv*, *plačljiiiv*, *podkupljiiiv*, *popustljiiiv*, *privartljiiiv*, *probirljiiv*, *ranjiiv*, *razgovorljiiiv*, *(u)starpljiiv*, *uvredljiiiv*, *vidljiiiv*, *zaminjiiv*, *(i)zbirljiiv* i t.d.

3.2.5. Pojačani (do kraaja) priidivi

Priidivi se pojačivaju (do kraaja, p. II.3.4.) tako da jih se ponovi (s kratkimi samoglasnicimi!) i dometne -*caat* oli -*ostiv*. Treč (vele reedki) način je da jin se navarne -*veetni*/*-veetni*:

-caat: *beel(i) belcaat, ceel(i) celcaat, goli (i gool) golcaat, jedon jedincaat* (brooj!), *noov/novi novcaat, prav(i) pravcaat, puun puncaat* (količinski), *sam samcaat, zdrav zdravcaat, žiiv živcaat* i t.d.;

-ostiv: *beel(i) belostiv, bogaat bogostiv, ceel(i) celostiv, gool golostiv, guust gustostiv, karcaat karcostiv* (količinski), *liin linostiv, puun punostiv* (količinski), *zelen (zeliin) zelenostiv, žiiv živostiv, žuut žutostiv* i t.d.;

-veetni (određeni oblici): *bogoveetni/-eetni, cigloveetni/-eetni, dugoveetni/-eetni, istoveeti/-eetni* i t.d.

3.2.6. Oslaabljeni oli umanjjeni priidivi

Priidivi se oslaabljuju oli umanjuju kakor dometbon takor i pridmetbon. Za oni navaarnjeni su dometci (mužki rod): *kast, -ičast, -(a/eš)an, -ljast* (i -*uljast*), -*unjav, -uškast*, a za oni uvaarnjeni su pridmetci: *nā-, o-, po-, pro-*. Evo nikih:

-kast (nājčāšče za boju/koluur i okus): *belkast, bledast, carljenkast, carnkast, gorkast, ljutkast, modrikast, sivkast, sladkast, slankast, tarpkast, zelenkast, žučkast* i t.d.;

-ičast (nājčāšče za oblik; p. i 3.2.2.): *krivičast* (maalo zkrivljen), *magličast, pravičast* (skoro prav), *ravničast* i t.d.;

-(ā/eš)an: *malešan, mlađāšan, punāšan, slabāšan, tanāšan, uzan/uzan, vrimešan/vrimešan* i t.d.;

-ljast (i -*uljast* - redje): *dugljast* (i *duguljast*), *zegljalast* (i *zteguljast*), *življast* (i *živuljast*) i t.d.;

-unjav: *bledunjav, gladunjav, hladunjav, slabunjav, sanbunjav, sladunjav, suhunjav* i t.d.;

-uškast: *lipuškast, debeljuškast, vetruškast* (i *vetrušan* - ako je jačji vetar oli vetušina!) i t.d.;

naa-/nā-: *naasuh, naažut, nāgluh, nāgnjil, nākriv(i)* i t.d.;

o-: *omaanji, onižji, osriidnji, otanji* i t.d.;

po-: *podeblji, podobar, podužji, poširji, poveč, povišji* i t.d.;

pro-: *pročelav, prohladan, proseed, prošā(ō)ran* i t.d.

3.3. TVORBA OODNOSNIH PRIIDIVOV

Oodnosni priidiv ukazuje na niki oodnos prima riči u priidivnomu korenu. Too more biti **vlāsnīštvo, pripadnoost, srodstvo, svarha, nāmīna** oli nič toomu similo. U tvorbi se rābu mnozi nastāvci, odvisno o imenicah (žiivo - nežiivo, vlastito - oobče, jedniina - množiina i dr.) i glagolih na osnove kojih se domeču, pri čemu i poniki različiti

polučuju istoo znáčeenje. Razvarstaati *ǫemo* jih (mužkii rood) na šeest skupin:

- dometci *-e(e)v*, *-iin/-in*, *-ov/-oov*;
- dometci ki se svaršuju na *-(l)ji*;
- dometci ki se svaršuju na *-ki*;
- dometci ki se svaršuju na *-ni*;
- dometci ki se svaršuju na *-nji*;
- dometak *-(v)ǫc/*.

3.3.1. Oodnosni priidivi s dometimi *-e(e)v*, *-iin/-in*, *-ov/-oov*

Oobǫe znáčeenje svih tako navaarnjenih priidivov je istoo. Uno ča triba znaati je na ke osnove pojedini od njih smii doojti i, kad na istu osnovu smuu doojti dvā, u čemu se rāzlikuju posebna znáčeenja.

Dometak *-e(e)v* se jāvlja nājredje, a redovito dohodi s imenicami (osin za nike beštije, p. 3.3.2.) na “-c”. Pri toomu, sve, osin une na “-ǫc”, polučuju *-ev*, a une na “-ǫc” polučuju *-eev* (s prominon “c ↦ č”). Tako imāmo:

gluumčev, *jārčev*, *krān(j)čeev*, *kuunčeev*, *loovčev*, *piisčeev*, *preelčeev*, *siivčev*, *streelčev*, *striičev*, *štiočev*, *suudčev*, *tkālčeev*, *tobolčev*, *zeečev* i t.d.

Dometak *-iin/-in* se jāvlja čōsto, a dohodi s mnozimi imenicami ke se mīinjaju po žinskooj “a-skloniitbi” (p. II.1.3.1.), oli su na “-er”, i ukazuje na vlāsnitstvo oli pripadnoost. Nāčeelno, ako je težiinski slog zādnji, unda dohodi *-iin*, a ako nii zādnji, unda je nāstaavak *-in*:

Aanin (Aana), *Āniin* (Āne), *Ātiin* (Āte), *bāčvin*, *Boožiin* (Boože), *burin* (≠ buriin - imenica), *capetin*, *črišnin*, *diikiin*, *hčerin*, *Iiviin* (Iive), *Juuriin* (Juure), *košuljin*, *Luzārijin*, *Māriin* (Māre), *Marijin* (Marija), *mrīzin*, *māaterin*, *naanin*, *opaartičin*, *paarin*, *piiliin*, *puškin*, *Rādiin* (Rāde), *sestriin*, *smookvin*, *svekaarvin*, *Šiimičin* (Šiimica), *Šiimiin* (Šiime), *tanburin* (≠ tanburiin - imenica), *tetiin*, *uliignin*, *vāaršin*, *večerin* (večer), *vičerin* (vičera), *zaadrugin*, *ženiin* i t.d.

Dometak *-ov* (oli *-oov* - ako je zādnji slog težiinski i na “-o”) se jāvlja nājčāšǫe, a dohodi s imenicami mužkooga roda (koje nii’su na “-c”) i s mnozimi imenicami za rastliinje⁶⁹:

Antuunov, *Božiǫov*, *Boožoov* (Boožo), *biskupov*, *borov*, *braatov*, *caarov*, *čuvārov*, *čǫkov*, *didov*, *Draagov* (Draago), *dupinov*, *hajdukov/hajduukov*, *Iivov* (Iivo), *jaabukov*, *Jaakovov*, *jelov*, *jaruuhov*, *Juurjov* (Jurāj), *kīitov*,

⁶⁹Ovde triba paaziti da se priidiv ne pobarka s imenicon (R. od množ.): *kīitov* ↔ *kīitov*, *kuumov* ↔ *kuumov*, *likārov* ↔ *likārov*, *meštrov* ↔ *meštrov*, *pivāčov* ↔ *pivāčov*, *učiteljov* ↔ *učiteljov*, ...

kuumov, kováčov, likárov, Markov, meštrov, mužov, petehov, piváčov, učiteljov,, vreesov, željudov i t.d.

3.3.2. Oodnosni priidivi ki se svaršuju na -(l)ji

Ovi priidivi se, uglavnom, odnosu na beštije, nike osebe i niki plodi, a dobijaju se od pripadajućih imenic. Svaršetak *-lji* (mužki rood) dohodi po suglasnicah *b, v* (i *p, f*). Pri toomu često nastupaju promine ča smo jih opisali va odiljcih I.3.(4. - 6.). Evo nikolikor vele učastalih: *buušji* (“h ↦ š”, i *buhinji*), *čimčiji* (“k ↦ č”), *garliičji* (“c ↦ č”), *golubljji*, *graašji* (“h ↦ š”), *janjeečji* (“tj ↦ đ”), *kokoošji*, *kozji*, *krāvlji*, *kusji*, *lavljji*, *māčji*, *mišji*, *ovčji* (“c ↦ č”), *pasji*, *pileečji* (“tj ↦ đ”), *prājčji* (“c ↦ č”), *prasičji* (“c ↦ č”), *riibljji*, *tičji*/*tičji* (“c ↦ č”), *voluji* (pomogho “u”), *vuučji* (“c ↦ č”), *zeečji* (“c ↦ č”), *žāblji* i t.d.; *Boožji*/*Boožji* (“g ↦ ž”), *čovičji* (“k ↦ č”), *dičji(i)* (“c ↦ č”), *dijāvlji*, *vražji*, (“g ↦ ž”) i tako dalje.

3.3.3. Oodnosni priidivi ki se svaršuju na -ki

Svaršetak “-ki” (mužki rood) dohodi na kraaju mnozih nastāvkov (za imenice):: *-ki*, *-ski*, *-a(ā)ški*, *-ānski*, *-evski*, *-i(i)nski*, *-iški*, *-ovski*. Od svih njih je daleko najplodniji *-ski*, a stojii uz žiivo i nežiivo. (Pri toomu često nastupaju glasovne promine ča smo jih opisali va odiljku I.3.) Evo mnozih:

-ki: *arbanāšk* (“aas ↦ āš”), *bogatāški*, *brijāški* (“čk ↦ šk”), *ciirkuski*, *francuuzki*, *junāški* (“ck ↦ čk ↦ šk”), *kukaviški* (“ck ↦ čk ↦ šk”) (*), luupežki*, *mužki(i)*, *ruski*, *sliipāški* (“ck ↦ čk ↦ šk”), *tvoorniški* (“ck ↦ čk ↦ šk”), *vitežki* (“z ↦ ž”), *mladički*, *plemički*, *svitlički* (“čski ↦ čki”?) i tako za sve imenice (i vlastita imena) na “-iq” čim je smisleno;

-ski: *austrijski*, *braatski*/*brātski*, *broodski*, *češki* (“hs ↦ š”), *daljiinski*, *eepski*, *gradski*, *harvātski*, *jezerski*, *kunsārski*, *lyunski*, *mājski*, *moorski*, *nāmiinski*, *opatijski*, *pāžki* (“gs ↦ ž”), *parižki* (“zs ↦ ž”), *rābski*, *ribarski*, *se(e)lski*/*seoski*, *svitiski*, *školjarski*, *turski*, *urārski*, *vel’aartski*, *zidarski*, *životiinski* i t.d.;

-a(ā)ški: *koturāški*, *kuutjevaški*, *napadāški*, *obranāški*, *valpovaški*, *zaagrebaški* i t.d.;

-ānski: *božānski* (“g ↦ ž”), *čovičānski* (“c ↦ č”), *divičānski* (“c ↦ č”), *indijānski*, *grobljānski*, *katoličānski*, *kučānski*, *marijānski*, *merikānski*, *poštānski*, *sarbijānski*, *talijānski* i t.d.;

-evski: *duždevski*, *krāljeviski*/*krāljeviski*, *križevski*, *marševski*, *muževski*, *prinčevski* (“c ↦ č”), *puuževski* i t.d.;

-i(i)nski: *gazdiinski*, *hčeriinski*/*hčeriinski*, *materiinski*/*materiinski*, *mačehiinski*, *pāpinski*, *očiinski*/*očiinski*, *sestriinski*/*sestriinski* i t.d.;

-iški (uz usvojene tujice): *centralistiški, imperijalistiški, kapitalistiški, komunistiški, materijalistiški, socijalistiški, turistiški, urbanistiški* (“sk $\mapsto$ šk” - svugder) i t.d.;

-ovski: *begovski, didovski* (uzp didov), *kotlovski, orlovski* (i opisni prd.), *parkovski, popovski, rovovski* (i opisni prd.), *svaatovski, šahovski, tenkovski* i t.d.

3.3.4. Oodnosni priidivi ki se svaršuju na -ni

Ovi priidivi su s dometcimi (mužkii rood): *-ni, -ani, -eni, -eevni* i *-oovni*.

Dometak *-ni* dohodi na koren koji se svaršuje na suglâsnik kii nii nebčaniik oli “k”, “c”, a navaarnjeni oodnosni priidiv se dobija sâmo od imenic za čâ nežiivo;

dometak *-ani* dohodi kađ je zâdnji suglâsnik “k” oli “c”;

dometak *-eni* dohodi kađ je zâdnji suglâsnik iini zatvorniik;

dometci *-eevni* i *-oovni* dohodu svaaki put kad *-ni*, zgovôranja radi, triba pomočni samoglâsnik (p. I.3.3.).

Evo nikolikor priidivov:

-ni: *bruusni/bruusni, daržâvni/daržâvni, guuzni/guuzni, kuučni/kučni, loovni, misečni/misečni, mrižni, nožni, paarsni/paarsni, počotni/počotni, priidivni/priidivni, priložni, proovni* ($\neq$ proveni), *svitlostni, telesni, upitni, uvozni, ziidni, zaadružni, žuupni* i t.d.;

-ani: *brojčani, nebčani, novčani, palčani, puščani, žičani* (i opisni priidiv), *živčani* (uzp. žiivčan(i), 3.2.3.) i t.d.;

-eni: *crikveni* (i *crikoovni*), *društveni, garleni, glaveni* ($\neq$ glâvni), *glasbeni, karmeni, pismeni, platneni* (i opisni priidiv), *proveni* ($\neq$ proovni!), *puteni* (i opis. prd.), *selitbeni, sukneni* (i opis. prd.), *ustmeni* (pomočno “m”), *vuneni* (i opis. prd.), *zdravstveni, znanstveni, ženitbeni* i t.d.;

-eevni: *bojeevni, brojeevni, dušeevni* (uzp. dušeevan, 3.1.), *mužeevni* i t.d.;

-oovni/-ovni: *cestoovni, crikovni* (i *crikveni*), *duhoovni, glasovni/glasovni, miroovni/mirovni, pojmoovni/pojmovni, slikovni, strukovni, svitoovni/svitovni* i t.d.;

Napomeenimo da se, uz *-ni* (za gradijvni i posvoojni priidivi), va govoru podjednako čuje i “**od + imenica va R.**”: *crikveni/crikoovni* (dvoor) i (dvoor) *od criikve*, *darveni* (brood) i (brood) *od driiva*, *kamena* (kuča) i (kuča) *od kânika*, *sestriin* (muuž joj) i (muuž) *od sestree* (joj muuž), *zetov* (mu kaic) i *od zeta* (mu kaic) i t.d.

3.3.5. Oodnosni priidivi ki se svaršuju na -nji

Ovi priidivi su s dometcimi *-nji* (nâjčâščê dohodu od priilogov za doba, s prominon “s $\mapsto$ š”, i nikih imenic), *-šnji* (dohodu od priilogov

za doba i meesto, i vele reedko, od imenic) i *-ā(a)šnji/* (dohodu od priilogov za doba i meesto). Evo niki:

-nji: *danāšnji, juutrošnji, letošnji, nočāšnji, sinoočnji, svagdaanji* (i *svagdāšnji*), *večerašnji, večernji, doolnji* (i *dolnji* - odreedeni obliik), *goornji* (i *gorinji* - odreedeni obliik), *krajinji, mejāšnji, nutarnji, (u)nutrāšnji, priidnji, sadaanji* (i *sadāšnji*), *sobootnji, središnji, strāžnji/strāžnji, tadaanji* (i *tadāšnji*), *toboožnji* i t.d.;

-šnji: *čerašnji, nikadāšnji, prijašnji, sadāšnji* (i *sadaanji*), *sutrāšnji/sutrašnji, svagdāšnji* (i *svagdaanji*), *posvemašnji/posvemašnji, tadāšnji* (i *tadaanji*), *tamošnji, uzkaaršnji* i t.d.;

-ā(a)šnji: *davnāšnji, skorāšnji/skorašnji, ovdāšnji/ovdašnji, (po)svudāšnji/(po)svudašnji* i t.d.

3.3.6. Oodnosni priidivi s dometkun *-(v)āč*

Navaarnjeni oodnosni priidivi na *-(v)āč* dobijaju se od niki glagolov i odnosu se na dotičnu glagolsku rādnju. Takoov priidiv označuje stvar kā služi pri glagolskoj rādnji oli spomoču kojee se glagolska rādnja obavlja, pa ga se ne smii pomiišaati s glagolskin priidivon sadāšnjiin (na “-eeč” oli “-uuč”). Evo nikolikor njiih (mužkii rood):

brijāč, cartāč, grijāč, igrāč, jahāč, kuhāč, kupāč, pisāč, letāč, plavāč, pletāč, spavāč (usvojenica; postoji sāmō *spaati/spānje*), *šivāč* (usvojenica; postoji sāmō *šiti/šijenje*), *stampāč, žvakāč* i tako nāpid.

4. TVORBA NOVIH GLAGOLOV

Novi glagoli se, nājčāšče, tvoruu dometbon i pridmetbon, a puno redje svezitbon. Dometkoov i pridmetkoov imā višee deseetāk - maanje oli višee ploodnih - a ovde čemo popiisaati sāmō une nājplodnije i to po varstah od riichi uz koje se klāju. Buduuč da svezitbon dobijeni glagoli (složenice) nastaaaju spomoču niki pridmetnutih priidlogov (do, (i)z, na, nad, pod, prid, za . . .), na njiih čemo gljedati kakor da su dobijeni pridmetbon, pa glagolske složenice nee čemo napoose razmātraati. K toomu, glagoli dobijeni pridmetbon dohodu sāmō od postojeečih glagolov.

Ovakovon tvorbon osnoovna riich navodi na “oobče” značenje dobijenoga glagola, a dometak oli (i) pridmetak je (su) toov (ti) kii (ki) ga oposebnuje(u) oli jednoznačno određuje(u). Kad se novi glagol tvori od postojeečega, too povlāči da se miinja njigoov viid i/oli (posebno) značenje. Pri toomu se, redovito (p. Naapomene 1. i 2. u odiiljcih 4.1.3. i 4.1.4.), od svaaršenoga glagola dometbon dobije nesvaaršeni (*opiti* → *opijjati*, *spāsiti* → *spasiivaati*), a od nesvaaršenoga, pridmetbon - svaaršeni glagol (*luučiti* → *razluučiti*, *štiti* → *proštiti*).

4.1. GLAGOLSKÉ NAVARNJENICE

Glagolske navarnjenice čemo razvarstaati po varstah od osnoovnih rijiči. Osnoovne rijiči, na korene (oli ceele) kojih se domeču rāznovarstni nastāvci, su imenice, priidivi, uzklik.i (“jednostavniji”) glagoli sāmī.

4.1.1. Glagolske navarnjenice od imenic

Za ovu tvorbu najplodniji nastāvci su *-aa)ti*, *-ati*, *-evaati*, *-iti*, *-iivaati*, *-ovaati* i (nājčāšče za tujice) *-iiraati*:

-aati: *arduraati*, *ciihaati*, *cvetaati*, *čepaati se*, *čepuhaati*, *čepulaati*, *fangaati*, *kaštigaati*, *katramaati*, *kriižaati*, *lagaati* (“ž ↦ g”), *marangunaati*, *pituraati*, *plimaati*, *skaljaati* i t.d.;

-ati: *kaapati*, *kaarpati*, *plaakati* (“č ↦ k”), *pupati*, *ribati*, *suunčati (se)* (“c ↦ č”), *stupati* i t.d.;

-evaati: *carevaati*, *kneževaati* (“z ↦ ž”), *kraljevaati*, *stupnjevaati*, *v(b)ojevaati* i t.d.;

-iti: *boliti*, *brojiti*, *dimiti (se)*, *dužiti se* (“g ↦ ž”), *(j)idriti*, *globiti*, *govoriti*, *hoditi*, *kititi*, *loviti*, *maarviti*, *mediti*, *misлити*, *žaaliti (se)*, *ženiti se* i t.d.;

-iivaati (p. 4.1.4.): *dariivaati*, *fugiivaati*, *kaštigiivaati*, *pituriivaati*, *spasiivaati (se)*, *škiciivaati (se)* i t.d.;

-ovaati: *bolovaati*, *darovaati*, *glasovaati*, *pirovaati*, *mirovaati*, *strahovaati*, *tugovaati*, *zimovaati*, *žalovaati* i t.d.;

-iiraati: *centriiraati*, *matiiraati*, *maršiiraati*, *mutiiraati*, *tušiiraati*, *živciiraati (se)* i t.d.

4.1.2. Glagolske navarnjenice od priidivov

Za ovu tvorbu najplodniji nastāvci su *-aati* i *-iti*:

-aati: *čaraati (se)*, *drecaati*, *krepaati*, *laškaati*, *lešaati*, *lišaati*, *lustraati*, *ravnaati*, *svitlaati* i t.d.;

-iti: *beeliti (se)*, *bleediti*, *bogaatiti (se)*, *carniti (se)*, *duužiti*, *darveniti*, *hrapaviti*, *jednāčiti*, *kratiti*, *kriiviti (se)*, *prāzniti (se)*, *puniti (se)*, *šiiriti (se)*, *tepliti*, *treezniti (se)*, *zeleniti (se)*, *žuutiti (se)* i t.d.

4.1.3. Glagolske navarnjenice od uzklikov

Za ovu tvorbu dobro plodni nastāvci su *-aati*, *-ati*, *-čati*, *-etaati*, *-jaati*, *-kaati*, *-kati*, *-ketaati*, *-nuti* (najplodniji za svaaršene glagole), *-ot(c)aati* i *-ut(c)aati*:

-aati: *bljuuhaati*, *cikaati*, *buubaati (se)*, *gargljaati*, *geegaati se*, *grebaati*, *hroopljaati*, *huukaati*, *kokodākaati*, *pišaati*, *puuhaati*, *skiikaati*, *strišaati*, *škrokaati*, *štokaati* i t.d.;

-ati: *harstati*, *kucati*, *mucati*, *lajati* (pas), *parskati*, *pljucati*, *pucati*, *skucati (se)*, *ščucati*, *tucati* i t.d.;

-čati: *cokčati*, *dahčati*, *farkčati*, *pihčati*, *sikčati* i t.d.;

-**etaati**: *klepetaati, kliketaati, lepetaati, piketaati, šušljetaati* i t.d.;
 -**jaati**: *blejaati, lajaati* (čovik), *zuujaati* i t.d.;
 -**kaati**/: *gākaati, guukaati, mnjaukaati, muukaati* i t.d.;
 -**kati**: *buckati, cūškati, huškati, kuckati, mljaskati* (“ck ↦ sk”, i *mljāščāati*),
pljuskati (i *pljuuskati* - sāmō po liicu!), *puckati, šuškatī, triskati* (i
triiskati - sāmō po liicu!) i t.d.;
 -**ketaati**: *kucketaati, meketaati, pucketaati, šušketāati* i t.d.;
 -**nuti**: *bljuhnuti, buchnuti, bugnuti, ciknuti, darlnuti, klepnuti, kvarcnuti,*
pardnuti, plesnuti, pljesnuti, pljusnuti, prasnuti, pucnuti, puknuti (i
puuknuti), *ruknuti* (i *ruuknuti* - još jačije/jačje!), *skiiknuti, ščuknuti,*
(i ščuknuti kad dužje traaje!), šišnuti, skiikuti, šmugnuti, švagnuti,
trisnuti (i *triisnuti* - sāmō po liicu!), *zveknuti, zviznuti* i t.d.;
 -**ot(c)āati**: *cvokotaati, grohotaati, hropotaati, klok(c)otaati, klopot(c)āati,*
loskotaati se, štropot(c)āati i t.d.;
 -**ut(c)āati**: *cigutaati, cvark(c)utaati, škargut(c)āati* i t.d.

Triba uočiti i razumiti zač i kako različiti nastāvci (na istij uzklik) polučuju “māle” (“fine”), ali biitne različke - posebna značeenja: *kuc-ati, kuc-kati, kuc-ketaati, kuc-nuti; puc-ati, puc-kati, puc-ketaati, puc-nuti*; i t.d.

Naapomena 1. Na većinu od navedenih glagolov, navaarnjenih spomoču dometkoov -*aati* i -*nuti* (i poniki na -*ati* i -*nuti*: *smicati* ↔ *smaknuti*, *zmicati* ↔ *zmaknuti*), triba, dakakor, gljedati i kakor na nesvaaršeni i svaaršeni pārnjaci, ali **ne** tako da bi se jedōn moga dobiti od drugoga (recimo, svaaršeni od nesvaaršenoga), jerbo jin je sāmō koren zajedniški. Too su dvii **rāzličite dometbe**: paarva (-*aati*/-*ati*) polučuje nesvaaršeni, a druga (-*nuti*/-*nuti*) svaaršeni glagoli.

4.1.4. Glagolske navarnjenice od glagolov

Navaarnjeni glagoli od glagolov dobijaju se spomoču nastāvkvov -*ijaati* (za glagoli na “-biti”, “-piti” oli “-viti”), -*ivaati* i -*jiivaati* (uz redovito jotanje, p. I.3.6.). Glagol na koji se navarnjuje murā biti svaaršeni na -*iti*. Navaarnjeni glagol je nesvaaršeni (čōsto, višekrātni - učastāli), a dobije se takor da se zneme -*ti* i pridodā jedōn od nastāvkvov. Pri toomu se, uz vele reedke iznimke, svi dugi samoglasnici (i “ā”, “ō”) va korenu zkrāčuju. Evo nikih:

-**ijaati**: *dobiti* → *dobiijaati* (i *dobiivaati* . novije), *nab(p/v)iti* (*se*) → *nab(p/v)iijaati* (*se*), *odb(p/v)iti* → *odb(p/v)iijaati*, *pob(v)iti* → *pob(v)iijaati*, *razb(v)iti* → *razb(v)iijaati*, *ub(p/v)iti* (*se*) → *ub(p/v)iijaati* (*se*), *zab(p/v)iti* → *zab(p/v)iijaati*, *zb(p)iti* → *zb(p)iijaati* i t.d.;
 -**ivaati**: *naditi* → *nadiivaati*, *odlučiti* → *odlučiivaati*, *poučiti* → *poučiivaati*, *smānjiti* → *smānjiivaati*, *ztānjiti* → *ztānjiivaati* i t.d.;

-jiivaati: *navāliti* → *navaljiivaati* (“lij ↦ lj”), *osuuditi* → *osud(dj)iivaati* (“dij ↦ đ”), *popustiti* → *popušćiivaati* (“stij ↦ šć” - višekrātni, a *popuušćati* - nesvaaršeni), *zkrātiti* → *zkrac̣iivaati* (“tij ↦ q”), *zrāditi* → *zradiiivaati* (dij ↦ đ”), *zmisliti* → *zmišljiivaati* (“slj ↦ šlj”) i t.d.

Naapomena 2. Ne polučuje svaaki svaaršeni glagol na “-iti” nesvaaršenu navarnjenicu: *kuup-iti* ↔ *kup-ovaati*, *skup-iti* ↔ *skuup-ljaati* i t.d. Too su, na istu osnovu, različito navaarnjeni glagoli.

Za svaaršeni glagoli ki su na “-aati”, njihovi nesvaaršeni pārnjaci ne daržiimo za navarnjenice. bo imaaju sāmo zajedniški koren. Takovi su *mul-aati* ↔ *mul-iivaati*, *pozv-aati* ↔ *poziiv-aati* (nepostojano “i”), *prikop-aati* ↔ *prikop-iivaati* i tako daalje.

4.2. GLAGOLSKJE UVARNJENICE

Glagolske uvarnjenice (uključivo složenice) tvoruu se od postojeećih glagolov spomoću mnozih pridmetkoov (uključivo priidlogov) od kojih su najplodniji ovi: *od-*, *(i)z-*, *na-*, *nad-*, *o-*, *ob(a)-*, *od-*, *po-*, *pod(a)-*, *pr(r)-*, *pri-*, *prid-*, *prij-*, *pro-*, *raz-*, *s(a)-*, *u-*, *uz-*, *va-*, *z(z)-*, *za-*. Pri toomu, ako je osnovni glagol nesvaaršen, uvaarnjeni glagol je, breziznimno, svaaršen. Evo mnozih:

do-: *dočekati*, *dodāvaati* (*se*), *dognaati/dogoniti*, *dojidriti*, *doletiti*, *domisliti* (*se*), *dopiisaati*, *dopustiti*, *dostaati/dostaajati*, *dotaknuti/dotiik(c)aati*, *doteć*, *dotraajati*, *dotuuć*, *dovoziti*, *dovuuć*, *dozvaati*, *dožiiviti* i t.d.;
(i)z-: *(i)zbrojiti*, *(i)zgovoriti*, *zgubiti* (*se*), *zijiiti*, *zkovaati*, *zletiti*, *(i)zliičiti*, *zliti/zliiivaati*, *zljubiti* (*se*), *zlomiti* (*se*), *zluuditi*, *zkamičaati*, *(i)zmeesti*, *zmučiti*, *(i)zpaariti*, *(i)ztreesti/ztreesaati*, *ztuuć*, *zučiti*, *zvuuć* (*se*) i t.d.;

na-: *najjisti* (*se*), *nagovoriti*, *nakupiti*, *nakupovaati*, *naložiti*, *naludovaati* *se*, *naljuutiti* (*se*), *namučiti* (*se*), *napiisaati*, *nasmijaati* *se* (dvoznāčan!), *natuuć* (*se*), *naučiti*, *naužiti* *se*, *navarnuti*, *navisiti/navisati*, *navisiti* *se*, *nažuuljaati* (*se*) i t.d.;

nad-: *nadgljeedaati*, *nadgovoriti*, *nadigraati*, *nadjačaati*, *nadletiti*, *nadmuudriti*, *nadskočiti*, *nadvlādaati*, *nadžiiviti* i t.d.;

o-: *obajcati* (*se*), *obrāniti*, *oćlaviti*, *oglodaati*, *ogoliti*, *ograditi* (*se*), *okovaati* (*se*), *okriiviti*, *okruužiti* (*se*), *olajati*, *opā(ō)liti*, *opiti* (*se*), *opliti*, *opuutiti* (*se*), *osliipiti*, *ostrić* (*se*), *osušiti* (*se*), *otuuć*, *otvoriti* (*se*), *ozdraaviti*, *ožiiviti* i t.d.;

ob(a)-: *obigraati*, *obgaarliti*, *obkoliti*, *obljuubiti*, *obamriiti*, *obrizati*, *obrušiti* *se*, *obasjaati*, *obstaati*, *obtuužiti*, *obveezaati* (*se*), *obaviti* i t.d.;

od-: *odigraati*, *odletiti*, *odležaati*, *odluučiti*, *odmoć*, *odmoriti* (*se*), *odmulaati* (*se*), *odpuutiti* *se*, *odsić*, *odtuuć*, *odveezaati* (*se*), *odvrātiti/odvraačati*, *odvuuć* i t.d.;

po-: pobeeliti, pogubiti (se), pohitati, pohoditi, poišaati, pokupiti (se), pokuusaati, poletiti, pomoći, pomiiriti (se), pomriiti, ponuditi, po'oraati, popišaati (se), postaaviti (se), posušiti, poškopiti, poškuuriti, potuući (se), povisati, pozeleniti, poželiti, požiiviti, požuuuti i t.d.;

pod(a)-: podboosti, podabraati, podgovoriti, podguuliti, podkuupiti, podkusuraati, podleći, podmiiriti, podmiititi, podnositi, podnigaati se, podreepiti, podriivaati, podastriiti, podvarnuti, podveezaati, podvuuci (se) i t.d.;

pr(r)-: preesti (osnoovni glagol dobivjin zvukoovnin oponošanjun - "pr");

pri-: pribroditi se, priducaati, prigraditi, prigoriti, prigrijati (se), prihladiti se, prihraniti/prihranjiivaati (se), prijaviti (se), priležaati, primučaati, priskočiti, pripeći (se), priplatiti, prisici, prismarditi, prisoliti, prispaati, prisvuuci (se), pritarpiti, priteći, privoziti, prizrijati, prižiiviti i t.d.;

prij-: prijcuuti, prijokusiti, prijplatiti (se); prijiiviti i t.d.;

prid-: pridhoditi, pridložiti, pridmoliti, pridpostaaviti, pridstaaviti (se), pridveezaati, pridvoditi i t.d.;

pro-: prohoditi, progovoriti, prokuhati, proletiti, promisliti, pronositi, pronjuškati, propustiti, proslaaviti (se), prošaraati, proteći, protreesti, provuuci (se), prozboriti, prožiiviti i t.d.;

raz-: razbiistriti (se), razčaraati se, razbuditi (se), razdaniti se, razdeliti, razgoliti/razgolititi (se), razkusuraati se, razletiti se, razmaarviti (se), razmisliti, razmoviti (se), razmuutiti (se), razsvanuti/razsvanjiivaati se, razteći (se), raztočiti, razviti, razžajaati se i t.d.;

s(a)-: sabraati se, sbrojiti, sjaahati, skupiti (se), sletiti, sliti/sliivaati, sljuubiti se, sprijateljiti se, sastaaviti (se), streesti/streesaati (se), stvoriti (se), saviti (se), svuuci (se) i t.d.;

u-: ugrijati (se), ugrizti (se), ulizti/ulaziti, umiinuti, umriiti, uništiti (se), upiisaati, urazumiti (se), uteći (se), utišiti (se), užiiiviti se i t.d.;

uz-: uzbuuditi (se), uzdihati, uzhoditi se, uzijiti, uzkomešaati se, uzletiti, uzljuubiti, uzmoviti se, uznositi se, uzoholiti se, uzporeediti, uzstaati/uzstaaajati (se), uzviisiti (se) i t.d.;

va-: vapriiti/vapirati (i upriiti/upirati), vapuutiti (se), vareesti, vavuuci (se), vazeeti/vazimati (se), važgaati (se) i t.d.;

za-: za'arduraati, zabelekaati, zabeeliti (se), zadaržaati (se), zagaarliti (se), zagljedati se, zahititi (se), zakovaati, zaletiti (se), zaličiti, zameesti, zamuutiti (se), zanositi (se), zapoliti (se), zaprositi, zareći se, zaspaaati, zatreesti (se), zatvoriti (se), zaviti (se), zaželiti (se) i t.d.;

z(z)-: zuujaati (osnoovni glagol dobivjin zvukoovnin oponošanjun - "zzz").

5. TVORBA NOVIH PRILOGOV

Novi priilozi se, najčastje, tvorijo od priidivov: opisnih - s nastāvcimi -o, -e, i posvojnih - s nastāavkun -ski (p. III.1.1.). Ovde jih nee čemo posebno navoditi. Drugi načiin je tvorba od glagolov - glagolski priilozi sadāšnji (-u(u)čl, -e(e)čl) i prošli (-vši, -avši, -āvši, -av) - ča smo razmatraali va odiiljku II.5.5.9.

5.1. PRIILOZI S DOMETCIMI

Treč načiin za tvorbu novih priilogov je dometba s nastāvcimi -ice, -imice, ās, -ce (svi vele slaabo ploodni), a uz -ce dohodi i pridmetba (svezitba) s priidlozimi brez-, do-, na-, po- ne-, niz-, uz-. Evo njih: **-ice:** dānomice (i dānomice), jedvice, nemilice i t.d.; **-imice:** harpimice (i harpimice), hotimice, letimice, meestimice (i meestimice), strelimice i t.d.; **-ās:** danās, večerās, nočās i t.d.; **-ce:** nepristānce/nepristance, starmoglavce, brezpristānce, doslovce, naglavce, neopazice (i neopazice), netremice, nizbardice, poimence, postrance, potarbušice (i potarbušice), uzbardice i t.d.

5.2. PRIILOZI-SLOŽENICE

Još je jedōn načiin da se dobije priilog - kakor složenica od priidloga i imenice. Takovi su:

brezbrooj, doviika, naaizust, naanoge, naapamet, naaruke, naavetar, nāglas, nāglavu, nāvlas, nāzoor, odoka, uvik, vaavik, uzpuut, zaučgas, zauviike, zmeesta i t.d.

5.3. PRIILOŽNE SVEZE

Priilozin-složenican su nālične **priiložne sveze** - kod kojih (još) nii doošlo do svezitbe, ali se priidlog (najčastje na) i imenica daržu zaajedno. Ote sveze nii su priilozi, nego va ričenicah imaaju njihovu ulogu. Evo njih:

brez muke, brez suumljee, brez trāga, do godiščā, drāge volje, na buuze, na cveeti, na čičci, na čunčuricu, na čāpi, na kupi, na marete, na moti, na paarsti, na riizi, na silu, na skaliine, na skosi, na viike, na zpodguuljāk, na zuubi, na žaalost, po novu, po stā(ā)ru (po stariinski/stariinjski), pod nooc/(podnoč), pod večer (podvečer), z počeetka (zpočeetka), za/u čaas (zaučgas), za čudo (začudo), za vaasda (zavasda), za viike (viikov) i tako daalje.

Priiložne sveze s priidlogun na ukazuju ne sāmo na načiini (kakor), nego i na to kakovo je čā - kakor čā zgljeeda oli nač samiljā (kakoli), takor da niki priiložne sveze (s imenicon va množiini, T.) čōsto služu i kakoli opisni priidivi (p. II.3.1.).

.

V. O SROČBĚ - NÁČEELNO

1. ČA JE JAZIK?

Na upit “Ča je jazik?” nii moguće pravilno (a kaamo li točno) odgovoriti. Bo, odgovoriti bi se muraalo spomoću jazika, a još (prija tooga) se ne znâ (nii se odreedilo *brez jazika* - niti se more!) ča je jazik. Zâto jazik murâ biti osnoovni poojâm, ča oće reč da ga se ne određuje unâprid (spomoću drugih poojmoov), nego se propisuju stanovitâ svojstva i pravila kojiin uun murâ udovoljiti. Mii se ovde nee čemo vâ'to upuušćati⁷⁰.

Za naaše potribe, mii na jazik gljedamo puno užje - tako da razmâtramo sâmo njigovo nâjvažnije svojstvo (i uporabu): *tvorbu, slânje i prinošenje jazičnih poruk spomoću ljudskoga glâsa, kraće - govor*. U tuu svarhu postâvljamo ovo naćeelo o jednoznačnoosti:

Tvorba, slânje (zgovôranje) i prinošenje (“putovânje”) svaake porukee neka budu takovi da jih slušatelj priimi jednoznačno (“brežšuumno”) - onako kakor je govornik hotii.

Too oće reč da govornik murâ ričenice tvoriti (riiči slâgaati) strogo kakor pravila nalâžu, zgovôraati jih ne kvâreč tvorbu, a kii oli ča jih prinosi ne smii pokvâriti tvorbu ni zgovôranje - sve too kolikor se nâjbolje more - da bi biilo onako kakor je govornik bii zamisli i htii da ga se čuje i razumii. Ovde muramo zanemâriti mozebiitne govornikove govorne i slušateljove sluušne mâne, a budući da je, za govor, prinositelj zrak (i, kii put, kâ nâprava), i too murâmo zanemâriti! Too povlâči da se, u skladu s temeljnjin naćeelun, tribaju propiisaati pravila (za tvorbu i slânje) kâ će podpunoma (nâjviše moguće) očuvaati jednoznačnoost. S oviin se, daalje, murâ nastaaiviti kad se propisuju pravila za (pravo)piisanje. Nikakovoga popuušćanja (jerbo da je nič “teežko” oli “zamaaršeno”) oli dogovora kolo 'vooga ne smii biti! Inače bi govorne oli sluušne mâne (nikih) određiivaale jazična pravila (za svih). Dogovoriti se i odlučiti smii se sâmo o toomu ča je “bolje” kad postoji više pravilnih načinov. Svaako (i moguće) “pravilo” ko vodi (bi vodilo) prama “jazičnoj štedljivosti” oli “jednostavnoosti” - kraćenjun, izostâvljanjun oli sl. - na uuštarb jasnoće (jednoznačnoosti) murâ se z jazika maknuti. Slobodu (da jazik dograđuju i oplemenjuju - i da čagod od tooga ostaane sviin) triba ostaaviti sâmo uniin ki umiju liipo začinjivaati (kakor piisme, takor i priiče)⁷¹.

⁷⁰Ipak, usuđujemo se, nâjobćenitije, zamišljaati jazik trojstveno: *miisal* (darovâna Rič Boožja) - *govor* (njeezino ozvučenje, bo smo nedoreestli da ju čiiistu razumiimo) - *piismo* (njeezina slika, bo smo sklôni govor kvâriti).

⁷¹Va jaziku se, obćenito,, dogôdja čudan pojav: sloovnik se obogaćuje (nove riiči za nove stvâri i pojavi), sloovnica se, više-maanje, ne miiinja oli se (va govoru) “osiromašuje” (ča se poslin pritvori u pravilo), a sročba se viidno

Za sve ča smo da saad razmātraali i proučiivaali more se, u gruubo, reeč da je čakāvska harvātska **jazična grāda i obradba**: glāsi, rijiči (občēnito i po varstah), dopustive promine po varstah, raznovarstna tvorba novijih rijiči i pripadajuuča značeenja. Pā kakor kājde nii'su glasba, a ni boojje oli carte nii'su slika, niti su kamiinje, jāpno, greede i kupe - kuča, takor ni jazična grāda s obradboņ nii (još) jazik. Jazik, u punomu smiislu, počinje **ričēnicon** - osnoovnon smislenon (zgovorenon, pā unda i zapiisanon) jazičnon porukon. **Ričēnična tvorba** je nāuk o toomu kako se tvorū ričēnice, a zovee se još i **sročba** (po garšk. **sintaksa**). Una, a ne jazična grāda i "tesanje" (promine - obradba), u biitnomu odreduje jazik⁷². Jasnije, različite jazične grāde i promine polučuju različiti jazici, ali ne i obrātno. Bo, vele nālične jazične grāde (oli jedna - istā) i nālične (oli iste) obradbe-promine moru, po različitih sročbah, polučiti posvema različiti jazici⁷³.

2. TVORBA ČAKĀVSKE RIČENICE

Ovde nee čemo razglābaati o temeljnemu ričēničnomu ustroojstvu (subjekt, predikāt, objekt, priiložne oznake, poređak . . .), niti o varstah (jednostāvne ričēnice, složene ričēnice . . .), nego čemo krātkimi nāpuutčimi i uuzorcimi ukāzaati na to ča je vāžno za pravilnu i dobru čakāvsku sročbu, a ča ne valjā oli ni dobro. A sročba va vooj sloovnici i (3.3.) Uuzorci neka posluužu kakor naputāk onimin ki bi hotili dobro naučiti čakāvsku⁷⁴ sročbu.

"pojednostavnjuje" - sve do višeznačnoosti, pā i brezsmislenosti. Kaamo to protusloovlje vodi, ča se jazika tiče, ne triba biti pripaametan da se jāсно vidi!

⁷²I ne sāmo jazik nego, za onooga kii umii slušati i štiti, i ono dunblje (va čoviku i nārojdu - zaajednici) ča mu pridhodi. Tako se va čiistooj čakaavici-arkaavici tekār izniimno more čuti: *mooj brood, mooj siin, mooj otāc, moja njiva, moja hčēer, moja maati, . . .* Skoro redovito se govori: *nāš brood, meni siin (siin mi), meni/nāš otāc, (otāc mi/nan), nāša njiva, meni hčēer (hčēer mi), meni/nāša maati, (maati mi/nan), . . .* I ote zāminice *meni* i *nan* (D., ča po prāvu znāču *od mene/nāš* - R.) su pri skloniđbah neprominjivi rijiči. Paametnomu dosta!

⁷³Više je žaalostno nego smijišno oli neozbiljno kad niki jazikosloovci tvarduū da se jazična sličnost (različitost, istoost/jednākoost) triba određivaati (miriti) po toomu koliko se njihovī govorniici mejuuse razumuū. A zaburāvljaju da se i od istee jazičnee grāde s istin prominami, različitim sročbami dobijaju različiti jazici - posvema razumljivi svimi. Rečimo da se va jednoomu kraaju govori tako da je uvek priiđiv prija/zpriiđ imenice i zāminica prija/zpriiđ glagola i t.d. ("Dobar dān!", "Tica je letila.", "Jā čitan.", . . .), a va drugomu - obratno ("Dān dobar!", "Letila je tica.", "Čitan jā.", . . .). Eto, dvā različita, a svimin njimin posve razumljiva jazika.

⁷⁴Nāčcelno, čakāvska sročba se, uglāvnon, poklāpa s harvātskon knjižkoon sročboņ, ali ne s onoođ od sadāšnjega "službenoga harvātskoga jazika". Bo, to i nii

2.1. NAČEELA ZA SROČBU

1. Od svih riječi, **glagoli** su **najvažnija** varst; (**čineeč**) **glagol** “**nos**i” **ričeničnu** **poruku** i **obvezuje** **govornika**; brez (**čineeč**e) **glagola** **ričenica** je “**martva**”.
2. **Priidlozi** jednoznačno **osmišljuju** **ričenice**; brez **priidloga** **ričenična** **poruka** je **višeznačna** **oli** **nejasna** i **nikakova** “**paadežna** **prilagodba**” ne more ju točno osmisлити.
3. **Dvii** **imenice** va **rāzličitih** **paadežih** **smuu** **sāmo** **izniimno** **staa**jati **jednā** **do** **druge**; **mej** **njimi** (**ako** ne **more** **priidlog**) **neka** **bude** **priidiv** **oli** **zāminica**.
4. Po načinu, **ričenica** **neka** **bude** **čineeč** (“**aktiivna**”); **nečineeč** (“**pasivna**”) **ričenica**⁷⁵ se **rābi** **sāmo** **va** **proošlomu** **svaaršenomu** **dobu** i **kad** **varšitelj** **nii** **vāžōōn** (**oli** **ga** **se** **ne** **znā**) - **nikadar** **va** **buduučemu** **dobu**.
5. **Ako** se o **proošlomu** **događaju** **govori** **va** **buduučemu** **dobu**, **murā** se **naglāsiti** (**nič** **glavnije**) **ča** je **biilo** **prija** **onooga** o **čemu** se **govori**.
6. **Mej** **riiči** **ke** **tvoruu** **celinu** (**nāziv**, **ime** **oli** **sl.**) se ne **smii** **klāsti** **nikakova** **iina** **riič**.

Uuzorak 1. (Kakor ne valjā govoriti!)

- (i) *Pozdrav!; Saardačan pozdrav! Hajduk je u nāpadu. Uni nii'su u/va moguučhoosti ... Imān saznānje da/o ... Svaako ljudsko biiče imā praavo na život*⁷⁶.
- (ii) *Proošli smo guuston šumon. Jadranski moorun plovu mnozi jidrenjāci. Uun je paarvi/nājbolji igrāč (ceeloga) sviita.*
- (iii) *Parveenstvo Euroope va plaavanju za žinske/žene va/u Riiki.*
- (iv) *Ovov brood neka se zovee Principeša Zadra! (Principeši nii ime Zadra!) Sestra Josipa je ... (Sestra se ne zovee Josipa!) Poslaali su suudca (od) iztragee.*
- (v) *Jā san takor nauučen/naviiknut. Vas/Svas je zmoren od veloga truuda.*
- (vi) *Too će van biti dobro plāčeno. Posōl će sutra biti nastāvljen.*
- (vii) *N. N. je (bii) veli harvātski pivāč. Uun će se (kakor znāmo, poslin) proslaaviti pivajuč va opernih kućah po celomu sviitu.*
- (viii) *Antu su Tuubijinoga njigovi poslaali/dāli na skule. Harvātski će Daržāvni Sābor doneesti novi Zākōn o rādu*

harvātski jazik nego tzv. “harvātsko-sarbijānski” kii se rāzlikuje od harvātskoga jazika većna po sročbi nego po ričih napoose.

⁷⁵Nečineeč ričenica ne obvezuje govornika; zāto ju “jāvni rādnici” i pulitičari tako čōsto rābu.

⁷⁶Kako se to more **imaati praavo** na nič ča je **Boožji** **dār** **oli** (**sāmo** **bioložki**) **slučaj** (za brezboožci)?

Uuzorak 2. (Kakor triba govoriti!)

- (i) *Saardāčno (oli Od saardca) te/Vas/vas pozdrāvljan (pozdrāvljamo)! Hajduuk napāada. Unī ne moru ... Doznō san da ... Svaako ljudsko biicē imā praavo žiiviti (oli, na življeenje).*
- (ii) *Proošli smo kruz guustu šumu. Po Jadranskomu mooru plovu mnozi jidrenjāci. Uun je paarvi/nājbōlji igrāč na (ceelomu) sviitu.*
- (iii) *Europsko žinskoo plaavaško parveenstvo na Riiki.*
- (iv) *Neka se 'voov brood zovee Zadarska principeša (oli, Principeša od Zadra)! Josipova sestra je ... Poslaali su iztražnoga suudca (oli suudca iztražitelja).*
- (v) *Jā san se tako naučii/navika. Vas/Svas se je zmorii od veloga truuda.*
- (vi) *Too cē van (se) dobro platiti. (Oli, N. N. cē van to dobro platiti.) Posōl cē se (cēmo ...) sutra nastaaviti.*
- (vii) *N. N. je bii veli harvātski pivāč. Kad je paarvi put jāvno zapiva, sviih je zadiivii. Uun cē se poslin proslaaviti pivajuč va opernih kučah po ceelomu sviitu.*
- (viii) *Antu Tuubijinoga su njigovi poslaali/dāli na skule. Harvātski Daržāvni Sābor cē doneesti novi Zākon o rādu.*

2.2. TRII STUUPA

Kii bi hotii baš po prāvu čakāvski govoriti i piisaati, neka na pameeti imā ovo:

1. **Ne vazimaj tuuju riič, ako imāš čakāvsku;** ako ju, pāk, vāzmeš, oteši ju takor da sede va Čakāvščīnu kakor da je z njeje zniikla.
2. **Čvarsto se darži čakāvske sloovnice;** niima tee jazičnee svarhee rad kojee bi se smiilo pravilo pristuupiti.
3. **Ne oponōšaj strānu sročbu;** posebice ne unu od priviidno oli zasprāve sličnoga jazika.

3. DODĀTĀĀK

3.1. NIKĀ OBILIŽJA VEL'AARTSKOGA GOVORA

Iako je ova sažeeta sloovnica načeelno složena po uuzoru na vel'aartski govor, hotili bimo iztaknutii nikolikor njigovih posebnoosti ke ga maalo razlučuju od similih mu arkāvskih čakāvskih govorov.

3.1.1. O glāsih ā, ō, r i u

Samoglāsnik "ā" je vele čōst, ali nii stabil. Svi ga vel'aarčane, kad očē, točno zgovōraju. Po sriidnjooj dužiinji/traajanju je mej "a" i "aa". Pri prominah se mīinja u "a" oli "aa", oli se guubi (kad je nepostojan), ali i obrātno, samoglāsnik "a/aa" se čōsto mīinja u "ā".

izniimni su slučaji kad se riič svaršuje na “å” (glagoli - “tukå (mi)”, “baštå mu,/ga”).

Samoglâsnik “ô” nii toliko čôst. Mlaaji naraštaji ga (osin naa’Polju) ne umiju točno zgovôraati - miišaju ga s “å”. Po sriidnjooj dužiinji/traajanju je mej “o” i “oo”. Redovito se jåvljaju na kraaju (kakor težiinski: “-ô”) nikiĥ glagolskiiĥ priidivov rådniĥ. Pri prominah se miinja u “a” oli “o”, oli se guubi (kad je nepostojan).

Uuzorak 1. Evo nikolikor riiči va kojiĥ se jåvljaju “å” i “ô” (dvå puta napiisan je dužji!):

jôrååm, klônååc, mljåköôn, nâpôôst, tâjôôn, vâžôôn, zårôôn, žåjôôn, žåköôn i t.d.

Uuzorak 2. Nikolikor promin:

gaanač $\mapsto$ *gånča*, *gråd* $\mapsto$ *gradaani/-e*, *išaati* $\mapsto$ *išåj* $\mapsto$ *iša*, *jôrååm* $\mapsto$ *jôrma*, *maarač* $\mapsto$ *mårča*, *mulaati* $\mapsto$ *mulåj* $\mapsto$ *mula*, *podaanak* $\mapsto$ *podånka*, *spraaviti* $\mapsto$ *språvljaati*, *tovår* $\mapsto$ *tovaara*, *tukaati* $\mapsto$ *tukå mi*;

(J)Ivôn/Ivôna $\mapsto$ *(J)Ivaana/Ivône*, *jedôn* $\mapsto$ *jednooga*, *tukaati* $\mapsto$ *tukô san*, *vâžôôn* $\mapsto$ *vâžnoga* $\mapsto$ *vâžni*, *žåköôn* $\mapsto$ *žåkna*.

Uuzorak 3. Nikolikor riiči za poredbu “å $\leftrightarrow$ ô”:

bilånca/-e $\leftrightarrow$ *bilõnce*, *čåst* $\leftrightarrow$ *čôst*, *dåvaati* $\leftrightarrow$ *dôvaati*, *Marija* $\leftrightarrow$ *Marijôn*, *odgovåraati* $\leftrightarrow$ *odgovôraati*, *stånje* $\leftrightarrow$ *stônje* (od glag. *stôti*), *šårqati* $\leftrightarrow$ *šôraqati*, *våljaati* $\leftrightarrow$ *vôljaati*, *zabadaati* $\leftrightarrow$ *zabådaati* $\leftrightarrow$ *zabôdaati* i t.d.

Glås “r” je **såmo suglâsnik**. Kad je va harvåtskoj Štokåvščini “r” samoglâsnik i nii paarvi glås va riiči, u vel’aartskomu govoru (i Čakåvščini arkåvskoj obçenito) je, načeelno, zpriid njega “a” på se jåvlja kakor “a(a)r”, a va reedkih iznimkah (“-xrz(ž)-”, x - suglâsnik) oli ako je paarvi glås - u vel’aartskomu govoru se jåvlja kakor “rå” oli “ra(a)”.

Nadaalje, glagoli na “-xraati”, x - **suglâsnik**, va paarvomu liicu od jedniinee sadåšnjega doba svaršuju se na “-eriin”. (Va večini čakåvskih govorov - na “-ereen”, a va knjižkoomu jaziku - na “-erem”!) Toomu similo, glagoli na “-aarti” polučuju “-in” (drugdi - “-en”, a va knjižkoomu - “-em”!)

Uuzorak 4. (“r $\mapsto$ a(a)r/rå/ra(a)”)

bark, *barz*, *bårzo*, *carv*, *gaarliti*, *gaarlo*, *harvanje*, *harvati se*, *harvåtski*, *harzanje*, *harzati*, *kaarpati*, *Karste*, *karstiti*, *karv*, *mark*, *martåv*, *marznuti*, *parst/paarsti*, *saardce*, *smarditi*, *svaršiti*, *tars*, *varcati*, *varh*, *vart/vaartal*, *vartiti*, *zvarh*, *zvaršiti* i t.d.;

(z)p~~a~~aržiti $\mapsto$ (z)p~~r~~aaziti (posebno značeenje!), marziti $\mapsto$ m~~r~~aaziti (posebno značeenje!), omarznuti $\mapsto$ om~~r~~aaziti (dodatno značeenje!), prim~~r~~aaziti se, rāt, ratič/ ratina i t.d.;

braati $\mapsto$ ber~~i~~in, praati - per~~i~~in, sraati $\mapsto$ ser~~i~~in i t.d.;

zataarti $\mapsto$ zataarin, (o/z)taarti $\mapsto$ (o/z)taarin i t.d.

Napomeenimo još da sm~~r~~aaditi (se) nii iznimka (bo dohodi od sm-raad), a tako ni criikva - **ne** “ca(a)rkva”, jerbo dohodi od “ciirkva” (po garšk.) po primeestbi “i $\leftrightarrow$ r”. Po toomu je i priidiv crikoovni (-a, -o) oli, kii put, crikveni (-a, -o), a **ne** “carkveni (-a, -o)”.

U svezi s “ä” i “aa” (a i s ostalimi samoglasnicimi) još jedna zanimljivost:

Ne smii jih se po volji (brez paadežne promine) **kratiti!** Bo, rečete li, faalimice oli hotimice, “~~ča~~ča” oli “mater (“mati”)), a ne kakor triba: ~~ča~~ča, maater (maati), (stari) vel’aarčani bi se moga uvreediti, jer se tako zkrāčeniimi samoglasnicimi te riichi imaaaju pogardno značeenje. K toomu, ako diite ootca zovee Č~~ā~~čē! (I. Č~~ā~~čē), a ne ~~ča~~ča!, too znači du mu govori Vii (ne tii).

Samoglasnik “u” je vele **stabil**. Od svih samoglasnikov uun se najmaanje miiinja pri skloniitbah, spreziitbi oli stupnjevānju osnoovne riichi. K toomu, štokāvsko “o” je čōsto vel’aartsko “u”, a štokāvski slog “-on(m)” je skoro redovito - “-u(u)n”, pogotovo va poharvāčenoj tujici. Osin tooga, samoglasnik “u” je **neizostāvan** na kraaju od odgovarajučih priidivov, zāmienic i pripadnih zkrāčeniic (paadeži D. i M. va jedniini). Smii se uztvarditi da pri “dočeetcih”, “u” vele (absolutno!) privlađuje nad “e” (koje privlađuje va Štokāvščini - di se i iztiskuje priirodno “u” i na silu umeče “e”!).

Uzozorak 5. Antuun, baluun, buunba, bunboon, kartuun, kruz, kunfet, N(M)ikula, pištuun, stumak, (T)Kuun, umeesti, umeetaati, uun, unā, uni, unde(ej, -r), usinac (uzminac), usinjak, zakuun, zaburaaviti i t.d.; beelomu, carljenomu, suuromu ..., žutomu;

bolestnomu, dobroomu, jākōmu ..., žāalostnomu;

mlā(ā)domu, stā(ā)romu, martvōomu ... žiivomu;

mojemu/mojeemu (D./M.), tvojemu/tvojeemu, svojemu/svojeemu i t.d. (kad zkrāčuju postaaaju moomu/mojiin, tvoomu/tvojiin, svoomu/svojiin - i t.d. - druge sāmo u M.!) - **nīkad** “moome”, “tvoome”, “svoome” i t.d., **nīti** “moom”, “tvoom”, “svoom” i t.d.;

zāminica njuu (T. od unā) se čōsto zkrāčuje na ju - **nīkad** na “je”.

Napokon, kakor zanimljivost, postōju nīke zvoorne riichi i nikolikor usvojenih tujic va kojih je “očekiivano” “u” postaalō (krātko!) “o”.

Uzozorak 6. goma, kapot, opuutiti, opuutiti se, paarhot(i), rota ter još nikolikor similih.

3.1.2. O glasovnih prominah $l \leftrightarrow lj$, $mn \mapsto vn$ i $r \mapsto l$

Nājprija napomeenimo da kadgod se vel'aartska riič (u pravilu, imenica) svařuje na suglāsnik "l", u imenovniiku se "l" reedko kaad zgovōra, ali se samoglāsnik ča mu pridhodi muuklo produžuje. Mejutiin, "l" je neizostāvno va sviih ostālīh paadežih (i va množiini). Takove su: *deēl* (R. *deela*; "ee" u I. je maalo dužji od onooga u R.), *ferōl* (R. *ferōla*), *kabōl* (R. *kabla*), *Mihoviil* (R. *Mihovila*), *muul* (R. *muula*/*muula*), *paneel* (R. *panela*), *pucāl* (*pucāla*), *sool* (vele muuklo "oo" - bliizu "ō(ō)"; R. *solī* - "čiisto" "o"), *stool* (R. *stola*) i sl.

S druge paak strānee, postōju imenice kod kojīih je suglāsnik "l" u imenovniiku neizostāvan, a va sviih ostālīh paadežih se jedva čuje oli se, nājčāščē, ne zgovōra. Takove su:

doolāac (R. *doolca*), *stoolāac* (R. *stoolca*) i sl.

S tiin u svezi, pripadajuuče umanjenice jesu *dolčic*/, *stolčic*/... (uobičajeno!) oli/i *doolčic*/, *stoolčic*/... (izniimno!), a postōjeeč nāziv (stāri toponim) je *Doočic*/

U posebnosti vel'aartskega govora triba uvarstiti i (ne pričōstu) zāminu "l ↔ lj" (moguūče uzrokovanu odrazum staroslaveenskoga "jata") gleede Štokāvščine. Takor se govori:

kviilenje, *delati*, *udelati*, *zdelati* i sl. (oštricon obrađiivaati **driivo**!), *kālenje*, *kolenō/koleno*, *kruuliti*, (va čriivih), *pleeskaati*, *seleenje/selenje*, *priseleenje*, *slime*, *slīva*, *sliz*, *uliti*, *nauliti*, *pouliti* i t.d.,

S druge strānee:

gljedati, *pogljedati*, *nagljedati se* i sl., *gljiistva*, *kljāčaati*, *kljāknuti*, *kljāti*, *kljātva/kljeetva*, *prokljāti*, *prokljeetstvo* i sl., *kljica*, *kljicaati*, *kljiška/e*, *mljākōōn/mljāk(ni)*, *mljohav*, *sljina* i t.d.

Pod ovo smiimo podveezti i (dosta reedku) prominu "mnj ↔ mlj": *suumlja*, *suumljati*. *sumljīiv*, *sumljīivo* i sl., *poomlja*, *pomljīiv*, *pomljīivo*, *s poomljō(n)* i sl. i još nīkē.

Nadaalje, va nīkih rīičih se je dvoglās "mn" prominii u "vn": *duumna* → *duuvna*, (redovnica, čaastna sestra), *guumno* → *guuvno*, sa *mnoo(n)* → *sa'vnōo(n)*, za *mnoo(n)* → *za'vnōo(n)*, *zimnica* → *zivnica* (varsta kāsne smookve), *žuumno* → *žuuvno* i još ponīka

Postōji poprilično rīiči va kojīih se je "r" (nājčāščē počōtno!) "omekšaalo" do "l" - promina "r ↔ l":

lebro, *luzārij* (Goospina krunica), *Luzārija/o*, *lemaurč*/, *lemurčaatii*, *lemurkeer* (teegalj, teegliti tegljāč - nājčāščē brood), *slebro*, *slebaarni*, *loščēera* (za pečenje u fōurnu), *lusmariin* ("l ↔ r" i "ž ↔ s") ter još nīkē. Obrātno se dogōđja vele reedko: *Arbanija*, *pirula* ("tableta").

3.1.3. Još nikolikor sitniic

Vel'aartski govor, a i Čakāvščina obćenito, bolje čuuva suglāsnik "h" nego Štokāvščina. Točnije, "h" se puno redje promijini va "s" (**ne** i va "s"!) nego u Štokāvščini:

dihati, dihanje, dihalica, uzdihati, zadihati se i toomu similo, ter *paazuho* → *paazuhin, paazuhih, paazuhimi* i t.d..

Nadaalje, vel'aartski govor neizostāvno čuuva suglāsnik "s" va svaaršenih glagolih na "-neesti" (od nesvaaršenih "-nositi") ki se va Čakāvščini "r-kāvskoj" i Štokāvščini redovito guubi ("niiti", "-nieti"):

donositi ↔ *doneesti*, *odnositi* ↔ *odneesti*, *podnositi* ↔ *podneesti*, *prinositi* ↔ *prineesti*, *uznositi* ↔ *uzneesti*, *zanositi (se)* ↔ *zaneesti (se)* i t.d.

Pripomeenimo i da u vel'artskom govoru niima dvoglāsov "čk" i "čt" (osim va nikolikor novousvojenih riječi 'z Štokāvščine). Kadgodar bi se pri promini "triba" pojaviti "čk/čt" - mijinja⁷⁷ se u "šk/št":

bračāani → *brāška*, kuučāāk → *kuuška*, *kvooška*, luučāani → *luuška*, māčāāk → *māška*, *piiška*, *toška*, smriič → *smriiška*, *Uuška*, *zāškoljica* i t.d.;

junāčtvo → *junāštvo*, rādnik → *rādništvo*, seljāk → *seljāštvo* i t.d.

Pridodājmo i kakor vel'aarčame dodatno krātu posvojne zāminice *moja* i *tvoja* (ž. rood) ter povratno-posvojna zāminica *svooj* (*svoja/-e*):

mā (I., i *ma* - kad se baarzo govori), *mee* (R.), *mooj* (D., **ne** va M.), *muu* (T.), *moo* (P.), *me* (I., T. Z. va množ.), *miih* (R., M. va množ.), *miin* (D. va množ.), *mimi(n)* (P. va množ.);

tvā (I., i *tva* - kad se baarzo govori), *tvee* (R.), *tvooj* (D., **ne** va M.), *tvuu* (T.), *tvoo* (P.), *tve* (I., T., Z. va množ.), *tviuh* (R., M. va množ.), *tviin* (D. va množ.), *tvimi(n)* (P. va množ.);

svoon (D., M.);

svee (R.), *svo(o)j* (D., **ne** M.), *svuu* (T.), *svoo(n)* (P.);

svoon (D., M.).

Spomenimo i četvaarti stuupōnj nikih priidivov:

puun → *puun punōstiv* (= puun da puniji ne more biti; skrooz pripunjen);

suuh → *suuh suhōstiv* (= suuh da suhiji ne more biti; suuh "kakor koost")

i toomu similo za još niki.

Napokon, vel'artski govor ne znā za **imenjiški** neodređeni posvojni priidivi (muž. i sreed. rood), a ni za uni određeni kii se svašuje na suglāsnik (R. - P.). Postoji sāmō određeni obliik (puni) - uvik na "-oga"), a sklānja se ovako (I. je na *-ov*, *-in* oli, puno redje, na *-ev*):

⁷⁷Za te promine bi kii smij reč da nii'su tvorbene nego govorne - da se "čk/čt" sāmō štijuu kakoli "šk/št". Mii ne mislimo tako 'z mnozih razlogov, ali saad o toomu ne čemo razglābaati.

-oga, -omu, -oga (čovik oli beštija) / - (rastliinje oli ča nežiivo), -, -in (i -omu - novije!), -in.

Takor se govori:

Mātinoga broda...; *Šiiminoga* vesla...; *Rādinoga* polja...; *Maruličovoga* brevijāra...; *Novakovoga* romāna; *Kuunčevoga* vaartla i t.d.

3.2. KAKO SVE REČI NE?

Pri kraaju, da bimo iztaknuli još nič maalo drugačije od Štokāvščine i “knjižkooga” jazika, poslušajmo kakor su stāari vel’aarčane odbiijaali molbu (oli zapovid).

Nee ču (*Jā nee ču*) ... - znāči da je vooljna odluka odriična (neodvisno od dopustivosti oli moguumoosti);

Ne smiin (*Jā ne smiin*) ... - znāči da postoji formālna oli neformālna zābrana (ne nič drugo, pā ni uođjeni strāh - u takovu slučaju je odgovor *Nee ču* - strāh me je., oli *Nee ču* - bojiin se.);

Ne morin/moogu (*Jā ne morin/moogu*) ... - znāči da osoba po svojoj moči (čuuti da) ne more udovoljiti molbi (zvaršiti zapovid).

Ali, uz ove, postojū i maalo “prošiirene odbijenice” z kojijh se more domisliti zāč je odgovor *ne*. Ako se naamesto *Nee ču* (*Ne smiin*; *Ne morin/moogu*) ... odgovori:

Nee ču ga (*Ne smiin ga*; *Ne morin/moogu ga*) ... - znāči da bi udovoljeenje (zvaršeenje) izkaalo dodatnu posebnu (neugodnu) rādnju; *Nee ču ti* (*Ne smiin ti*; *Ne morin/moogu ti*) ... - znāči da je molba (zapovid) baaren deelun i osobna;

Nee ču ti ga (*Ne smiin ti ga*; *Ne morin/moogu ti ga*) ... - znāči da se rādi o obā navedena rāzloga.

U svezi s otijin, spomeenimo i duhoviti (baš vel’aartski!) uzklični odgovor na nič ča (kooga) iznenāduje oli so čiin se ne slāže oli vāč suumlja: *Jā ti govorin!*. Kad se znenādi ōli se ne slāže, zreč *č* ga baarzo, a kad (i) suumlja - razteegnuto. Recimo,

*Sutra č*ēš mi kopaati od *Sunca* do *Sunca*. - *Jā-ti-govorin!*;

Skočii je s drugoga poda na dvoor i niš mu nii biilo. - *Jā ti go - vo - rin!*

Pridodājmo ovoomu i kako se, nājčāšče, izriiče paarva (blāga i poučna) zābrana oli priikor (“kritikānje”) mlādeži (roditelji dičci od 16 do 19 godišč):

Ma kii je to vidi vō’te uure doojti lečč?! (kad po noč oli ostaane s druuztvun dugo vānka);

Kii je to vidi do ’viih uur spaati?! (kad se ne zstaane nāvrimē, a posōl čeka);

Ma kii je to vidi tako (to) činiti?! (kad višekrātno ne sluša pouku, nego naopako čnii po svoju).

3.3. UUZORCI

Kakor uuzorci za čakavsku sročbu neka posluužu dvii priiče - krátka i šaljiva ter dužja i priozbiljna - a uz njih i piismica ter nikolikor (poprilično) vel'aartških (i širje) uzrečic-poslovic.

3.3.1. Dvii priiče

NÁŠ JARUŠIČ

(Istinita priiča o jarušiču kakovoga nii biilo niti će ga više biti)

Kađ se je toov jãnjčič bii zkotii, maati-ovca ga je, jaadnoga, bandunaala, pã ga je náš otãc vazee i doma donesa ter ga na čuču odhrãni. Tako se je uun, onako kaaržljav i žgoljav, istešo liipo rekuperô i čvaarsto naanoge stô. Otãc ga je maalo doma daržô, maalo k ovčan peljô, da s njimi gree, pã da beštija očuti kã je njeezina varsta. Ali se mãlomu jãnjčiču nii dãlo dugo s ovcaami biti niti s ostãlimi jãnjčičmi skakučati. Uun bi se svaaki put tee igree baarzo šufô, pã bi se fermô i naazad okreenuu ter se vapuutii k naašoj kuč. Dooša bi do vrãat i čeka očemo li mu jih otvoriti da more nuutra leč. A kađ bi čuu oli vidi da gree otãc, odmah bi se skočii i k njemu poteka ter stô uz njega kakoli pasič. Sviit je to gljeda i čudi se: Ma, kakoov je toov jãnjčič i ča će od njega biti!?

Jã ču van poviiiti sãmo trii (maalo doslikane) od njega štoorije, a vii potlen rec'te ča van se činii - kakoov je toov Boožji stvor bii.

Kančoolica paarva.

Več je bii maalo nareesa i rožčič mu probili - prãvi jaanjac. Otãc je u Dubãskomu plii taarsje, a ovce su zvãka, saz'jaapar Kljuna, pãsle - sãme i prooste, brez speenj, i náš jãnjčič (kii je vaasda proost bii) s njimi. Kađ je svaršii posôl, pognô jih je priko Pãndjerovice i Slaatin do Žaliča, a unda une sãme znaaju kađ jin je doba za do vosika doojti.

Gajeta je biila za muličun u Slaatinah. Odveezô ju je, ukarcô se, povuuka skaalu i diga sidro. Unda je šô opuutiti motoor i, sãmo ča nii manicu zavartii, pogljeda je priko karmee. Kad, vee čuda Boožjega! Plaava njigoov jaanjac ko pasič - s kraaja prama gajeti. Ča ćeš saad!? I nii biilo druge nego ga grampaati i na gajetu inbarkaati, jer se nikako nii dô na krãj tornaati. A unda se je na gajeti sãmo pãr puuti stresa da mu moore z vune zleti, počeka je da otãc opuuti motoor, pã mu se je prikuštô na karmici ko da se niš nii dogodilo.

I, takor se je liipo ko gospodiin doveza va gajeti do riive u selu, a unda s naašin očun - nogu uz nogu - doma. Čeljad gljeda i ne more sebi doojti.

Kančoolica druga.

Saad je veĉ bii jarušiĉ s liipimi, ne velimi rozimi. Biilo je doba kaĉ se ovce tiraju (ĉepiivaju), pã je i njega too stãnje biilo maalo obuzeelo. A jaruusi se taad mejuuse baš i ne podnosu. Čõsto se zaleĉivaju jedõn na drugoga i jãko s glãvaami i rozimi truupaju, da se pokãže kii je jaĉji. I takor se je jedõn veli jaruuh bii zaletii kuntra njemu. A kaĉ su doteekli bliizu jedõn drugoga, nãš ti jarušiĉ nãglo kljãkne na priidnje noge i potuuli glãvu, a junaĉina poleti priko njega. I baš va toomu čaasu nãš mãli tarzne s glãvoon na gori i pogodi veloga u tarbuh takor da se je 'voov nikolikor puuti pritumbalõ po skaljivoj ledini. Unda se je diga i otreesajuĉ pobiga ĉa. Poslin tooga se nijedan jaruuh nii usuudii truupaati s nãšin jarušiĉun.

Ma di je i od kooga takovu furbariju moga nauĉiti?!

Kančoolica tret(j)a.

Jã san tiih godišĉ veĉ bii šõ u Grãd na skule. Vezu (vapor, pã liipi i komodni novi motoorni brood) smo imaali svaaki dãn, osin u nedilju, ali zãrõon - na četire oli peet uuri zjuutra, a kolo dviih popoodne - naazad. I takor se jednooga juutra otãc raano zstõ za poojti u Grãd. Biilo je ziimsko doba i do svanuuga još pãr uur. Pariĉ se je, uĉinii biljet i desetãk menuuti prija parteence se ukarcõ. Pãr menuuti poslin imõ je čã ĉuti i viiti. Loštrõmo mu je poviidõ da je 'vako biilo:

Uun da je pasõ kruz kanižele, prigljeda ukarcãnu robu, vizitõ cime i pajeti i dooša do vrãat i skaale za na brood. Kaĉ unde, na srid skaale, jedva s broda maalo osviiitljena, stojii na sve četire rogaata spodoba - fišo va njega gljeda, muĉii i ne miĉe se.

“Misli san da ĉe mi saardce kolpaati oli ĉu, nãjmaanje, ofamaati.” - priznõ je loštrõmo. Kaĉ je zeeru sebi dooša, okurãžii se je i, takobože strogo, zapiitõ:

“Spodobo rogaata, pokãži biljet! Di ti je biljet? Paarvo kuupi biljet pã se unda doojdi na brood ukarcaati!”

A nãš jarušiĉ, jer to je uun bii, sãmo ga je milo pogljeda i dva puuta zãzva: “Bee - beee! Bee- beee!”

Sriĉa da ga je nãš otãc odmaħ ĉuu i pripoznõ. Za čaas je zletii z goornjega saluuna: “Ne boojte se! Ne straaš'te se! to je nãš pitomi jarušiĉ, ĉa vaasda i svukuder za'vnõo gree.”

Pã ga je sa skaale doma popeljõ i poslin se sãm na brood tornõ. .

Jerbo, ĉa ne, biilo bi maalo prikoviše da se paržeenca od čovika (kakova je bii nãš otãc) prošeeĉe s jarušiĉun va Grãdu po Kalelãrgi pã unda sede u Kurnaata, zvãnka na riivi, i urdinã obed za dvojicu, toĉnije: dvii obilaate pijatõnce - jednu za vegetari-jãn(j)ca!

OD ISTEE MAATERE

(Istinita pripovist, koju bi tukaalo uprizoriti - po njooj žiivi slikokaz učiniti)

Va mālomu selu na velomu školju rodila maater dva siina (i trii hčere - ke za ovu pripovist nii'su toliko važne). Jednako jih odgōjaala, jednako učila: *Boga se bojaati - ljuudi poštiivaati, nikon ne odmocŕ - slaabomu pomocŕ, svooj kruh priskarbīti - doma se vrātīti!*

Kađ mu je vriime doošlo, stariji braat se je oženii, rodii mu se je siin, a uun (ko i mnozi iini) za posluun šo va Merike. Dobro se je snāša, baarzo jazik naučii, vriidno i neumoorno rādii, liipi šoldi činii i doma slō.

A unda je va oviih kraajih na velo zaraatilo, a glāva od fameje, otāc, je umar. Kađ je mlaadji braat prispīi za vojsku, pri kraaju tooga raata, diiglo ga je, pā je murō na froontu poojti. Žiiv se je zdrāv tornō - Bogu fāla! Jediino se je užō potuužiti da na jedno uho slabije čuje, jerbo da se je bii nāša maašo bliizu kađ je kanuun opālīi.

Ni dva godiščā poslin tooga, a deset godišč od kaad je stariji braat bii šo va Merike, eto njega z Merik doma, na maalo više od dva godiščā, pā je fameja jopet za krātko vriime biila zaajedno. Taad se je starijemu braatu rodii drugi siin, pā i tretji (kii je baarzo po rodjeenju umar), a unn se je potlen tooga va Merike na posōl tornō i doma šoldi slō.

U to se je doba i mlaadji braat bii oženii, i trii hčere reedun dobi. Poča je i nič zarađivaati navigaajuč. I nii dugo proošlo, a njigoov brood se je nāša va merikānskomu poortu, ali murnāri nii'su smīli s broda na krāj. Biilo je to peet godišč poklen se je stariji braat bii tornō va Merike. Mlaadji braat je več bii nakānii, a taad je odlučii, da čē ostaati va Merikah - pā ča bude da bude. Čeka je noocŕi kađ se je dobro škuurilo, skočii je s broda u moore i doplaava do kraaja. Ča je potlen, kruz više od šest miseeci, s njiin biilo, niko odstran njega (a uun o toomu nii htii govoriti) ne znā točno. Njigovi doma, a i stariji braat, več su mislili da je nider nastrādō i da ga nikad više nee čē viiti.

A unda, jednooga dāna, eto merikānske pulicije starijemu braatu kuc-kuc na vrāta i govoru mu da se niki mlaadji strānāac pozīiva na njega i tvardii da mu je uun braat. A ča je biilo: Mlaadjega braata je, nider daleko od grāda kade je bii s broda 'nako pobiga, pulicija slučajno čapaala - kakor strānca brez valjānih dokumeentov, jaadnoga i nevooljnoga, ter ga klāla na popis onijh koji se imaaaju z Merik izagnaati - 'naamo zdookle su doošli. A uun jin je taad reka da se je zgubii i da va Merikah imā braata - tooga i tooga, i di saad braat žiivii.

Kađ je stariji braat sve to od pulicije čuu, i potvardii da toov čovik jee njigoov mlaadji braat, piitō jih je more li ikakor njigoov braat

va Merikah ostaati. More, odgovorili su mu, ma za to uun (kakor merikānski daržāvljani) triba daati za braata pismeno jāmstvo i platiti jamčeviinu (veli šooldi!), a unda zaiskaati rādnū dopustņicu (“zelenu kārtu”) da bi smii posōl dobīti. I sve je to stariji braat učiņi za mlaadjega, ter ga je k sebi dopeljō, pā je mlaadji braat ostō s njiin va Merikah.

A sāmo maalo prija tooga, stariji braat je bii čvarsto nakāņi za svoju fameju novu kuču ugraditi. Bo, biilo jih je puno, uun je liipi šooldi čini, a stariji siin je uči za maranguuna, pā bi moga svas posōl (nājskuplji!) s driivun sām učiņiti - jediino mu triba gruubu darvenu grāđu i lenjām nabaaviti. Zāto je stariji braat još više rādij i sparenjō.

Ali kakor nevolja ne dohodi sāma, mlaadji braat se je bii odmaļ (čiin mu je stariji braat sreedij dokumeenti) na stuumku teežko razbolij. Murō je va špitāl poojti i operacijuun učiņiti. Uzpii su ga, Bogu fāla!, škapulaati, pā je i prizdraavi, ma nīkad više nii smii, a nii ni moga, niš teežko rāditi. A, dakakor, svas trošak za špitāl, likārī i medicīinu platij mu je stariji braat - kii je vazee još jedōn posōl (od kooga je, s vrimenun, jāko ruvinō brunkiite). Mlaadji braat se je doma oporāvljō i kuha za njiih dvojjicu. I taad se je dogodjilo nič ča ņ se pokāzaati, kakor ņmo posliņ viiti, sudbiinskin za dogōdjanje u dalekooj buduuchosti.

Nova kuča se u selu počala graditi, stariji braat je rādij priko svaake mire, a mlaadji braat, kii se je oporāvljō, redovito je hodi na pooštu i fameji šooldi slō. I, za niti dvā godiisča, kuča se je ugradila - vela prizeemnica s peet kaamar i, taad mudeernon, kuhinjon, i s visokin krovuun. Tooga je godiisča biila nājzešča ziima u sviih sto godišč - ceeli njihooov školj je dugo pod sniiguun bii. Taad je stariji braat po drugi put (’vooga puta - posliņ maalo više od sedan godišč) doma dooša - da za krātko vriime jopet bude uz ženu, diťcu i fameju - stāru maater i sestre, i da vidi novu kuču. Kad je kuču vidi - ’nako velu i liipu, ali baasu, i dobro ju prigljeda, odluučij je na pod ju diignuti. Baarzo se je jopet tornō va Merike, još je jačje zaape i više sparenjō. I, kakor je bii odluučij, takor se je kuča odmaļ počala na pod dizati.

A mlaadji braat, kad se je maalo bolje rekuperō, nāša je posōl va kuhinji u nikomu hotelu (o toomu je čōsto govori!). Ma, i daalje je uun fameji priko poošte slō braatovi šooldi - za grādnju i življeenje. Za nepuna trii godiisča, eto i kuče na pod - nājveča i nājlipja u celomu selu - s mudeernon kuhinjon i jedanaajest kaamar, i s visokin šufitun za, moguče, još jedōn veli stōn. K toomu, s velon gusteernon pod širokin dvoorun, kundotun zvānka i dvā vaartla uz njuu. Pri kraaju od vrimena tee vele grādnjee, mlaadji braat je bii poča nič bolju plāču priimaati pā je starijemu braatu pridodō maalo šooldov za kuču, takor

da bi bar smii fameji reč da je i uun zeeru pomoga. Stariji braat je to više puti spomeenu - poklen je va peensiju šo i doma se tornô. A i to da mu je obečô (zâto ča je dô kolikor je taad moga) jednu kaamaru sâmo za njega ostaaviti.

Stariji siin starijega braata se je bii ožeenii dok se je kuča na pod dizala. I broojna dičca su se počala rãdjaati. A, umarle su mu naana i, od opakee bolesti, maati - žena starijega braata. Godišče poslin, i mlaadjemu braatu je žena umarla - Boog jih, sviuh, pomiluj! Da bude još težje, učinii je i drugi veli raat. Va stâromu kraaju stãnje je biilo strahotno i teežko, a ni pãr godišč po raatu nii, za velu večinu, puno bolje biilo. Braača su za sve to vriime va Merikah rãdila (zaajedno su žiivili va svojooj kuči u največem grãdu) i paketi doma slaala - kakor i kolikor je koji moga.

Dvã godišča poklen je drugi raat svaršii, mlaadji braat je odlučii doma za'sve doojti. Va Merikah je bii učinii jedva dvaajset godišč, a nikolikor maanje od toliko je taamo rãdii. Dobi je skroomnu peensiju i tornô se va stâri krãj. Novu kuču nikad prija nii bii vidi i jãko mu se je dopaala. Vazee je zã'se jednu kaamaru na podu (po obečanju od starijega braata), sve je svoje stvãri vã'nju klô, va njooj je i spô i pod kljuučuun ju daržô. Niko iini, osin njigovih hčeer, nii smii va njuu uliizti. A unda su se i njigove hčere počale udãvaati i poudaale se, baarzo, jedna za drugon - sve trii. I takor je uun ostô "sãm va svojooj kaamari". Ali se je, istešo, gospodãrii - kakoli najstarija mužkã glãva u kuči. Ma nii hotii niš rãditi - jer da ne more, niti smii. (Na selu je vaavik posla pã nii baš liipo viiti čovika, još va snãzi, da škivã rabotu!) A kad bi z Merik dooša paket od starijega braata, uun bi ga pridiga, va svoju kaamaru ponesa, otvorii ga i pritresa. Potlen bi ga otvorenoga va kuhinju na stool doneša. Ča bi z njega bii znee i nã'stran klô, nikomu ne bi reka. A niko ga od fameje ni nii hotii o toomu piitaati.

Peet godišč poslin njega, a nakon četardeseet i dvã godišča od kad je paarvi put z'doma šo, i stariji braat se je za'sve doma, va stâri krãj, tornô. Dobi je velu peensiju, a i njigoov stariji siin je nãša posôl u selu (privatna marangunija nii moogla obstaati!), pã je ceela broojna fameja moogla brez siromãšćne žiiviti i pomaalo prosperaati. Njigoov mlaadji siin je šo rãditi i žiiviti va grãd, i unde se je oženii, a otãc mu je vele pripomoga da kuupi particele i ugrãdi kuču za svoju mlãdu fameju. Tako je njigoov stariji siin (maranguun i ribar) s broojnon famejon ostô na selu žiiviti s oćun, bãrbon i tetaami.

Nakon nikoga vrimenta, mlaadji braat je šo žiiviti s hčeroon i zetun u grãdu. Povrimeno bi dohodii va selo, a i uni s njiin (pogotovo leti). "Njigova kaamara" ga je uvik čekala - niko vã'nju nii zalaazi (ni stariji

braat), a ostāli bi se, 'ko je tri~~ba~~lo, taad ma~~alo~~ stiisli. I takor je proo~~š~~lo deseetāk godiš~~č~~. A unda je, jednooga ziimskoga dāna, neputa z grāda (h~~č~~ mlaadjega braata) poozvala svoju tetu (jediinu k~~a~~ je još biila žiiva) da doojde ma~~alo~~ k njimi va grād. stāroj teti se baš i nii dālo poojti - ceeli život se nii z sela mākla, p~~a~~ ju je stariji braat nagovārō da neka gree i zeeru se odmaakne od sela, da vidi kakor se va grādu žiivii i da bude ma~~alo~~ s mlaadjin braatun. I tako je un~~a~~ šla na mīsec-dvā k njimi u grād.

Ka~~d~~ se je doma tornaala, svi su po njooj odma~~h~~ o~~č~~tuut~~i~~li-nashuut~~i~~li da se je va grādu ni~~č~~ privāžno mura~~lo~~ dogoditi. Z početka nii ht~~i~~la niš re~~č~~. A unda je, nakon pār dān, sva va suzah, otvorila duušu. A ča je biilo: Mlaadji braat je nakānii, p~~a~~ po sestri poručuje starijemu braatu, da bi uun hotii sve stōnje i imānje s njiin podeliti - ter se od svojeje fameje odeliti. I to: sve ku~~č~~e i ku~~č~~ice po polak, a zemlju - dvii tretiine njemu, a jedna tretiina starijemu braatu. Jerbo da sestra imā prāvo s~~a~~mo ma zemlju, a budu~~u~~č~~i~~ da n~~i~~'ma potoomstva i da ~~č~~e un~~a~~ odsele s njimi va grādu žiiviti, nājbolje je da se unāprid odre~~č~~e svooga deela u njihovu korijist.

Na te su ri~~i~~či svi okol' stola pār menuuti zamukli - nii'su moogli sebi doojti. Saa~~d~~ jin se je razsvanulo z~~a~~č su tetu biili zvāli u grād s njimi stāti. A unda je stariji siin starijega braata reka da ka~~d~~ ve~~č~~ njigoov bārba o~~č~~e deliitvu neka mu bude - po z~~a~~konu. S~~a~~mo - na trii deeli (jednaki) smii se deliti zaajedniška stariina - kuu su nasleedili (p~~a~~ kii o~~č~~e koomu čā ostaaviti - na njemu je), a ono ča su un~~i~~ steekli - znā se kii je i koliko platii, kuupii oli u~~č~~inii, p~~a~~ se unda znā i ča je i koliko je česa čigovo. Stariji braat nii reka nii ri~~i~~či - mu~~č~~ō je i pridā'se va prāzno gljeda - a unda se je zstō i pomaalo, pognuutee glāvee, šō na postilju.

Ali mlaadji braat je bii tvaardo zaape da se nova ku~~č~~a imā mej'njimi, braa~~č~~on, podeliti i prigraditi (svaakomu svoje), p~~a~~ je tuužii starijega braata ča mu ne puu~~š~~č~~a~~ njigovo. I takor su dospili na suud. Na suudu je svaak' svoje reka: Mlaadji braat:

- da je zaajedno sa starijin braatun dugo žiivii i rādi va Merikah;
- da su slaali paketi za fameju i šooli da se ugrādi nova ku~~č~~a;
- da se ne more baš točno znaati kii je ča i koliko poslō;
- da je t~~a~~ ku~~č~~a s~~a~~mo njigova i braatova - i drugo ničigova - jer da su un~~i~~ (od fameje doma) ki su ju gradili - u njooj i stanovaali;

A stariji braat:

- da su un~~i~~, braa~~č~~a, dugo zaaajedno va Merikah žiivili, ma da nii'su jednako rādili;
- da je uun va Merike dooša i po~~č~~a rāditi, i dobro zarađivaati, sedavnaajest godiš~~č~~ prija braata;

- da se je mlaadji braat, čiin je taamo k njemu dooša, bii teežko razboli, da je skuupi operacijuun učinii i da se je od tooga potlen u njega pomaalo oporâvljô, kuha za njiih i na pooštu hodii, a uun sâm da je dvâ posla rãdii - jedôn redoviti i drugi nikolikor uur krač, ali vele teežki (po noč va jaceeri);

- da su bolest i operacijuun biili rãzlog zãč mlaadji braat nii moga (niti je smii!) čã teežje rabotati, pa da se je zaposlii (i to mu je biilo jediino zapošljeenje!) va hoteelskoj kuhinji, ča je bii mižeerno plãeni posôl;

- da je mlaadji braat tekãr bii poča rãditi kađ se je nova kuča počala graditi, i da nii dô (a nii ni imô) ni ceenta za novu prizeemnicu;

-da mu je nikolikor godišč potlen, pri kraaju ceele grãdnjee, mlaadji braat dô zericu šooldov (za nič baarzo dovaršiti), a uun da mu je obečô jednuu kaamaru (sãmo za njega) kađ bude va peensiji - ota ga kaamara i saad čeka;

- da bi na kuču triba (osin njega) imaati prãvo njigoov stariji siin jerbo da je uun na kuč učinii i postaavi sve ča je od driiva (kroov, podi, štuketi, skaale, vrãta, duuple funeestre, škuure i škurete, ôrmaruuni, krediince, škabeliini, postilje, stoli, katriide, bãnci i ča još sve ne) - a too je unda bii, a i saad je, nãjskuplji posôl.;

Kađ je uun svaršii sve to nabrôjaati, činilo se je da suudcu nee čẽ biti teežko prisuuditi. A unda se je mlaadji braat diga i zamaaha s nikin snopičun od stãre kartušine, govoreeč:

“A ča je ovoo!” - ter ga sviin pokãzô.

Biile su too poštãnske uplatnice - potvarde o z Merik poslãnih šooldih za vriime dok se je kuča gradila. I na svaakoj od njiih je piisaalo -

- ime mlaadjega braata!

Takoov “materijãlni dookaz” suud nii moga zanemãriti. Zãlud je stariji braat twardii da su sve to biili njigovi šooldi, ča jih je mlaadji braat bii sãmo inpoštiivô,ter da se sve ča je reka more va Merikah piitaati i potvarditi. Ali, “too se suuda ne tiiče - too nii njigoov posôl”. I prisuudii je: svaakomu braatu polovica od kučẽ.

Tooga su dãna za starijega braata umarle istina i prãvda. Ali, ča mu je nãjteže paalo: umar je taad i njigoov mlaadji braat, kojeemu je, va nevoljah, toliko skaarbne ljubaavi bii pruži.

Povuuka se je vã'se, nestaala je njigova šaljivost, više za niš nii haaja, pustii je da vriime uz njega pasiiva i čeka svooj krãj. U podeeljenoj kuč je uun murô od kaamare učiniti kuhinju i hoodnik, nova vrãta probiti i drugi diimljak ugraditi, a ostô je i brez dvoora i večega vaartla. Ma nikad se nikomu nii požaali niti je spomiinjô mlaadjega braata.

Sestra je ostaala na selu s njiin žiiviti, a svooj deel od stariinee je ostaavila njigovomu starijemu siinu i nãjstarijemu vnuku.

Kađ je poslin nikolikor godišć/stariji braat bii na smaartnoj postilji, ma zdraave paameti, doošla mu je sestra reć da jin je mlaadji braat poruućii da bi želii k njemu doojti i s njiin se pomiiriti, uun ju je sãmo žaalostno pogljeda i na drugu strãn se okreenuu. Njemu je braat umar prija njega, a s martviin se više pomiiriti ne moreš - sãmo, moguće, prošćenje. Pãr dããn poslin tooga je umar. Boog ga pomiluj!

A mlaadji braat je požiivii dugo i, dokle je moga, dohodii je leti va “svoju polovicu” od kuće. Umar je va svoomu stootomu godiisću. I njega Boog pomiluj!

Ča je i kako je saad s braacõn gori - prisuđuje Suudãc kojeemu se niš ne more zatãjiti.

Na kraaju, murãn reć da san dugo, pridugo, mućõ i tarpii slušajuuć svakakove lãži i zmišljotine o tooj dvojici braacõ i “njihovoj” kuć. Više nii’sõn moga zdaržaati - bii bin puka da van sve ’vo nii’sõn zpripovidi. A tii, štioće drãgi, ’ko ti je teežko võ’vo poverovati, razpiitaj se i propiitaj (ovde i va Merikah) jee li ovoo ča san napiisõ istina oli nii!

3.3.2. Piismica

Piisma, ob~~o~~enito, nii baš dobar uuzorak za sročbu - višje je protu'uuzorak. Alii i protu'uuzorak je koriistan - skoro kakoli (dobar) uuzorak - bo pokazuje koliko se sročba smii narušiti, a da se jazik "biitno ne promiini".

Nemooj nan umriiti!

Jaziče Harvâtski, ljuuto si mi bolan;
na postilji smaartnoj hrooplješ i zdahnjiivaš.
Gljedan te i plaacin, ne znân veq' ča činin.

Kako ču brez tebe po sviitu hoditi?!
Spomiinjaat' se - s kiin ču?! I Boga moliti?!
Jaziče mooj mili, nemooj mi umriiti!

Svi te zapustili, gruubo bandunaali.
Ni ne čuutu, jaadni, oprosti jin Bože!,
da brez tebe višje nii'su ki su biili.

Ma ja tebe nikad ostaaviti nee ču.
Darži se još maalo dok te ne zkoliban,
i na noge zstaanin, i na zraak popeljan!

Mii čemo dvojica na Podaanak poojti:
neka nas sviit vidi i jopeta čuje,
neka se spomeene kakor se je nigdâr:

s toboo' drugovaalo, mîlo glagoljaalo,
tâjno šušljetaalo, ka' triba - viikaalo,
priiče poviidaalo i opomiinjaalo;

kakor se j' od karsta pâ sve do pokoja
zaaj'dno čakulaalo, tuužilo, pivalo,
i za svaaku zgodu tvuu besed' imaalo.

A danâs se, briižan, ne moreš ni zstaati;
raanjen i nagaarden z naaše neharnosti.

Ča smo t' učinili, molin te: Oprosti!

Oo, da nan se j' s toboo' jopeta sladiti!

Jaziče náš drâgi, jaziče náš liipi,
Boog daaj ti: ozdraavi!; nemooj nan umriiti!

3.3.3. Uzrečice-poslovice. Doskočice. Rugaalice

Na kraaju, evo maalo od sazeetee puuškee muudroosti kã pokazuje i nič od “duuše*e* i saardca” stãarih vel’aarčanov.

Agust - kooga zakus’, do febrãra ga ne pust’. (Kii se leti težje razboli, bolovaati *č*e do kãsno u ziimu - i do febrãra.)

*’Ko nii dažilo na mãstline, oč*e* na jãja.* (Dooslovno: Ako nii dažilo na Mãstlinsku nedilju, oč*e* na/za Uzkar*s*. Starpljivo čekaj i dãž *č*e põsti. I, občenito: Staarpljen - spãšen!)

*Noč*ã*s č*e* zeec maater(u) iskaati. (!)* (Ovee noč*ã* *č*e biti strãšno studeno. (!))

*Ča se oobruč viš*e* nabiija, to prija puukne.* (Nemooj pritirati rãbeeč silu! Odgovãra joj i oobčepoznãta štokãvska poslovica: “Ne tjeraj mak na konac!”)

*I moja mãška č*e* mliika imaati.* (Prigovor onooga koji oskudiiva sebičnomu čoviku koji obiluje: I jã *č*u jednooga dãna obilovaati, a tii *č*eš, more biti, oskudiivaati.)

*Ka’ san se jã muči i truudii, tebi je perušina kolo kuč*e* letila.* (“Mrãv i čvarčãk”)

I mlãdih kožic je na bikariji. (Ozbiljna i tarpka opomena mlãdeži da se i mlãd more lavko nastrãdaati i poginuti/umriiti.)

Dvã kapitõna - brood na krãj! (Sãmo jedõn smii zapoviidaati!)

Fãli moore - darž’ se kraaja! (Ne izlãži se pogiibelji brez nuuždne potribe!)

Nemooj (ovde, toote, unde) vrõga pãraati! (Krač*e*: Ne pãraj vrõga!) (Ne čini (ovde, toote, unde) stvãri ke se moru na zlo daati! Ne izazivaj sudbinu!, Ne otvaaraj “Pandoorinu škaatulu!”)

*Kooga sliiv/guuja ujii, i slivice/guuš*č*erice se bojii.* (Nemilo/Boolno izkuustvo je pouka kã se ne zaburãvlja. “Kii se jedõn put opečee, i na studeno puuše.”)

Veli špãr - mãla stvãr, kii ga glodje nii mu bolje. (Ne valjã sebe vaarati da je maalo/tucno isto ča i puno/kruupno.)

*Korizma: raačic*č* pogriizla, ulje polokaala i bob pozobaala, a ni jednooga kupa nii zkopaala.* (Korizmeno doba: Sva letina od proošloga godiisč*e* se taad potroši, a još se ni ne poočne kopaati za to godiisč*e*.)

*Tako*r* je to Maarica poprela!* (Priznãnje čoviku koji je fuurbasto, lukavo oli domišljaato nadmuudrii supãrnika.)

*Uun reč*e*e istinu kad se privãari.* (Uzrečica o lãžcu z nãvike - kakoli več “bolestniiku” koji viš*e* i ne more/umii po istini govoriti.)

Ki imaaju mãlu viru, na statiru i govna miru. (Uzrečica o sebičnih i škartih ljuudih, ki nikomu niš ne veruju.)

Jee (li) to prãvda/prãvda!? (Upitni uzklik kojiin se izkazuje dumboka ogorčenoost neprãvdon - neprãavednon prisudon)

Jee ti roog! (Odgovor - doskočica na/za barzopleti i kriivi zăključak: Nii tako! Faali si.)

Jooh ti ga (ne) budi! (Răbi se redovito kakor pošalica/doskočica, a ne kakor zăziv oli kljätva.)

A moore ti kraaju dōošlo! (Domišljaata doskočica kojoon se izkazuje velo negodovānje oli neslāganje s ničigovin mišljeenjūn oli delun, a da se pri toomu ne vreedā Gospodina, ne griiši duušu i ne izazīiva dotičnoga na još gorje ponāšanje. Naime, iako se nepristānce miču i mīinjaju, svaaki po svoju, moore i krāj su stālnō jednō uz drugō - dotiīču se, “miluju i bušiivaju” - pomiireni u podnošljīvosti. Neki ju tumače i ovako: *Neka je/bude/dode kraj tvojemu duševnom nespokoju!*)

Ča kii dela, zpriđ'ānj paada. (Ča i kako rādiš, pokazuje kii si i kakoov si.)

Tii si maašo široke gaacē obyuka.(!) (Upozorba/opomena brezobzīirnomu / bahaatomu čoviku kad privaarši meru u ponāšanju oli delu.)

Doojt' cēs k veezu! (Doskočica/opomena zločestomu oli bahaatomu čoviku kojemu se u toomu čaasu niima smiisla suprotstāvljaati.)

Pōsti cē ti slīme na tīme.(!) (Opomena onoomu koji neraazumno postuupa oli zlo i naopako rādi: Tvoje zlo cē se razbiti na tvojooj glāvi.)

Još cēs/cē tii/uun(a) pojiisti luka brez kruha. (Nii još krāj tvojiin/njigovin (njeezinin) mukan i nevoljan - nājgorje tekar dohodu.)

Nemojte da nan se berite pomišaju! (Upozoreenje drugin ribarin da ne doojdu na več kaparānu pooštu paarvih ribarov - jerbo bi se moogli posvaaditi pā i mejuuse potuuč.)

Ča je slāno, nii ni māški drāgo. (Triba imaati miru u sveemu. Ni u čeemu ne pritirati.)

Zgubi ovcu, zgubi mliiko. (Jedna škoda/faliinga/nevolja čōsto povlāči drugu.)

Ne bi ga (ni) z boba ztira. (Māli čovik - “čepič”.)

Ne bi dō da bi pō. (Nājtežji sebičnjāk - “veli špiiko”.)

Pupak mu/joj se je fiila cēpō. (Opis zrazito maaršave osobee: “Pupak se je zaliipii za krāljeešnicu.”)

Čarljeni pulenat - liipo vriime! (Carljeno obzoorje kađ Sunce zapaada najavljuje liipi sutrašnji dān.)

Ocē lužāanja kudēej je užaala. (Teežko se je odvīiknuti od stāārīh/naaopakih nāvāād.)

Ni paasta(u)-fažool se ne more svaaki dān (j)iisti. (Jednoličnoost u biilo čeemu svaakomu baarzo dodije.)

Kii se ruuga - poseru ga. (Doskočica/proturuugaalica svaakomu kii ruuži oli vreedā bližnjega: Gruuba riič i/oli uvredā se vaavik vraača, kaad-taad, onoomu koji ju je poslō.)

Njeerga ko i kovôč v(a)/u saaki. (Ruugaalica onoomu kii uvik prigovāra jer ničīn nii zadovoljan oli mu nikad nii praavo.)

Zvānka glaadac - znyutra jaadac. (Ruugaalica onoomu kii se činii učeevin (bogaatin, profinjenin . . .), a zasprāve je je neuuk (siromāšan, greez . . .)

Bolje s govnenin ditetun nego s toboon. (Ruugaalica/“kritikānje” onoomu/onoga koji upoorno brez dookaza/utemeljeenja ništo tvardii oli nameče svoje mišljeenje ne uvažujuč proturāzloge.)

Bolja (j') naaša juuha od jaruuhā nego vaaša skvāra od tovgāra! (Ruugaalica-podbādaalica pri poredbi.)

Kade/Di stāanu Paarvičane, ne muru/moogu Zlārinjane. (Kad parvi nič zauzmuu/-ee, za drugih/-oga unde više njima meesta. Kad se (s) parvin nič napuni, drugo unde ne more staati. Ako si zakasnii, starpljivo čekaj dok se koo meesto ne oslobodi. Kad se najjiš od prij'jiiča, pomiiri se so tiin da nee češ okusiti glāvno jiiče.)

Veli oči - māli droob! (Ruugaalica/zāmira pohlepnooj osobi kā vazima više nego ča joj triba oli more pojiisti.)

Gree kakoli buuska po katraamu. (Opis zrazito sporoga hooda oli voznjee.)

Pop nii nikad brood nasuukō. (Kii se so čiin ne baavi, ne more va toomu ni faaliti. Kii nič rādi, kaad-taad i faali.)

Zaluud je želiti ča ne more biti - suuho zaliivaati, nee če se petaati. (petaati se = zalipiti se / priimiti se sādnicā, priisaad oli sl.)

Još to nii'si reka/reekla (povidi/povidila)! (Zajidljiva pribādaalica osobi kā pričōsto ponāvlja istu riič, ričenicu oli kraču priiču.)

Naapomena posleednja. Pravopiisanje se more maalo pojednostāvniti na ovqov nāčīin:

Ako je $x \in \{a, \underline{a}, e, i, \underline{o}, o, u\}$ **paarvi** samoglāsnik va napiisanoj riiči, unda ga se smii zapiisaati kakoli (isti) $x \in \{a, \underline{a}, e, i, \underline{o}, o, u\}$. Drugimi riičimi, ako je va riiči naglāšen paarvi slog, ne triba ga iztīcati. Oli, ako va napiisanoj riiči niima podcrtanoga samoglāsnika, unda joj je naglāšen paarvi slog.

Po toomu, za uuzorak: *Oli, ako va napiisanoj riiči niima podcrtanoga samoglāsnika, unda joj je naglāšen paarvi slog.*

POJMOBNIİK (OSNOOVNI)

#

A

akcenat (p. nãglasak)

aktiiv (p. i čineeç glago)

akuzatiiv (p. tužovniik)

aorist (p. doba proošlo svaaršeno)

arkãvska Čakãvščina (p. Čakãvščina arkãvska)

augmentatiiv (p. uveçanica)

*

B

brooj

- glãvni

- reedni

brojna imenica

brojni priidiv

*

Č

Čakãvščina arkãvska

Čakãvščina "r-kãvska"

čestica (p. truunkica)

*

D

darovniik

daativ (p.darovniik)

deklinãcija (p. skloniitba)

deminutiiv (p. umanjenica)

doba -

- buduuç

- neodređeno

- prijbuduuç

- prijproošlo

- proošlo

- sadašnjje

dometak

dometba

dužiina (p. naglašiivanje)

dvojiina

*

F

futuur

- paarvi (p. doba buduuç)

- drugi (p. doba prijbuduuç)

freegulica

*

G

genitiiv (p. rodovniik)

glagol(i)

- brezpriidložni

- jednokrãtni

- neprilazni

- nesvaarršeni

- po preedmetu

- po viidu

- povratni

- svaaršeni

- višekrãtni (učastãli)

glagolska(o)

- doba

- rãdnja

glagolski

- nãčijn

- obliik

-, - neodređeni

- priidiv

- priilog

glãs (glãsi)

*

I

imenica

imenõ

imenovniik

imãnje

imperatiiv (p. zapovidni nãčijn)

impefekt (p. doba proošlo nesvaaršeno)

infinitiiv (p. glag. obl. neodređeni)

instrumentãl (p. pomo VVV niik)

izvedenica (p. navarnjenica)

*

J

Jakubinskij-Meyerovo pravilo

jat

jedniina

jotanje

*

K

konjugãcija (p. spreziitba)

konjunktiv (p. vooljni nãčijn)

koren

kumparõnje (p. stupnjevõnje)

kumparatiiv (p. šuperõnje)

kundicionãl (p. pogodbeni nãčini)

L

lice (p. sloovno lice)
 lokatiiv (p. mestovniik)

*

M

mestovniik
 množiina
 mužkii rood

*

N

naglašiivanje
 navarnjenica
 navedenica (p. uvarnjenica)
 načiin (p. glagolski načiin)
 nastaavak (p. dometak)
 nebčonje
 nominatiiv (p. imenovniik)

*

O

obilovonje
 odmilnica
 osnova (p. koren)
 osoba (p. sloovna osoba)

*

P

paadež
 pasiiv (p. tarpni oblici)
 perfekt (p. doba proošlo neodredeno)
 piskanje
 pluskvamperfekt (p. doba priijproošlo)
 pogardnica
 pogodbeni načini
 pomočniik
 pozitiiv (p. imonje)
 pravopiisanje
 prefiks (p. pridmetak)
 prezeent (p. doba sadāšnje)
 priidiv
 pridmetak
 pridmetba
 priidlog
 priilog
 prominjivost

Rriič

- prominjiva
 - neprominjiva
 ričca (p. truunkica)
 ričenica
 ričotvorba

rood

rodovniik

*

S

samoglāsnik
 - dugi
 - krātki
 - nepostojani
 - pomočni (ožiivljeni)
 sintaksa (p. sročba)
 skloniitba
 slog
 - težiinski
 sloovna osoba
 sloovno lice
 slovo
 složenica
 spreziitba
 sreednji rood
 sročba

*

stupnjevonje priidivovsufiks (p. dometak)suglāsnik

- nepostojani

superlatiiv (p. obilovonje)sveziitba**Š**“štAkāvščāna”Štokāvščānašuperonje

*

Ttarpni oblicitežiinja (p. težiinski slog)

truunkica

tužovniiktvorba novih (p. ričotvorba)

- glagolov

- imenic

- priidivov

- priilogov

Uumanjenicauvarnjenicauvečanicauzklikuzvik

*

Vvarste od rijičiveeznikvlastita imenicavokatiiv (p. zovnik)vriime/vrimeno (p. doba)**Z**zapovidni načini* zaminicazovnik

*

Žžinski rood